

Hämeen linnan tutkimustöiden muistiinpanot
vuodelta 1955.

Vuoden 1955 muistinpainojen sisällysluettelo

Ulkopiha, kaakkoinen ulkoseinä, A.Sinisalo	3 - 4
Linnanpiha P.Kettunen	6 - 11
Huone 5 A.Sinisalo, P.Kettunen	13 - 26
Huone 6 P.Kettunen	28 - 32
Huone 7 A.Sinisalo	34 - 50
Löydöt huoneista 8 ja 18 a	52 - 54
Huone 14 A.Sinisalo	56 - 67
Huone 14 a (Y-käytävä), A.Sinisalo	69 - 71
Huone 15 A.Sinisalo	73 - 87
Huone 16 P.Kettunen	89 - 90
Huone 20 K.Drake, P.Kettunen	92 - 103
Huone 21 " "	105 - 124
Huone 23 P.Kettunen	126 - 127
Huone 24 K.Drake, P.Kettunen	129 - 134
Huone 25 P.Kettunen	136 - 137
Huone 26 K.Drake, A.Sinisalo	139 - 140
Huone 27	142 - 143
Huone 28	145 - 146
Huone 29 A.Sinisalo	148 - 149
Huone 30 K.Drake	151 - 159
Huone 31 "	161 - 171
Huone 32 "	173 - 177
Huone 33 " , P.Kettunen	179 - 181
Huone 35 P.Kettunen	183 - 184
IV kerros, ristikäytävä, K.Drake	186 - 187
Huoneet 39 ja 49 A.Sinisalo	189 - 190
Huone 40 K.Drake	192 - 194
Huone 41 A.Sinisalo, K.Drake	196 - 204
Huone 44 " , P.Kettunen	206 - 208
Huone 45 "	210 - 217
Huone 46 "	219 - 227
Huone 47 "	229 - 238
Huone 48 "	240 - 241

ULKOPIHA

KAAKKOINEN ULKOSEINÄ

Antero Sinisalo 1955

44

18.7.1955 Poistettiin turvepeite $9\frac{1}{2}$ m:n matkalta kaakkoisseinän reu-
nuspenkereeltä alkaen huoneeseen 3 johtavan sisäänkäytävän
Vrt. valo- luota kohden eteläkulmaa. Turvekerroksen paksuus vaihteli
kuva 194. 25 - 30 cm:iin. Tämän kerroksen alta tuli näkyviin betoni-
maisella massalla muurattujen suurien luonnonkivien (osittain
lohkottuja) ja soran muodostama täyte.

Kaivamista jatkettiin huoneeseen 5 johtavan suuren ikkunan
kohdalla n. 330 cm:n leveydeltä syvemmälle. Kaivannon suu-
rin syvyys oli 190 cm. Tällöin voitiin todeta, että reusus-
pengertä kehystävän, neljäkäskivistä muuratun seinämän reu-
nassa kulki betonista valettu vesiränni.

Itse harmaakiviseinä ei tällä kohden kasvanut pyramidimaises-
ti ulospäin vaan jatkui alas pystysuorana ja sen kivet oli-
vat odottamattoman pieniä. Tältä kohdalta puuttuvat suuret
peruskivet, joita esim. pitemmälle etelänurkkaan päin men-
täessä. Tällä kohtaa seinä vaikuttaa täyte- tai paikkausmuu-
raukselta.

Laasti melko tasakalkkinen soralaasti, väri vaihtelee rus-
kehtavasta harmaaseen. On laadultaan lähellä huoneen 5 kivi-
seinien alaosan laastia ja huoneen 7 luonaisseinän laastia.

Kaivausta ei jatkettu pitemmälle, koska sen teknillinen suo-
rittaminen laajemmissa puitteissa ei tänä kesänä ollut mah-
dollista.

Seinän reunuspenger lienee peräisin 1800-luvun toiselta nel-
jännekseltä, mutta sitä korjailtu ja täydennetty myöhemmin-
kin.

L I N N A N P I H A

L I N N A N P I H A

Paavo Kettunen 1955

Sisäpihan luoteis- ja koillisseinien päällimmäisten pintakerosten poisto kesällä 1955.

(vrt.valokuvat
156-159 ja 170-
174)

Telineet näille seinille rakennettiin kesäkuun lopulla.

Ensimmäisessä hakkauksessa poistettiin:

sementtipitoiset sokkelirappaukset, jotka suojasivat myös luoteisseinän muurinpolvennusta ja umpeenmuuratun suippoporttaalin vesipenkkiä,

koko seinät peittävä rappaus lukuisine kalkituksineen: rappauslaasti x T = runsaskalkkinen, hiekka tumma, yleissävy vaihtelee sinervästä ruskehtavaan, vahvuus vaihtelee millistä 7 cm:iin. Kalkituksia päällä paikoin jäljellä viisikin; päällimmäinen likaisen valkoinen, alemmat kellertäviä, alin eniten ja sitäpaitsi likaantunut.

Toisessa hakkauksessa poistettiin:

nykyisten pihaikkunain tekoaikainen paikkausrappaus,

katon korotuksen aikainen verhomuurausten rappaus ja alempien osien paikkausrappaus kalkituksineen,

koko seinät silloiseen kattolistaan asti peittäneet lietykset ja kalkitukset ja tiilikoristeitten täyttö suureksi osaksi.

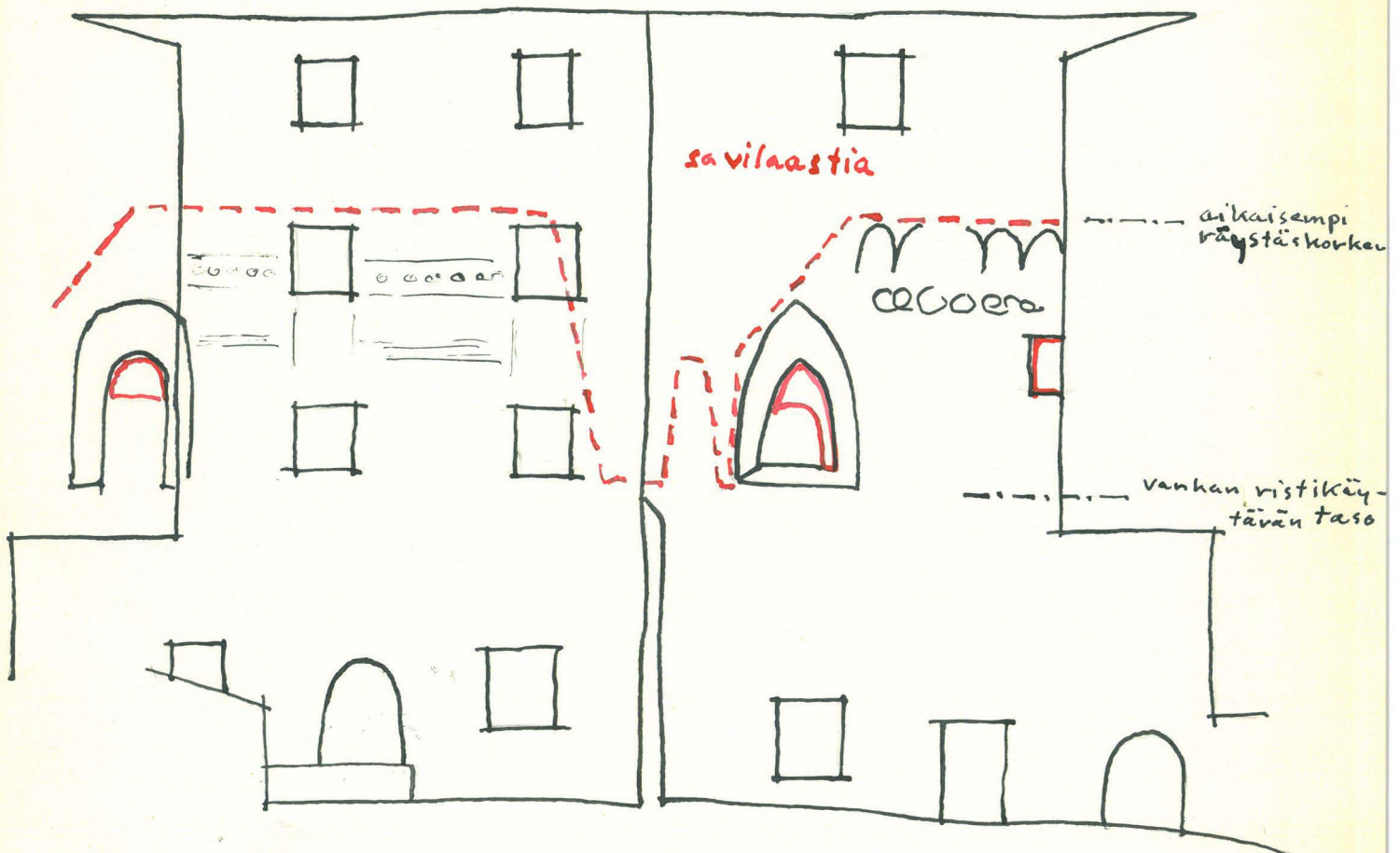
Luoteisseinän pihalle antavat yläkerroksien ikkunat on muurattu laastilla x L = tasainen, hieno, ruskea hiekka; kalkkia suurehkoina pesäkkeinä, muuten kohtalaisesti; pehmeähkö, jolla on tasoitettu ikkunain ympärystä sekä koillisseinän pintaa vanhan ristikäytävän tasolla ja alapuolella. Tätä rappaus ta peittävän kalkituksen päällä on luoteisseinän pyöröporttaalissa, jossa yläkamana on muurattu uudestaan tällä laastilla,

kolme kerrosta keltaista kalkkiväriä; päällimmäinen on vaalean ruskeankeltainen, keskimmäinen tumma, keltainen ja alin heleän kirkkaankeltainen.

(vrt. valokuvat
213-216 ja
219-220)

Siellä täällä molempien seinien keskivaiheilla esiintyi puolen metrin läpimittaisia pyöreitä paikkausrappauksia laastilla y L = tasainen, hieno, ruskea hiekka; tasaisesti kalkkia; vaaleanruskea, pehmeä. Luoteisseinän pyöröporttaalin vieressä tällainen tasoitus oli suoraan keltaisten kerrosten päällä ja molempien pinnassa oli läiskikästä sinerrystä, ilmeisesti 1700-luvun puisen ristikäytävän palon jälkeen, kun taas samaa paikkausta esiintyi koillissivun suippokaarisen porttaalin vasemmalla puolen savilaastisen tasoituksen päällä.

Savilaastin esiintyminen pihan luoteis- ja kaakkoisseinissä.

1720-luvun lopun katonkorotuksen ulkoverhomaalaus on suoritettu pelkällä savella, jolla sitäpaitsi on tasoiteltu rapautunutta pohjoiskulmausta. Savi on saatu pysymään seinän pinnassa paksun kalkituksen voimalla.

Vanhan räystäskorkeuden alapuolella esiintyi paikoin jäljellä kolme kellertävää lietystä (valkoinen hiililaasti); päällä keltainen kalkitus, joka kumminkin puuttuu luoteisseinän sahalistoista ja pyöröporttaalista, josta löytyy vain vähän merkkejä lietyksistäkään.

(vrt.valokuva
189)

Ainakin tänä kesänä avatuista pyörösyvennyksistä puuttuu alinkin keltainen lietyks; niissä hiililaastisen täytön alla on vain valkea kalkitus, kun taas hammahalistoissa tiilitäyttö hiililaastilla on alimman keltaisen lietyksen päällä. Samoin seinillä on tasoitustäyttöä valkoisella hiililaastilla kahden alimman lietyksen välissä.

Sahalistoissa on alinna vaaleansiniharmaaksi kalkittu lietyks.

Pyöröporttaalissa on alinna vaaleanharmaa kalkitus, jonka päällä tumman siniharmaa rappaus tasoittamassa sauvastojen haritusta, joka vuorostaan on vielä kalkittu vaaleansiniharmaaksi.

Suippoporttaali on ollut kalkittuna siniharmaaksi, jonka alla saumojen rappauspinnassa on puhtaan valkea kalkitus.

Pyörösyvennyksien ja apilasyvennyksien ja liljankannatuskaarten väliin jäävien syvennyksien taustat on rapattu ennen muototiilien paikoilleen muurausta.

(vrt.valokuvat
185-188)

Luoteisseinän räystässyvennys on ollut rapattuna seinän muuraus

laastilla sentin paksuisesti.

Koillisseinän räystäskaariston pohjat ovat olleet rapattuina melko ohuesti ainakin reunoiltaan, koska komeroissa ei ole suuresti syvyyttä; erään ampuma-aukon umpeenmuurauksesta löytyneen liljatiilen syvennysosassa oli rappausta melkein sentin paksuudelta.

Luoteisseinässä voitiin todeta nykyisten toisen ja kolmannen kerroksen välillä sijainneen kahden vanhemman ikkunan umpeenmuuraus. Lounaisen ikkunan muototiilipieltä on säilynyt, lounaista 115 cm ja koillista 95 cm. Koillisessa ikkunassa on lounaista pieltä säilynyt 90 cm ja koillista ei varmuudella lainkaan. Tämän, todennäköisesti vanhin ikkuna on alkanut 7,94 korkeudelta, (alimman hammasrivin kohdalta), korkeutta ei tunneta. Myöhemmin ikkunaa on laskettu ja yläosa on muurattu umpeen. Tällaisen lasketun ikkunan holvi löytyi huoneen 26 koillisen ikkunan yläpuolelta. Ikkunoiden leveys (ulkoseinä) on ollut n. 110-120 cm. Edellämäinittu varhempi umpeenmuuraus on kahden keskimmäisen hammasrivin välillä.

(vrt.valokuvat 217,218,235)

vrt.huoneen 26 muistiinpanot)

Liite
Löydöt.

Linnanpiha.

103/55.

Hopeoitu kuparinappi. Halkaisija 21 mm. Etupuolella Hämeen
vaakuna. Takana kiinnityssilmukka ja teksti: t r a n z -
s c h e l b u c h .

Löydetty koillisseinän rappauksesta, 3- kerroksen korkeudelta.

HUONE 5

Antero Sinisalo
Paavo Kettunen

1955

28.6.-55. Lattia avattiin. Ensimmäiseksi hakattiin pois betonipäällyste, jonka paksuus vaihteli n. 3-10 cm.
(vrt.valokuva 164)

30.6 ja 4.7. Betonipäällysteen alla sorakerros, joka vaihteli paksuudeltaan 2-8 cm. Varsinaisen soran lisäksi oli siinä jonkin verran kookkaampia kivenlohkoja ja tiilenpaloja sekä muraa. Kerros seulottiin. Löytyi ainoastaan rautakiila (17,4 cm). Sorakerroksen alta paljastui pinta, joka kuvattu liitteessä II.

15.6 - 17.6. Seinäpeite poistettiin. Se oli pelkkää kalkitusta useammasa kerroksessa. Pyrkimyksenä pidettiin muuraussaumojen esille saamista.

(vrt.valokuva 150)
(vrt.valokuva 169)
Tässä yhteydessä paljastui kaakkoisseinän itänurkasta ikkunakomeron umpeenmuuraus. Tämä umpeenmuuraus poistettiin (vrt. jäljempänä). Komeron pohjalla ollut noin 10 cm paksuinen murakerros seulottiin. Ei tulosta.

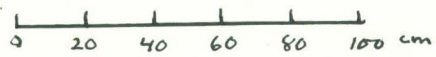
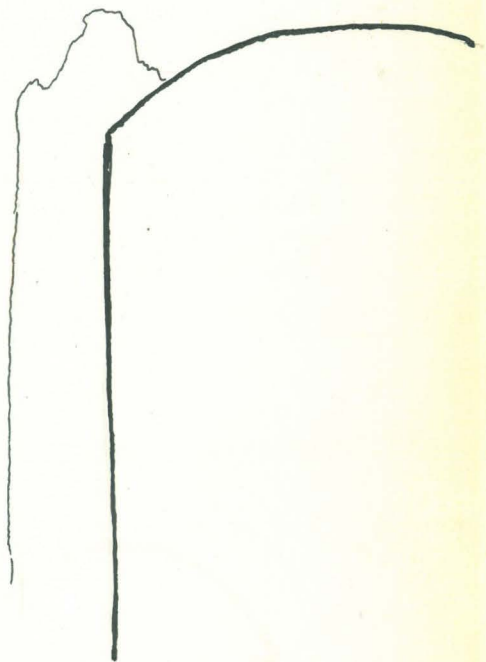
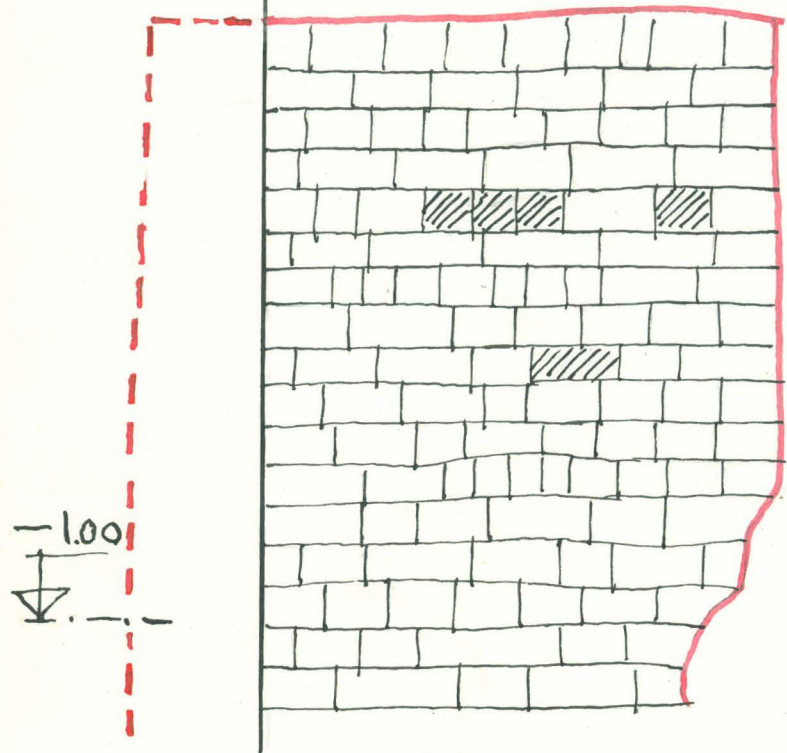
16 - 17.6.-55. Ikkunakomeron huoneenpuoleinen umpeenmuuraus poistettiin. Sen vahvuus 30 cm. Tiilien joukossa muutamia polttamattomia savitiiliä. Laasti Z N (vihreä, pehmeä, jauhomainen savilaasti).

Tiilimittoja:

29 x ? x 10,5	? x 15 x 10
27 x ? x 9,5	? x 14 x 8
27 x ? x 9	? x 12,5 x 10

KAAKKOISSEINÄN UMP. MUURAUKSEN SIJAINTI JA LIMITYS

Polttamaton savitiili

2.6 - 23.6.
1955.

virt.valokuvat
168 ja 154)

27.6.55.

Luoteisseinässä olevien komerosyvennyksien luoteisseinistä avattiin umpeenmuuraukset, joiden takaa paljastui sisäpihalle johtavat ikkunakomerot. Komeroista merkitään 5 a (oviaukon koillispuolella oleva) ja 5 b (oviaukon lounaispuolella oleva).

Komerossa 5 a vain vähän täytettä pohjan päällä, joka samalla tasolla kuin e.m. komerosyvennyksen alataso. Komero tyhjennettiin ja seulottiin. Mitään erityistä ei löytynyt.

Komerossa 5 b runsaasti täytettä, mm. paljon tiilenpaloja ja muutamia pieniä luonnonkiviä. Täyte poistettiin ja seulottiin. Löytyi ruukunsirpaleita ja kookas (26 cm pitkä) puinen köyden-

kiinnityskoukku. Pohja tässäkin komerossa samalla tasolla kuin komerosyvennyksen alataso. Komeroiden pohjapiirroksat : vrt. tutkimuspiirustus.

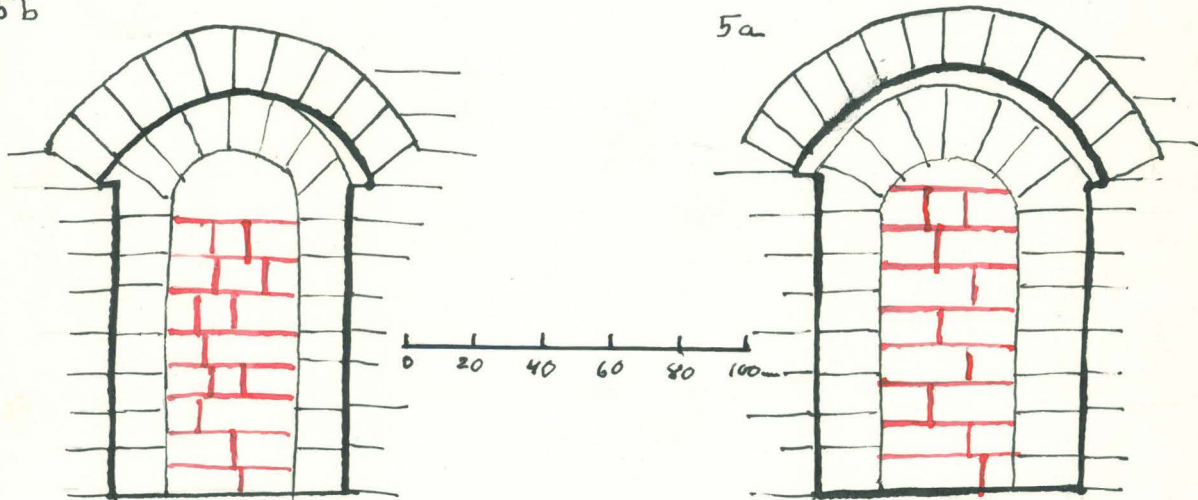
E.m. umpeenmuurauksen paksuus 15 cm. Laasti 2 N (vihertävä, jauhomainen savilaasti).

Tiilimittoja:

5b	28,5 x ? x 9	5a	28 x ? x 10,5
	? x 14 x 9		27,5 x ? x 10
	? x 13,5 x 10		27 x ? x 9
	? x 13 x 9		? x 14 x 9
			? x 13 x 10
			? x 12,5 x 10

5b

5a

1.7.-55.

LIITE II

Alettiin tutkia lattian koillispuolta, ^{päällimmäisenä} e.m. luonnoksessa esitetty soran, muran ja mukulakivien muodostama kerros. Se vaihteli aivan ohuesta 20 - 30 cm:iin. Tämän alta tuli näkyviin tumman, multamaisen maan ja isokokoisten kivien kerros. Tätä kerrosta tutkittiin tarkemmin pohjoisnurkasta ja voitiin todeta sen koostuneen suurista järkäleistä ja pienemmistä kivilohkareista, joiden välissä multamaista maata. Tässä ^a massa

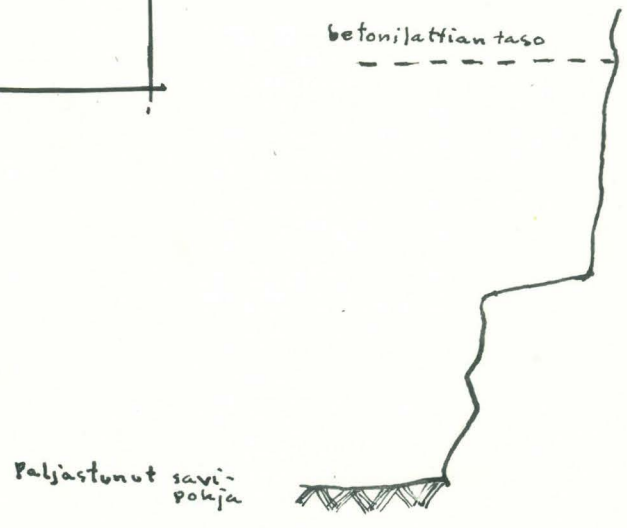
voitiin todeta hienoksijauhautuneen laastin ja puun jätteitä. Lisäksi voitiin todeta kerroksen ulottuvan hyvin syvälle ja my myös seinän lounaispuolelle kivilattian kappaleen ja uunin jäännösten alle. Kivien välissä oli koloja, joista voitiin päästä hyvin syvälle ja luoteis- ja koillisseinien voitiin todeta jatkuvan pitkän matkaa alaspäin. Vaikutti siltä, että huone olisi ollut huomattavasti syvempi ja täytetty jossain vaiheessa tällaisella kivimäärällä.

Aloitettiin lattian kaivaus huoneen pohjoisnurkasta. Työ hankalaa, koska useat kivet olivat hyvin suuria ja irrallaan olevat kivet pyrkivät helposti vierimään. Kaivamista jatkettiin aina lähes 400 cm syvyyteen nollatasosta, n. 270 cm syvyyteen betonipinnantasosta. Kaivaus aloitettiin pohjoiskulmasta tarpeen mukaan laajentaen aluetta. E.m. syvyydessä tuli vastaan savimaa, joka todennäköisesti luonnonpohja. Sitä paljastettiin n. 100 x 140 cm alalta. Kaivauksen yläosa laajuudeltaan 400 x 400 cm.

Tärkeänä ajoituksen kannalta voitaneen pitää 157 kpl. lyijyluoteja (12 mm) ja 9 kpl. (18 mm), jotka löytyivät - 250 - 260 syvyydestä. Luodit eivät olleet yhdessä ryhmässä vaan levittäytyneinä kaivausalueelle e.m. syvyydessä.

Koillinen ja luoteinen harmaakiviseinä jatkuivat koko kaivauksen syvyyden ja olivat koko matkan liitoksessa. Kumpikin seinä vietti lievästi huoneeseen päin ja samoin kivien koko kasvoi alaspäin mentäessä. Luoteisseinän alaosassa porrasmainen ulkonema, joka levein kulman kohdalla, mutta näyttää kapenevan lounaaseen päin. Vastaavaa ei ole koillisseinällä.

KAAVAMAINEN PYSTYSUORA
 LEIKKAUS LUOTEISSEINÄN
 ALAOSASTA LÄHELTÄ POH-
 JOISNURKKA.
 1:50

Paljastuneiden seinäpintojen laasti samaa sekä koillis- että luoteisseinässä. Laasti: soralaastia, tumma hiekka, melko runsaasti kalkkia.

Paljastuneessa osassa pyöreä parrun kolo (halkaisija n. 12 cm, syvyys 40 cm), joka sijaitsi n. 70 cm vanhan betonipinnan tasosta alaspäin ja n. 70 cm oviaukon koillispielen suuntaisesta linjasta pohjoisnurkkaan päin. Se oli täytetty vain mural-la ja laasti, jolla se oli pyöristetty, oli samaa kuin seinässä.

12.9.55.

Tutkittiin huoneen lounaispuolta. Puhdistettiin kivilattian ja uunin jäännökset tutkimuspiirustuksen tekoa varten.

(vrt.valokuvat 278-281)

Kivilattian osa säilynyt hyvin. Litteät kivet asetettu paikalleen ilman laastia, saumoissa vain muraa ja multaa. Kivilattiaa rajoittaa koillisessa (vrt. tutkimuspiirustus) tiiliporras, joka on kulkenut suunnilleen uunin koillissivun tasalla. Tiilet ulottuneet vain kivien alle. Portaan leveys n. tiilenmitta, pituus on ollut todennäköisesti n. 160 cm

vrt.valokuva 281)

(vrt. tutkimus -
piirustus)

(säilynyt n. 130 cm, n. 7-8 tiilensijaa). Tiiliportaana alla ollut laastilla kiinnitettyjä kiviä kannattajina. Nämä kivet ulottuvat jonkin verran koilliseen varsinaisesta portaasta ja eroavat jossain määrin varsinaisesta kivitäytteestä. Lounaaseen kivilattia lienee ulottunut seinään asti, nyt vain n. 100 cm:n päähän siitä, mutta eteläkulman muratäytteessä oli pari mahdollisesti lattiakivenä käytettyä litteää kiveä.

Tiilimittoja portaasta:

- 32,5 x 16 x 9,5 (x)
- 28 x 19 x ?
- ? x 16 x 9
- ? x 14 x 8
- ? x ? x 9

Sama laasti kuin uunissa.

x) Seinän vieressä ollut tiili, joka mahd. korjausta, muurattu vaaleammalla laastilla.

Uuni rakennettu huoneen kivitäytteen varaan. Sitä reunustaa ja kantaa neljäkäsmuotoa lähenevistä eri suuruisista kivilohkareista rakennettu perustus, joka kulkee suunnilleen suorakulmaisesti seinien suuntaan rajoittaen länsikulmasta n. 350x350 suuruisen alan. Tämä alue on ollut katoksen (todennäköisesti muuratun) kattama ja katosta ovat kannattaneet uunin itä- ja pohjoiskulmassa pilarit. Pilareista ei ole mitään säilynyt, mutta näyttää siltä, että ne ovat olleet leikkaukseltaan neliömäisiä n. 70 x 70, seinänpuoleinen ehkä 80 x 100. Katos lienee nojannut lounaisseinään, jossa tätä tarkoitusta palvelevat kolot. Katos ja pilarit mainittu Nordenbergin piirustuksissa v:lta 1726.

(vrt. valokuvat Varsinainen tulisija ollut vain n. 270 x 300. Vain vähäisiä 279 ja 280 ja tutkimuspiirustuksia sen tiilipohjasta on säilynyt.)

Miten korkealle se on kohonnut, on tuntematonta, mutta näyttää siltä, että sen sivut ovat olleet viistot sisäänpäin ainakin alaosiltaan (mm. reunatiilien välinen laasti kiilamaisissa polvissa). Suurin osa uunia turmeltunut myöhemmissä lattiatöissä. Luoteislohkossa ei ole säilynyt juuri mitään.

Uunia on reunustanut, kivijalan päällä olevana, todennäköisesti sitä matalampi reunus, joka kaakkoissivulla on ollut tiilimuurauksella peitetty, mutta koillissivulla näyttävät harmaakivet olleen ilman tiilipeitettä. (2) Tällä sivulla näyttää varsinaisen uunin alueelle työntyneen pieni harmaakivitaso.

Varsinaisen uunin tiilimittoja tiilenjäännösten nojalla:

- 33,5 x 17,5 x ?
- 33,5 x 17 x ?
- 30 x 17 x ?
- ? x 17 x ?

Laasti: hiililaasti.

Tiilimitta kaakkoisen etuvyöhykkeen tiilipinnasta 32 x 15 x 7

Laasti samaa kuin edellä.

6 m tiiliporras välittänyt todennäköisesti nousua huoneen muuta lattiapintaa peittävältä maalattialta korkeammalla tasolla olleelle kivilattialle.

Huonetilan vaiheita.

1800-luku.

Huonetila palveli 1800-luvun alussa (jälk.1809) ensin ruutivarastona ja tällöin todennäköisesti avattiin ovi huoneeseen 6. Huoneessa tällöin avoinna vain keskimäinen suuri ikkunakomero (vrt.venäl.korjauspiirros, todenn. v:lta 1812, N:o 70). Huoneessa varastohyllyjä ja puinen tasakatto. Tilanne sama

8.
21 21

Lohrmannin piirustuksissa v:lta 1846. Toimi nyt vankilan kellaritilana. 1870-1880 luvuilla rakennettiin lounaisseinän viereen kookas kannatuskaari ja länsinurkkaan komeroitu tukipilari. Samoihin aikoihin avattiin umpeenmuurattuna ollut ikkunakomero kaakkoisseinän avoinna olleen ikkunakomeron lounaispuolelle ja luultavasti myös luoteisseinän todennäköisesti umpeenmuurattuina olleet komerot.

1700-luku.

Nordenbergin piirustuksissa v:lta 1726 - 28 on huone rappioituneessa tilassa. Holvi sortunut ja huone puoliksi muraa täynnä. Itänurkassa uuni, jossa vielä holvi jäljellä pilareiden varassa. N. on olettanut huoneen todellisuudessa huomattavasti laajemmaksi sillä tavoin, että luoteisseinän paksuudesta puolet olisi erillistä holvia varten suoritettua tukimuurausta. Tämä lienee väärinkäsitys. Muutamia vuosia varhemmassa Anmondin piirustuksissa seinä todellisen paksuinen, vaikkakin ovesta lounaaseen jonkin verran paksumpi. Tämä virhe johtunee uunin pilarista. Sekä Nordenbergin että Anmondin mukaan kaikki kaakkoisseinän kolme ikkunaa avoinna, samoin ovi tai ikkuna huoneeseen 3. Samoin lounaisseinän komerot ja ikkunatkin. 1730-luvun lopulla muutoksia. Tällöin muurattiin umpeen kaksi kaakkoisseinän ikkunaa (keskimmäinen jäi), samoin aukko huoneeseen ³ kolme. Myös luultavasti luoteisseinän komerot. Huone tyhjennettiin ja lattia tasoitettiin. Huonetta ei holvattu, vaan Nordenbergin ehdotuksen mukaan laitettiin puinen välikatto, jolloin saatiin myös huonetila välikerrokseen. Ehrenadlerin piirustuksissa v:lta 1740 huone tässä asussa asevarastona.

ktso N:n merkintöjä)

Varhemmat vaiheet vielä hämärän peitossa. Mahdollisesti 1600-luvun alkuvuosien suurissa korjaustöissä huoneen nykyinen lattiataso syntyi. N. 280 cm huoneen alaosa täytettiin kivilä. Tässä vaiheessa rakennettiin myös uuni itänurkkaan. Luultavasti myös kaakkoisseinän ikkunakomerot ja muuri olivat tällöin suurten muutosten alaiset. Todennäköisesti ainakin länsinurkan puoleinen ikkuna silloin syntynyt. Lounainen ikkuna ehkä vanhempi.

Tätä vanhemmat vaiheet vain olettamusten varassa. Linnan sisäänkäynti kulkenut ehkä huoneen kautta. Perustimena voisi pitää luoteisseinän valtavaa paksuutta, 4,5 m ja ehkä sisäpihan puoleisia koristekomeroita. Lisäksi on huomattava, että luoteisseinä ja koillisseinä (ehkä myös lounaisseinä) jatkuvat yhä voimistuvana harmaakivimuurauksena nykyistä pohjaa syvemmälle. Niiden luonne on hyvin ulkomuuria muistuttava. (Vrt. myös parrunkolo luoteisseinässä)

Liite.

Huone 5.

Löydöt.

- 100/55. Pronssinappi, halkaisija 18 mm. Metallin paksuus 1 mm. N. 2 mm. leveä alas käännetty reuna. Takapuolella kiinnityslenkki (rikkinäinen). - Löydetty 6.7. lattiatäytteestä, n.s. mukulakivikerroksesta. (vrt.muistiinpanot.)

- 101/55. Metallikappale, kuparia. Todennäköisesti pala levyä, josta nappeja t.m.s. esineitä on lyöty. Paksuus n. 1 mm. Vääntyneen palan pituus n. 40 mm ja leveys n. 10-15 mm. - Löydetty 14.7. lattian täytteestä luoteisseinän vierestä (-260 cm).

- 102/55. Takonaula ja kolme naulan kappaletta. Naulan pituus n. 100 mm, palat 20,15 ja 12 mm. Löydetty täytteestä koillisseinän vierestä.

- 110/55. 1/6 äyriä. Sm. 1676 (old. 1740). - Löydetty 14.7. täyttemaasta luoteisseinän vierestä (-260).

- 111/55. Artig, Tallinna (Brieflade 6:19). - Löydetty 12.7. luoteisseinän vierestä, oviaukon edestä täyttemaasta (260).

HUONE 5
POHJA
1:50

LITTEL
24/24

Sisäpiha

ovikäytävä
sisäpihalle

avattu
ikkuna-
komo-
ro 5a

avattu
ikkuna-
komo-
ro
5B

Ovi
huoneeseen
6

Komeroitu
tukipilari

tukikaaren
kannattajat

avattu
ikkuna-
komo-
ro

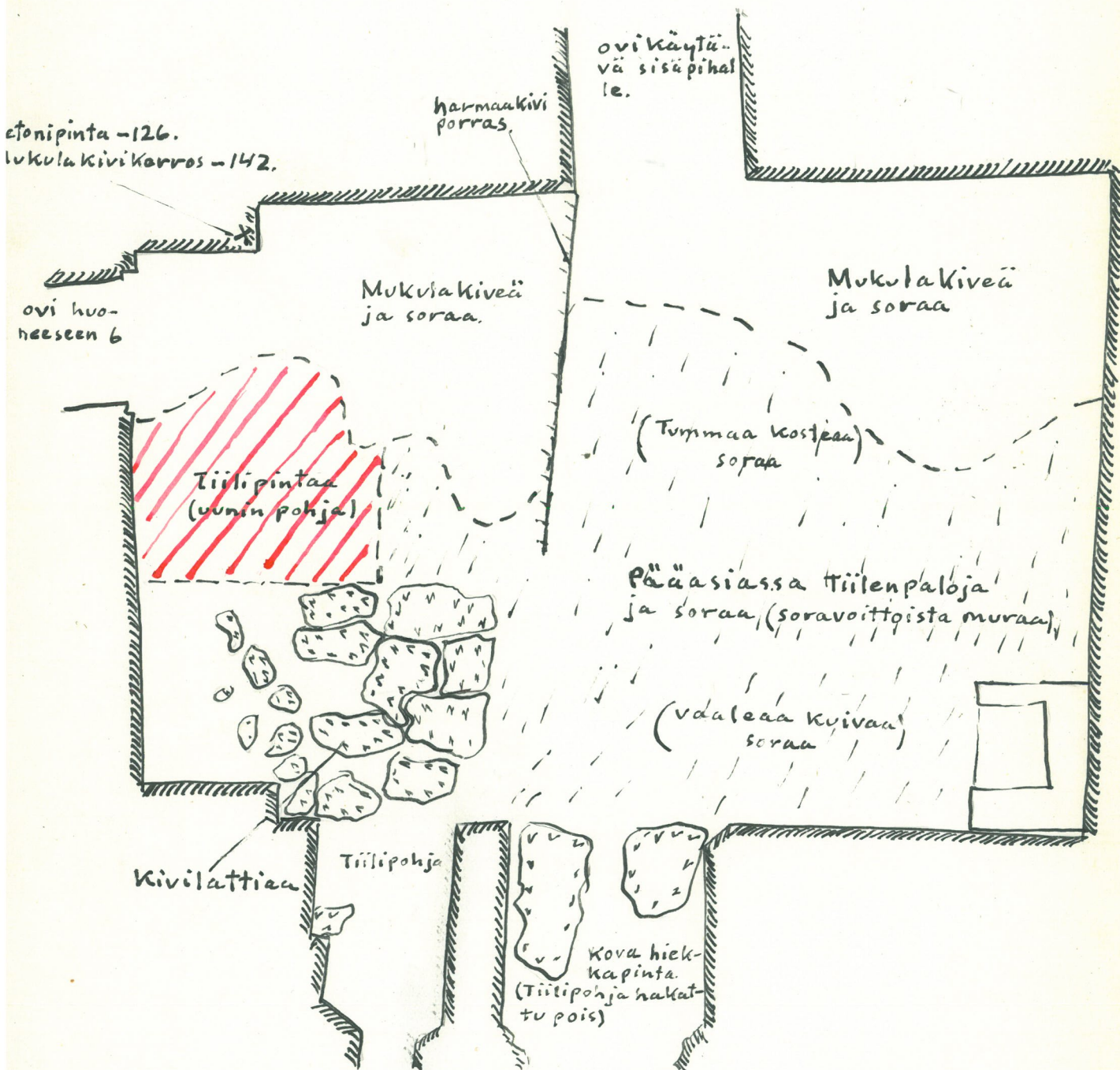
Ulkopiha

55

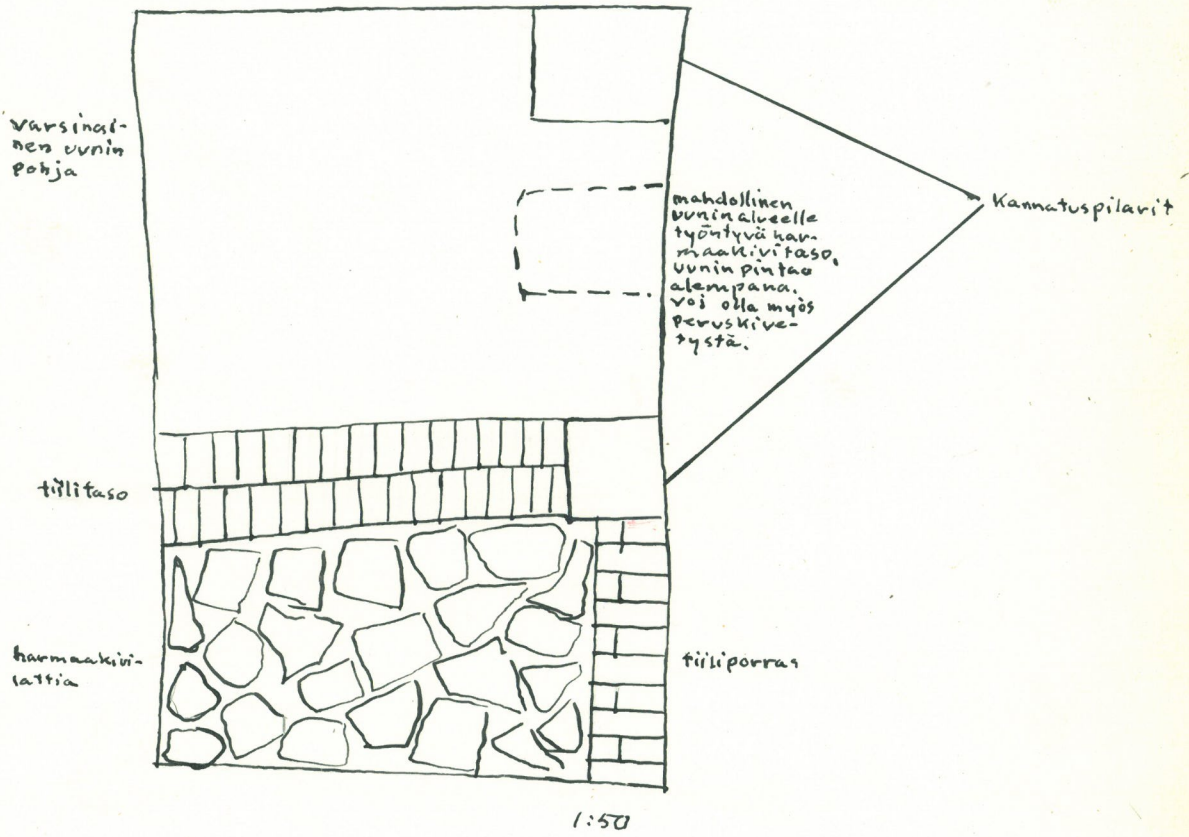
HUONE 5

LATTIAN KAIVAUKSEN

I VAIHE.

HUONE 5
VUNIN JA KIVILATTIAN
TODENN. ALKUPERÄINEN ASU.

HUONE 6

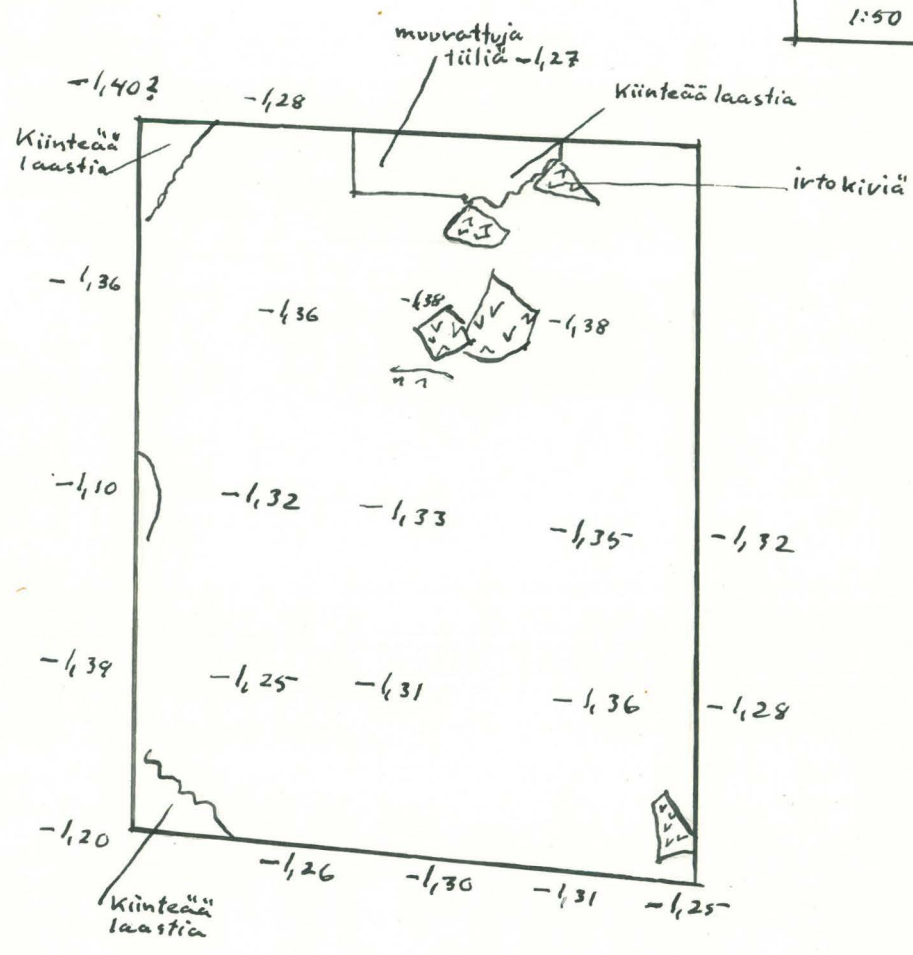
1.6. Seinät tasoitettu laastilla ja slammattu valkoisiksi. Kosteuden takia laasti erikoisen sitkeä. - Laasti poistettiin. (vrt. valokuvat 143 - 149)

8.6. Vankilan aikana laskettu sementtilattia purettiin. Sen alta tuli näkyviin karkea hiekkakerros, jonka seassa on tiilenkappaleita. Seinän vieressä on jootakin koloja lattiatäytteesä, joista huomaa, että pohjaan on ainakin 50 cm.

Lattian kerrokset.

Sementtivalu 5 cm; yläpinta n. - 1,10. Alla ohut sorastus. Rakennusjätettä, muraa n. 20 cm, jonka alta paljastui mulmainen pinta.

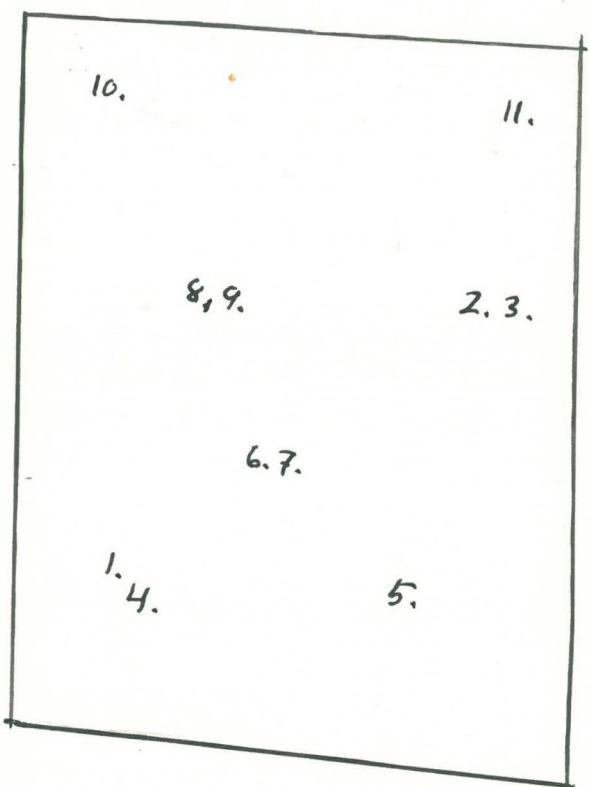
PALJASTUNUT LATTIAPINTA.
1:50

10 - 15.6.

Multainen kerros kaivettu. Kerroksen vahvuus n. 30 - 40 cm.
Sisälsi paljon luita,
rahoja,
veistettyjä pieniä puuesineitä.

LÖYTÖPAIKAT

syvyydet:
 cm
 0 - 1.2.3
 10 - 4.
 20 - 5.
 30 -
 40 - 10.

1. kupariraha	6. raha
2. kuparikupponen	7. raha
3. "kansi" ed.	8. suuri kupariraha v.
4. ☐ kuparipala	"hiekiivi"
"Hanhensulka"	9. kuula, nappi, 2 tappia
5. katkennut liitupiippu	10. suuri kupariraha v.
	11. "raha"

Alla suuria kiviä, soraa.

Liite.

Löydöt.

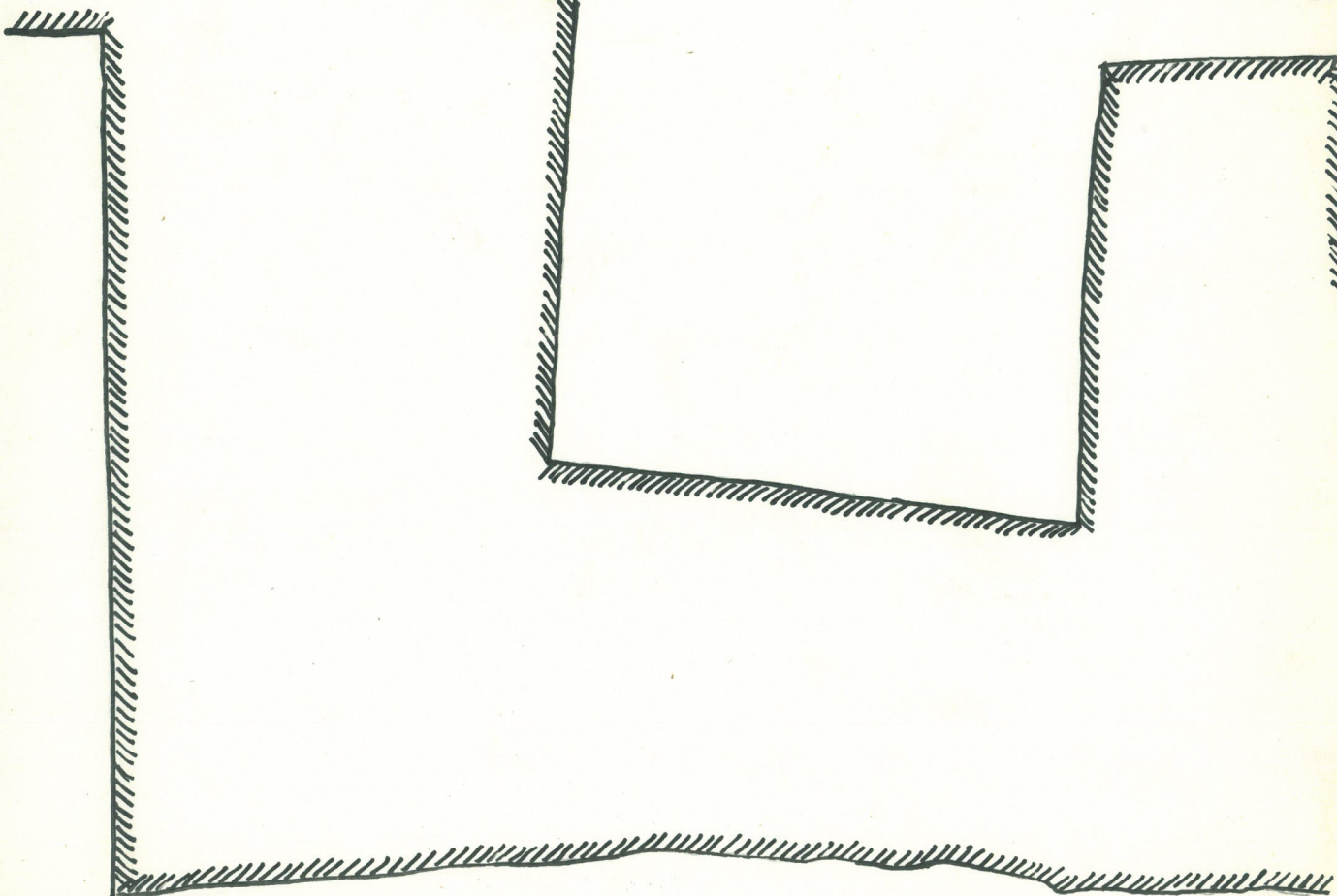
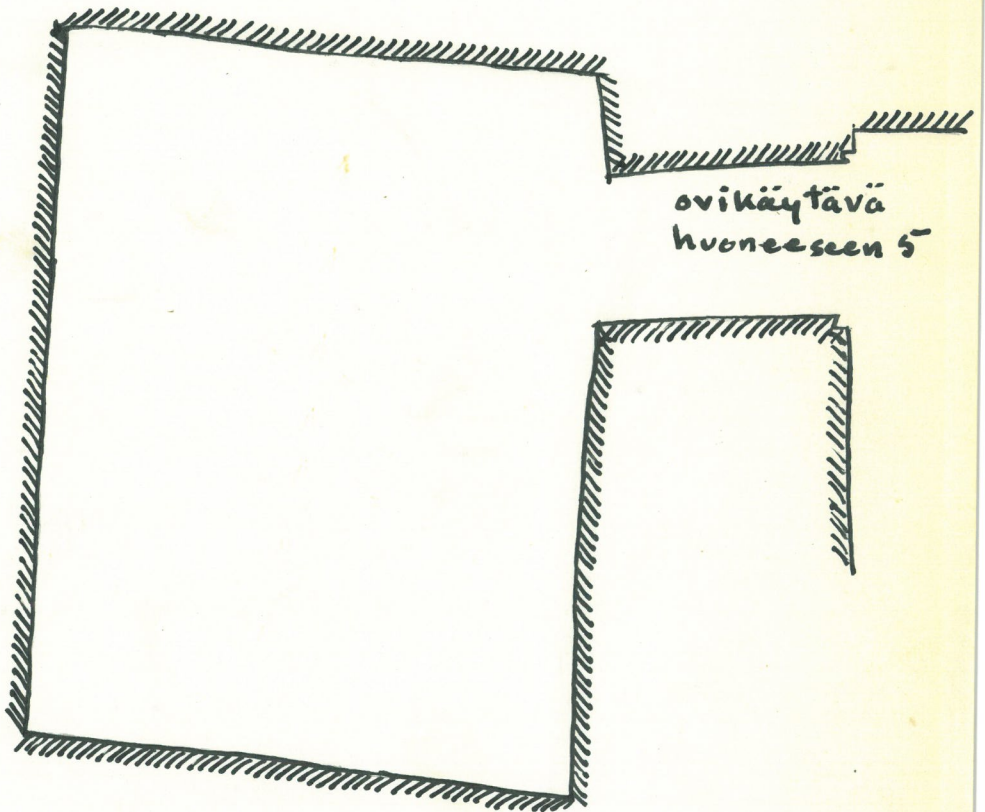
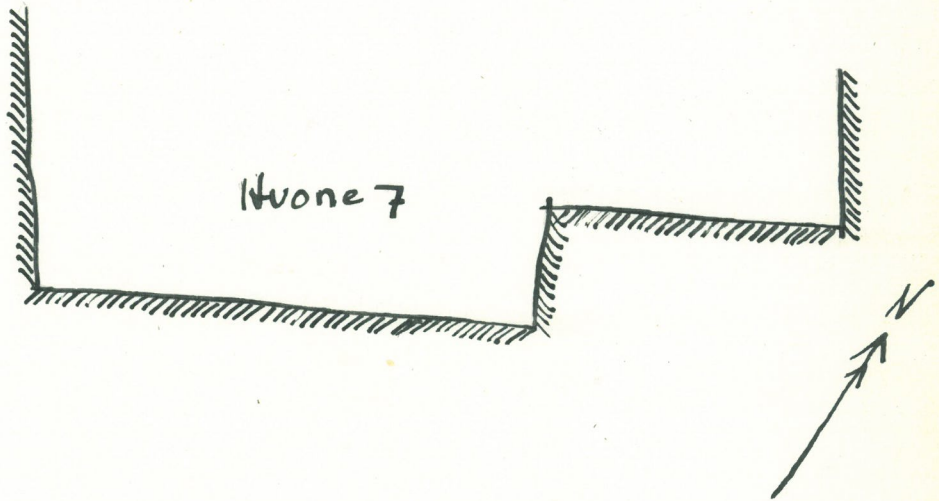
Huone 6.

- 104/55. Metallinen kuppi. Todennäköisesti hyvin sinkkipitoista prons-
sia. Metallin paksuus n. 1,5 mm, pohja vaikuttaa paksummalta.
Kupin suupuolen halkaisija n. 37 - 38 cm, pohjan 17 cm. Si-
vuissa, aivan yläreunassa, kaksi vastakkaista lyötyä reikää,
joista toista lyödessä lohennut reunasta pois pala ja vastak-
kaisella puolella samoin reuna murtunut. Heitetty todennäköi-
sesti käyttämättömänä pois. Aiottu ripustettavaksi mitta- tai
vaakakupiksi ? Löydetty 10.6. lattiaa kaivettaessa.
- 112/55. 1/2 äyriä, 1635 (Kristina) (Old.t. 1154-57) - Löydetty 10.6.
lattiaa kaivettaessa.
- 113/55. 1/2 äyriä. Kristiina v. 1635? (Old.t. 1148) - Löydetty 10.6.
lattiaa kaivettaessa.
- 14/55. 1 äyri, Klipping 1625 t. 1626 (epäs.) (Old.t. 821 - 824) -
Löydetty 10.6. lattiaa kaivettaessa.
- 15/55. Aurtua. Eerik Pommerilainen (Ant.tyyppi I) - Löydetty lattiaa
kaivettaessa.
- 116/55. 1 äyri, 1629 (Old.t. 837 - 838) - Löydetty lattiaa kaivetta-
essa.
- 117/55. 1/2 äyriä, 1600. (Kaksi palasta) (Ant.t.II, N:o 332) - Löydet-
ty lattiaa kaivettaessa.
- 118/55. 1 äyri, 1629. (Old.836) - Löydetty lattiaa kaivettaessa.

HUONE 6
POHJA
1:50

LIITE I

3232

Linnan
eteläkulma

H U O N E 7

U O N E

Antero Sinisalo 1955

- 1.7.-55. Vankilan käytöstä vapautui tämä maitokellarina käytetty pohja-kerroksen huone.
- 2 - 5.7.-55. Alettiin poistaa jäljelle jääneitä kellaritarkoitusta palvelevia rakenteita. Revittiin m.m. itäkulmassa sijainnut puinen komero. Samoin revittiin sen vieressä koillisseinällä sijainnut betonista valettu (rautaverkko) säilytysallas ja poistettiin huonetta jaotelleita lautarakenteita kannattaneet parrut seinävieriltä. Keskelle huonetta jätettiin poikkiparru paikoilleen kannattamaan huoneen valaistulaitteita. Tämän lisäksi otettiin paikoiltaan kierreportaisiin johtaneen aukon sulkenut puuovi.
- Seinäpeitettä tutkittiin ja poistettiin osittain. Työ kovin hankalaa, koska pinnat suurelta osalta vain useaan otteeseen kalkitut. Viimeisin kalkitus tapahtunut todennäköisesti 1950-luvulla. Tämän vuoksi tyydyttiin paljastamaan ensi sijassa vain harmaakivi- ja tiilimuurauksen saumat. Holvin kohdalla tehtiin tämä vain lounaisseinän vanhan holvin jäännöksen osalta. Uudemman holvin saumat näkyvät suhteellisen hyvin ohuen peitteen ansiosta.
- Peitekerrokset. Päällimmäisenä muutama kerros kalkitusta, tämä kaikissa pinnoissa. Vain e.m. itäkulmassa olleen komeron peittämän seinäpinnan osat tätä vaille. Sen alla ovikäytävässä ohut laastikerros. Siinä hieno hiekka, niukasti kalkkia ja väri ruskehtava. Muualla ei tätä pintaa.
- Tämän pinnan alla ja muualla kalkitusten alla lähinnä tasoitelussa ja harmaakiviseinän saumauksessa laastia, joka lähinnä x T- tyyppiä (runsaskalkkinen laasti, rakeinen, musta hiekka) ja on 1800-luvun lopulta tai 1900-luvulta. Tällä

rt.valokuva
184)

rt.valokuva
183)

rt.valokuva)

samaisella laastilla on suoritettu myös ovikäytävän korjausta (t. muutosta) ja suoritettu ovipuomin kaakkoisen kolon umpeenmuuraus, samoin kahden kaakkoisseinän kolon umpeenmuuraus.

Alinna seinässä, e.m. pintojen alla vielä kalkitusta. Tämä kalkitus vanhempi. E.m. itänurkasta poistetun komeron peittämissä seinäpinnoissa jäännöksiä tästä.

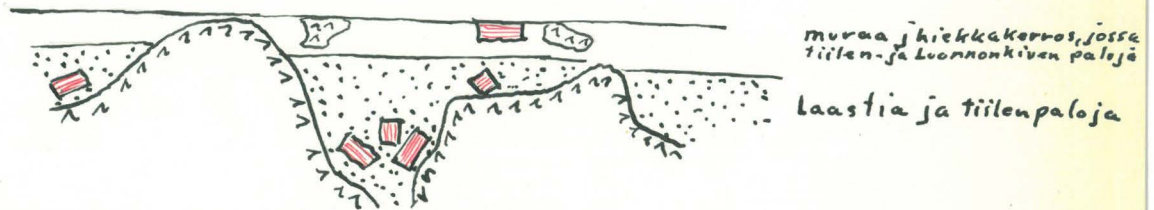
25.7.-55.

Poistettiin lattian betonipäällyste, joka keskimäärin - 110 sm korkeudella. Tämän päällysteen paksuus vaihteli 3 cm - 10 cm. Lounaisseinän vieressä kohoaa pari kolme kiveä betonimassan yläpuolelle.

Tämän kerroksen alla ohut sorakerros ja sen alla tummahko multamainen, ohut kerros, joka muodosti ylimmän osan hiekan, muran, tiilien ja irtokivien muodostamasta kerroksesta. Tämä todennäköisesti toiminut lattiana joissakin vaiheissa (maalatti- a). Sitä pyritti tasoittamaan irtokivillä ja tiilillä ja tiilenpaloilla ilman laastia. Nämä aseteltu aivan mielivaltaisesti ja sattumanvaraisesti. Useassa tapauksessa todennäköisesti tasoiteltu syntyneitä kuoppia tällä tavoin.

Tämän alla erikoislaatuinen laastikerros, jolla oli tasoitettu maapohjan suuret kivet. Useimmat näistä valtavista lohka- reista kuulunevat joko alkuperäiseen maastoon tai ovat kulje- tetut linnoituksen perustaa varten. Huoneen kaakkois-lounais- ja luoteisseinä lepäävät ainakin osittain tällaisilla kivillä. Etenkin lounaisseinän vieressä, lähellä eteläkulmaa, on kookkain lohka- re (näkyvät osat n. 200 x 300 cm). Hyvin suu- ria lohka- reita on myös luoteisseinällä lähellä länsikulmaa. Osa kivistä pienempiä ja asetettu todennäköisesti paikoilleen tasoittamaan isompien kivien välejä. Näitä välejä tasoitettiin

myös e.m. laastikerroksella. Tämä on tehty siten, että kivien välit oli yksinkertaisesti täytetty laastilla, tiilillä ja tiilenkappaleilla. Näitä kaikkia oli käsitelty yhtenäisenä massana. Kaavakuva esittää menetelmän.

Laastin laatu: kirjava hiekka, kalkkipilkkuja hyvin harvassa, tiilenpaloja ja kookkaampia kivenpaloja. Väri kirjava, ruskeasta harmaaseen. Kalkkikiven kappaleita.

Laastikerroksessa ja laastin joukossa olleiden tiilien ja tiilien osien mittoja:

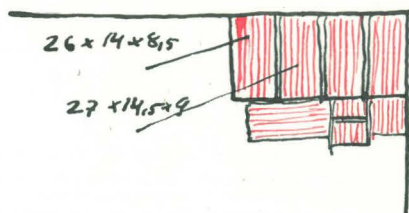
29 x 13 x 10
 ? x 14 x 11
 ? x 14 x 10
 ? x 13,5 x 10

Laastikerroksen päällä olleessa irtomaakerroksessa m.m. tiilet, joiden koot 28 x 14,5 x 11,5 ja 27,5 x 12 x 9.

Laastikerroksessa olleet tiilet liittyvät mitoiltaan lounaisseinän holvin jäännöksen tiilimittoihin. Parista irtotiilistä löytyi myös jätteitä tämän vanhan muurauksen laastista.

E.m. tiilityypeistä poikkesivat ne tiilet, jotka oli asetettu pohjoiskulmaan ja olivat jonkin verran alempana laastipintaa, n. 35 cm betonipinnasta. Tiilet olivat käyttämättömiä.

Ehjiä oli viisi. Näiden lisäksi oli kolme tiilenkappaletta. ne olivat asetetut ilman laastia seuraavaan tapaan:

On hyvin luultavaa, että tiilet on asetettu paikoilleen vain tasoittamaan kulmaa. Ei ole luultavaa, että ne olisivat jatkuneet. Niiden alla ollut mura noen ja hiilen sekaista. Ei mitään merkkejä tulisijasta, jonka paikan tiilet olisivat peittäneet. Noensekainen maa ehkä muualta tuotua tulipalon jätettä.

Koillisseinän vierellä seuraavan piirroksen esittämällä tavalla sijaitsee harmaakivinen, muurattu penkki, jonka tarkoitusta ei vielä selvitetty. Se on ollut todennäköisesti korkeampi ja tämä ylempi osa on ollut tiilestä muurattu. Tiilimuurauksen jätteitä harmaakivien päällä. Laasti samaa kuin lattian täytelaasti.

LIITE II

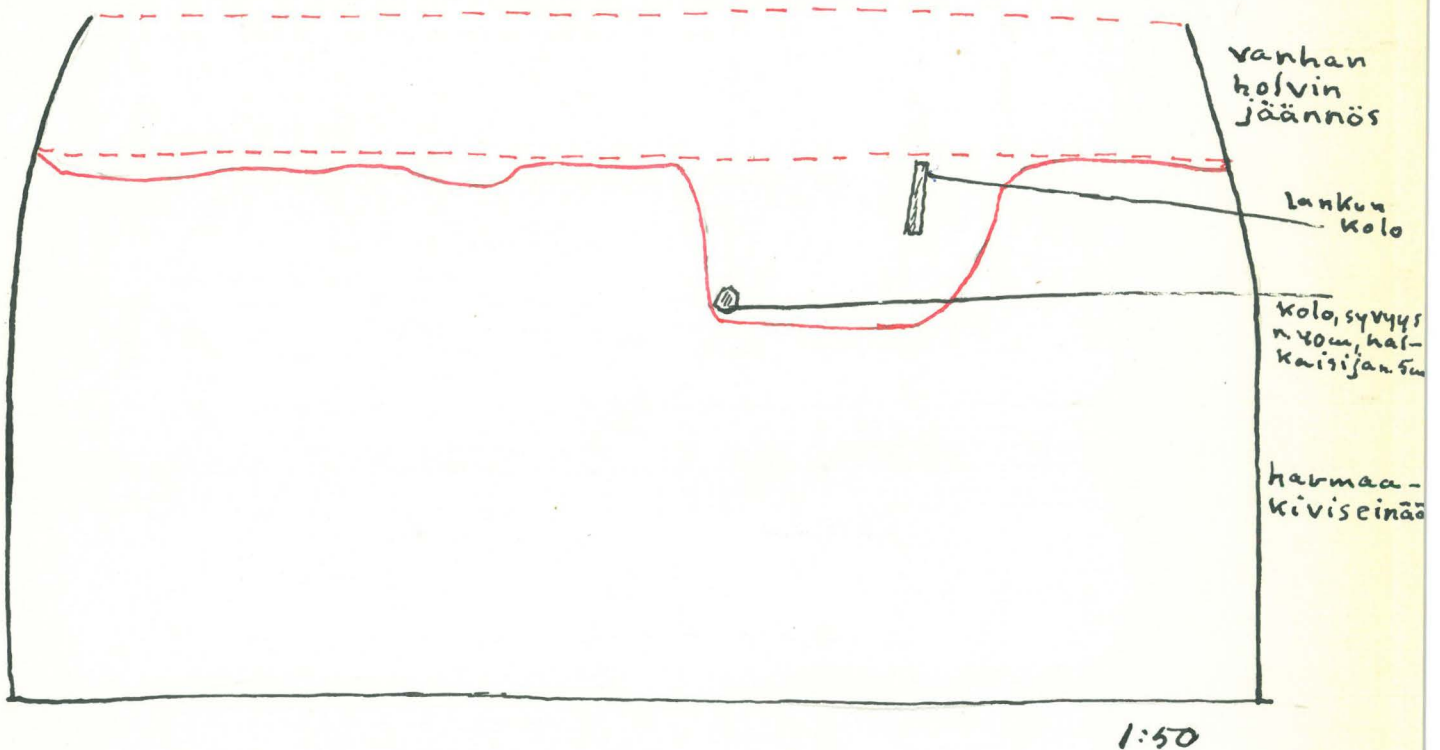
Lounaisseinä.

Seinän harmaakiviosa ja tiiliosat samalla laastilla. Tämä on huokoista soralaastia, suhteellisen tasainen kalkki, kovaa, väri vaihtelee harmahtavasta ruskehtavaan. Harmaakiviseinä on saumattu yläosistaan hyvin kalkkipitoisella laastilla, joka on lähellä lattian täytelaastia, kuitenkin paljon kalkkimpää. Tämän lisäksi on harmaakiviseinän alaosissa suoritettu

korjauksia laastilla, joka on samaa kuin muiden kiviseinién vrt.jäljempänä) laasti. Vielä myöhemmistä korjauksista puhuvat kiviporan jäljet parissa seinän alimmassa harmaakivessä.

Vanha holvi jatkuu sekä kaakkoon että luoteeseen ainakin jonkin matkaa. Samoin todennäköisesti myös harmaakiviseinä.

Holvissa ollut holvi-ikkuna lähellä nykyistä eteläkulmaa. Sen aukko paljastui huoneen 21 lattiaa avattaessa vanhan ulkoseinän kohdalta. On mahdollista, että myös koillisseinän nykyisen ikkunan kohdalla on vanhan holvin aikana ollut vastaavanlainen holvi-ikkuna.

Seinän tiiliösten mittoja:

29 x ? x 10,5
 29 x ? x 9
 28,5 x ? x 11,5
 28 x ? x 11
 28 x ? x 11

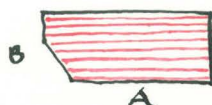
28 X ? x 11
 ? x 15 x 11
 ? x 14 x 9,5
 ? x 14 x 9

Holvin jäännöksen tiilimittoja:

? x 14,5 x 11	? x 14 x 10
? x 14 x 11	? x 14 x 9
? x 14 x 10,5	? x 13,5 x 10

Koillisseinä.

Seinän yläosassa olevan ikkunakomeron pielten limitys vendiläistä. Kulma, jolla pielet liittyvät seinään, tehty muototiilistä, joiden malli seuraavanlainen:

A ja B sivut näkyvissä, pitkä ja lyhyt sivu vuorotellen pielen puolella.

Mittoja:

A x B	20 x 14
21,5 x 12	19 x 13,5
20 x 12,5	18,5 x 12
20 x 12,5	18,5 x 13

Kaaren tiilien profiili pyöristetty.

Varsinainen ikkuna umpeenmuurattu. Alkuperäinen ollut kapea, vain vajaa 40 cm. Luoteispieltä rikottu noin 50 cm matkalta ja tällä tavoin laajennettu aukkoa, jonka puupuitteiden sisämitta on 63 x 47. Nämä puitteet tuettu savilaastimuurauksella, samoin laajennuksen paikkaus. Laasti lähinnä Zk-tyyppiä, mutta harmaampaa, savisempaa ja hienorakeisempaa. Ikkunauukko muurattu umpeen. Jätetty vain pieni aukko, joka näyttää jatkuvan tuuletuskanavamaisena viistosti ylöspäin. Tämän umpeenmuurauksen tiilimittoja:

29 x ? x 7
28 x ? x 6,5

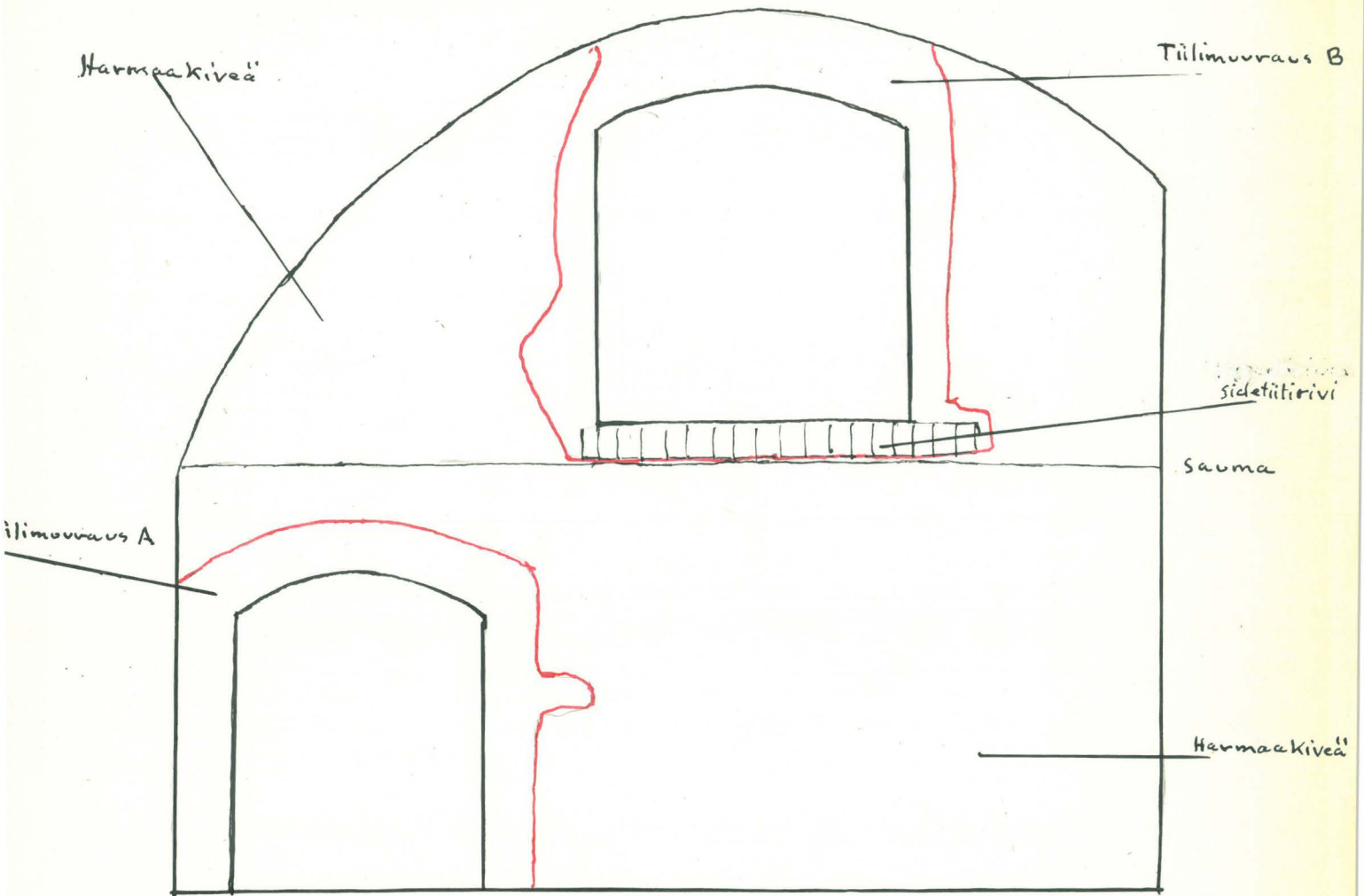
? x 13 x 6,5
? x 12,5 x 6

Laasti lähinnä savilaasti Zk.

Seinän luoteisseinän puoleinen tiilimuuraus yhdenaikainen luoteisseinän tiiliosan kanssa. Itäkulmassa seinä näyttää jatkuvan kontreforin taakse paitsi ylhäällä, missä seinässä on kulmassa muutama tiili ja nämä ovat liitoksessa kontreforin kanssa.

Ovikäytävää ei ole tarkemmin tutkittu, mutta siinä voi todeta muutoksia, joista ainakin osa on suoritettu harmaalla laastilla, joka mainittu pintakäsittelyn yhteydessä. Tällä laastilla oli myös muurattu umpeen kaakkoisessa ovipiielessä ollut ovipuomin reikä. Luoteisseinässä se sensijaan oli avoin. Kaakkoisen ovipielen puomin reikä ollut todennäköisesti jo joidenkin vanhempienkin muutosten alaisena. Vrt. muotoa ja kokoa luoteispielen aukkoon.

KOILLISSEINÄN
MUURAUKSET
1:50

- A. 28 x 14 x 12,5 (?)
 27,5 x 13,5 x 9
 27,5 x ? x 9,5
 27 x 13,5 x 9
 27 x ? x 9,5
 27 x ? x 9,5
 ? x 14 x 8,5)
 ? x 14 x 8) kaari

Sidetiilirivi.

- ? x 14,5 x 11
 ? x 14 x 11,5
 ? x 13 x 9

B. Ikkunakomeron pielet.

- 28,5 x ? x 9
 28 x ? x 9
 28 x ? x 9
 28 x ? x 9
 28 x ? x 9
 27,5 x ? x 11
 ? x 14 x 10,5
 ? x 14 x 10

Ikkunakomeron portaat.

- 28 x ? x 9
 ? x 13 x 9,5

(Täydet mitat oven pielen kulmatiiliä.)

Kontrefori.

Huoneen itänurkassa kohoava kontrefori muurattu vendiläisli-
mityksellä, joka kuitenkin on suhteellisen epäsäännöllistä.
Siellä täällä sidetiilirivejä ja niiden osia, samoin perät-
täisiä juoksutiiliä.

Tiilimittoja:

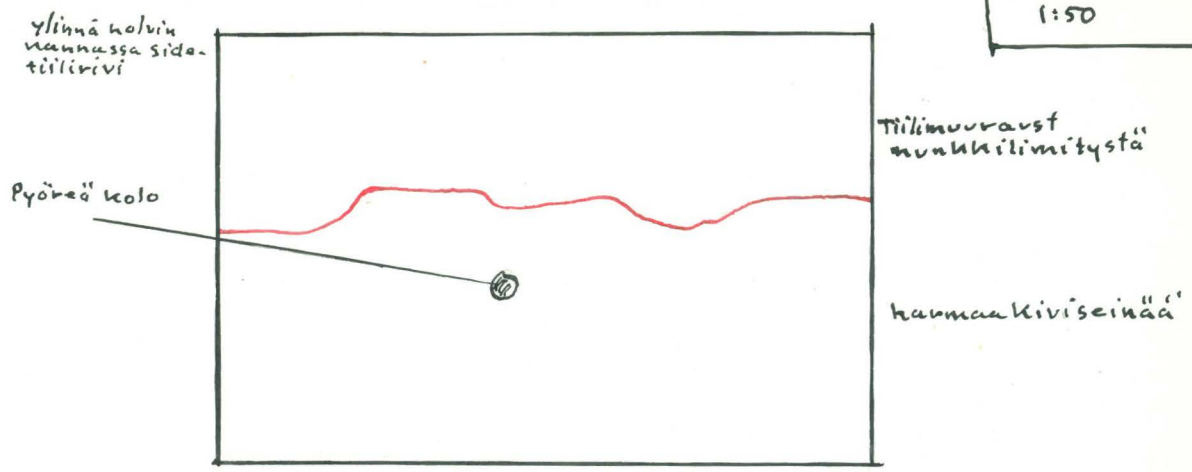
28 x ? x 11	? x 14,5 x 11
28 x ? x 10,5	? x 14 x 11,5
28 x ? x 10,5	? x 14 x 10,5
28 x ? x 10	? x 14 x 10,5
28 x ? x 9	? x 14 x 9,5
28 x ? x 9	? x 13,5 x 10,5
27,5 x ? x 11	? x 13,5 x 10
27,5 x ? x 10,5	? x 13,5 a 9,5
27,5 x ? x 10	? x 13 x 9,5
27,5 x ? x 8,5	? x 12,5 x 8,5
27 x ? x 9,5	

Kontrefori ei ole liitoksena kumpaankaan seinään. Edellä jo
mainittiin, että koillisseinä jatkuu kontreforin taakse lu-
kuunottamatta yläosaa, jossa koillisseinän tiilipaikkaus lii-
toksessa kontreforin muurauksen kanssa. Kaakkoisseinässä
myös harmaakivimuuraus näyttää jatkuvan kontreforin taakse,
mutta sensijaan kontrefori tunkeutuu tiiliosaan ja osittain
holviin. Aivan yläosassa kontrefori taas päättynee holvin pin-
taan.

Kaakkoisseinä.

Kaakkoisseinän laasti kiviosan kohdalla suurin piirtein samaa
kuin lounaisseinässä. Tiiliosan laasti taas samaa kuin koil-
lisseinän, uuden holvin ja luoteisseinän. Harmaakiviosa siis
mahdollisesti samanaikainen kuin lounaisseinä, tiiliosa myö-
hempi. Liittyminen kontreforiin vrt. edellä.

KAAKKOISSEINÄN
MUURAUKSET.
1:50

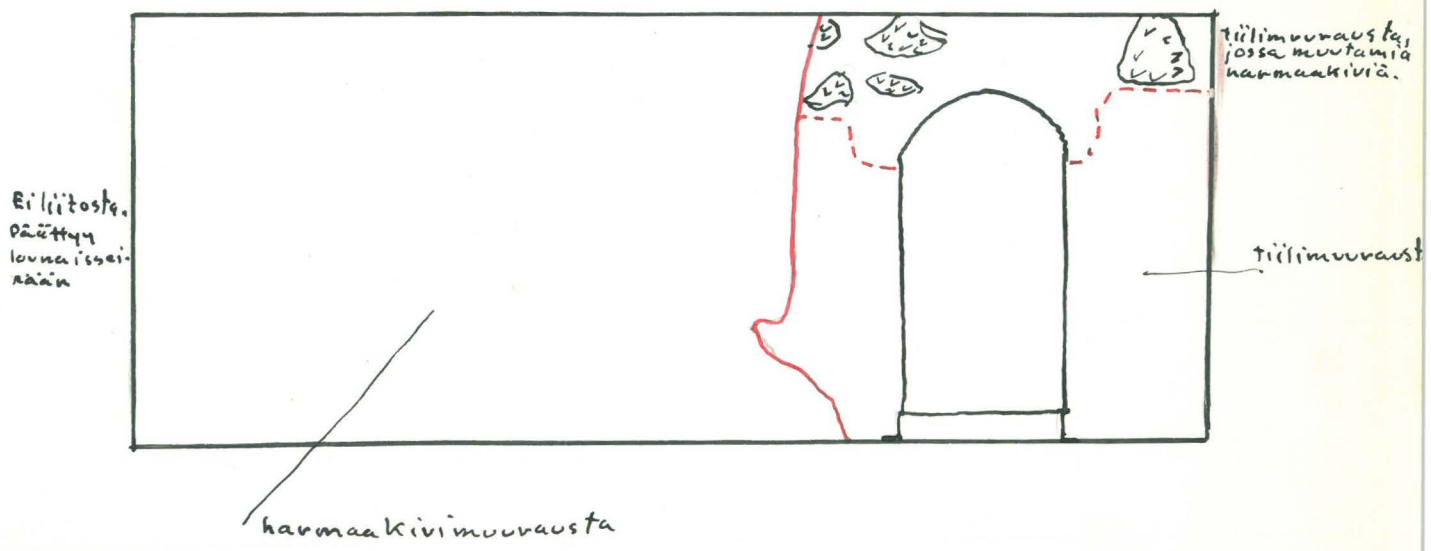
Tiiliosan mittoja:

28,5 x 9,5	27,5 x ? x 9
28,5 x ? x 9	? x 14 x 8
28 x ? x 9	? x 13,5 x 8,5
28 x ? x 8,5	? x 13 x 9
27,5 x ? x 10,5	? x 13 x 8,5
27,5 x ? x 9,5	

Luoteisseinä.

Itäkulmassa ei liitosta. Seinä päättyy luonaiseen. Suurin osa harmaakivimuurausta. Oven ympäristö tiiltä ja osittain yläosassa sekamuurausta.

LUOTEISSEINÄN
MUURAUKSET.
1:50

Tiiliosan mittoja:

29 x ? x 9	28 x ? x 10,5
28,5 x ? x 10,5	28 x ? x 8,5
28 x ? x 11,5	? x 13 x 8,5
28 x ? x 11	

Huonetilan vaihteita.

Huone ollut suurin piirtein nykyisessä asussa 1700- ja 1800-lukujen ajan. Lattia päällystetty ja ovikäytävää korjailtu 1800-luvun loppupuolella. Samoin seiniä tasoiteltu ja kalkittu. Ikkunan laajennus on vuosien 1726 ja 1740 väliltä, kun sen umpeenmuuraus taas on todennäköisesti vuosilta 1809 - 1812.

Tila on ollut aikaisemmin katettu lounais-koillissuuntaisen tynnyriholvin sijasta kaakkois-luoteissuuntaisella. Holvi todennäköisesti sortunut, siitä osia jäljellä lounaisseinässä.

Nykyisistä seinistä on vanhin lounaisseinä, johon liittyy vanhan holvin jäännös, ja kaakkoisseinän alaosa, jonka laasti on samaa kuin lounaisseinässä. Tämä on todettavissa laastivertailuilla.

Kaikki muut seinäpinnat muurattu suunnilleen samantyyppisellä ruskehtavalla, kalkkipilkkuisella laastilla, myös kontrefori. Nämä muodostanevat yhtenäisen vaiheen ja on hyvin luultavaa, että se on yhteydessä holvin ja lattian ("laastilattia") uudistamisen kanssa. Myös kierreportaisen nykyinen asu liittyy tähän. Huomaa kontreforissa ja ikkunan pielissä esiintyvä vendiläinen limitys.

Koillisseinä on mahdollisesti ollut paksumpi (vanha holvaus). Lattiataso ollut ehkä korkeammalla.

Vaiheiden ajoitus vielä epävarmaa. Huone linnan vanhimpia tiloja. Kuulunut harmaakivilinnan torniosaan.

Varhempi holvi siihen ajallisesti liittyvine seinineen kuuluu tiililinnavaiheeseen 1300-luvulla.

Uusi holvi ja uudet seinät sekä kontrefori ovat luultavasti vasta 1500-luvulta, ehkä 1550-1560 - lukujen korjaustöiden yhteydessä. Mahdollista lienee myös olettaa ajankohdaksi 1600-luvun ensimmäisten vuosien laajat korjaustyöt linnan v:n 1599 räjähdyksestä aiheutuneiden vaurioiden vuoksi.

Liite.

Löydöt.

Huone 7.

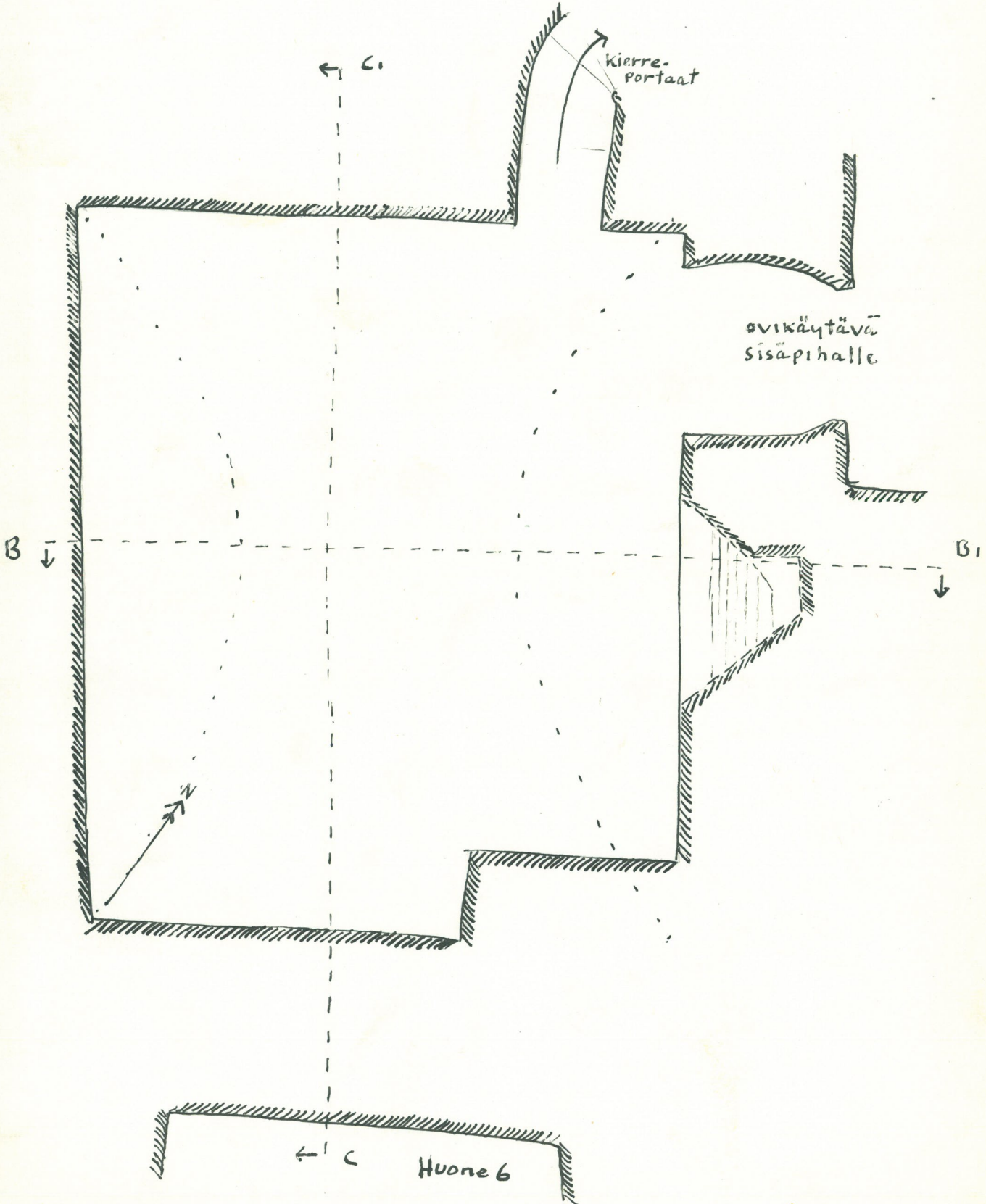
109/55.

1/6 äyriä. 1670 (old. 1740). - Löydetty 29.7. täytteestä ensimmäisen paljastuneen pohjan päältä, linnanpihalle johtavan oven edestä.

HUONE 7

POHJA

1:50

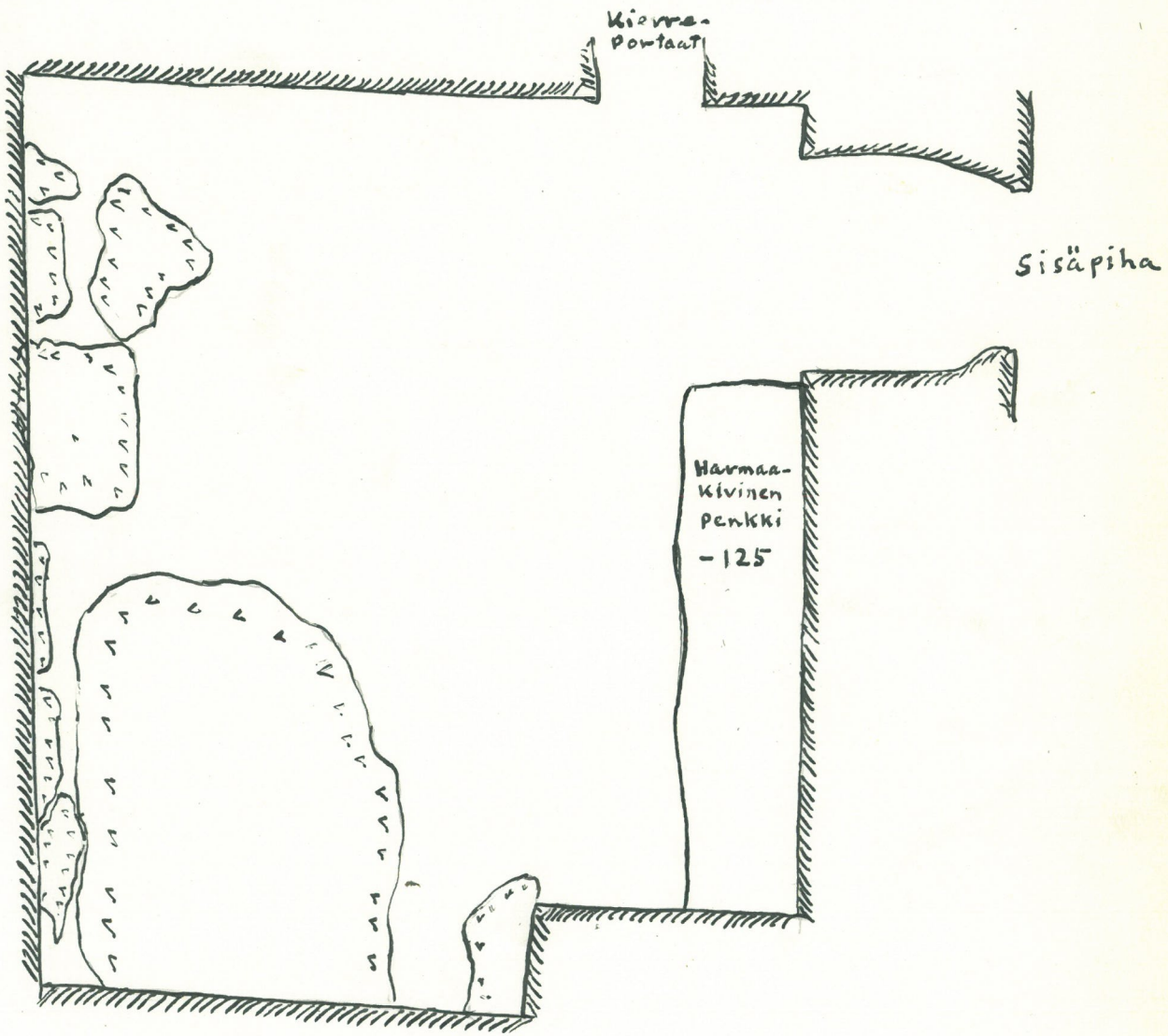
HUONE 7

POHJA, JOHON MERKITYT TÄRKEIMMÄT

POHJAKIVISTÄ JA KOILLISSEINÄN KIVI-

PENKKI.

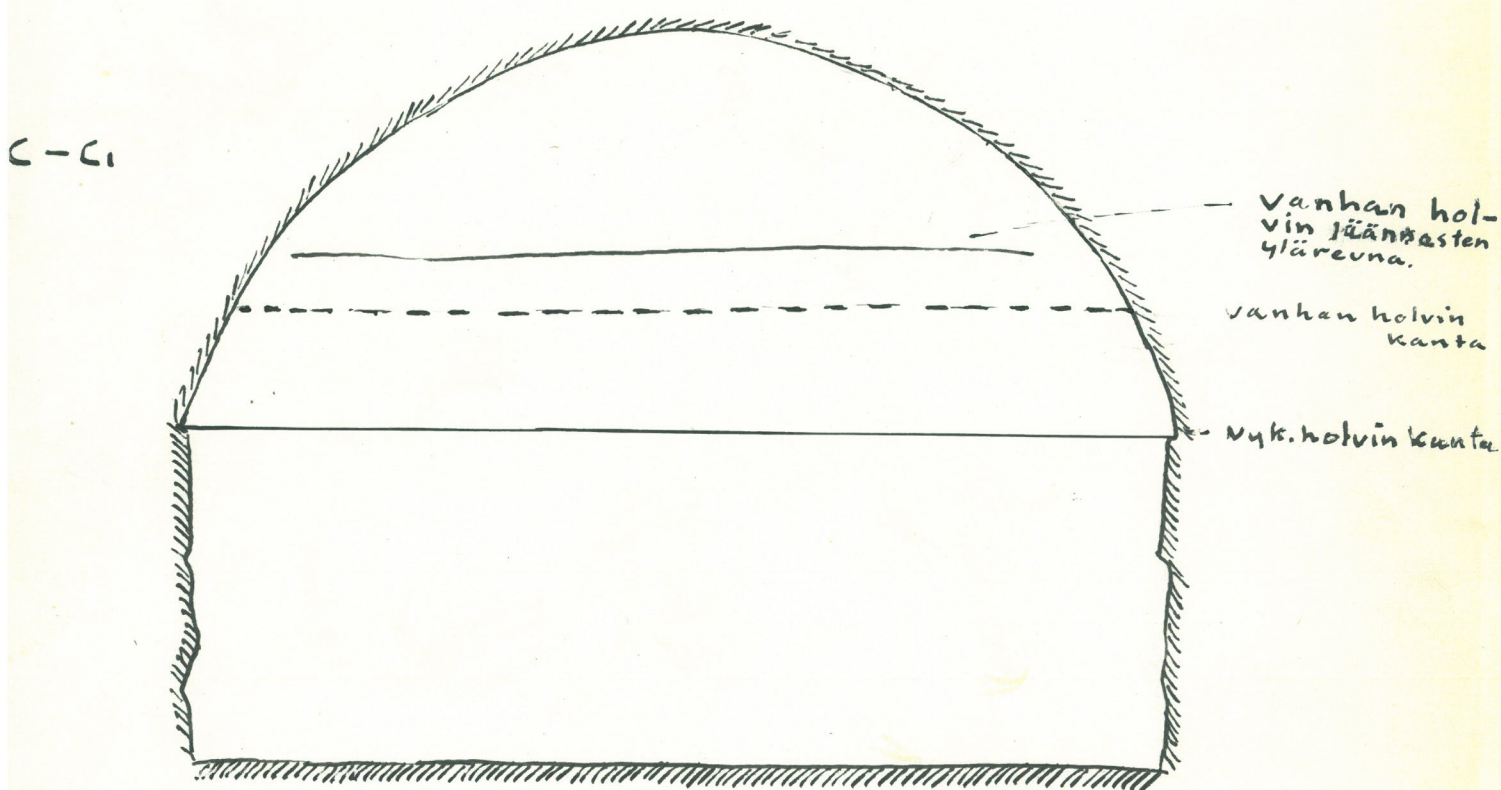
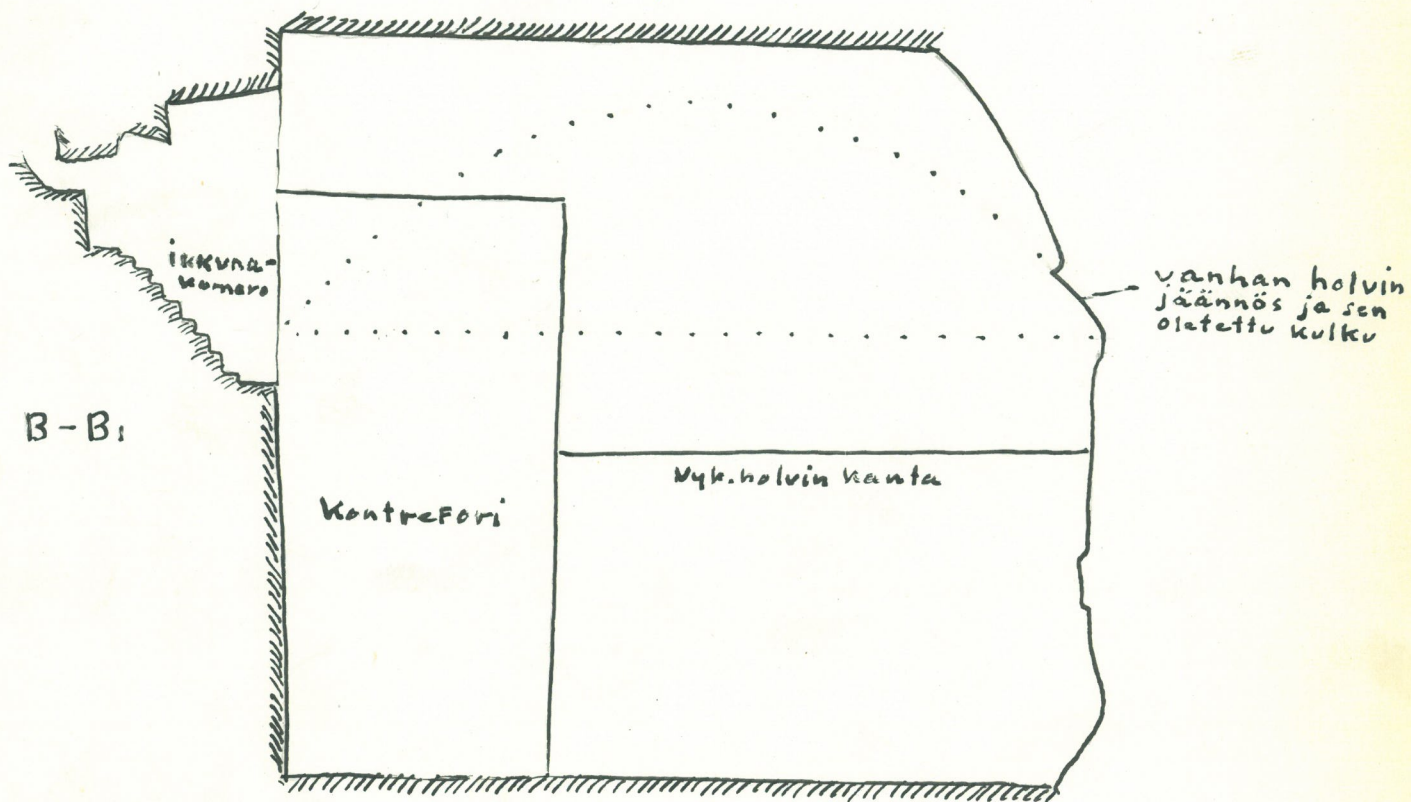
suurin osa edelleen maa- ja laastilattian peitossa.

HUONE 7

LEIKKAUKSET B-B₁ JA C-C₁. VRT. POHJAA.

1:50

L Ö Y D Ö T H U O N E I S T A 8 j a 18 a

Huone 8.

95/55

Rautainen veitsi. Puuosat lahonneet. Koko pituus 127 mm, terän pituus 75 mm. Terän suurin leveys 15 mm ja paksuus 5 mm. Karassa puujätteitä. - Löydetty 28.7. aivan pinta-kerroksesta ikkunakomeron edestä.

Huone 18 a.

94/55

Kuparisen, reijitetyn, pyöreän levyn osa (n. 2/3) ja siihen kuuluva pieni irrallinen palanen. Levy, jonka reunat ylös taivutetut, halkaisijaltaan n. 41 mm. Paksuus n. 0,3 mm. Reikien halkaisija vaihtelee 1 mm - 3 mm. Käytetty todennäköisesti siivilänä. - Löydetty 29.7. huoneen pohjalta olleen irtokiven alta.

H U O N E 14

2.8.55 Tämä pohjakerroksen huone saatiin vankilankäytöstä vapaaksi tutkimustöitä varten 2.8.55.

3.8.- Poistettiin huoneessa olleet, kellaritarkoituksessa palvel-
4.8.55 leet lisärakennelmat. Pohjoiskulmassa oli kookas laudoista rakennettu säilytyskaappi ja itänurkassa tiilistä muurattu kaappi, jotka molemmat ulottuivat holvin kannan korkeudelle. Edellisen pohja n. 200 x 250, jälkimmäisen n. 110 x 140 cm.

Vrt.valo- Näiden välissä samankorkuinen tiiliuuni, jonka pinta rappaa-
kuvia 226 ja maton, kalkkimaalattu (110 x 120). Lisäksi poistettiin huo-
227: Vrt: valo- neita 14 ja 15 eroittava lauta-aita.
kuva 228.

7.8. - Holvista poistettiin rappaus ja sen päällä olleet peiteker-
9.8.55 rokset. Rappauskerroksen vahvuus vaihteli 1-3 cm. Varsinais- ta rappausta peitti 6-7 kalkituskerrosta. Rappauksen laatu (XT): mustarakeinen hiekka, runsas kalkki, väri kirjava.

Lounais-, luoteis- ja koillisseinien (reverteerauksen) sei- näpeite poistettiin osittain. Kokonaanpoistaminen ei ollut tarpeellista, koska koko verhomuuraus tullaan poistamaan. Myös kaakkoisseinän peite tutkittiin. Monikerroksinen seinä- peite pääpiirteiltään seuraava: kymmenen eri värivivahteis- ta kalkitusta, mm. kaksi roiskeväripintaa (vaalealla pohjal- la sinivihreitä epäsäännöllisiä täpliä). Näiden kerrosten päällä osittain täyte- ja tasoitusrappausta, lähinnä kaak- koisseinässä. Rappauksen laasti: (yL) erittäin hieno, musta hiekka, niukkakalkkinen, ruskehtava. Seuraavan peitekerros- ryhmän muodosti nelinkertainen öljyväri, kaksi tummanpunais- ta pohjustusta ja kaksi vaaleanruskeata maalaus pintaa. Pää- limmäisenä oli kaksi kalkitusta.

Vrt.valo-
kuvat
239,238.

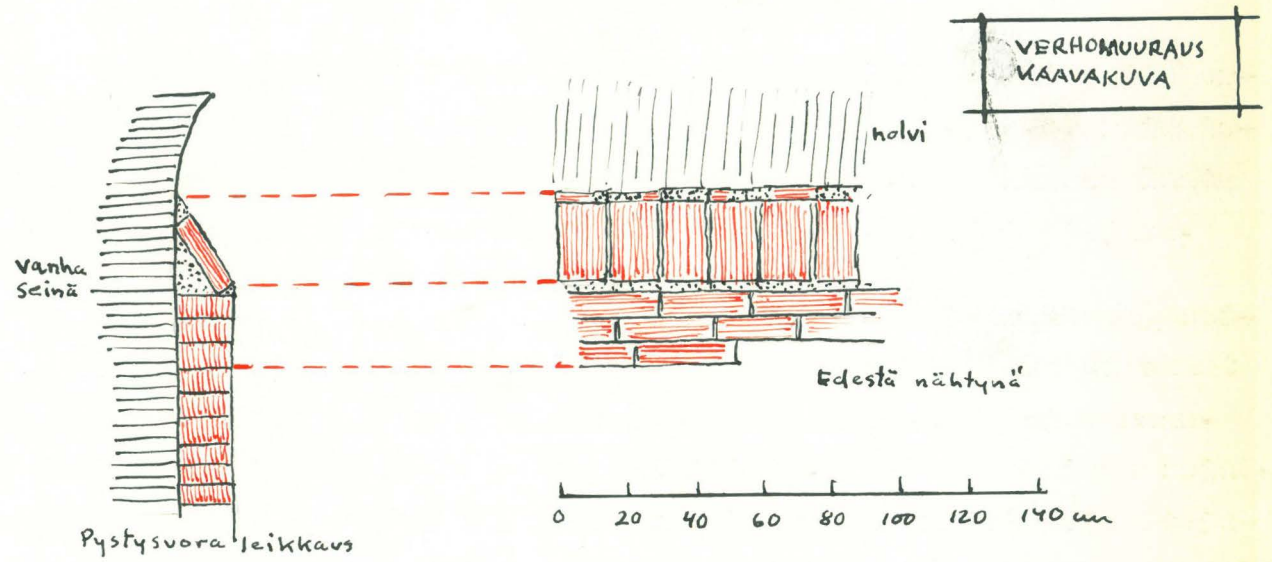
18.8. - Lounais-, luoteis- ja koillisseinistä poistettiin verhomuu-
20.8. ja raus. Muurauksen keskipaksuus juoksutiilen leveys (15 cm).
22.8.55 Paksuus vaihteli peitetyn harmaakivi- ja tiiliseinän epä- tasaisuuksien mukaan (10 - 30 cm), tiiliä kavennettu tai laasti- ja tiilenpalatäytettä lisätty tarpeen mukaan.

Vrt.valo-
kuvat
238, 239.

Alkuperäisen seinäpinnan suurimpia epätasaisuuksia tasoitel-
tu todennäköisesti jossain aikaisemmassa vaiheessa savilaas-
tilla. Varsinaisen verhomuurauksen laasti: (yK) ruskeankir-
java hiekkalaasti, laastipilkkuja, kova.

Vrt.valo-
kuvat
238, 239.

Tiilet etupäässä punaisia. Limitys juoksulimitystä, vain har-
voja sidetiilejä, jotka nekin katkaistuja. Sidetiilet täysi-
mittaisia vain lounaisseinän umpeenmuuratun oviaukon kohdal-
la, jossa ne sitovat revertterauksen samanaikaiseen umpeen-
muuraukseen. Revertteraus ulottuu holvin kantaan, luoteissei-
nällä n. 80 cm korkeammalle revertterauksen päättää viisto-
tiilirivi, joka on 35°:een kulmassa.

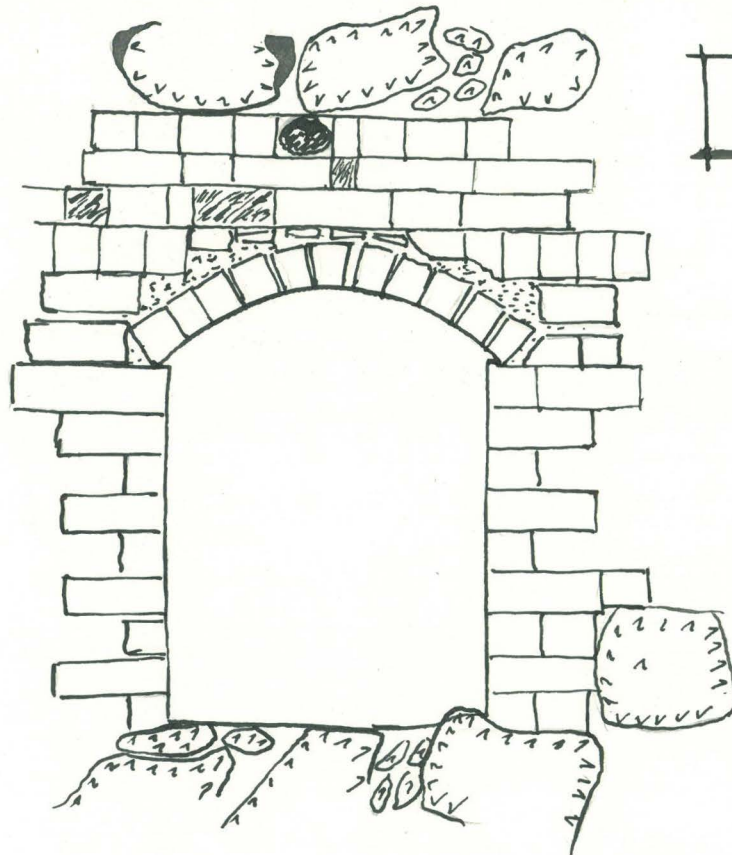
Verhomuurauksen tiilimittoja (lounais-, luoteis- ja koillis-
seinä):

I	30 x 14,5 x 6,5	II	25 x 12 x 6
	30 x 14,5 x 6		24,5 x 12 x 5,5
	29 x 15,5 x 6		24 x 12,5 x 7
	29 x 14,5 x 5,5		23 x 11,5 x 6,5
	29 x 14 x 7,5		23 x 11,5 x 6
	29 x 14 x 7		23 x 11 x 6
	28,5 x 15 x 6,5		
	28,5 x 14,5 x 6,5		
	28 x 15 x 6,5		

Tiilet kahta eri suuruusluokkaa, mutta muuten hyvin saman-
tyyppisiä.

Em. itänurkassa olleen tiilistä muuratun kaapin yläpuolella ollut (komeron katon ja holvin välillä) savu- tai ilmanvaihtotorvea muistuttava, seinään kiinnittyvä, n. 30 x 60 leikkaukseltaan oleva muuraus poistettiin. Tällöin todettiin, että se oli sekalaisista tiilistä muurattu, laasti xT. Se oli umpinainen ja sen tarkoituksena oli vain sulkea holvissa oleva epäsäännöllinen aukko ja tukea sen pieliä. Aukkoa ei vielä tarkemmin tutkittu, mutta ~~siis~~ se ^{on} mahdollisesti ollut savutorvena.

Kun verhomuuraus oli poistettu lounaisseinästä tuli näkyviin umpeenmuurattu aukko (vrt. huoneen pohjaa) nykyisin käytetyn oven ja kaakkoisseinän väliseltä seinäpinnalta. Leveys n. 95 cm, pieliän korkeus n. 105 cm, korkeus kaaren lakipisteseen n. 130 cm. Umppeenmuuraus liittyy täysin reverteeraukseen. Sen aukkoon tunkeutuvana pullistuma. Käytännöllisistä syistä sitä ei poistettu.

UMPEENMUURAUUS
YMPÄRISTÖINEEN

Luonnoksessa on merkitty kaaren yläpuolella olevan tiilivyöhykkeen ylimpään sidetiiliriviin pyöreä reikä. Näitä reikiä on tässä tiilirivissä viisi. Ne ovat läpimitaltaan n. 10 cm ja laastilla pyöristetyt. Reikien etäisyydet toisistaan ja äärimmäisten etäisyydet etelä- ja länsinurkasta: n. 55 cm - 95 cm - 130 cm - 155 cm - 120 cm - 35 cm. Näiden alapuolella kolmannessa tiilirivissä harmaakiviwyöhykkeestä alaspäin siidetiilen levyisiä ja paksuisia ja tiilen leveyden syvyisiä koloja, lähinnä etelänurkan puolella. Keskinäiset etäisyydet ja ensimmäisen etäisyys etelänurkasta: n. 35 cm - n. 65 cm - n. 45 cm. Samanlainen kolo lähellä länsinurkkaa viimeisen pyöreän kolon alla. Kolo laajentunut ja osittain yhtynyt yläpuolella olevaan.

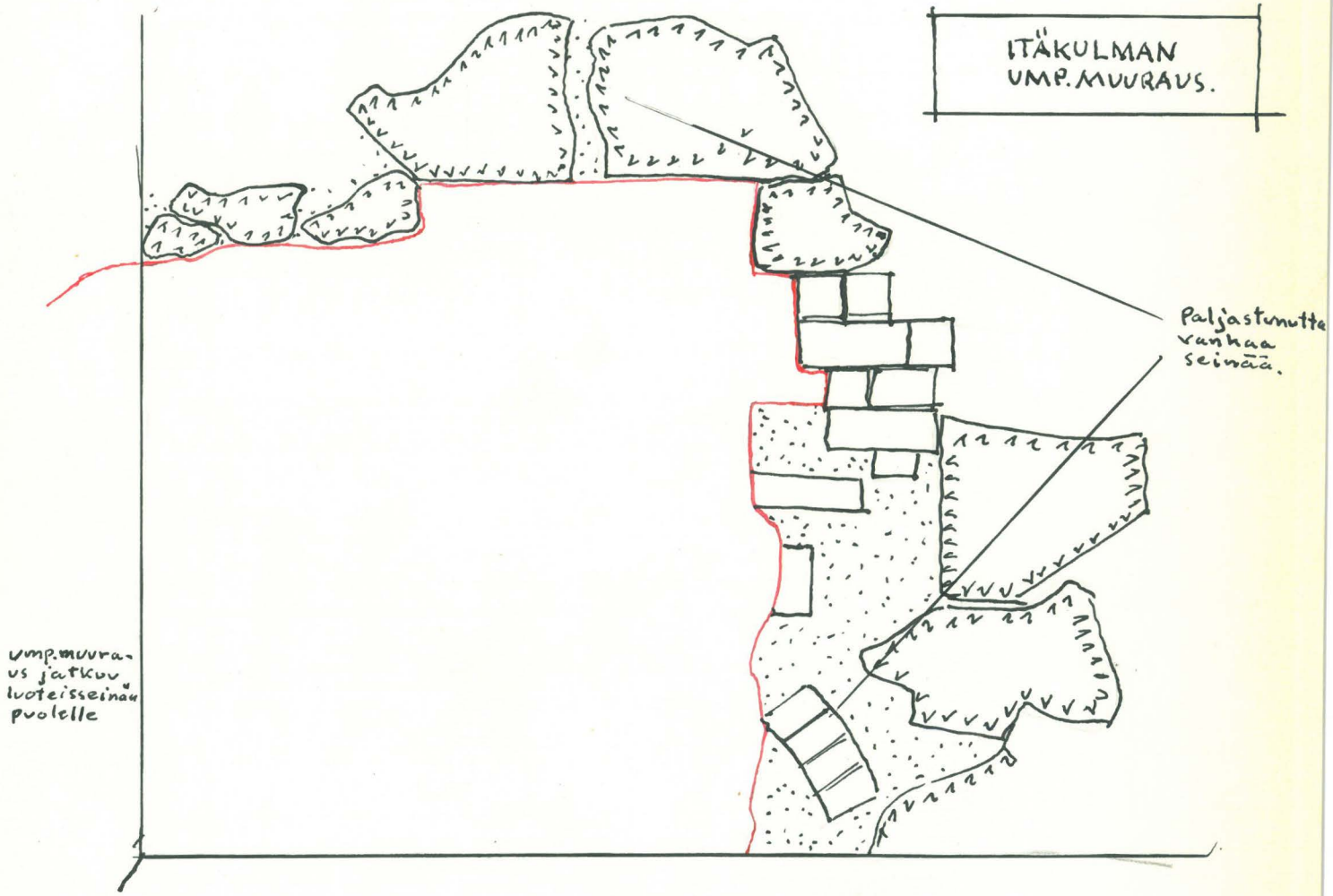
Vrt.valo-
kuva 239.

Kun verhomuuraus oli poistettu paljastui huoneen pohjois-
kulmasta vanhan leivinuunin umpeenmuuraus. Uunin koillis-
seinään tunkeutuvan osan jäännös peitetty umpeenmuurauksel-
la. Luoteisseinässä sen sijaan paljastuivat uunin jäännökset
256 ja 257. heti verhomuurauksen alta.

Vrt.valo-
kuvat
256 ja 257.

23.8.55

Purettiin koillisseinän itäkulmasta leivinuunin jäännöksiä
peittävä umpeenmuuraus. Muuraus sekalimitystä. Muurauksen

yläosassa sidetiilet katkaistuja. Tiilet sekä punaisia et-
tä vaaleampia. Mitoiltaan edustavat verhomuurauksen tiili-
tyyppiä II.

Tiilimittoja:

26,5 x ? x 7,5

26 x ? x 7

25 x ? x 7

? x 12 x 7,5

? x 12 x 6

Laasti: (yT) musta tasainen hiekka, runsas kalkki. Väri kirjava, seos epätasainen.

Paljastuneet uunin jäännökset eivät vielä riittäviä rekonstruktion, koska huoneen pohja on edelleen kaivamatta ja tutkimatta, mutta Nordenbergin piirustukseen nojautuen voinee esittää uunin todennäköisen pohjapiirroksen.

Vrt. lii-
te II.

Uuni murattu hiililaastityyppisellä laastilla. Hiililaastilla täytetty myös seinän ja siitä loittonevan uunin kuvun väli. Tiilimittoja uunin kuvussa:

	33 x 15,5 x 8,5	? x 15 x 8,5
Poikkeava	+28 x ? x 10	? x 15 x 8,5
tiili	? x 16,5 x 9,5	? x 15 x 8
	? x 16,5 x 8	? x 15 x 8
	? x 16 x 8	? x 15 x 8
	? x 16 x 7,5	

Koillisessa holvinpuoliskossa holvi-ikkuna, joka tyypiltään täysin samantapainen kuin huoneessa 15 olevat, jotka on esitetty tarkemmin huoneen selostuksen yhteydessä. Tämä ikkuna laajennettu myöhemmässä vaiheessa savutorveksi. Se toimi tässä tehtävässä mm. tänä kesänä poistetun uunin yhteydessä. Ikkunan pohjoisnurkanpuoleinen pieli n. 370 cm nurkasta. Laajennus on tehty rikkomalla alapieli ja jatkamalla luis-toa holvin kantaan asti.

Erona huoneen 15 ikkunoista on se, että em. mainitun huoneen ikkunat sijaitsevat korkeammalla holvin kannasta kuin tämän huoneen ikkunat.

Kun holvin rappaus oli poistettu kiintyi huomio holvin laessa, luoteisseinän vieressä olevaan paikkausta muistuttavaan, varsinaisesta holvin muurauksesta poikkeavaan muuraukseen. Se ulottui seinästä pitkin holvin lakea n. 95 cm ja n. 80 cm levyisenä.

Vrt.valokuvat 273 ja 274.

6.9.55 Tutkittiin muurausta tarkemmin.

Tiilimittoja:

28,5 x 15 x 7	25 x 11 x 6
28 x 14,5 x 7	24 x 12 x 6,5
? x 16 x 7,5	23,5 x 11,5 x 7
? x 15 x 7	23 x 11 x 7
? x 14,5 x 7	? x 11,5 x 7,5

Laasti: yZ, mustankirjava hiekka, tiheässä kalkkipilkkuja, ^{hieman} savenvärinen.

Todettiin muurauksen sulkeneen seuraavaan kerroksen johtaneen luukun, joka nousi huoneeseen 29, huoneeseen 28 johtavan oven edustalle.

Tämä kohta määrättiin mittaamalla ja avattiin aukko täältä käsin, koska se kävi helpommin päinsä.

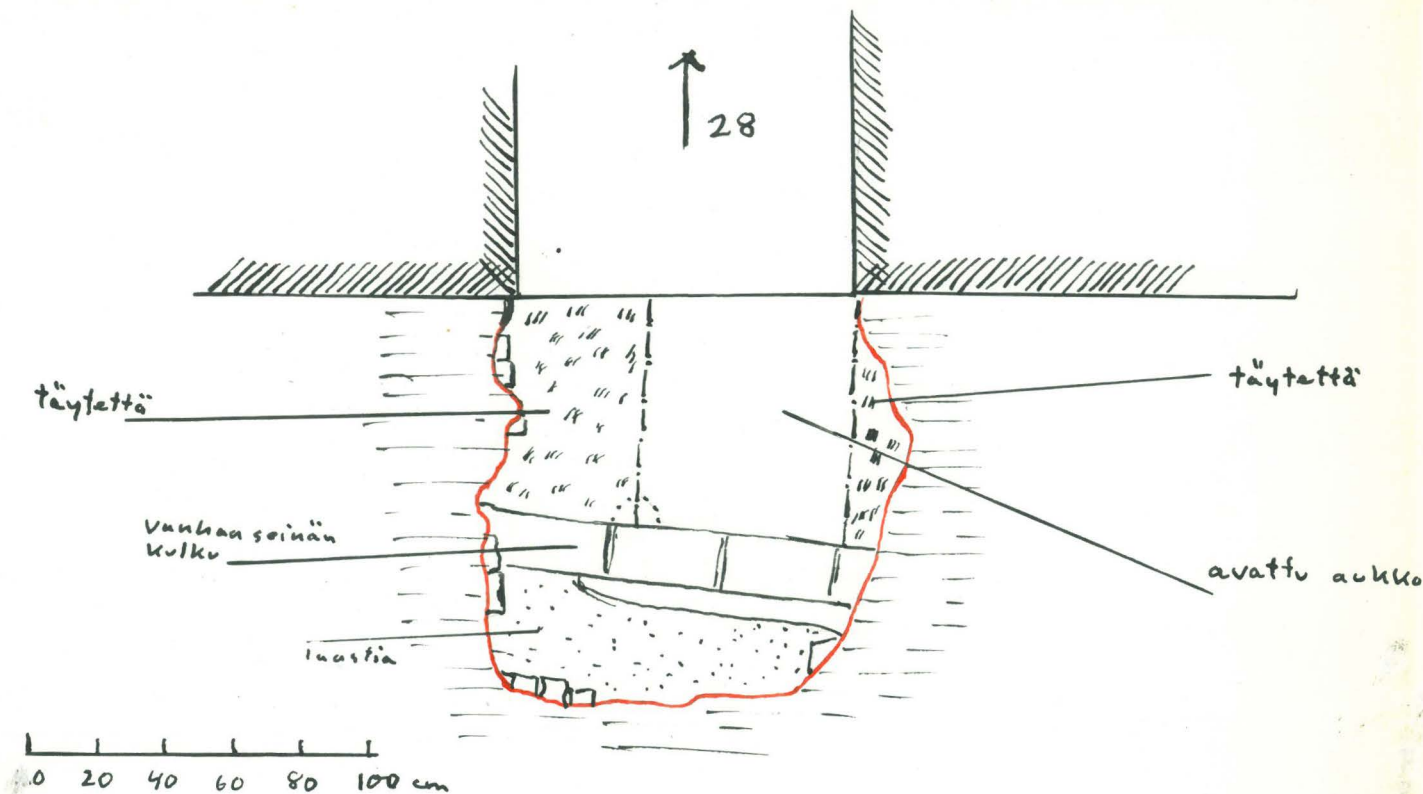
Vrt.seur.luonnosta.

Oviaukon vedestä rikottiin pikimassapäällyste n. 1 m²:n alalta. Sen alla oli tiilenpaloista muurattua lattiaa, joka todennäköisesti tarkoitettu vain massakuoren alustaksi. Laasti runsaskalkkinen xT-laastia muistuttava, mutta hiekka ruskeampaa.

Tiililattia rikottiin täältä alalta. Sen alla oli laasti-, tiilenpala- ja muratäytettä, joka kaivettiin pois ja puhkattiin aukko huoneeseen 14. Täyte valutettiin alas ja avattiin kokonaisuudessaan aukko huoneen 14 holvissa.

Avatun aukon koillisreunassa pikimassapinnan ja holvinpinnan etäisyys 140 cm.

AVATTU AUKKO JA SEN
YMPÄRISTÖ. POHJA.

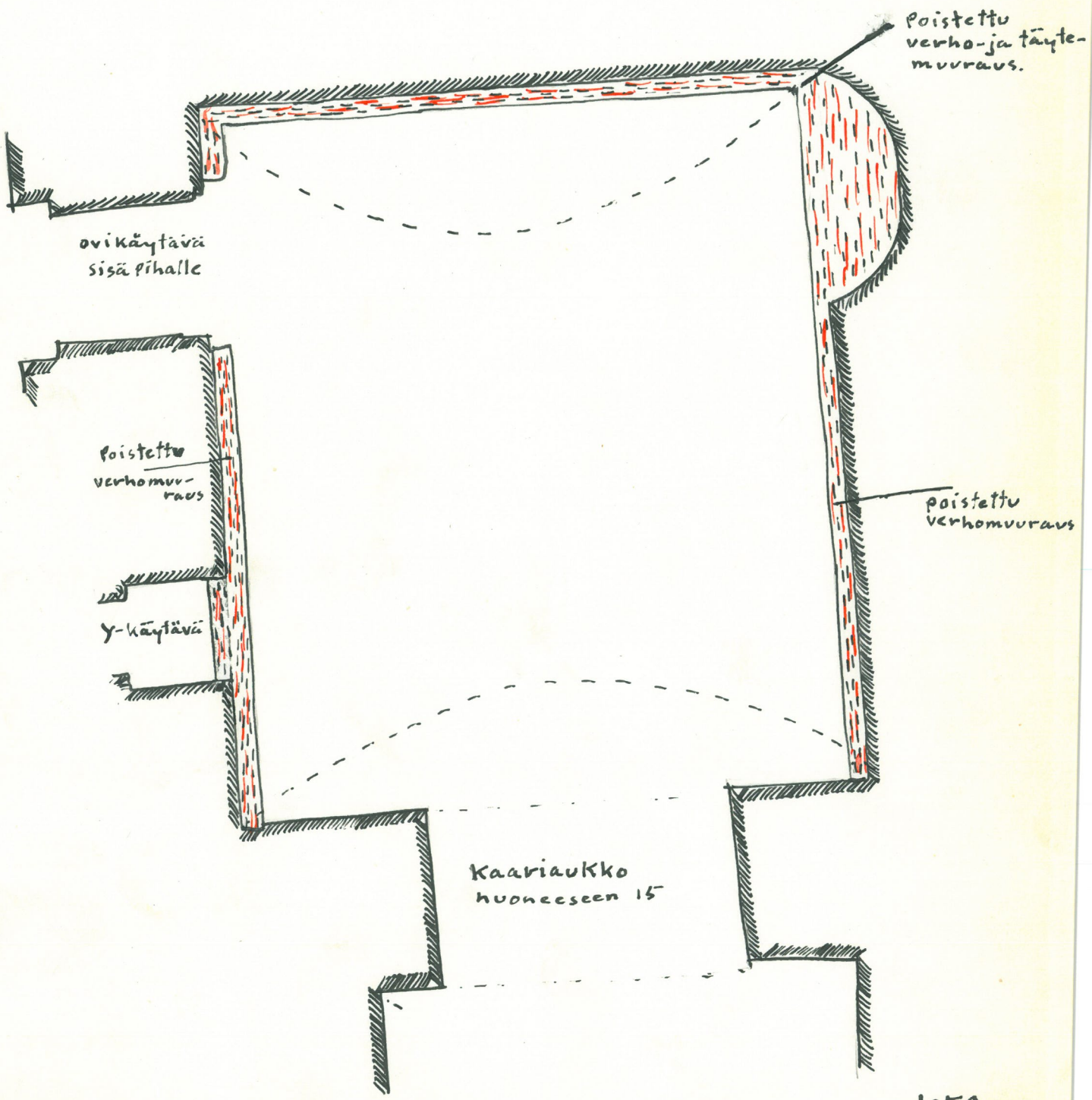
Luukun seinämä ehjä vain oven vastaiselta sivulta. Lounais- ja koillispielet pahoin rikkoutuneet. Luoteispieli uusittu huoneen 28 ja 29 välistä seinää rakennettaessa. Sen muodostaa suoran tukikaaren kannattamat harmaakivet. Luonnoksessa on varsinainen luukku tiilirivin, pisteviivojen ja seinäviivan rajoittama alue. Kuvan esittämä tiiliseinä jatkuu edelleen kumpaankin suuntaan ja on välittömästi em. tiililattian alla vain sorakerroksen erottamana n. 20 cm syvällä. Onko kyseessä kuilun yläreuna vai onko nousu katkaistu, selviää huoneen 29 lattiaa ja huoneita 28 ja 29 eroittavan vanhan seinän kulkua tarkemmin tutkittaessa. Lattian laajempi avaaminen ei vielä tässä vaiheessa ollut edullista. Vaikuttaa todennäköiseltä, että kuilu on sijainnut em. väliseinässä, joka Nordenbergin piirustusten mukaan on kulkenut juuri näillä vaiheilla. Kuilusta koilliseen n. 80 cm on alkanut vanha välioven käytävä.

Kuilun ehjä kaakkoisseinä n. 120 cm korkea. Tiilet juok-
sussa, lounais- ja koillisseinissä sidetiiliä. Tiilipinnat
nokeentuneita. Kuilun seinämien

tiilimittoja:

- 28,5 x ? x 10
- 28 x ? x 10,5
- ? x 15 x 10,5
- ? x 14 x 10

HUONE 14
POHJA JA POISTETUT
VERHOMUURAUKSET.

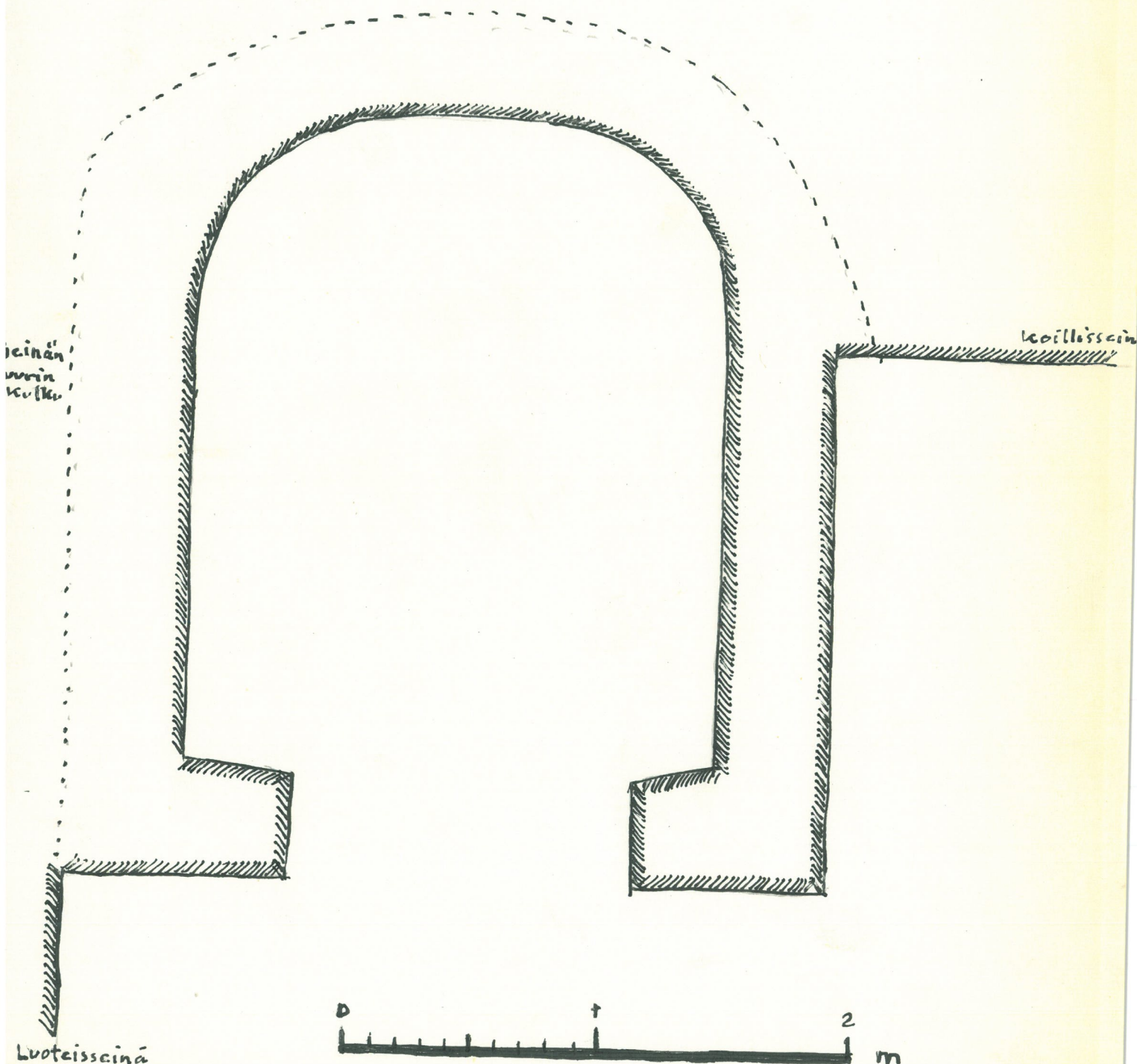

1:50

HUONE 14

LEIVINUVUNIN POHJAN REKONSTRUKTIO

LÖYTYNEIDEN JÄÄNNÖSTEN JA
NORDENBERGIN PIIRUST. MUKAAN.

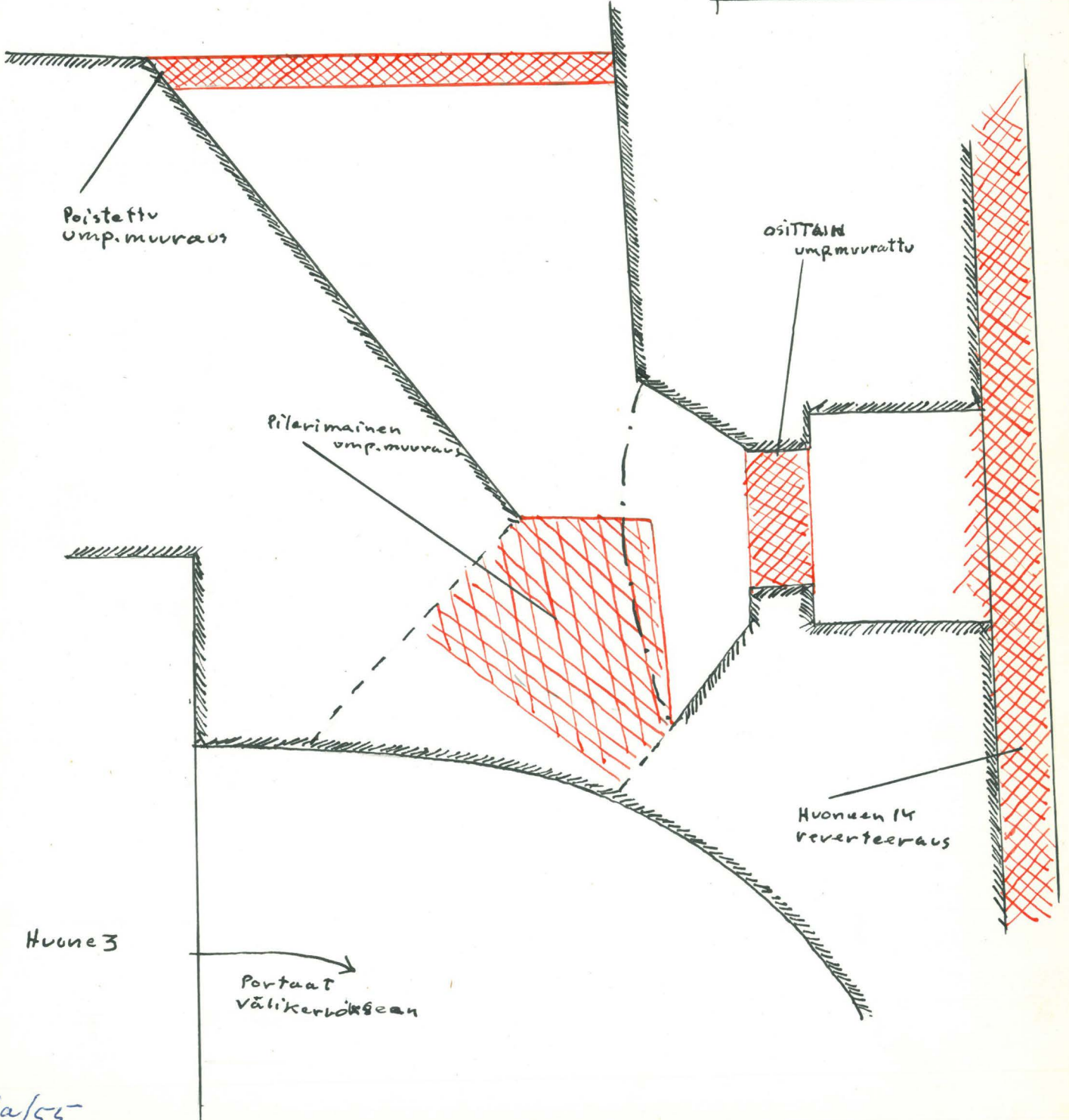
HUONE 14 a (Y-KÄYTÄVÄ)

Antero Sinisalo . 1955

15.6.1955 Umpeenmuuraus sisäpihan kaakkoisseinässä, lähellä pihan itäistä nurkkaa. Vertaa merkinnät 2.7.1954.

Umpeenmuuraus, joka oli tiilikerroksen vahvuinen, poistettiin. Takaa paljastui katkaistu käytävä, joka kulkee suunnilleen länsi - itä-suunnassa ja josta on päästy huoneisiin 14 ja 3 (nykyinen sisääntulotila).

KÄYTÄVÄN POHJA
JA SIIHEN LIITTYVÄT
UMPEEN- JA MUUTOS-
MUURAUKSET. 1:25

ta/55

Umpeenmuurauksen laatu: vrt. merkinnät v:lta 1954 (2.7.)

16.6. ja
17.6.1954

Käytävän pohja epätasainen, todennäköisesti rikottu. Siinä kookkaita, erisuuruisia luonnonkiviä ja syvemmällä tiiltä. Pohjaa peittänyt suhteellisen ohut (10 cm) murakerros poistettiin ja seulottiin. Löytyi 27 ruukunsirpaletta (kahdentyyppistä savea), 3 puuastian osaa, 6 rautanaulaa, 1 isokokoinen veitsi (34 cm) ja erilaisia luita.

Umpeenmuuraus I, jolla huoneeseen 3 johtanut käytävänosa tu-
kittu, poistettiin osittain (). Umpeenmuurauksella ollut myös osittain tukeva ja kannattava merkitys. Se muodosti suorakulmaisen pilarimaisen osan vanhan käytävän kulmauksessa. Pilarin korkeus n. 120 cm. Tämän päällä vielä osittain irtonaisia, osittain muurattuja epäsäännöllisesti asetettuja tiiliä. Pilari kohosi tiilistä ja luonnonkivistä kootulta, käytävän alkuosan pohjaa korkeammalle kohoavalta alustalta. Varsinainen pilari kohosi koilliseen johtavan kaariaukon laen tasolle.

Umpeenmuurauksen tiilet osittain kokonaisia, osittain palasia. Laasti ruskeanharmaata, keskikovaa, kosteaa. Tiilimittoja:

- 29 x ? x 10
- 29 x ? x 10
- ? x 15 x 9,5
- ? x 13 x 10,5

H U O N E 15

Antero Sinisalo 1955

23.8.55 Poistettiin holvin päällimmäinen rappaus. Peitekerrokset: vertaa huonetta 14. Laasti: (Y Z). Mustankirjava hiekka, tiheässä kalkkipilkkuja, hiekassa kvartssia, lievästi savenvärinen. Samalla tutkittiin seinien peitekerroksia, jotka olivat suurin piirtein yhtäpitävät huoneen 14 peitekerrosten kanssa.

Holvi alkuperäinen. Tiilien pinta rikkoutunut. Muuraus ta-soiteltu ja saumattu savilaastilla.

24.8. ja
25.8.55

Vrt.luo-
teissei-
nää huo-
neessa 14.

Tutkittiin verhomuurausta, jota tässä huoneessa oli kaak-
kois-, koillis- ja lounaisseinällä. Reverteerauksen yleinen
luonne ja peitekerrokset samat kuin huoneessa 14. Kaakkois-
seinällä vaikuttaa verhomuuraus melkein ylös asti ulottuval-
ta. Reverteerauksen laasti: (Y Z-tyyppiä) mustankirjava hiek-
ka, tiheässä kalkkipilkkuja, hiekassa kvartssia, savenvärinen.
Savenvärisyys voimakkaampi kuin holvissa käytetyssä laas-
tissa. Tiilet samoja kuin huoneen 14 reverteerauksessa. Huo-
neen 14 mitoissa numerolla II merkittyjä tiiliä käytetty kui-
tenkin täällä paljon vähemmän.

Tiilimittoja:

- I 30 x 14,5 x 7
- 29 x 14,5 x 7,5
- 29 x 14,5 x 6,5
- II 24 x 14 x 7

Verhomuuraus poistettiin osittain kaikilta seiniltä.

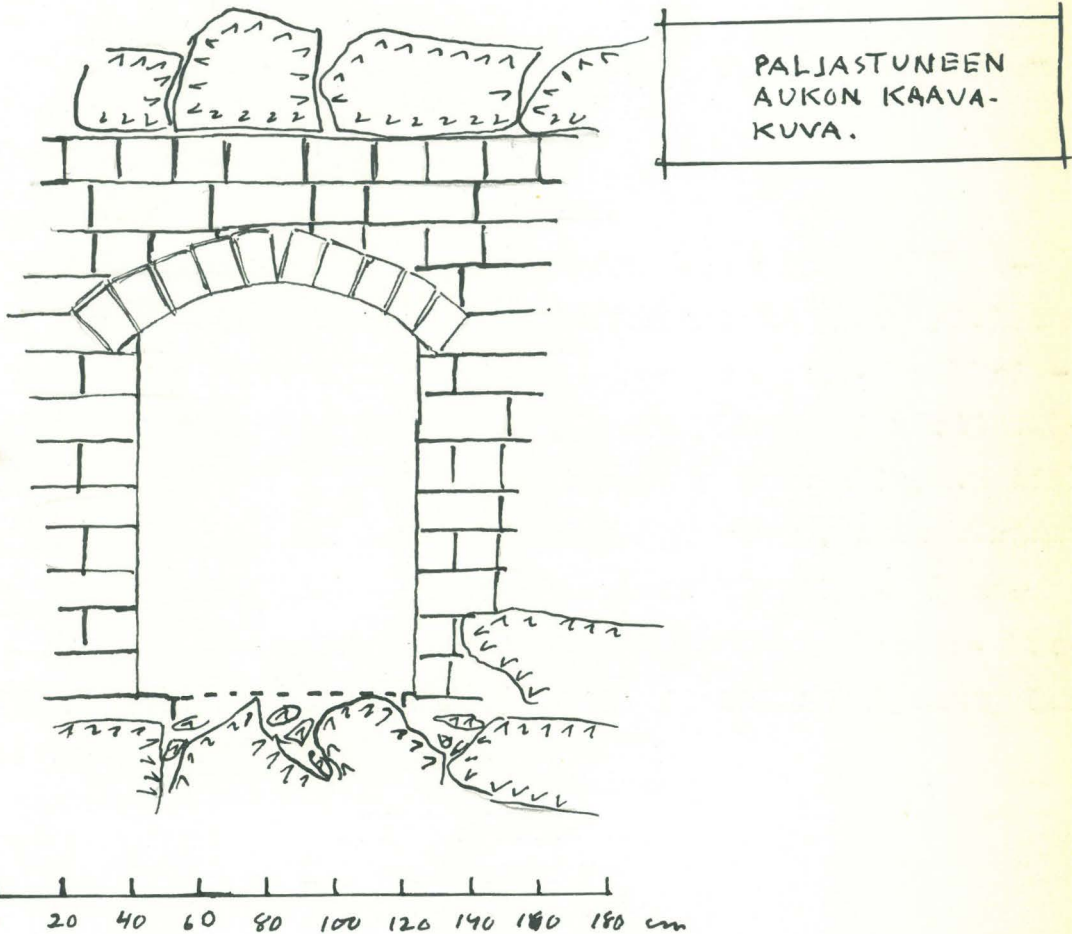
30.8.55

Verhomuurauksen alta paljastui lounaisseinältä umpeenmuurat-
tu segmenttikaarinen aukko (ovi tai ikkuna). Aukon korkeus
keskeltä n. 125 cm, pielet n. 100 cm ja leveys 83 cm. Umpeen-
muurauksen limitys sekalimitystä. Pääasiassa tiilenpaloja.
Tiilet liittyvät muurauksen yläosassa mitoiltaan revertee-
rauksen tiilimittoihin. Yläosassa viisi tiilikerrosta (n.
55 cm) muurattu samalla laastilla kuin reverteeraus. Alaosas-
sa (kuusi tiilikerrosta, n. 60 cm) saumoissa savilaastia ja

tiilet käytettyjä ja käytettyjen palasia.

Tiilimittoja:

- 30 x 15 x 9
- 29 x 13,5 x 7,5
- ? x 14,5 x 10
- ? x 14 x 10,5

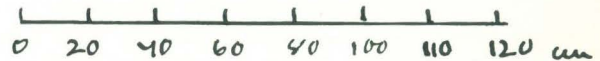
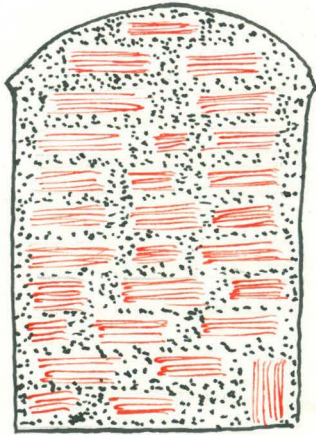

Vrt.valo-
kuva 270.

Umpeenmuuraus poistettiin.

Vrt.huoneen pal-
jastetut
seinät.

Umpeenmuurauksen takaa paljastui komero (ovi- t. ikkunaholvikomero), jonka peräseinä oli 55 cm:n syvyydellä. Seinät ja holvi mustuneita. Peräseinä ei savuttunut. Savuttuneet sivuseinät jatkuvat sen ohi. Peräseinä on todennäköisesti umpeenmuuraus 1600-luvulta, jolloin tällä tavoin muutettua ovikäytävää lienee käytetty seinäkomeron. Komeron tiilipohjasta jonkin verran jäännöksiä pielien ja peräseinän vierillä.

Peräseinän muuraus suoritettu keltaisella hiililaastilla levein, tiilien päälle ulottuvien saumoin. Muuraus lujaa ja huolellista.

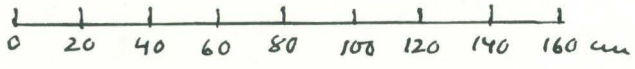
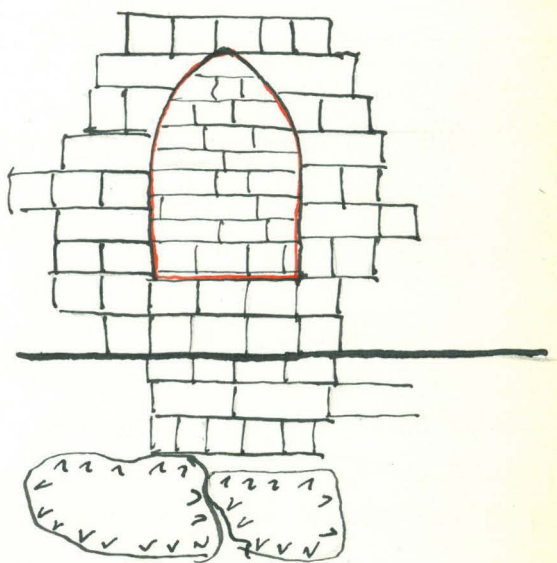
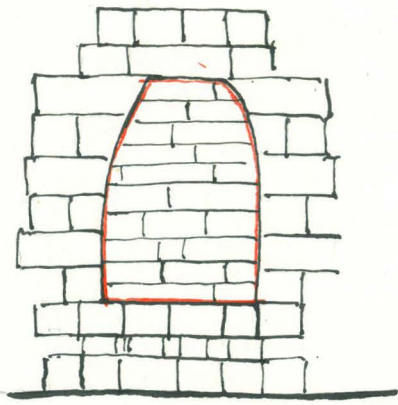
Tiilimittoja:

33 x ? x 9,5
 32,5 x ? x 9
 32 x ? x 9
 ? x 15 x 9,5

Koillisen holvinpuoliskon alaosassa oli kaksi umpeenmuurausta, jotka sulkevat ulkomuuriin johtaneet aukot. Aukkojen alapuoli holvin kannasta kahden holvitiilen korkeudella, alapuoli kolmen holvitiilen levyinen ja suippokaarimaisesti ylöspäin kaveten kuuden holvitiilen korkuinen. Suoraa pieltä kolmen holvitiilen korkeudelta. Vertaa seuraavia kaavamaisia luonnoksia. Niiden etäisyys pohjois- ja itäkulmista n. 75 cm ja niiden keskeinen etäisyys n. 210 cm.

Itänurkanpuoleinen aukko umpeenmuurattu sekalaisilla tiilillä ja tiilenkappaleilla. Sekalimitys, muuraus lujaa ja liuskekivikiilloilla kiristettyä (suurin käytetty kiila 27 cm pitkä, kannasta 9 cm leveä ja n. 5 cm paksu). Laasti hiililaastia.

HOLVIAUKKOJEN
KAAVAKUVAT

Umpeenmuurauksen yläosa n. kahden holvitiilen korkeudelta muurattu samalla laastilla kuin reverteeraus (YZ). Todennäköisesti vanhempaa umpeenmuurausta avattu holvin rappauksen yhteydessä ja sitten uudelleen muurattu kiinni. Paksuudeltaan umpeenmuuraus 1-2 tiilen paksuinen, tulppamainen.

Tiilimittoja:

- ? x 14,5 x 10 32 x 17,5 x 6 24 x ? x 6
- ? x 13,5 x 10

Pohjoisnurkan puoleinen umpeenmuuraus suoritettu kokonaisuudessaan reverteerauksen laastilla (YZ). Tiilimitat samoja kuin verhomuurauksessa.

Tiilimittoja:

- 30,5 x 14 x 7
- 30 x ? x 7
- 30 x ? x 6,5

Suurin osa tiilistä rikkonaisia. Sekalimitys. Tämä umpeenmuuraus poistettiin.

Em. umpeenmuurauksen takana oli toinen erillinen muuraus. Muurausten väli täytetty laastilla. Sisempi muuraus ollut todennäköisesti aikaisemmin ulkopintana, jonka eteen myö-

Vrt.edel-
lä.

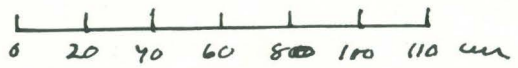
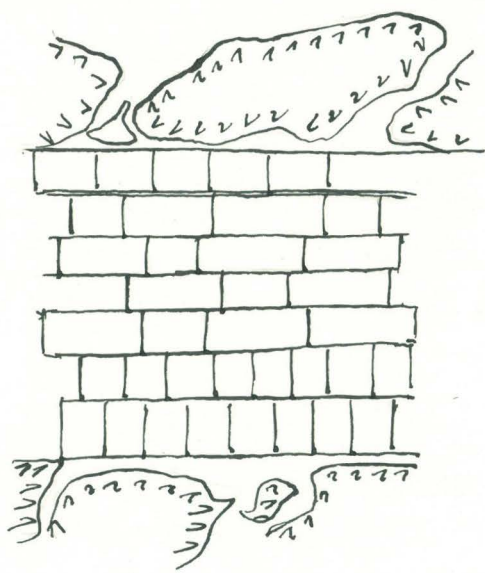
hemmin lisätty em. holvin kaartumista seuraava muuraus. Sisempi muuraus ei kaarru. Laasti hiililaastia, muuraus lu-
jaa ja tiivistä. Tyylliltään samanlaista kuin lounaisseinän aukon sisempi muuraus, johon se myös laastin ja tiilien pe-
rusteella liittyy.

Tiilimittoja:

- 34 x ? x 8
- 32 x ? x 7,5
- ? x 15 x 7,5

Huoneen paljastettujen seinäpintojen rakenteen erikoisuute-
na koillis- ja lounaisseinissä on n. 90 cm:n korkuinen tii-
livyöhyke suunnilleen seinän keskikorkeudella. Vyöhyke sään-
nöllisempi koillisseinässä. Huoneessa 14 vastaavilla seinil-
lä vastaava rakenne.

LIMITYKSEN
KAAVAKUVA

Luonnoksessa esitetty metrin levyinen pala koillisseinän
vyöhykettä lähellä pohjoisnurkkaa. Siitä ilmenee limitys,
jossa alinna kaksi syrjittäistä sidetiiliriviä, ylinnä lap-
peuttainen sidetiilirivi ja näiden välissä neljä munkkili-
mitteistä tiiliriviä.

Vyöhykkeen tiilimittoja:

28,5 x ? x 11,5	? x 14,5 x 11,5
28,5 x ? x 11,5	? x 14,5 x 11
28,5 x ? x 11	? x 14,5 x 11
28 x ? x 10,5	? x 14,5 x 10,5
28 x ? x 10,5	

Kun holvin laasti oli poistettu havaittiin lounaisen holvi-
puoliskon etelälohkossa varsinaisesta holvimuurauksesta
poikkeavaa muurausta, jota aluksi luultiin paikkaukseksi.
Tämä muuraus ulottui holvin kannasta n. 180 cm kohden la-
kea ja kaakkoisseinästä n. 150 cm holvin vaippaa pitkin. Muu-
rauksen laasti: (YK) ruskeankirjava hiekkalaasti, kalkkipilk-
kuja, kova.

Tiilimittoja:

- 30 x ? x 5,5
- 29,5 x ? x 7
- 28,5 x ? x 7
- ? x 11,5 x 6,5
- ? x 11 x 6

2.9.55

Vrt.valo-
kuva 271.

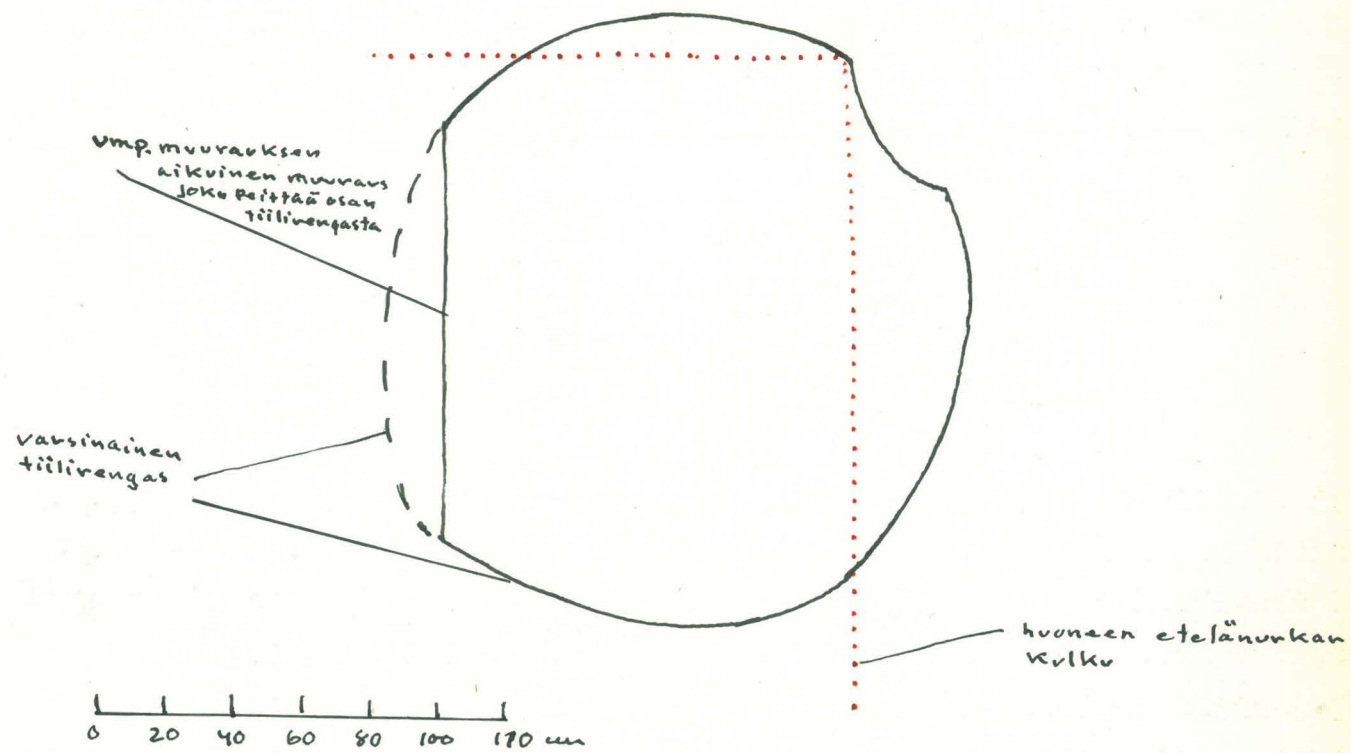
Tutkittiin muurausta tarkemmin sen rajojen määrittelymises-
si. Tällöin todettiin muurauksen kätkevän taakseen pienen
tilan, jota rajoittavat seinät ja katto ovat levänneet hol-
villa tiilirenkaan varassa. Tila ollut yhteydessä huoneen
tilaan. Tässä yhteydessä tehtyä aukkoa laajennettiin 5.9.55
miehen mentäväksi, mutta pääosiltaan se jätettiin paikoil-
leen poistettavaksi vasta reverteerauksen täydellisen repi-
misen yhteydessä. Seuraavassa esitetyt muistiinpanot tehty
vain pintapuolisen tarkastelun pohjalla.

Tilaa rajoittavat holvimainen katto ja kantava tiilirengas
sekä seinät muurattu seuraavalla tiilikoolla:

28,5 x ? x 10,5	? x 14,5 x 10
28,5 x ? x 9,5	? x 14,5 x 9,5
28,5 x ? x 9	? x 14,5 x 9,5
28 x ? x 9,5	? x 14,5 x 9
28 x ? x 9	? x 14 x 11
27,5 x ? x 10	? x 14 x 10
27,5 x ? x 9	? x 14 x 9,5
	? x 13,5 x 10
	? x 13,5 x 10
	? x 13 x 10
	? x 13 x 10

Laasti: voimakaskalkkinen kova hiekkalaasti, kellertävä,
kirjava hiekka.

Tilan summittainen vaakasuora leikkaus tiilirenkaan korkeudelta:

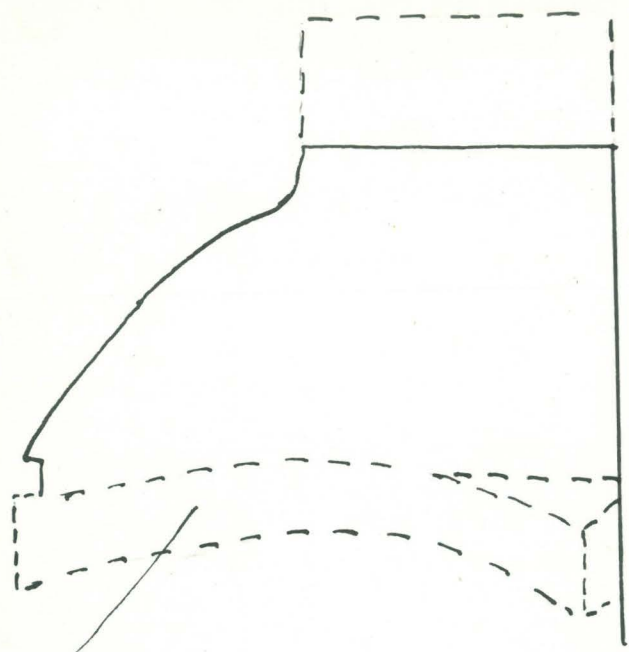

Holvirenkas muurattu osittain kahdesta kyljittäisestä side-
tiilirivistä ja osittain päittäin asetetuista juoksutiilis-
tä (koillisosa). Muuraus ei täysin säännöllistä vaan jous-
taa tarpeen mukaan.

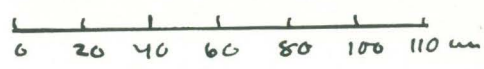
Holvirenkaan koillis- ja luoteislohkoilta kohoaa teltta-
maisesti tiilikate, joka muurattu porrastamalla sidetiilis-
tä. Lounais- ja kaakkoislohkoilta kohoavat sensijaan suorat
seinät.

KAAVAMAISET
PYSTYSUORAT
LEIKKAUKSET

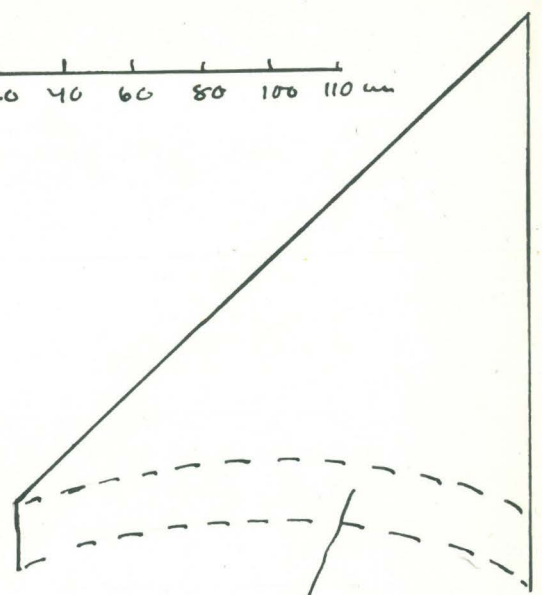
Leikattu lounais-koillissuuntaan

Taustalla näkyvä tiilirengas

Leikattu luoteis-kaakkoissuuntaan

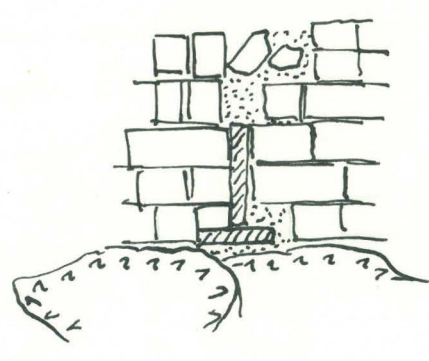
Taustalla näkyvä tiilirengas

Vrt.valokuva 272

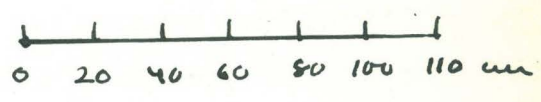
Komeron tiilipinta ollut voimakkaasti savuttunut, mutta tiilet, etenkin katteessa, pahoin murentuneet. Koillinen viistekatto ja lounainen seinä jatkuvat, edellinen yläosassa, jälkimmäinen kokonaan kaakkoisseinän sisään. Tämä kaakkoisseinä on suurelta osalta joko umpeenmuurausta tai paikkausta, joka on suoritettu savilaastilla. Muuraus juoksutiilen paksuinen. Muuraukseen tehtiin pieni aukko 6.9.55, jolloin takana todettiin olevan muralla täytetty tila. Mura koostunut lähinnä jauhautuneesta laastista, mutta siinä tavataan myöskin luita ja nokea. Tilan tarkempi tutkiminen jätettävä huoneen 15 revertteerausten ja holvin umpeenmuurauksen poistamisen jälkeen suoritettavaksi.

Lounaisseinän yläosasta, holvin kannan ja harmaakivimuuraus-
 sen välisestä tiilivyöhykkeestä löytyi tiilimuurauksen lo-
 masta kaksi lankun kappaletta, jotka katkaistu kirveellä
 tiilipinnan tasoon. Niiden keskinäinen etäisyys n. 150 cm.
 Toisen lankun etäisyys etelänurkasta (revert.pinnasta) n.
 135 cm, toisen siitä länsinurkkaan päin (150 cm). Lankku-
 jen leveys ollut n. 27-30 cm ja paksuus vajaa 3 cm. Ne ovat
 olleet asetetut kyljittäin ja ulottuneet todennäköisesti huo-
 neen yli, koska vastaavilla kohdilla koillisseinässä on vas-
 taavat kolot, kuitenkin ilman puunjätteitä. Lankut ulottu-
 neet seinään todennäköisesti tiilen leveyden verran.

Lounaisseinän etelänurkan puoleisen lankunjätteen alla 18 cm
 leveä, n. 3 cm paksu puukappale kohtisuorassa tätä vastaan.
 Länsinurkanpuoleisessa ei tällaista ole, joten se on toden-
 näköisesti vain kiilaamassa. (Vrt. Ehrenadlerin merkintää
 puisesta välikatosta.)

KAAVAKUVA KOHDASTA,
 JOSTA LANKUNKAPPALEET
 LÖYTYIVÄT.

Huoneiden 14 ja 15 aikaisempi asu. Johtopäätöksiä kesän 1955 tutkimustöiden nojalla.

Huoneet vain osittain tutkittu. Huoneen 15 verhomuurausta ei ole kokonaan poistettu.

Huoneiden käyttö

1600-luvulla leivintupana ja keittiönä. Todennäköisesti käytetty tähän tarkoitukseen jo aikaisemminkin.

1700-luku

Venäläiset käyttivät 1713-1721 linnaa varastopaikkanaan ja rauhan jälkeen se toimi armeijan muona- ja ampunatarvikevarastona, jolloin huoneet 14 ja 15 olivat viljavarastoina (esim. Nordenberg). 1730-luvun lopulla käyttö muuttui, ainakin v. 1740 (Ehrenadlerin mukaan) huonetta 15 käytettiin linnoituksen kassana. Tällöin huone 14 lienee toiminut jonkinlaisena etu- t. vartiohuoneena. 1700-luvun loppupuolella lienee huoneiden käyttö säilynyt suurin piirtein samana.

1800-luku

Venäläisten saatua linnan haltuunsa sisustettiin huoneet ruutivarastoksi (vrt. venäläiset korjauspiirustukset 1809 - 1812). 1830-luvulla linnasta tuli kokonaisuudessaan vankila ja huone sisustettiin asuintilaksi ja käytettiin vankihuoneena.

1900-luku

Huoneita käytettiin aluksi työhuoneina (ehkä jo edellisen vuosisadan lopulla) ja sitten kellaritilana, viimeksi silliperuna- ja vihanneskellarina erilaisine lisärakennelmineen ja säilytyskoppeineen.

Huonetilan ja rakenteiden kehitys

Kuulune linnan vanhimpiin osiin. Ollut mahdollisesti jo harmaakivivaiheen aikana käytössä holvittomana huonetilana. Tiilivaiheeseen kuuluvat holvi ja huoneiden väliseinä nyk. tiiliasussaan. Tällöin myös seinä käsitelty ja todennäköisesti niiden tiiliasut ja aukot y-käytävään ja huoneeseen 3 kuuluvat tähän vaiheeseen.

Huoneiden asu 1500-luvulla ollut todennäköisesti seuraava: kaksi tynnyriholvilla katettua tilaa, jotka olleet yhteydessä toisiinsa yli 3 m korkean kaariaukon kautta. Huoneesta 14 johti ovi pihalle ja myös y-käytävään ja huoneesta 15 huoneeseen 3. Huoneen 14 pohjoisnurkassa oli kookas leivinuuni, joka näyttää 1600-luvulla täysin uusitun, mutta ollut käytössä todennäköisesti jo aikaisemmin. Huoneen 15 holvin yläpuolella eteläkulmassa oli pyöreä komero, josta todennäköisesti johti ikkuna tai puolustusaukko ulos. Komero ollut yhteydessä huoneeseen. Huoneen 14 holvissa oli yksi suippo holvi-ikkuna, huoneessa 14 kaksi samanlaista, jotka kaikki antoivat koilliseen. Huoneessa 14 holvin laessa aivan luoteisseinän vieressä aukko toiseen kerrokseen. Tämän huoneen lounaisseinässä ollut mahdollisesti jonkinlainen lautarakennelma (vrt muistiinpanoja).

1600-luku

Huonetila säilyi suunnilleen samanlaisena. Kuitenkin ehkä jo 1600-luvun alkupuolella murattiin ainakin huoneen 15 holvi-ikkunat umpeen ja kaakkoisseinään murattiin uusi ikkuna. Myös huoneeseen 3 johtanut oviaukko murattiin umpeen siten, että huonetilan yhteyteen jäi vain 55 cm:n syvyinen komero. Näihin aikoihin lienee myös uuni täydellisesti uusittu.

1700-luku

Tässä asussa, mutta rappeutuneena, tapamme huoneen 1720-luvulla. Huoneen 14 etelänurkassa oli tällöin jokin rakennel-

ma, ehkä tiilistä muurattu komero, sillä väliseinän lounainen osa on tämän ajan pohjapiirroksissa merkitty paksummaksi kuin koillinen. Kysymyksessä ei ole todellisuudessa ollut paksumpi seinä vaan jokin lisärakennelma, joka selvinnee pohjan kaivauksissa. Vuosina 1721-1726 muurattiin umpeen huoneesta 15 huoneeseen 3 johtaneesta aukosta syntynyt komero, samoin huoneesta 14 y-käytävään johtanut aukko. (Tämän järjestelyn muutokset vrt. jäljempänä). 1720-luvun loppuvuosina (Nordenberg) huone tasoiteltiin savilaastilla ja kalkittiin. Myös huoneen 15 pahoin rikkoutunut holvi saumattiin, tasoiteltiin ja kalkittiin. Tällöin lienee myös huoneen 15 holvikomerosta ulos johtanut aukko muurattu umpeen. (Aukkoa käytetty ehkä 1600-luvulta vain savutorvena) 1730-luvun loppupuolen korjauksissa katoaa uuni huoneesta 14, samoin em-rakennelma huoneen etelänurkasta. Huoneeseen 15 rakennettiin puinen välikatto ja huoneiden välinen aukko muutettiin suorakulmaiseksi (vrt. muistiinpanot ja Ehrenadler).

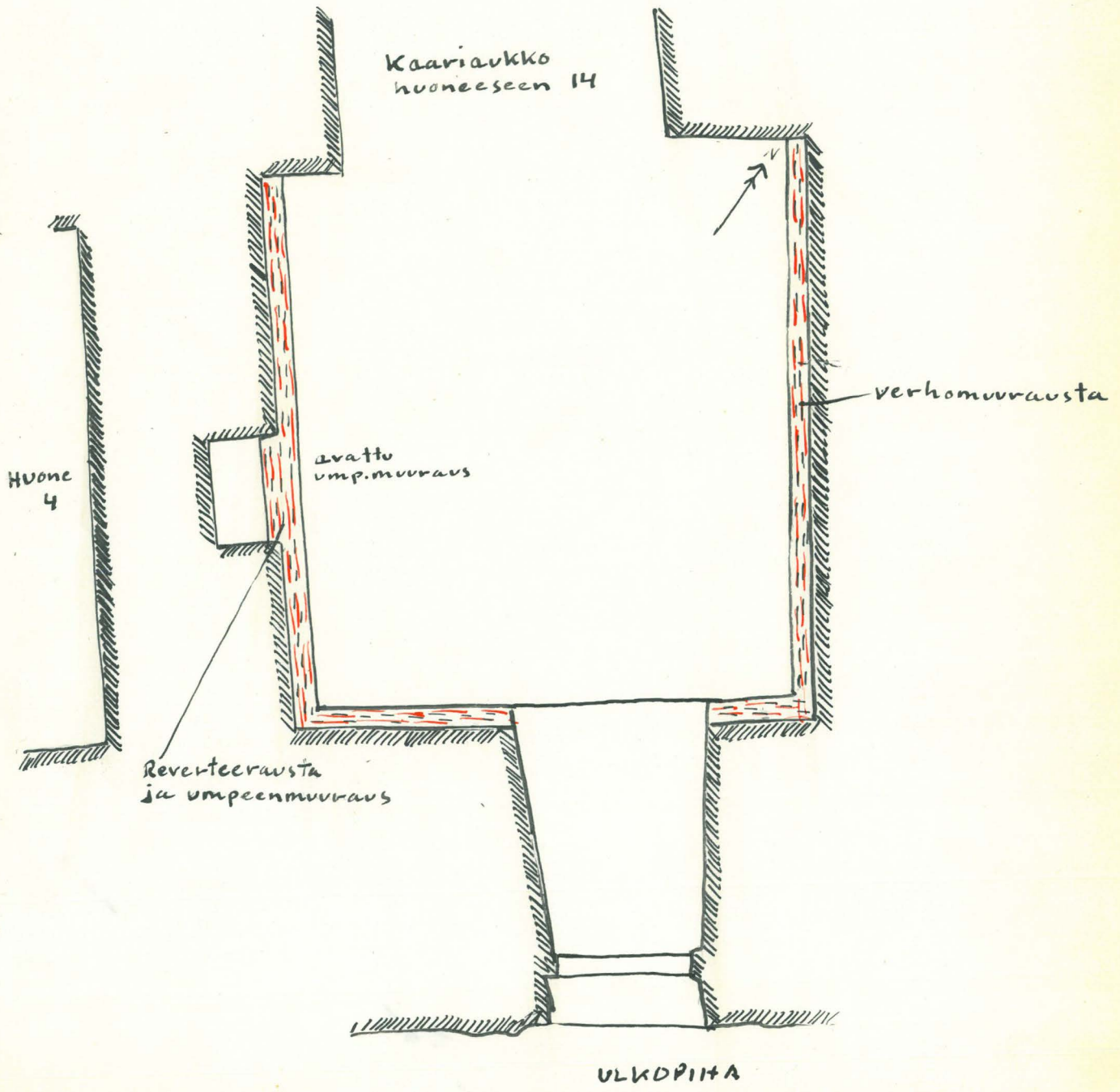
1800-luku

Venäläiset tekivät eräitä korjauksia sisustaessaan huonetta ruutikellariksi (venäl.korjauspiirust. 1812, n:ot 171 ja 70). Sisäpihalle johtanut oviaukko uusittiin ja leivinuunin seinään tunkeutuva osa muurattiin umpeen. Huoneen 15 komeron umpeenmuuraus osittain avattu, mutta muurattu uudelleen umpeen. Välikatto huoneesta 15 poistettiin, jos se vielä oli olemassa. ~~Ennen V. 1837-1846, näiden vuosien välillä,~~ revertteerattiin molemmat huoneet, todennäköisesti hieman eri aikoihin. Reverteerauksen yhteydessä oli avattu huoneesta 14 y-käytävään johtanut aukko ja muurattu taas umpeen verhomuurauksella. Huone 14 revert. ehkä ensin ja samanaikaisesti huoneen 15 etelänurkan holvikomero (laastit). Huone 15 revert. yhteydessä myös se holvi-ikkuna, jota ei ollut 1600-luvulla muurattu umpeen holvin tasolle, muurattiin nyt ja toisen umpeenmuurausta oli avattu ja uudelleen suljettu. (Vrt. muistiinpanot.) Samanaikainen on myös huoneen 14 holvin laessa olleen luukun umpeenmuuraus.

1900-luku

Tässä asussa huone oli meidän aikoihimme asti, lukuunottamatta useita kalkituksia ja maalauksia sekä myöhempiä lisärakennelmia ja uunia.

HUONE 15
POHJA
1:50

H U O N E 16

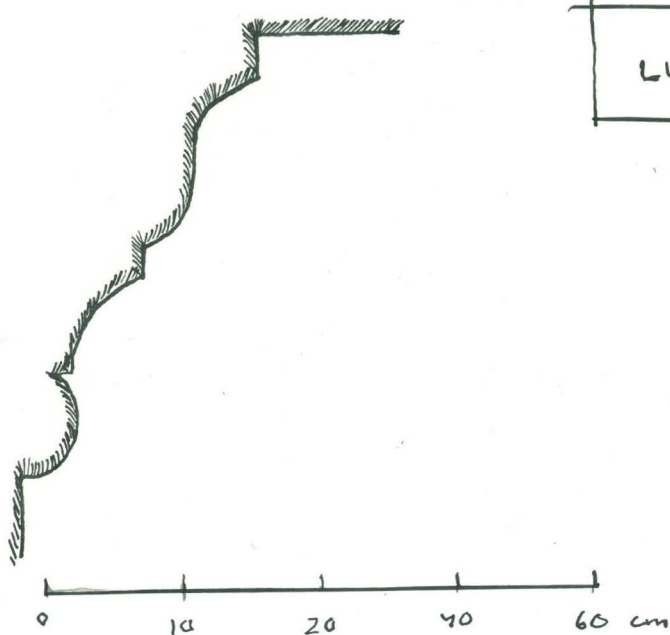
Paavo Kettunen

1955

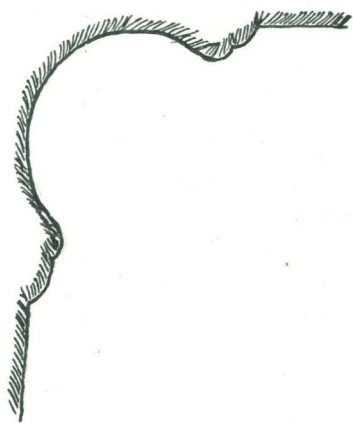
Rappaukset poistettu seinistä osin elo-syyskuun vaihteessa 1955.

Vrt.valo- Huoneen laastista muodostetut kattolistat.
kuvat
263 ja 264.

Luoteisseinässä porrasaukon seinän kattolista rapattu karkeapiirteisemmän tiililistan päälle. Päätyy suorakulmaiseen leikkaukseen. Koillisseinän tornia kannattavan kaaren ja seinän liitoslista pelkkää rappausta. Seinää seuraavan profiilin päättyessä sivuseinään, kaarenpuoleinen profiili taipuu nurkkaan yhtyen toiseen.

LUOTEISSEINÄN KATTOLISTA

KOILLISSEINÄN KATTOLISTA

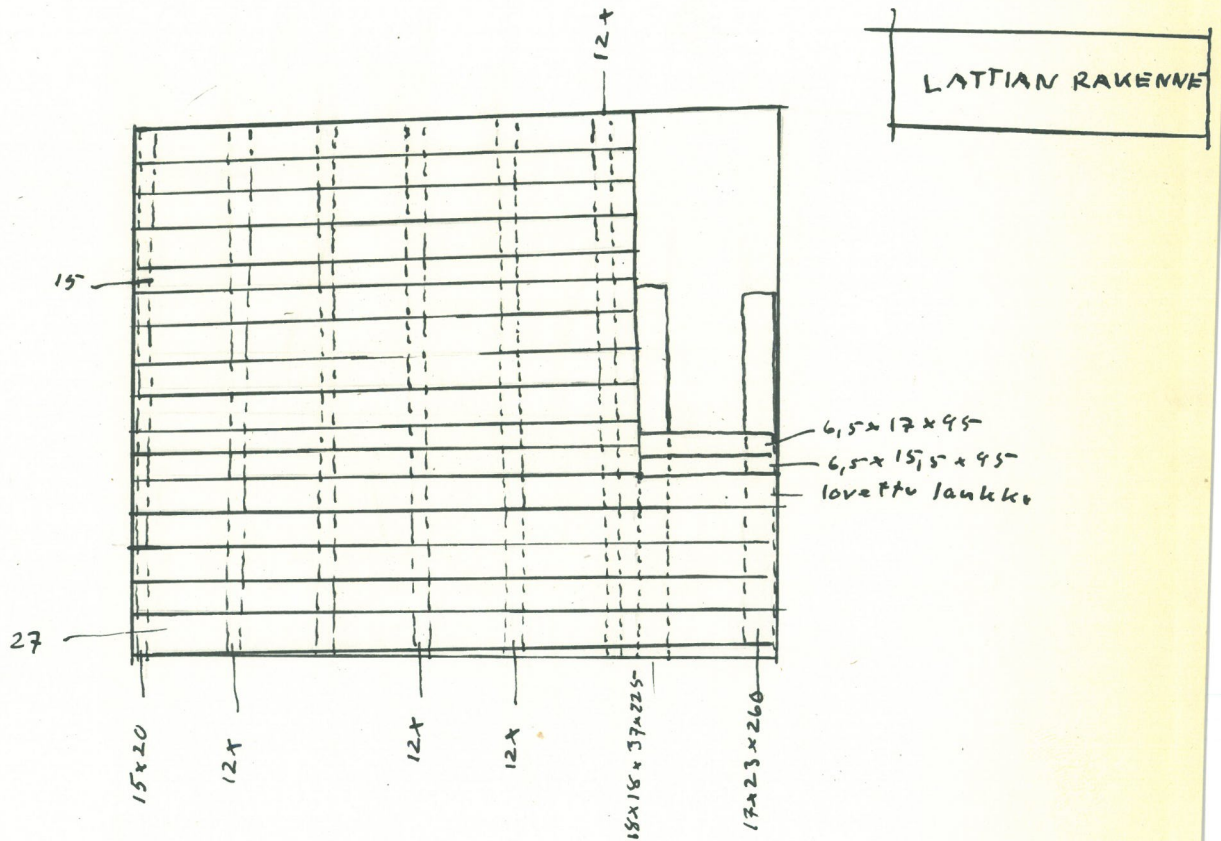
H U O N E 20

Knut Drake
Paavo Kettunen

1955

Lattiarakenne.

Alettu purkaa 7.6.1955 tasolta + 5,10. Lankkulattia on ollut tasoitettuna vaalealla, sahajauhoisella ja hauraalla massalla, joka on iskostunut lujasti lankkuihin. N. 0,5 ... 1,0 cm. Päällä tummahko, myös sahajauhopitoinen, mutta sitkeähkö kulutuskerros, reunoilla 1 cm, keskellä vähemmän jäljellä. Massa poistettu osin lankkujaoituksen esille saamiseksi.

Pitkät lankut 5 cm paksut ja 15 ... 27 cm leveät. Lyhyet lankut 6,5 cm paksut ja 15 ... 17 cm leveät.

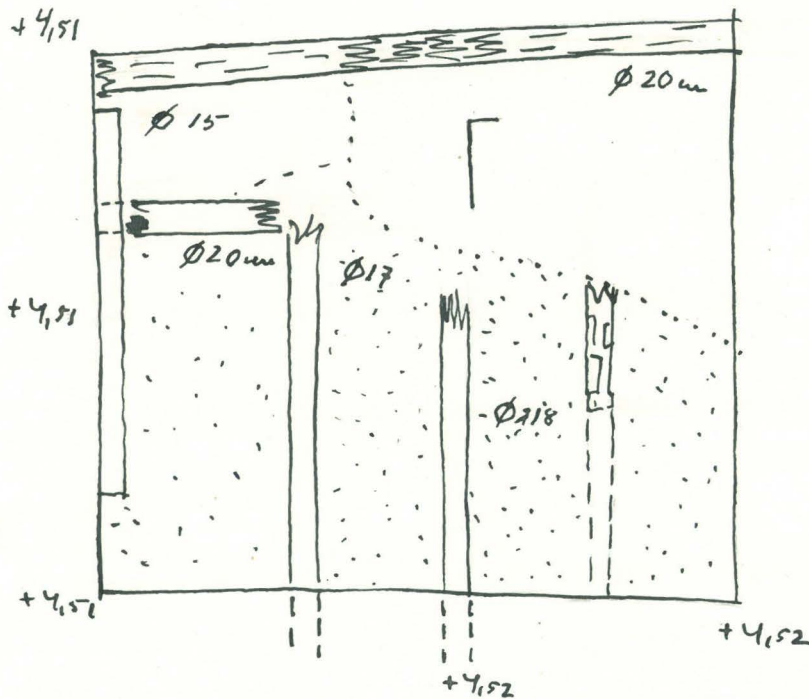
Mäntyiset lankut on liitetty kuusipuisilla vaarnoilla (\emptyset 1,5 x 8 cm) toisiinsa jänneväljen keskeltä ja parruihin 5" taikonauiloilla.

Parrut tiilien ja täytteen varassa seinien väliin kiilattuina. Seinän viereiset ja toinen tulisijan vuoksi lyhyempi parru muita tukevampia (15 x 20; 18 x 18 ja 17 x 23), (muut n. 12 x 12 ... 14).

Lankkuja on parrujen kohdalta kiilattu ja enimmäkseen alta veistetty yläpinnan tasaiseksi saamiseksi.

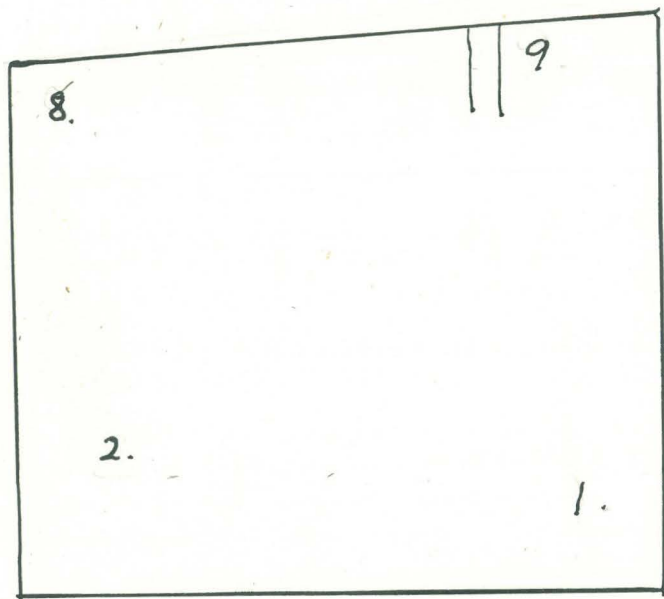
Täytteet lattian alla.

Massoilla peitetty lankkulattia + 5,10. Alla täytteenä pintaan, n. + 4,50 asti, rakennusjätettä, muraa (nauloja, luita, hiiriä). Muran alla "vilja"-pinta, jolla tasolla myös parruja.

"Viljapinnan" alainen täyte laskee loivasti pohjoista kohti ja loppuu jyrkemmin.

"Vilja"-täytteen löydöt.

- 1. raha
- 2. raha
- 3. raha (hopeaa)
- 4. raha (kuparia, rikki)
- 6. raha (kupariraha)
- 7. raha (hopeaa, lörs, 1667)
- 8. raha (kuparia)
- 9. raha (kuparia)

"Vilja"-kerroksen paksuus huoneen seinillä n. 20 cm. Rahojen lisäksi täytteessä vain vähän muuta.

Kerroksen alla n. 5 cm sorastus, jonka pinta on täyttynyt kovaksi kuoreksi. Sorastuksen alla lattia pienistä irtokivistä. Oviaukon kohdalla kalteva pikkukivimuuraus.

Pohjoisnurkassa umpeenmuuratun segmenttiholvin eteen laskeutuu tiiliportaati.

Koillisseinän luoteisosan umpeenmuuraus.

23.5.-55.

Pohjoisnurkan uuni poistettiin. Luoteis- ja koillisseinät eivät tässä nurkassa ole liitoksessa. Luoteinen harmaakiviseinä jatkuu kulmasta vielä koilliseen päin. Molemmat seinät olivat uunin takana vapaat laastista.

Umpeenmuurattu oviaukko koillisseinässä, joka havaittiin jo kesällä 1954, tuli koko leveydessään näkyviin.

rt.valokuva
5)

Umpeenmuurauksessa on käytetty erikokoisia tiiliä. Osaksi keskiaikaisia (28 x 14 x 10), osaksi myöhempiä 29 x 14 x 7 suuruisia.

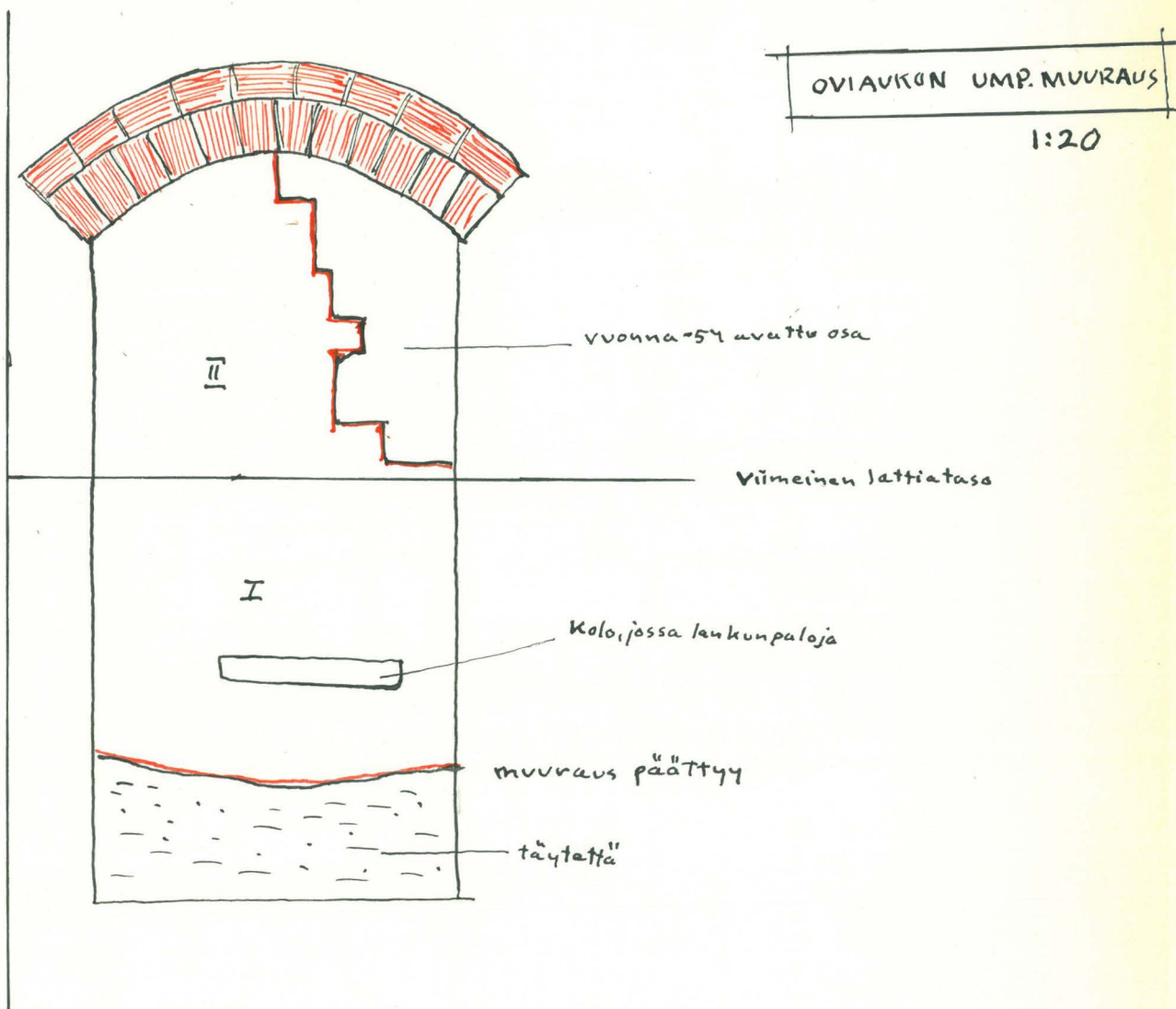
144 cm umpeenmuuratusta yläreunasta oli 51 cm leveä, 6 cm korkea ja 15 cm syvä kolo, jossa oli paloja 3,5 cm paksuista lankuista.

Limitys epäsäännöllinen.

13.6.-55.

Kun lattian täyte oli poistettu, tuli umpeenmuuraus kokonaan näkyviin. Tällöin havaittiin, ettei muurausta oltu suoritettu pohjasta asti, vaan on pohjasta n. 40 cm soratäytettä.

vrt. valokuva (65)

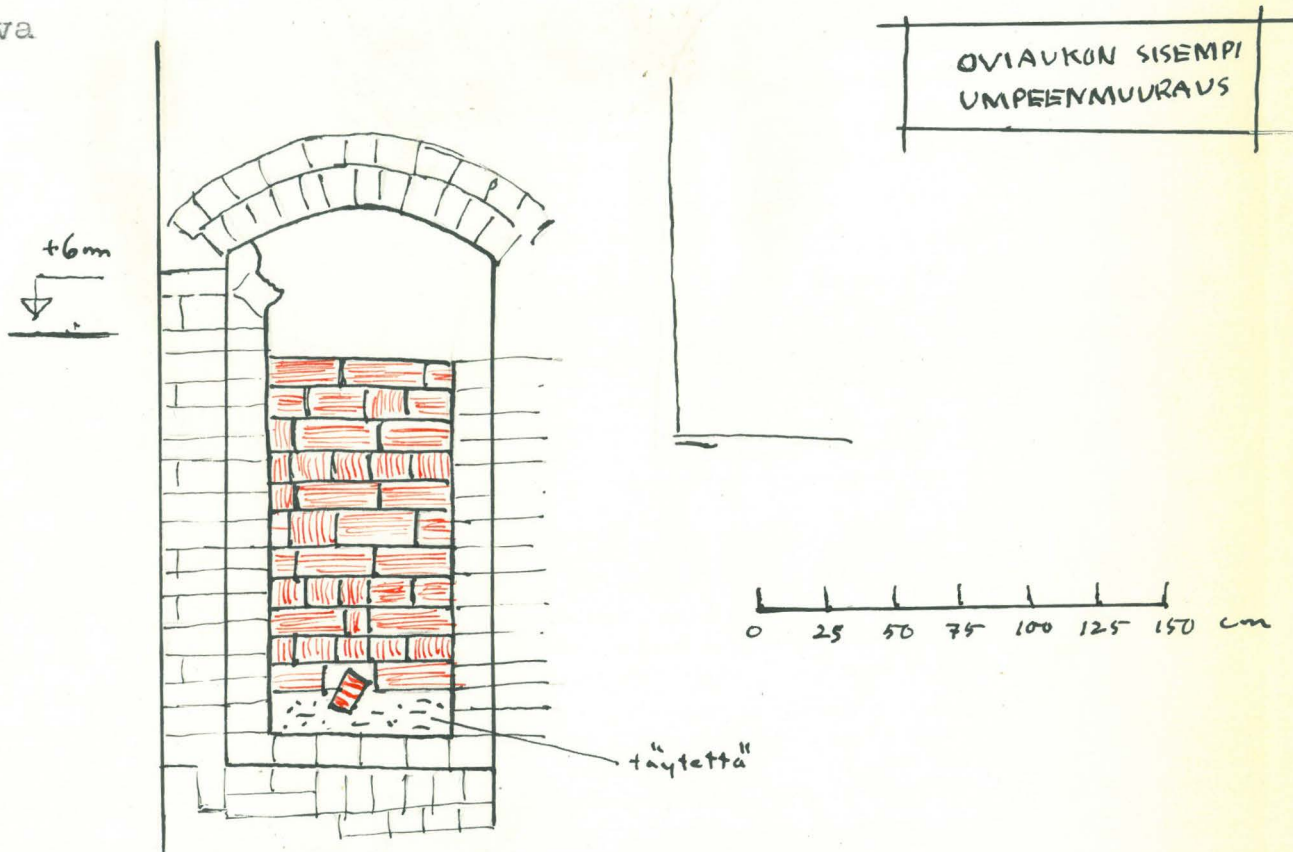
Tiilimittoja:

I	30 x 14 x ?	II	29,5 x 14 x 7
	30 x ? x 9,5		28,5 x ? x 7
	28 x ? x 10,5		28 x ? x 10
	? x 15 x 9		28 x ? x 6,5
	? x 14 x 10		

15.6.-55.

Koillisseinän oviaukon taempi umpeenmuuraus poistettu.

(vrt. valokuva 166)

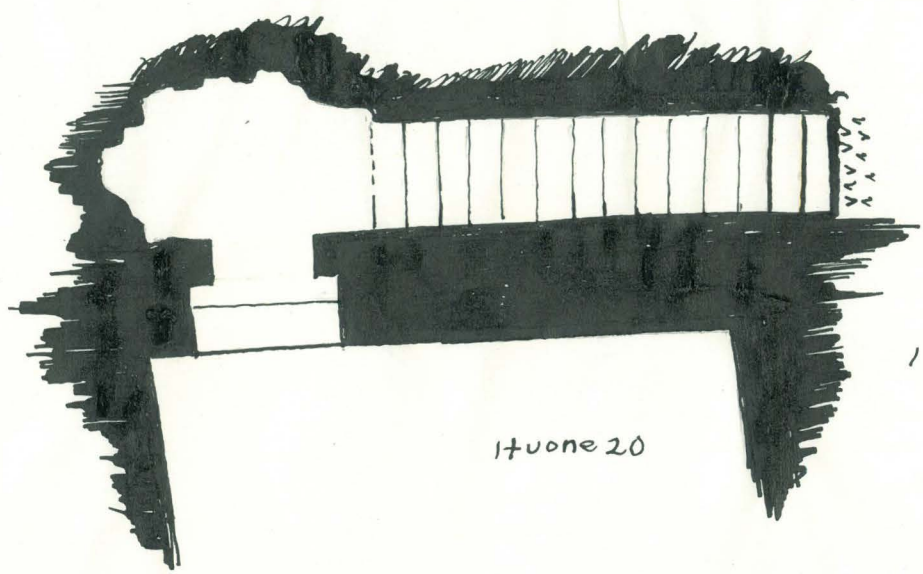
Tiilimittoja:

33 x ? x 7	? x 15 x 11
29 x ? x 10	? x 15 x 10
29 x ? x 9	? x 13 x 10

Laasti: kova, hiilisiruinen, kellahtavan valkoinen.

Takaa paljastuivat huoneen koillisseinässä kaakkoon nousevat portaat, jotka ovat kolmannen kerroksen tasolla umpeenmuuratut harmaakivillä. Tässä voi todeta löytyneiden kulmien nojalla portaiden jatkuneen (ehkä käytävänä) sekä lounaaseen että koilliseen.

PALJASTUNEIDEN PORTAIDEN
PÖHJÄ.

1+uone 20

1:50

Portaiden paljastuneessa osassa 14 askelmaa. Askelmien korkeus vaihtelee 43 - 46 cm. Alin askel + 416 ja ylin + 707. Porraskäytävän leveys 65 - 75 cm. Holvi porrastettu. Seinät ja holvi nokisia. Seinän laasti kalkkipilkkuiesta, kirjava-hiekkaiesta hiekkalaastia, väri likaisen kellertävä, kovaa. Luoteisseinän oviaukon muuraukset. Oviaukkoa kiertävä muuraus (A), jossa kalkkipilkkuinen, huokoinen, pehmeä ja sinerä laasti, purettiin osittain. Tämän muurauksen koillispuolella vanhempaa muurausta (B) suppea vyöhyke, jossa laasti hiekkaiesta, pehmeää ja punertavaa. Tiilivyöhykkeitä ympäröi harmaakivimuuraus.

Tiilimittoja:

A.	29 x ? x 8	B.	30 x ? x 9
	26 x ? x 7,5		27 x ? x 9,5
	22 x ? x V		27 x ? x 9
	21,5 x ? x V		? x 14 x 10
	21 x ? x V		? x 14 x 9,5

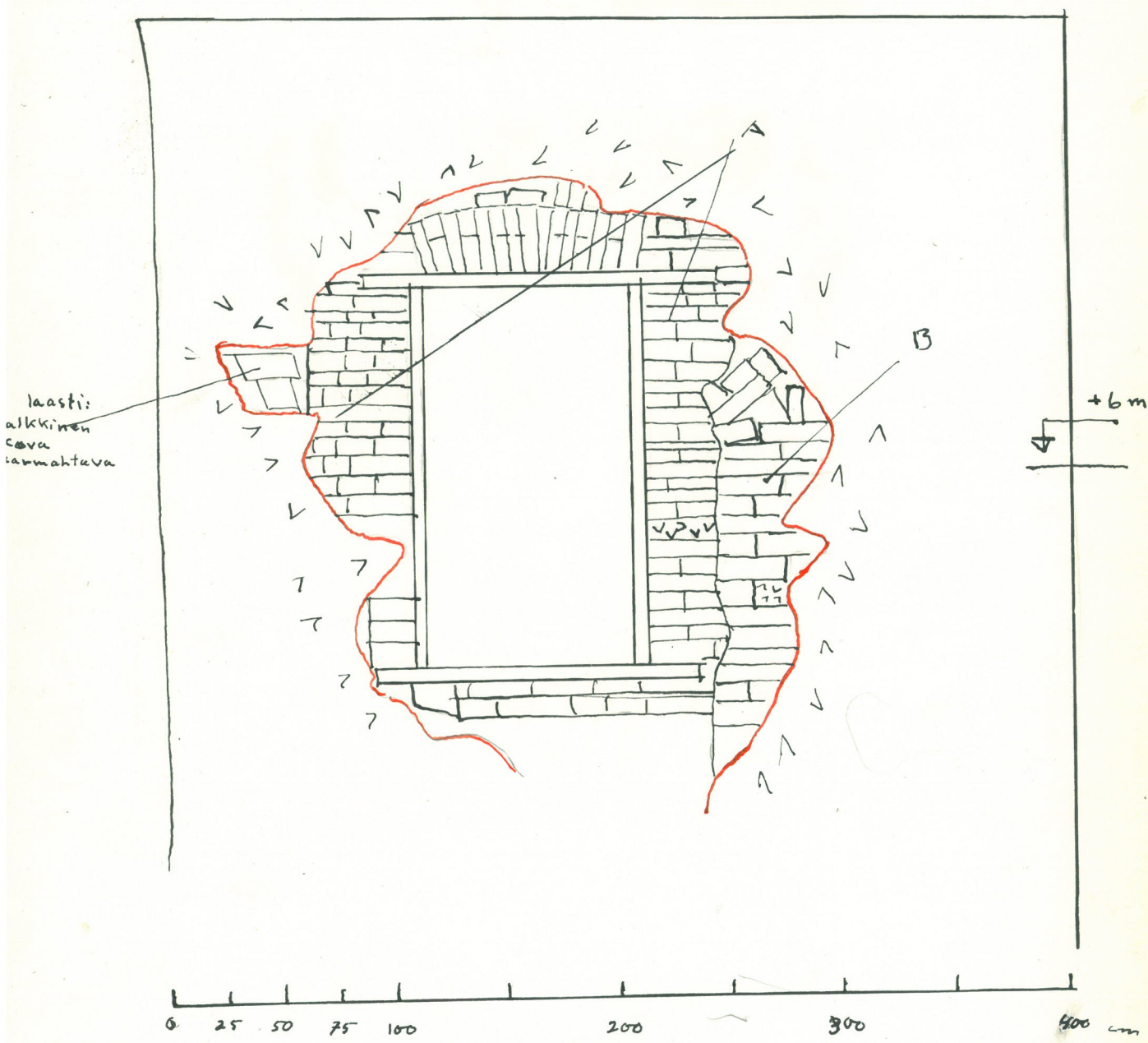
rt.valokuva
34)

A. ? x 15,5 x 7,5
? x 15 x 8
? x 15 x 6

? x 11 x 6
? x 11 x 5,5
? x 11 x 5

11 ja 13.6.
-55.

LUOTEISSEINÄN OVI-
LAUKON
MURAVUKSET

Ovikäytävä huoneiden 20 ja 21 välillä.

Koillisseinä renesanssilimitystä. Laasti kalkkipilkuista, huokoista, pehmeää ja sinervää. Tiilimittojen puolesta seinä (so piirrosta) nä jakaantuu kolmeen vyöhykkeeseen, josta ylimmässä ja alim-

massa samanmittaiset tiilet.

Tiilimittoja:

A.	22 x ? x 5	B ja B1	29 x ? x 10
	21 x ? x 5,5		29 x ? x 8
	20,5 x ? x 6		27 x ? x 9
	? x 11 x 5,5		26 x ? x 9
	? x 11 x 5		? x 15 x 8
	? x 10 x 6		? x 14,5 x 9,5
			? x 13,5 x 7
			? x 13 x 9,5

Lounaisseinässä sekalimitys. Laasti samaa.

Tiilimittoja:

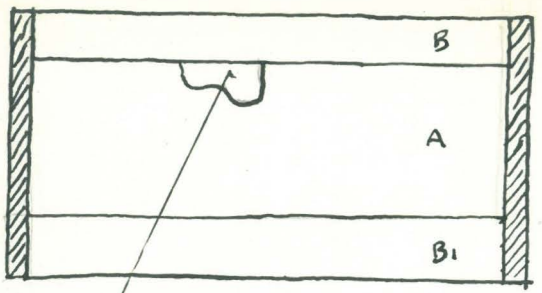
29 x ? x 9,5	x 16 x ?
28 x ? x 8,5	? x 13,5 x 8
27 x 14,5 x ?	? x 13 x 8,5
26,5 x 14 x ?	? x 13 x 6,5
23 x ? x 6,5	

Lattiassa tiilet juoksulimityksessä.

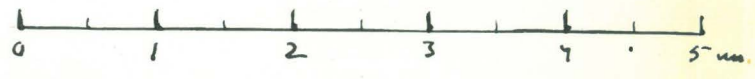
Tiilimittoja:

27,5 x ? x 7
 27,5 x ? x 6,5
 27 x ? x 6,5
 27 x ? x 6

KOILLISSEINÄ

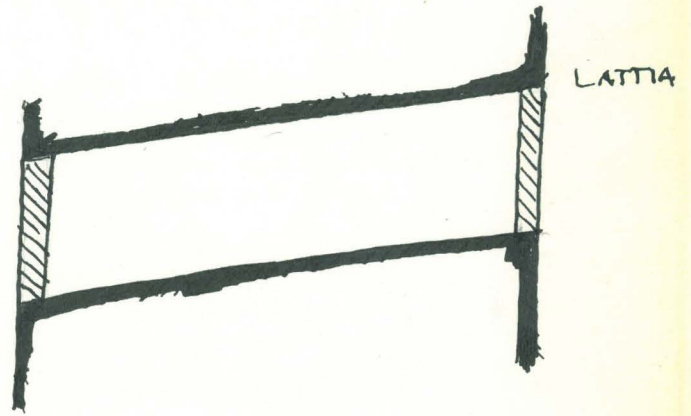
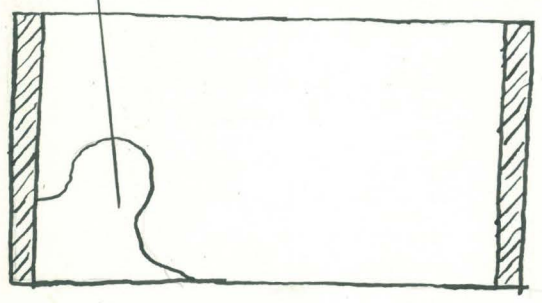

" " " " " "
 OVIKÄYTÄNÄN SEINIEN
 JA LATTIAN MUURAUKSET.

syrjätiliä

LOUNAISSEINÄ

30.9.-55.

Huone 20.

Huoneessa 30 suoritettujen tutkimusten perusteella voi todeta etelätornissa eli huoneissa 20 - 30 - 40 3 selvää rakennusvaihetta, 1800-luvun muutoksia mukaanlaskematta.

1) Vanhinta vaihetta edustaa huoneen 20 luoteisseinän harmaakivimuuraus, joka jatkuu huoneen 30 puoliväliin n. + 9,80 korkeuteen. Tätä harmaakivilinnan muurausta ei ole toistaiseksi havaittu k.o. huoneitten muissa seinissä.

2) Toiseen, keskiaikaiseen tiilivaiheeseen, kuuluu huoneen 20 koillisseinä portaineen, saman huoneen kaakkosseinän koillispuolessa oleva pilarimainen muuraus, sekä saman seinän keskikohdalla olevan huoneen 30 lattiapinnan yli nousevan, umpeenmuuratun komeron takaseinä. Todennäköisesti kuuluu tähän vaiheeseen myös huoneen 20 lounaisseinässä olevan umpeenmuu-

ratun komeron takaseinä.

3) Kolmanteen, luultavasti 1500-luvun, vaiheeseen kuuluu huoneen 40 kaikki neljä seinää. Huoneen 30 luoteisseinässä kuuluu + 9,80 yläpuolella oleva osa tähän. Saman huoneen koillisseinä kuuluu kokonaisuudessaan tähän. Huoneitten 20 - 30 kaakkoisseinässä olevan umpeenmuuratun, n. 5 m korkean komeron sivut ja kaari, lukuunottamatta y.m. koillista alapieltä (2) , kuuluvat myös tähän vaiheeseen. Vielä kuuluu huoneen 30 koko lounaisseinä sekä huoneen 20 lounaisseinän komeron sivut ja kaari tähän. Tässä kolmannessa vaiheessa on käytetty n.s. hiililaastia.

Huone 20 ei siis todennäköisesti ole ollut olemassa linnan "harmaakivivaiheen" aikana, vaan tähän huoneen luoteisseinä on ollut harmaakivitalon ulkoseinänä. Myöhemmän, silti keskiaikaisen tiilivaiheen aikana on huone muodostettu rakentamalla koillis-, kaakkois- ja lounaisseinät n. + 9 m korkeuteen. Koillisseinään rakennettiin tällöin portaat, jotka todennäköisesti johtivat kaakkoisseinän päällä tai sisällä olevalle puolustuskäytävälle.

1500-luvulla korotettiin linnaa tässä kohdassa yhdellä kerroksella (nykyinen huone 40 ja huoneen 30 yläosa). Kantamaan uuden huoneen lattiaa ja ehkä vahvistamaan korotettuja seiniä reverteerattiin tällöin huoneen 20 kaakkois- ja lounaisseiniä. Tilan säästämiseksi (?) jätettiin kumminkin molempiin seiniin melko leveät komerot.

Huone 20

Liite.
Löydöt.

- 125/55 1/6 äyriä. s.m. 1667 (Old. 1731)
- Löydetty 11.6. lattian täytteestä.
- 126/55 1/6 äyriä. s.m. 1666 (Old. t. 1730)
- Löydetty lattian täytteestä.
- 127/55 1/6 äyriä. s.m. 1668 (Old. 1732)
- Löydetty lattian täytteestä.
- 128/55 1/6 äyriä. s.m. 1671 (Old. 1735)
- Löydetty lattian täytteestä.
- 129/55 1/2 äyriä. 1582 (Aut. 140)
- Löydetty lattian täytteestä.
- 130/55 1 äyri. 1667 (Old. 1663)
- Löydetty lattian täytteestä.
- 131/55 1/4 äyriä, Kristiina, ennen 1644 (Old. t. 1148)
- Löydetty lattian täytteestä.
- 132/55 Pronssiraha. Rahassa olevasta reiästä päätellen
kannettu mahdollisesti kaulassa.
- Löydetty lattian täytteestä.

H U O N E 21

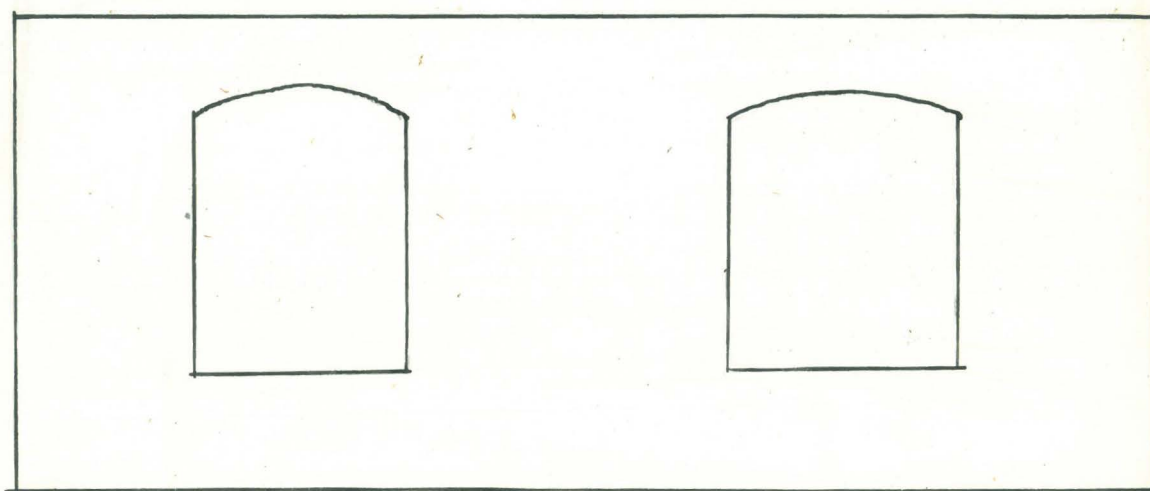
Knut Drake
Paavo Kettunen

1955

Lounaisseinä.

27.5.-55.

Lounaisseinästä poistettiin rappaus. Päällimmäisenä oli öljyväriä, sen alla 1 - 2 cm paksu tummanharmaa laastikerros. Rappauksen alla oli tiilipinta. Koko seinä näyttää olevan samaa, 1800-luvun renessanssilimitystä.

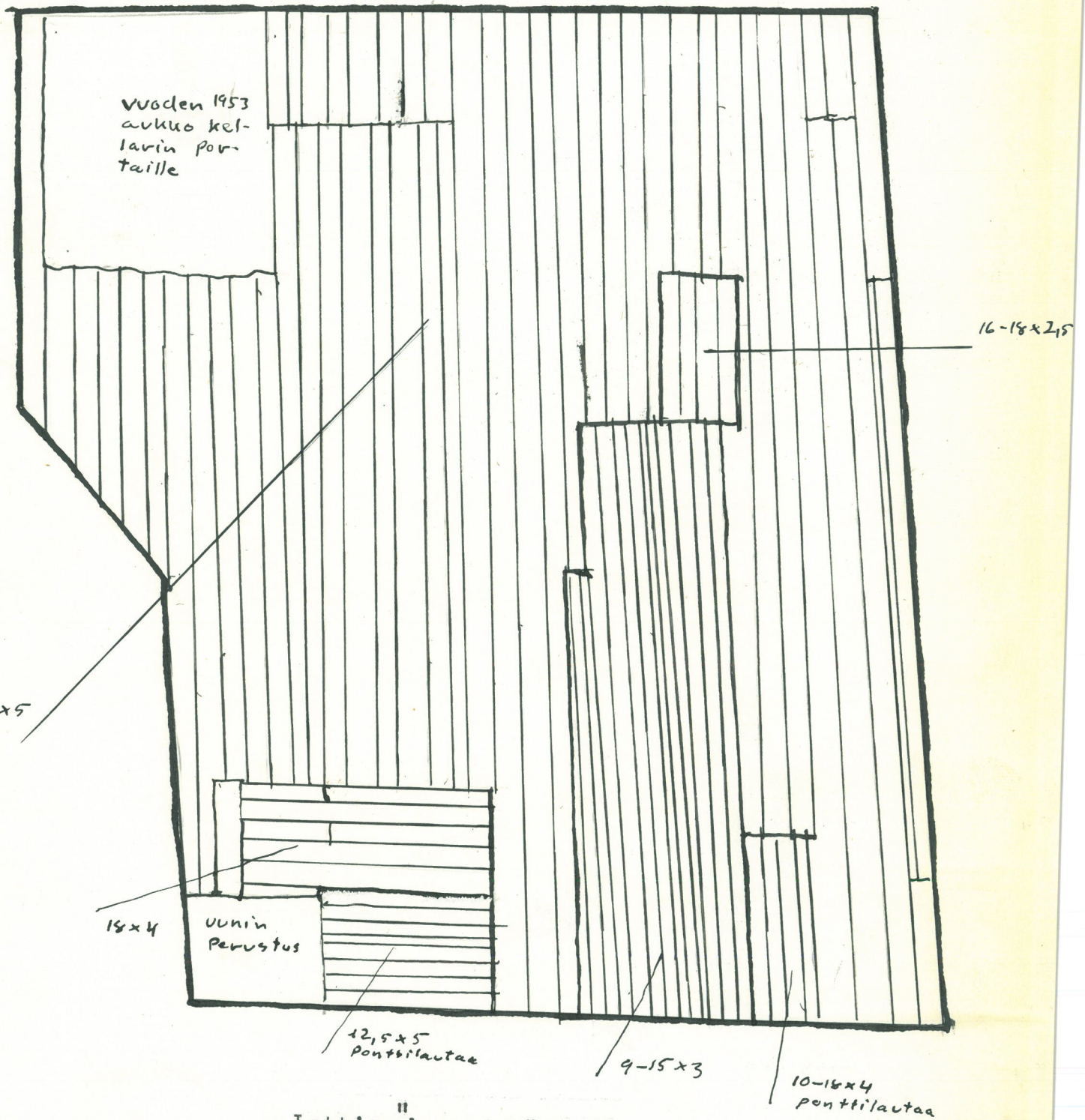
1:50

Tiilimittoja:

30 x 15 x 8	28 x ? x 10
30 x ? x 8	28 x ? x 9
30 x ? x 7,5	27 x ? x 9,5
30 x ? x 7	? x 15 x 8
29 x ? x 7,5	? x 15 x 7,5
28 x ? x 10	? x 14 x 8,5

Lattia n. + 5,10 purettu 14 - 17.5.55. Vanhassa osassa sa-
hajauhoiset, vaalea tasoitemassa ja pummempi kulutuskerros.
Lattian paikkauksissa keskilattialla purubetonia verkkorau-
doin vahvistettuna. Vanhan osan lattialankutus mäntyä 15 -
27 x 5 cm. Lankut tapituksin toisissansa ja 5" :n takonau-
loilla parruissa kiinni.

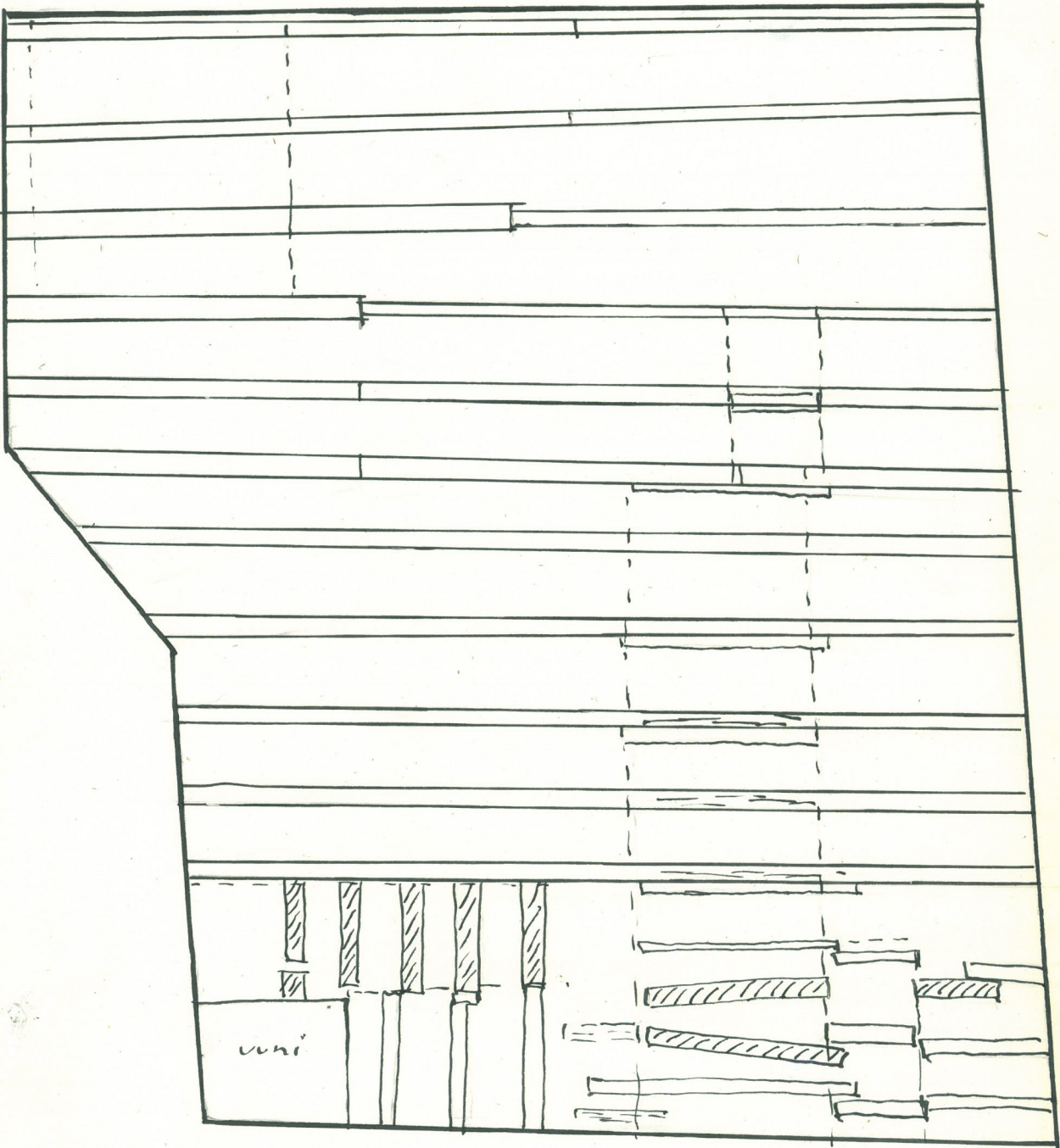
0,5 + 1 cm
- 5 cm

"Lattian kannatus"parrut.

Parrut 12 - 16 x n 12täytteen varassa kiilattu seiniin, viistotut jatkokset. Ovensuussa ja siitä kiilana ikkunaseinälle päin lahoutuneita osia, jotka on paikkailtu piiruilla ja lappeettaisilla lankunpätkillä.

LATTIAN "KANNIATUS"
PARRUT 1:50

20.6.55. Lattian täytteen poistaminen ja seulominen aloitettiin. Ensin poistettiin päällimmäinen n. 20 cm paksuinen, hyvin hienoksi jauhautunut murakerros, jossa oli lisäksi tiilenkappaleita, laastinpaloja ja pieniä luonnonkiviä sekä pinnalla lastuja ja puunpaloja.

12.7.-55.

Huoneen keskellä oleva syvennys.

Syvennys oli täytetty muralla. Pääasiassa tämä näyttää olevan tiilimurskaa. Löytyneillä tiilenkappaleilla oli seuraavia mittoja:

? x 14,5 x 9,5	? x 14 x 9
? x 14,5 x 8,5	? x 14 x 8,5
? x 14 x 10	31,5 x 15 x 9

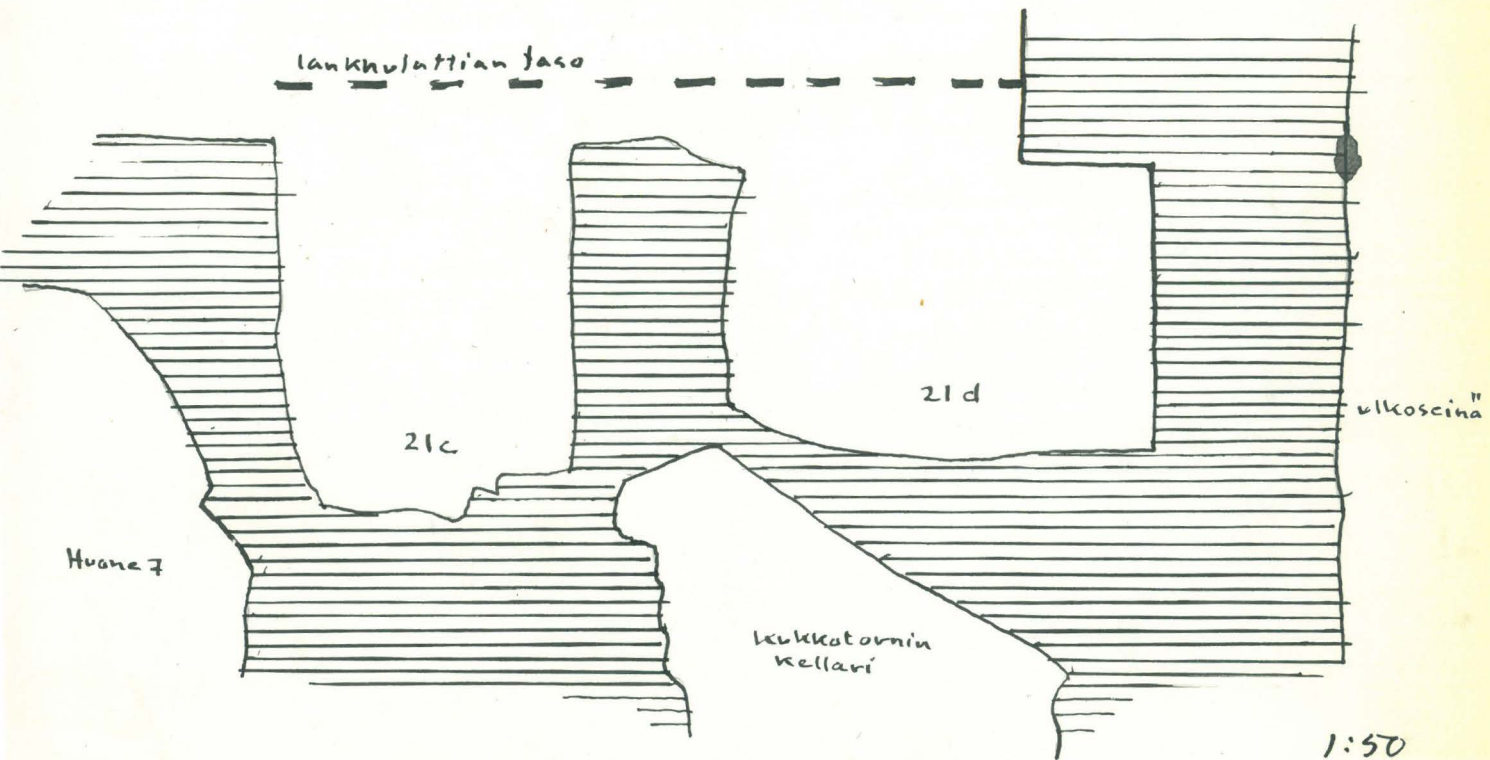
Kaikki tiilet samanlaisia, vaaleaksi poltettuja.

Syvennyksen täytteen poistamista jatkettiin ja vähitellen hahmoittui neliöpohjainen tila (n. 190 x 190 cm), jonka syvyys, kun todenn. pohja oli saavutettu, oli 210 - 240 cm. Pohja laastilla kiinnitetyistä kivistä, osittain on käytetty myös tiiltä. Seinät harmaakiveä, luoteis-, koillis- ja kaakkoisseinät vanhempaa, lounaisseinä nuorempaa latomusta. Kolmessa vanhemmassa seinässä ylinnä muutama tiilivarvi. Tätä tilaa nimitetään 21 C.

21 c:stä lounaaseen voitiin todeta samanlaisen syvennyksistilan olemassaolo. Tätä kaivettaessa todettiin täytteen olevan kokoomukseltaan edellisen kaltaista, mutta noen ansiosta väriltään tummaa edellisen ollessa punertavaa.

N. 195 cm syvyydellä tuli vastaan säännöllinen tiilipohja. Kun täyte oli kokonaisuudessaan poistettu, huomattiin, että kysymyksessä oli edellisen kaltainen, hieman kookkaampi tila (pohja n. 200 x 280), joka ulottui 90 cm huoneen nykyisen lounaisseinän alle. Tilan länsikulmassa oli tulisijan pohja (n. 125 x 115). Seinistä luoteinen ja kaakkoinen vastaavat 21 c:n vanhempaa tiililatomusta, koillinen on samaa seinää kuin 21 c:n lounainen, mutta lounaisseinä on tiili-

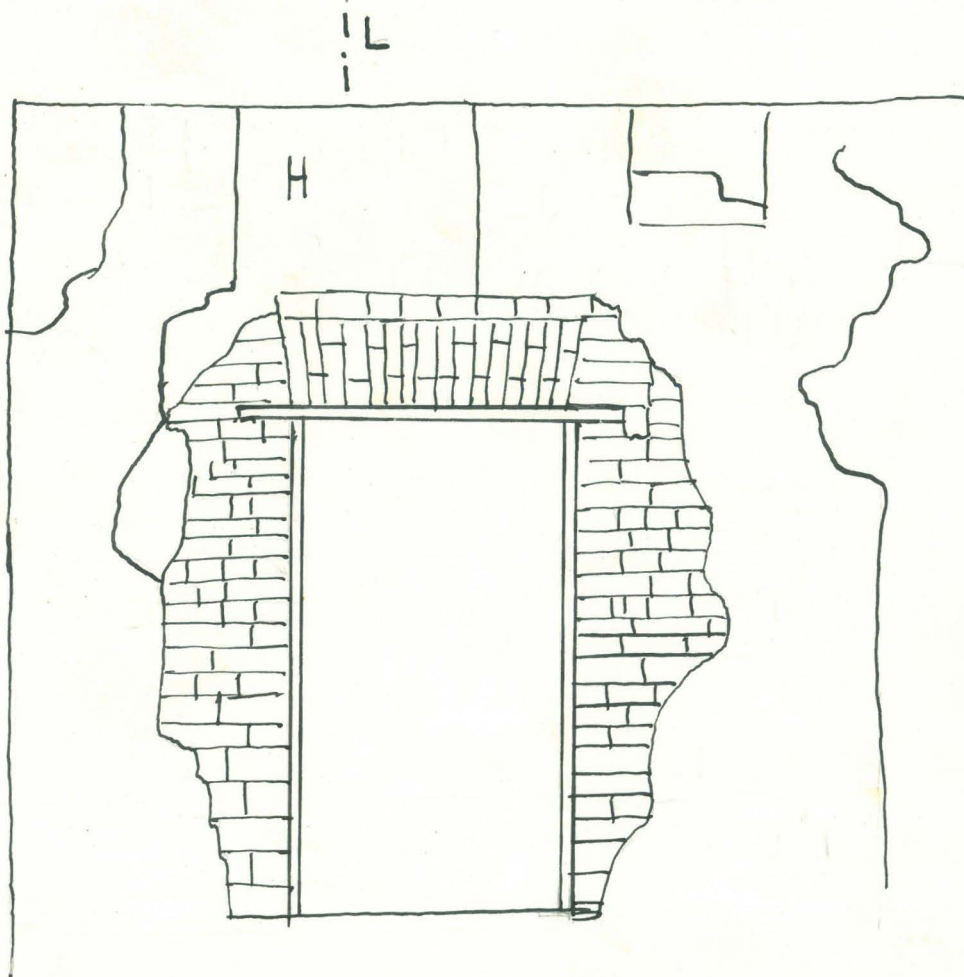
muurausta. Tilaa merkitään 21 d.

1:50

Kaakkoisseinän oviaukon muuraus.

rt.valokuvat
(62 ja 201)

+6m
↓

0 25 50 75 100 200 300 cm

Tiilimittoja:

22,5 x 2 x 5,5

27 x 2 x 10

21,5 x 2 x 6

28 x 2 x 9

2 x 11 x 6

2 x 14 x 10

2 x 10,5 x 5

2 x 15 x 8,5

Laasti: kalkkipilkkuinen, huokoinen, pehmeä, sinervä.

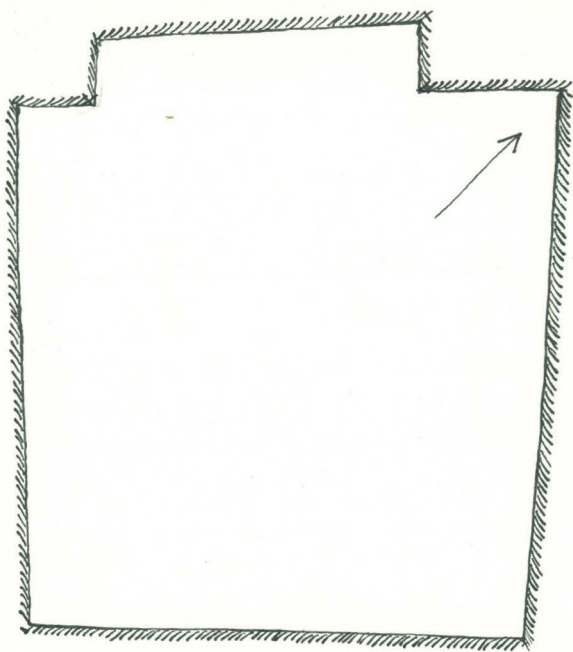
Purettu osin 20 - 21.7.55.

Huoneeseen 20 johtavan ovikäytävän seiniä purettiin ja tällöin paljastui koillisseinän takaa vanhemman käytävän seinä, joka kulki huomattavasti viistommin, melkein länsi-itäsuunnassa, kuin purettu. Vastaiselta puolelta ei löytynyt merkkejä vanhemmasta seinästä, vaan puretun seinän takaa tuli näkyviin täytemuurausta.

Revittäessä käytävän lankkukattoa todettiin sen yläpuolella tyhjä tila, jonka kivitäytettä poikittaiset kattolankut kantivat. Täyte pudotettiin alas ja tyhjiöön otettiin yhteys myös 3-kerroksen (huone 31) puolelta. Huoneen 31 lattiaan, itäkulman uunia kannattaneeseen muuraukseen tehtiin aukko.

Paljastunut tila (pohja-ala n. 140 - 150 cm) on ollut todennäköisesti holvattu (holvin jäännöksiä) ja yhdistetty oviaukolla huoneeseen 21.

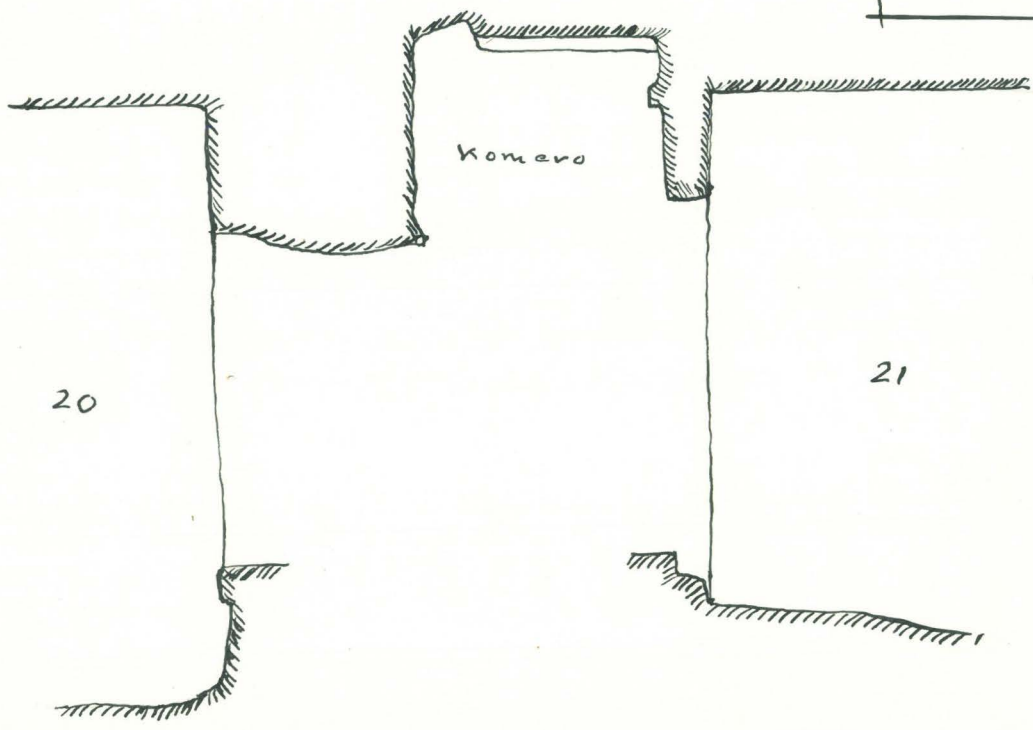
KOMERON LEIKKAUS KORKEUDELTA +8.

1:20

Tämän todenn. komerotilan korkeutta ei toistaiseksi ole voitu määrätä. Seinää säilynyt pisimmältä 135 cm. Se on joutunut jo melko varhain ovikäytävän katkaisemaksi (1500-luku). Vrt. vanhemman ovikäytävän paljastunut seinä. Kometero kuuluu vaiheeseen, jolloin nykyinen huoneiden 21 ja 20 välinen seinä on ollut ulkoseinä. Tilaa merkitään 21 e.

KOMERON PYSTYSUORA LEIKKAUS

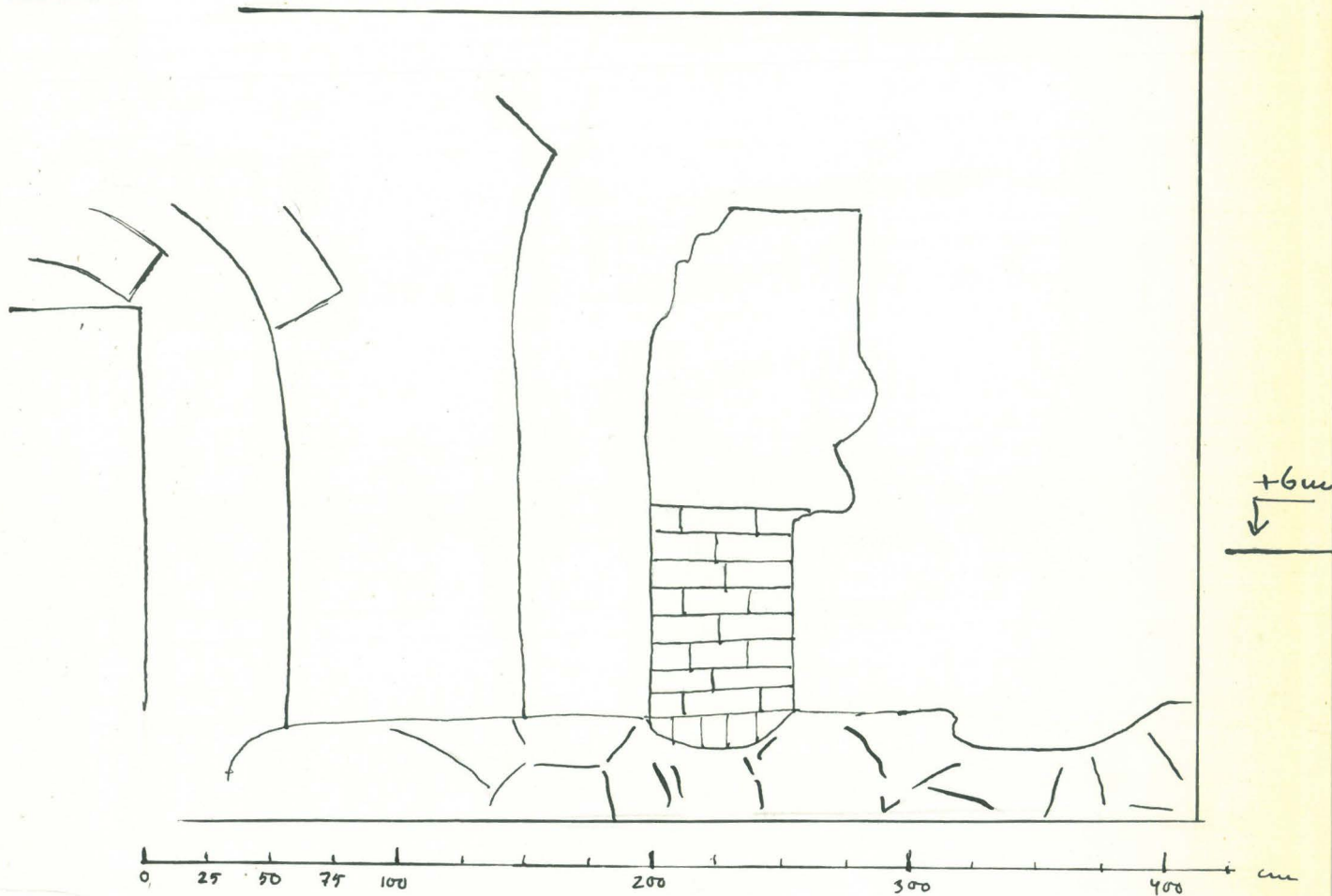
1:50

Koillisseinän itänurkasta.

20.7.-55.

Aukko 18 a:han, alaosan umpeenmuuraus poistettu.

(vrt. valokuva
202)

Tiilimittoja:

- 29,5 x 14,5 x 9,5
- 29 x 14 x 10
- 27 x 14,5 x 8
- 26 x 13 x 9

Laasti: kova, vain hieman ylikalkkinen, hiekka, hieno, osin mustaa, osin kvartssia, vaalea, kellervän harmaa.

Huone 21 (f).

0.7.-55.

Alettiin purkaa huoneen 21 etelänurkassa olevaa irtokivipohjaa, joka näkyi myös kukkotornin kellariin (8) laskeutuvien portaiden kulmauksessa holvin sortuneen osan kohdalla. Suur-

ten lohkaraitten alla oli hienompaa täytettä.

Löytyi lounaaseen antava suippokaarinen ikkunaholvi, joka oli peittynyt kukkotornin ulkopuolen korjausverhomuurauksen taakse. Ikkunaholvi oli täytetty pienillä kivilohkareilla, joitten alla oli sisäänpäin viettävä penkki epäjärjestyksessä olevia tiiliä ja lahonnut hirrenpätkä poikittain. Varsinainen ikkunapenkki paljastui porrastetuksi. Ikkunan eteen umpeenmuurausten avulla syntynyt tila (21 f) oli täytetty korkeuteen + 3,30 asti vuorokerroksin "hiiletöntä" hiililaastia ja rakennusjätettä, joukossa tiiliä 28 x 12 x 10.

vrt.valokuva
223)

Holvattu aukko 8 a:han on umpeenmuurattu kaksinkertaiseksi, koillissivulla on muurauksessa pelkkiä juoksutiiliä samoin kuin luoteissivun 21 f:n puoleisessa peitemuurauksessakin. Kaakkoissivun seinä tuntui olevan kovin ohut, koska se huojuu kevyestä painalluksestakin. Yhden tiilenpuolikkaan tiipahdettua sisään aukosta näkyi vastapäivään laskevan kierreportaan holvi (21 h).

vrt.valokuva
13)

8.-55. 21 f:n pohja paljastui korkeudelta + 1,40 ja portaita + 1,20; + 1,00; + 0,80, jotka laskevat koillisseinältä kiertyen kaakkoisseinälle.

rt.valokuvat
40,241 ja 242)

21 i.

Jatkettaessa kaivauksia huoneen 21 etelänurkasta kaakkoisseinä pitkin, huomattiin, että kivi- ja laastimuurauksen alla oli irtokiviä ja irtotäytettä, jota paitsi ulkoseinän alapuolella tämä "laastilattia" lepäsi tyhjän päällä.

8.-55. Poistettiin ulko-oven 60 senttinen umpeenmuuraus (X T) ja käytävän tiililattia ja sen alainen täyte sekä hiililaastilla

muurattu umpeenmuuraus oviaukon alapuolella tiilenkappaleista tehtyyn "lattiaan" (+4,75) asti.

Seinän alle jäävä osa kivimuurausta (H) jätettiin kantamaan päällä olleitten oviaukkojen pielimuurauksia. 17.8.55 saatiin huone (21 i) tyhjennetyksi, kivipohja (+1,50) melko tasainen.

Huoneen täytteestä löytyi paljon luita, varsinkin lampaan leu-
kaluita.

virt.valokuvat
(18,246 ja 247)

17.8.-55.

Poistettiin 21 i:n ja 21 f:n välinen umpeenmuuraus (H hiili-
laasti).

virt.valokuvat
(251 ja 252)

virt.myös valo-
vat 249 ja
250 sekä 244 ja
251)

21 h.

17.8.-55.

Tehtiin aukko 21 f:stä 21 h:hon 21 i:n alle laskeutuvaan kier-
reportaaseen.

Täytteestä löytyi runsaasti luita. Kukkotornin kaakkoissei-
nällä tuli vastaan aukon pieli, johon myös portaat osottautui-
vat päättyvän.

Holvin alaosa oli rikkoutunut ennenkuin huone 21 i tehtiin,
sillä alapuolella olevasta täytteestä ei löytynyt kuin yksi
liuskakivi, joka voisi olla peräisin vaakaosaa kattaneesta
liuskakiviholvista. Sen sijaan mainitun kohdan täytteessä oli
useita gneissisiä porraskiviä, sitäpaitsi joitakin muototii-
liä.

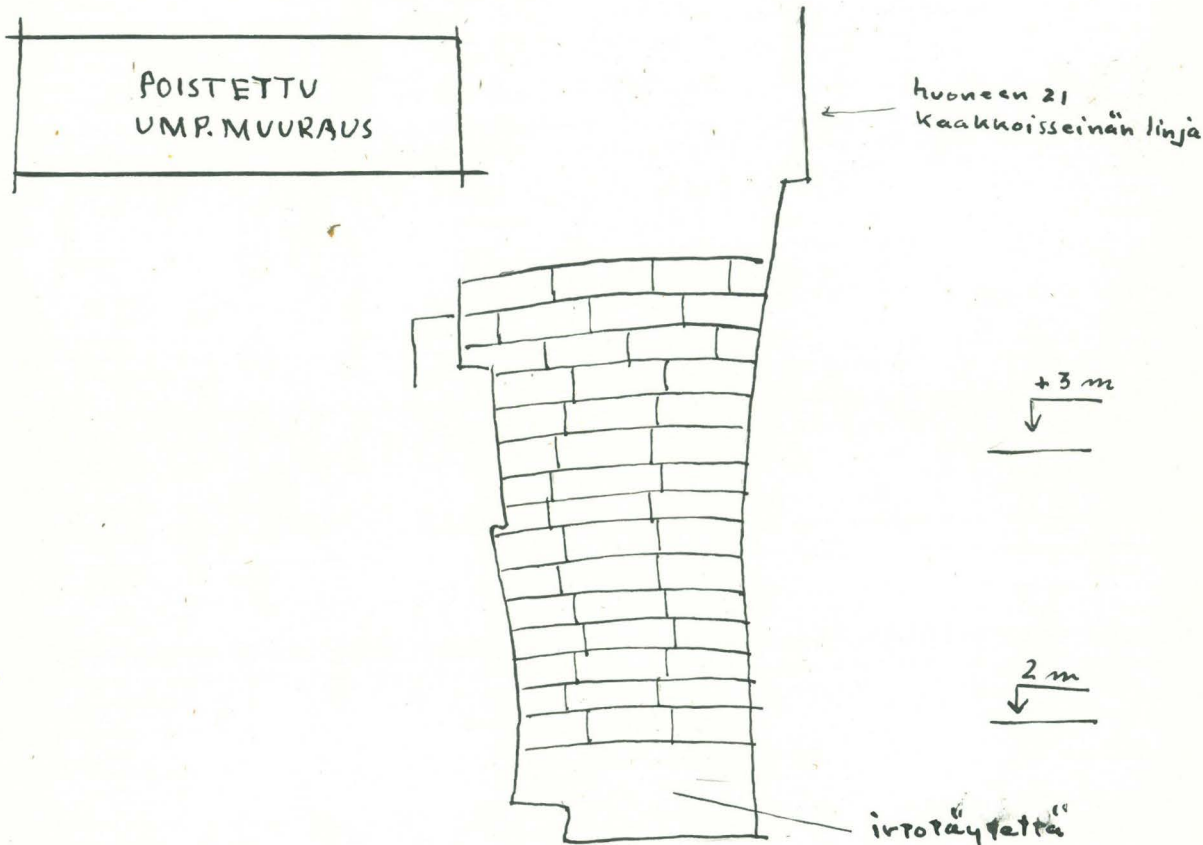
Aukko ilmeni ulko-oveksi; molemmin puolin aukkoa oli liuska-
kivillä vahvistetut salpaparrunkolot; täytteestä löytyi aspis-
sa kiinni oleva rautarengas ja epämääräinen pala oven rauta-
heloituksesta.

Aukon vasemman tiilipielen yläosassa huomattiin saranatappi säilyneenä ja alapäässä löytyi saranarautakin kokonaisena paikoillaan. Pohja saatiin esiin korkeudelta - 1,00.

22.8.-55.

17.8.-55.

Huoneen 21 f koillinen seinä eli umpeenmuuraus 21 i:tä vastaan poistettu.

Tiilimittoja:

31 x 13 x 10	29,5 x 12,5 x 10,5
30,5 x 13,5 x 10	29 x 12 x 8,5
30 x 13 x 10,5	28 x 12 x 10

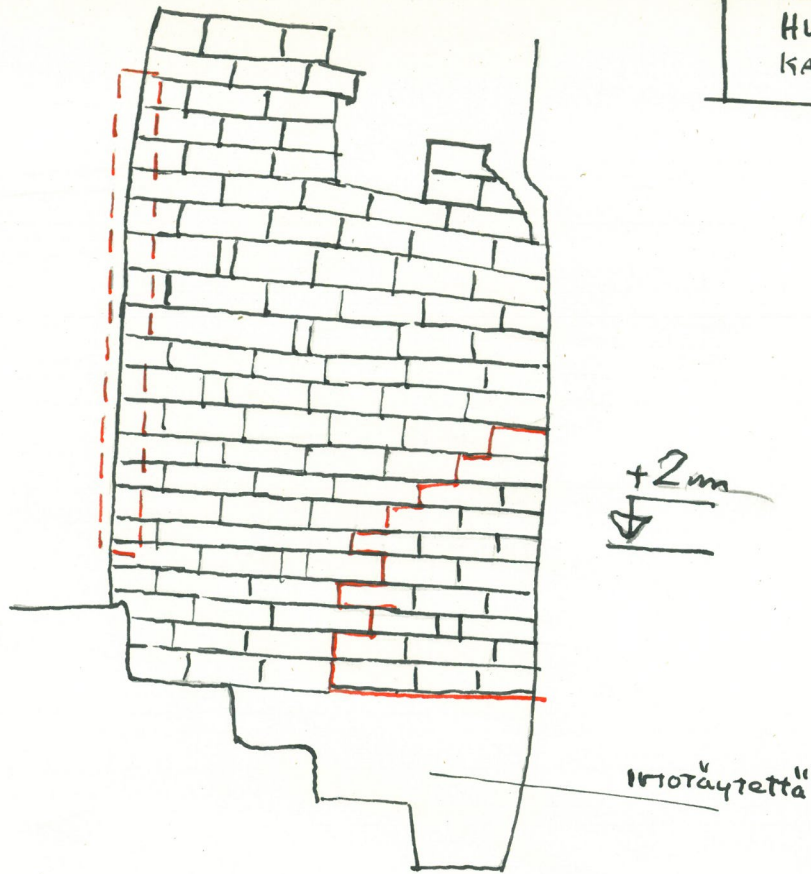
Laasti: kova, vaalea hiekka, tasainen kalkki, harvassa pesäkkeitä, hiilensiruja; voimakkaasti kellertävä.

7.8.-55.

Huoneen 21 f kaakkoisseinään tehty aukko.

12.
117
huoneen 21
lounaisseinän kulku

HUONE 21 F
KAAKKOISSEINÄ

Tiilimittoja:

29,5 x 13,5 x 9

29 x 14 x 10

28,5 x 13,5 x 10

27,5 x 12 x 9,5

26,5 x 12,5 x 8

Laasti: kiinteä; tasainen, hieno, vaalea hiekka; kvartsi-
rakeita; tiheessä kalkkipilkkuja; voimakkaasti kel-
lanruskea.

Liite.

Löydöt.

Huone 21.

- 122/55. 2 kopeekkaa 1811 (Schub.3673). - Löydetty 20.6. lattiatäytteen pintakerroksesta.
- 123/55. 1/4 shillinkiä 1827 (Old.3416). - Löydetty 20.6. lattiatäytteen pintakerroksesta.
- 124/55. 1/2 shillingin poletti, Kustaa IV Aadolf (1799?) (Old.3240 t)
- Löydetty 30.6. huoneen keskeltä n. 50 cm lattiatason alta.

Liite.

Löydöt.

Huone 21 a.

120/55. $\frac{1}{2}$ aurtuaa, Sten Sture vanh. (Aut.477). - Löydetty 9.8. lat-
tiatiilten raosta.

Liite.

Löydöt.

Huone 21 c.

- 96/55. Kolmesta kuparitangosta kierretty punos, n. 150 cm pitkä. Toista päästä huomattavasti ohuempi (18 - 12 mm). - Löydetty 15.7. 220 cm:n syvyydestä tilan täytteestä.
- 97/55. Ohuen (n. 0,2 mm) kuparilevyn pala. Pyöreä, halkaisija n. 15 mm, keskeltä painettu koveraksi. - Löydetty 15.7. tilan täytteestä.

Liite.

Löydöt.

Huone 21 d.

- 98/55. Sormus, kuparia, koristettu todennäköisesti viilausuurtein. Läpimitta n. 19 mm, metallia, paksuus n. 1 mm, kannan leveys 5 mm. - Löydetty 22.7. tilan täytteestä.
- 99/55. Vääntynyt takonaula tai sen osa. Pahoin ruostunut. - Löydetty tilan täytteestä, aivan pohjasta.
- 105/55. Rautainen hakku, pituus n. 205 mm, leveys reiän kohdalla n. 55 mm, paksuus n. 25 - 20 cm. Reiän halkaisija n. 30 mm. - Löydetty tilan täytteestä.
- 119/55. Kupariraha (leikeltä neliömuotoa läheneväksi). Mahdollisesti persialainen? E. J. Voionmaa haluaa tutkia sitä vielä tarkemmin. - Löydetty 22.7. tilan täytteen pohjakerroksesta.

Liite.

Huone 21 f.

Löydöt.

121/55.

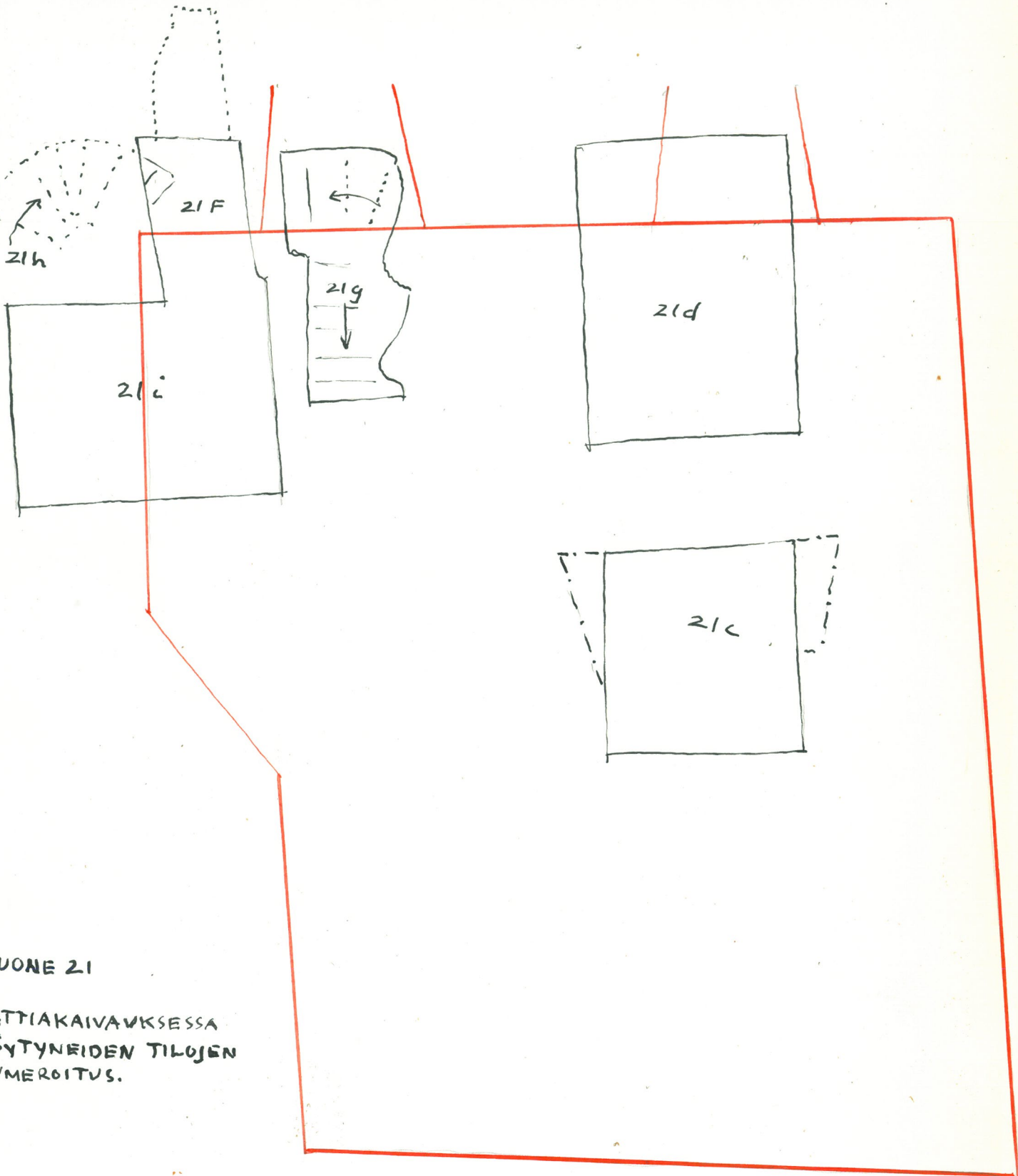
Kuparilevyn (0,5 mm) pala 19 x 15 cm. Levyssä 3-osainen painanne
- Löydetty 3.8. täytteestä.

Liite.

Löydöt.

Huone 21 h.

- 106/55. Osa rautasaranaa (saranan lehti). Pituus n. 125 mm, leveys n. 65 mm, paksuus n. 5 mm. Naulan reikä 18 - 12 mm. Toisessa pinnassa puujätteitä. - Löydetty täytteestä oven edestä.
- 107/55. Saranan osa. Silmustappi. Pituus 210 mm, teräosan paksuus n. 10 - 15 mm, leveys sama. Lenkin kohdalla paksuus 15 mm, suurin leveys 35 mm, reikä n. 15 mm. Reiässä saranatapin jäännös. - Löydetty täytteestä oven edestä.
- 108/55. Määrly ja vetorengas kuuluneet todennäköisesti ovipuomiin. Määrlyn pituus n. 100 mm. Määrlyssä olevan vetorenkaan halkaisija n. 40 mm. Kummassakin käytetyn pyöreän raudan paksuus n. 10 mm. - Löydetty täytteestä oven edestä.

HUONE 21

LATTIAKAIVAUKSESSA
LÖYTÖNEIDEN TILOJEN
NUMEROITUS.

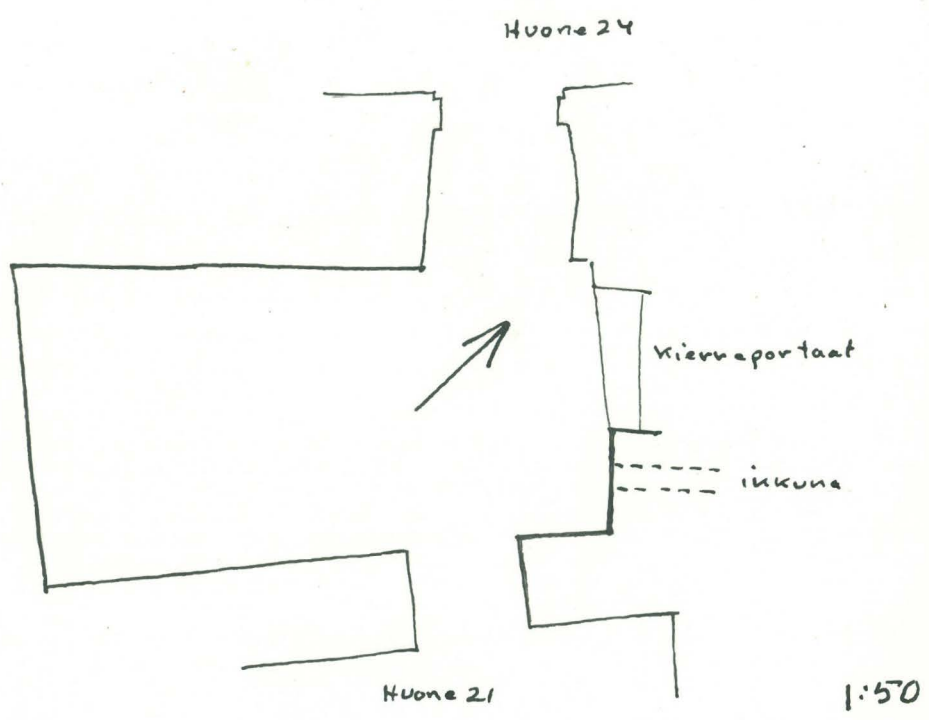
H U O N E 23

Paavo Kettunen

1955

Elokuu -55.

Lattian betonipeite hakattiin pois. Sen alla oli hiekka-, kivi- ja muratäytettä, joka oli hyvin sitkeää sisältämänsä laastin vuoksi. Sitä poistettiin jonkin verran ilman varsinaista tulosta. Lounaisseinän vierestä tuli esiin laastilla kiinnitettyjä tiiliä, joiden tarkoitus ei ole vielä selvinnyt.

H U O N E 24

Knut Drake
Paavo Kettunen

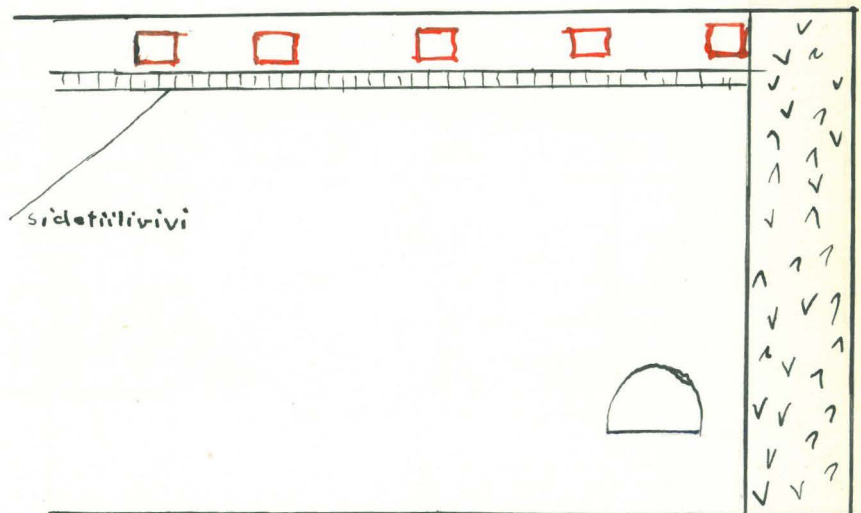
1955

Kattoparrujen kolot lounais- ja koillisseinässä huoneen kaakkoisosassa.

3.6. -55.

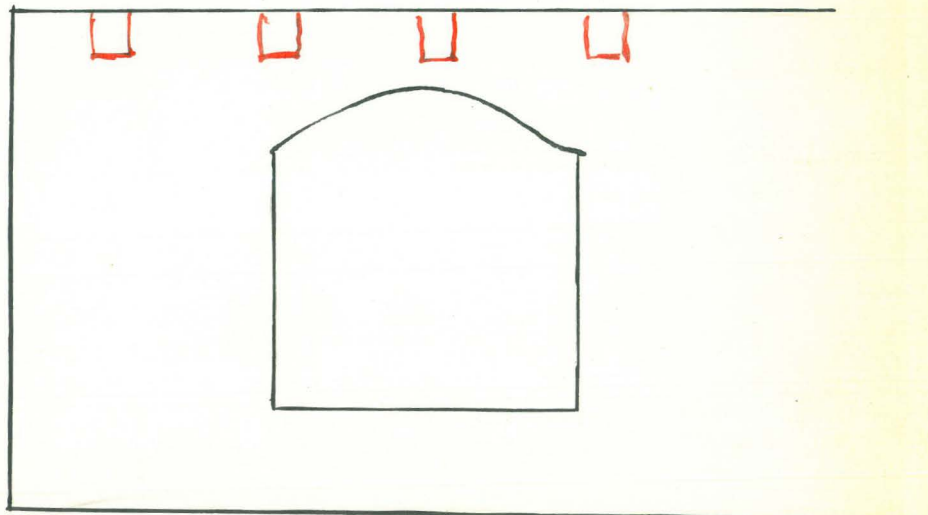
Kun vuorilaudat ja seinien yläosiin jäänyt rappaus poistettiin huoneen 24 seinistä, tuli huoneen kaakkoisosassa lounais- ja koillisseinässä näkyviin umpeenmuurattuja parrunkoloja, lounaisseinässä 4, koillisseinässä 5. Kolot ovat heti nykyisen välikaton alla, noin 20 x 30 cm:n suuruisia. Välit ovat n. 80 - 90 cm lounaisseinässä, 70 - 80 cm koillisseinässä. Lounaisseinässä ovat kaikki kolot muuratut umpeen samalla tavalla, kahdella pystytiilellä. Koilliskolot ovat satunnaisemmin muuratut umpeen. Koillisseinän kolojen alapuolella kulkee kyljittäinen sidetiilirivi. Tätä ei ole lounaisseinässä.

KOILLISSEINÄ

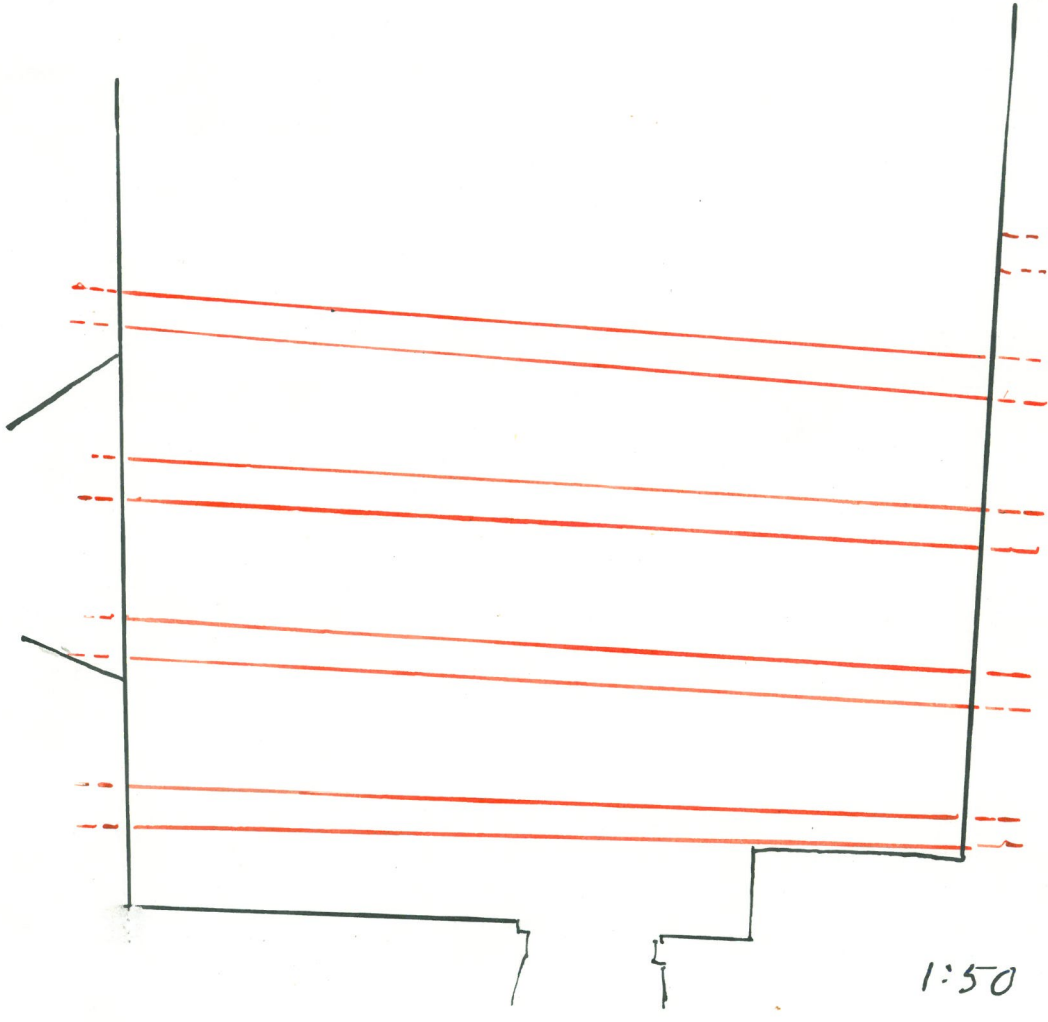

HUONEEN KAAKKOIS-
PUOLEN PARRUNKOLOT
1:50

LOUNAISSEINÄ

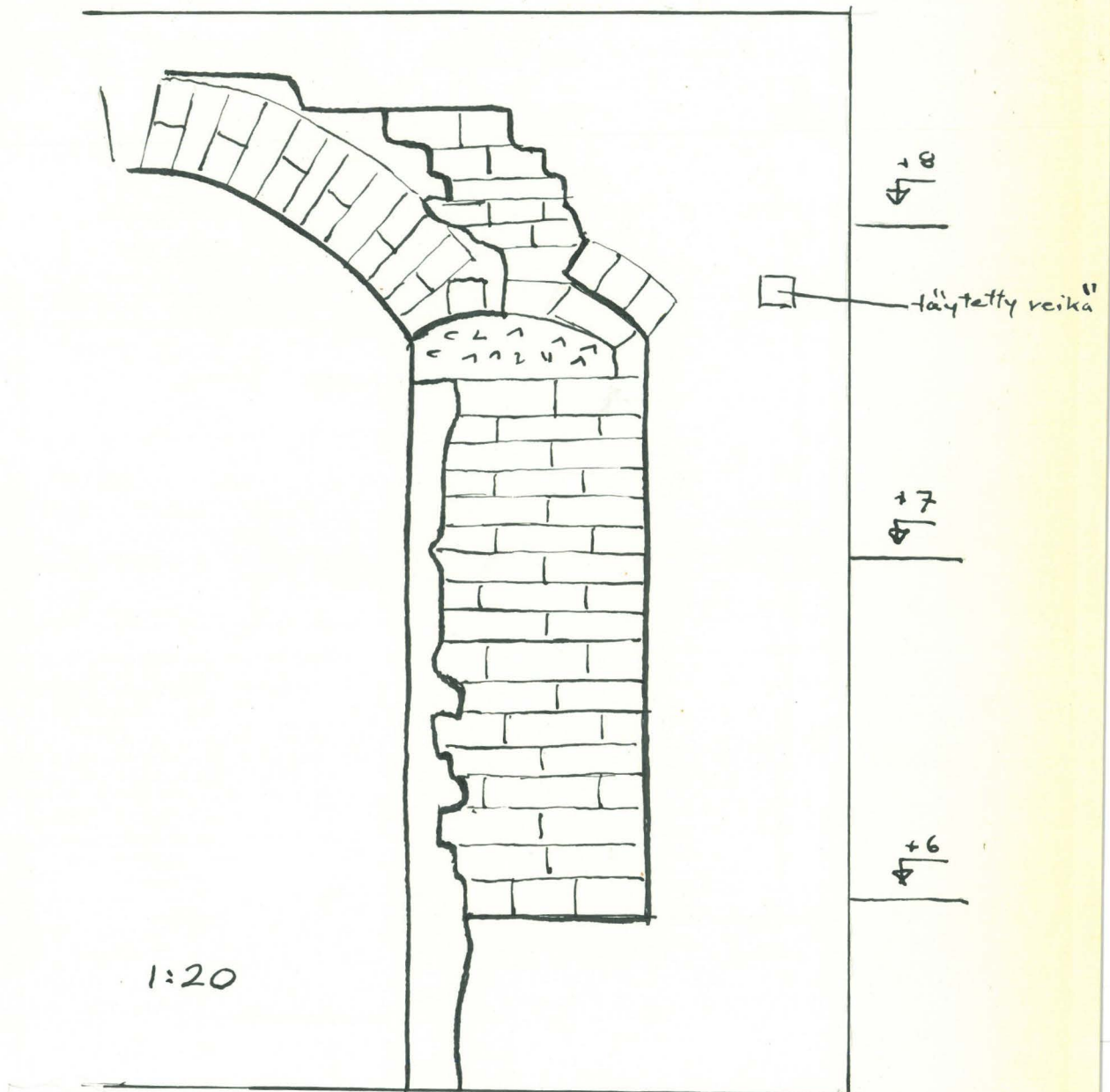

KATTO PARRUJEN TODENNÄKÖINEN SIJOITUS.

1:50

Uunintausta luoteisseinällä.

Pohjoisessa nurkassa koillisseinän munkkilimitystä lähentelevä muuraus jatkuu luoteisseinälle.

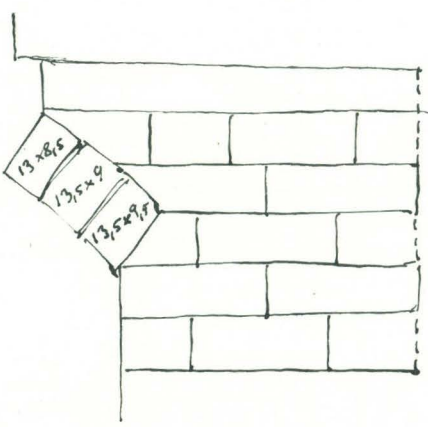
Tiilimittoja:

29 x 2 x 9	2 x 14 x 8
28 x 2 x 9,5	2 x 13,5 x 9,5
28 x 2 x 9	2 x 13 x 9,5
27,5 x 2 x 10	2 x 13 x 10

Laasti vaalea, ruskehtavan harmaa.

f.valokuva 161

Pohjoisesta nurkasta 60 cm luoteeseen umpeenmuurattu kaari-
aukko, joka alkaa 55 cm lattiasta (+ 5,95); korkeutta hol-
vin kantaan 170 cm (+ 7,65). Huoneen nurkan puolella holvi-
kaaren tiilistä kolme vielä paikallaan.

Umpeenmuuraus suoritettu laastilla, joka on hienorakeista,
vihertävää; muurauspinta epätasainen; limitys melko säännöl-
listä; tiilet sekalaisia. Holvikaaren segmentti on täytetty
kuperäselkäläisellä graniittilohkareella, joka on samalla ny-
kyisen ikkunakomeron holvin kantana.

Tiilimittoja:

31 x 2 x 8	? x 15 x 7
30,5 x 2 x 8	? x 14,5 x 8
29,5 x 2 x 8	? x 12,5 x 8,5
29,5 x 2 x 9,5	? x 13,5 x 9

Samalla laastilla on muurattu kiven yläpuolelle tiiliä.

Tiilimittoja:

- 29 x 2 x 7
- V x 2 x 7
- V x 2 x 7

Rappauksen alla nokikerros, joka on osin kiven ja tiilien pin-
nassa, osin sen alla on vielä tiilien ja kiven pinnassa rois-

keena muurilaastia.

Nykyisen ikkunaholvin pielen muuraus tulee oikealla puolella vinosti sisäpintaan ja liittyy vanhemman kaariaukon umpeenmuuraukseen rumasti vaihtelevan leveänä.

Muurauslaasti aivan vaalean harmahtavaa. Tiilet sekalaisia, joukossa nokisia sekä kellertäväksi slammattuja; useat eivät ole kokonaisia. Limitys sekavaa.

Tiilimittoja:

- 34 x 2 x 10
- 30 x 14 x 10
- 30 x 2 x 8,5
- 29 x 2 x 7

136
134

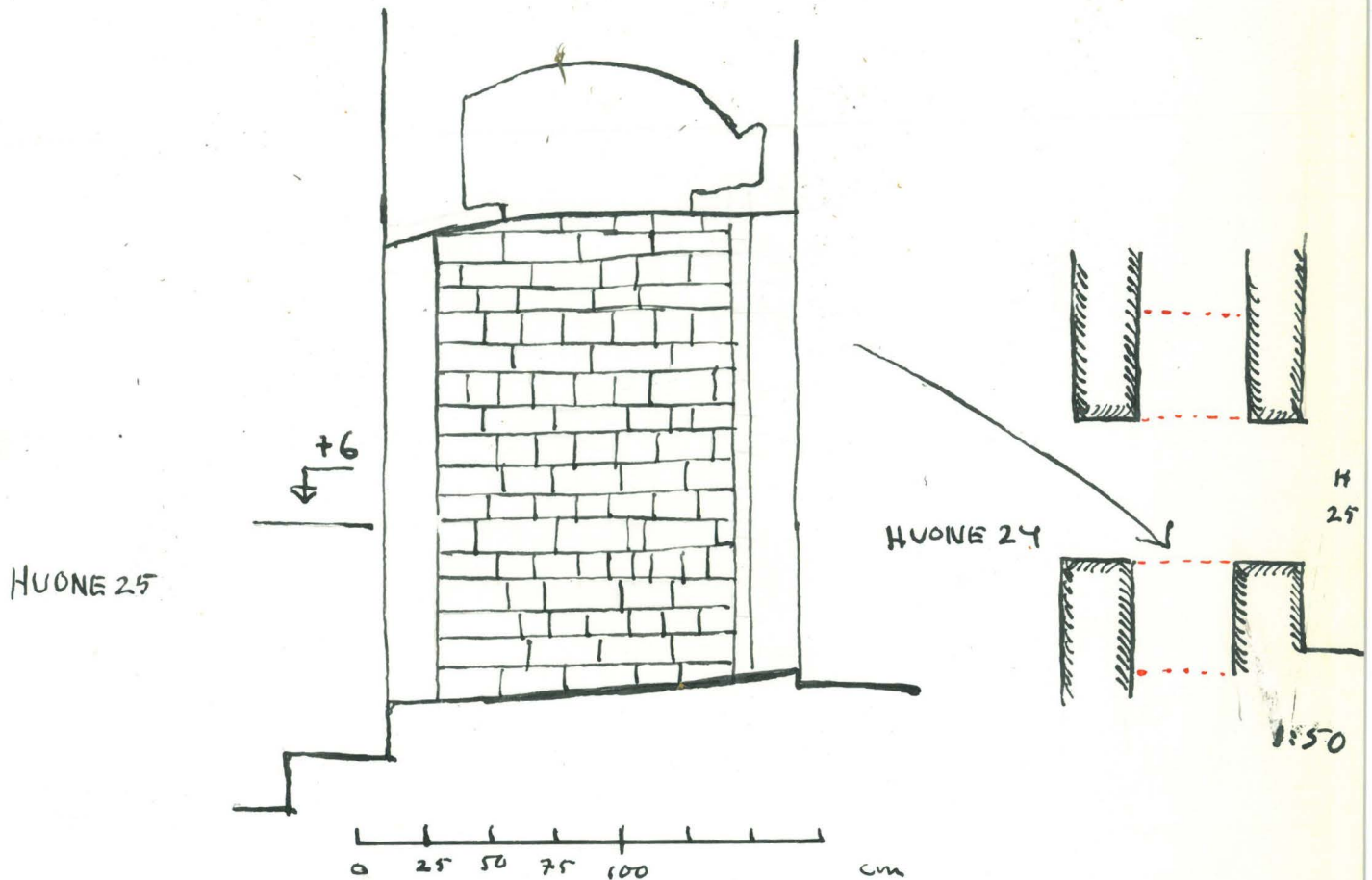
H U O N E 25

Paavo Kettunen

1955

(Ovikäytävän kaakkoisseinä)

Pihanpuoleisen portaan umpeenmuraus (75 cm) käytävän 24-25 puolelta katsottuna. Poistettu 21.7.55 alkaen.

Laasti: xL, tasainen hieno hietta, osin tumma, kalkkipesäkkeitä, kovahko, vihertävä, osin sinervä.

Tiilimittoja:

33 x ? x 9,5
 31 x ? x 10
 27 x ? x 6
 ? x 15 x 9
 ? x 14,5 x 10,5
 ? x 13 x 7

10-11.8. 1955 Poistettu vastapäätä olleen seinän alaosa, jonka muurauslaasti oli myös xL.

Useita muototiiliä sekä eläinten jälkiä tiilissä.

Vrt.valokuva 230. Laasti poistettiin lounaisseinästä 25/34.

H U O N E 26

Knut Drake
Antero Sinisalo

1955

Elokuu - 55.

(vrt.valokuvat
231 ja 232)

Huoneen itäkulmasta poistettiin uuni. Takaa paljastuneista seinäpinnoista poistettiin peitekerrokset. Nykyisestä lattiatasosta noin kymmenennen tiilikerroksen korkeudelta peitti seinää savilaastirappaus, koillisseinän tiilet rikkoutuneita. Edellisenä kesänä todettu ja osittain avattu umpeenmuuraus tuli nyt kokonaisuudessaan näkyviin. E.m. raja kymmenennen tiilikerroksen korkeudella lienee vanha lattiataso, seinän alaosan muuraus samaa, mutta rappaamatonta, vain koko seinän yli ulottuva kalkitus peittää tiilet.

(vrt.valokuva
231)

Kaakkoisseinän koillisen ikkunan kohdalta etsittiin vanhempaa ja korkeampaa ikkuna-aukkoa, jonka olemassaolo tiedettiin. XI - laastilla muuratun nykyisen ikkunakomeron yläpuolella on siihen liittyvää samaa muurausta, joka on e.m. korkeamman ikkunakomeron umpeenmuurausta. Tämä oli voitu todeta edellisenä kesänä poistamalla pari tiiltä tämän muurauksen lounaisreunasta. Nykyisen ikkunakomeron kaarta ja holvia sekä koillista pieltä rikottiin. Varsinaisen muurauksen alla oli kovaa täytemuurausta tiilistä ja tiilenpaloista. Suunnilleen nykyisen lattiataason korkeudelta, nykyisen ikkunaholvin yläpuolelta saatiin esiin vanhemman ikkunan rapattua holvia ja jonkun verran säilyneitä pieliä. Esille tullutta holvia ei ole vielä tarkemmin tutkittu, mutta luultavasti se edustaa 1700-lukua. (Vrt. tämän siiven korkeuden ja kerrosjaon kehitystä.)

(vrt.valokuva
233)

H U O N E 27

Huoneen etelänurkasta poistettiin uuni.

H U O N E 28

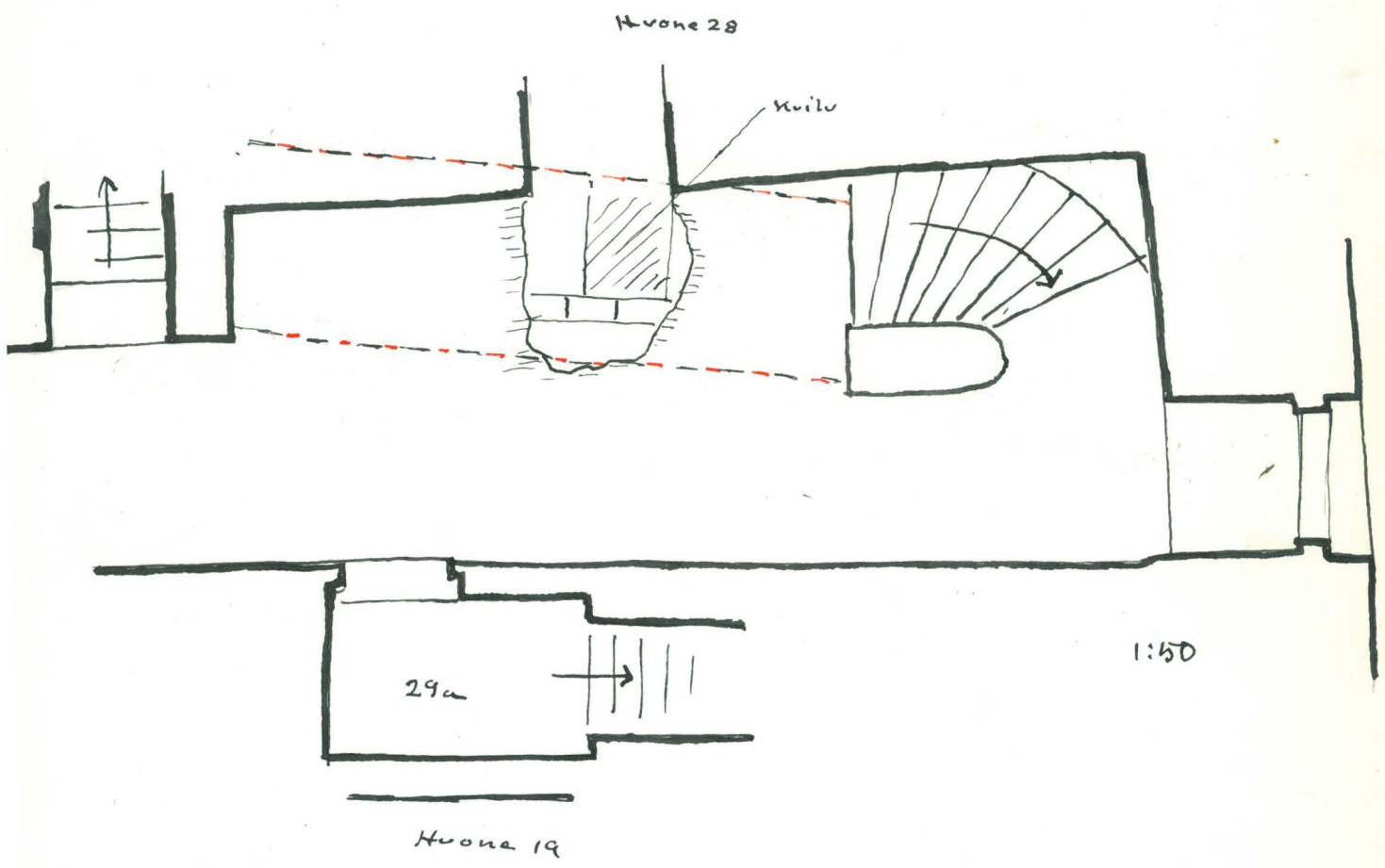
Huoneen länsinurkasta poistettiin uuni.

H U O N E 29

Antero Sinisalo

1955

6.9.1955 Avattiin lattia seuraavan piirroksen osoittamalta kohdalta. Tällä tavoin päästiin allaolevaan holvattuun tilaan (14) johtaneen aukon kuilun yhteyteen. Samalla löydettiin vanhan väliseinän (28/29) kulku. Merkitty katkoviivalla piirrokseseen (mahdollinen sijainti). Tästä kaikesta tarkemmat merkinnät huoneen 14 muistiinpanojen yhteydessä.

H U O N E 30

Knut Drake

1955

19.9.-55.

Huone on muodostettu vasta 1800-luvun keskivaiheilla tai alkupuolella, kun kerrosjako linnan eteläkulmassa muutettiin siten, että kellariholvien ja vintin välissä olevat kaksi kerrosta muutettiin kolmeksi kerrokseksi. Huone 20, joka ennen oli 6,25 m korkea, madallettiin 2,25 m:llä. Kun lattia samalla korotettiin 80 cm:llä, tuli huoneen lopulliseksi korkeudeksi 3,15 m. Huoneen 40 entisestä korkeudesta, 3,85 m, otettiin pois 1,15 m. Tällä tavalla saatiin huoneen 30 korkeudeksi, välipohjat pois laskettuina, 3 m.

Huonetta on viimeksi käytetty Hämeenlinnan Sibeliusarkiston säilytyspaikkana.

Kun seinien rappaus kesällä 1955 poistettiin, tuli heti 1800-luvun rappauksen alta paljas seinäpinta näkyviin. Samalla voitiin selvästi havaita yllämainitun rakennusvaiheen jälkiä. Kaakkois- ja luoteisseinillä on noin + 10,5 korkeustason kohdalla muurausraja, joka vastaa huoneen 20 entistä kattotasoa. + 10,95 kohdalla on sitäpaitsi kaakkoisseinässä muurausraja, joka vastaa huoneen 40 entistä lattiatasoa. Kaakkoisseinä on muuten ainoa, jossa huoneeseen 40 kuuluva seinä on näkyvissä. Muissa tämä on verhoukmuurauksen takana.

Luoteisseinä eroaa toisista siinä, että se on ainoa, jossa on keskiaikaista muurausta näkyvissä. Tässä on vanhimpaa linnaa edustava harmaakivimuuraus seinän alaosassa. Saman seinän keskivälissä on hiililaastista renessanssilimitystä, jota löytyy myös koillisseinän pääosassa. Kaakkois- ja lounaisseinien alaosat ovat taas enimmäkseen hiililaastista harmaakivimuurausta. Nämä hiililaastimuuraukset edustavat todennäköisesti sitä kautta, jolloin eteläkulma korotettiin nykyiseen korkeuteensa.

Tämä on luultavasti tapahtunut 1500-luvulla.

Koillisseinä.

20.9.-55.

Seinästä poistettiin kesällä 1955 1800-luvun rappaus öljymaalikerroksineen. Tämä rappaus oli suoraan tiiliseinän päällä. Seinän alaosa on kuitenkin toisin paikoin tasoitettu luultavasti samalla laastilla kuin itse muuraus on tapahtunut.

Suurin osa seinästä on hiililaastilla muurattua renessanssimitä.(Muuraus I). Tämän muurauksen kolme ylintä tiiliriviä eroaa kuitenkin siten, että alin niistä on juoksurivi toisen juoksurivin päällä ja molemmat ylemmät siderivejä. Sitäpaitsi näiden rivien (Muuraus I b) kohdalla laastia ei ole tasoitettu, eikä muurauksessa ole sitä huolellisuutta kuin muurauksen pääosassa (Muuraus I a). Todennäköisesti nämä kolme riviä ovat olleet välikaton tasolla ennen uutta kerrosjako. Tämä edellyttää kuitenkin, että silloisen välikaton kantopalkit ovat olleet suunnassa luode - kaakko.

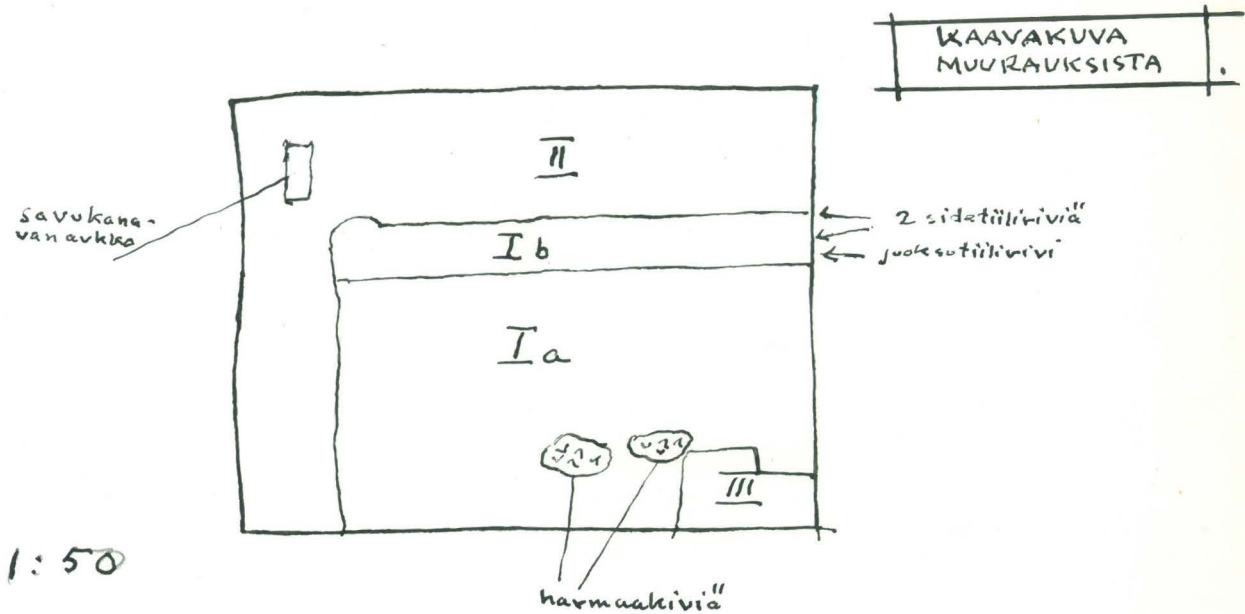
Seinän alaosassa, keskeltä kaakkoon, on kaksi harmaakiveä. Ainakin näkyviltä osiltaan ne on muurattu samalla hiililaastilla kuin ympäröivä muuraus I.

Seinän kaakkoisessa alakulmassa on pieni epämääräisen muotoinen 1800-luvun korjausmuuraus. Kysymyksessä voi olla sortuma nykyisen välilattian tekoajoilta (muuraus III).

Piirroksessa II:lla merkitty muuraus on 1800-luvun muurausta. Seinän luoteisreunalla oleva osa peittää huoneesta 20 lähtevän savukanavan. Seinän yläreunassa oleva osa on todennäköisesti verhomuurausta, jonka takaa löytyy samaa seinää kuin

huoneen 40 koillisseinä.

Huom. Huoneen 20 koillisseinä kattoon asti munkkilimyksessä.

Tiilimittoja:

I.	30,5 x ? x 11	II.	33 x ? x 9,5
	30,5 x ? x 10,5		30 x ? x 7,5
	30,5 x ? x 10		30 x ? x 7
	30,5 x ? x 10		28 x ? x 6,5
	29 x ? x 9,5		? x 18 x 8,5
	? x 14,5 x 9,5		? x 15,5 x 7
	? x 14 x 10		? x 15 x 9
	? x 14 x 9,5		? x 15 x 7,5
	? x 14 x 9,5		
	? x 13,5 x 10		

Luoteisseinä:

1.9.-55.

Kesällä 1955 poistettiin 1800-luvun rappaus öljyvärikerrokseen. Seinän alimmassa osassa tuli tällöin näkyviin n. metrin korkuinen harmaakivimuuraus (Muuraus I). Muurauksessa on käytetty eri kokoisia, yhdeltä puolelta tasaisiksi lohkottuja, kiviä. Minkäälaiseen limitykseen ei ole pyritty. Suurien kiven väliin on, vähän laastia käyttäen, huolellisesti kii-

lattu kivilohkoja. Sekä isoissa että pienissä riveissä on pyritty saamaan tasainen pinta ulospäin. Laasti on helposti murenevaa, ruskeahkoa, karkeakalkkista.

Seinän koillisessa alakulmassa on pienempi korjausmuuraus, laastista päättäen peräisin 1800-luvulta (muuraus III).

Seinän keskiosassa on renessanssilimityksessä oleva tiilimuuraus. Muuraukseen on käytetty kellertävää hiililaastia. Samalla laastilla on muuraustakin osittain tasoitettu.

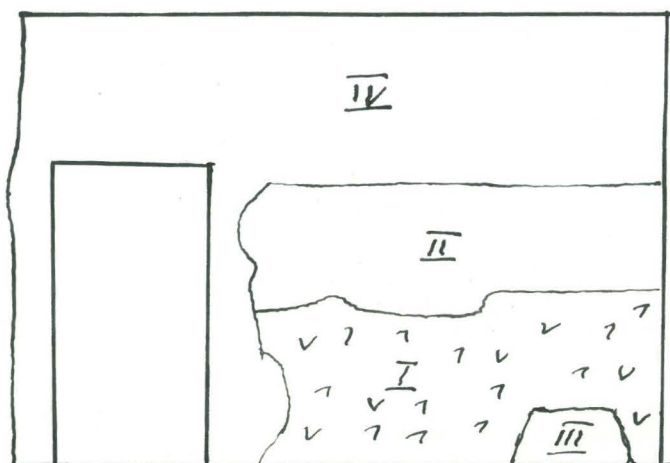
Seinän yläosassa ja lounaispuolella olevan oven molemmin puolin on 1800-luvun muurausta. Heti muuraus II:n yläpuolella oleva tiilivarvi kyljittäisi juoksutiiliä ja tiilenpaloja. Tässä on luultavasti entisen välikaton parrujen kolot. Tämän muurauksen ylimmät varvit taas todennäköisesti peittävät huoneen 40 luoteis-seinän alaosan (muuraus IV).

Muuraus II

30,5	x	2	x	10,5
29	x	2	x	9
?	x	15	x	9
?	x	14,5	x	10
?	x	14,5	x	9
?	x	14	x	9,5
?	x	14	x	9

Muuraus IV

30,5	x	2	x	7
30	x	2	x	7
29	x	2	x	8,5
28	x	2	x	9,5
?	x	15	x	8
?	x	14	x	7

KAAVAKUVA
MUURAUKSISTA

Lounaisseinä.

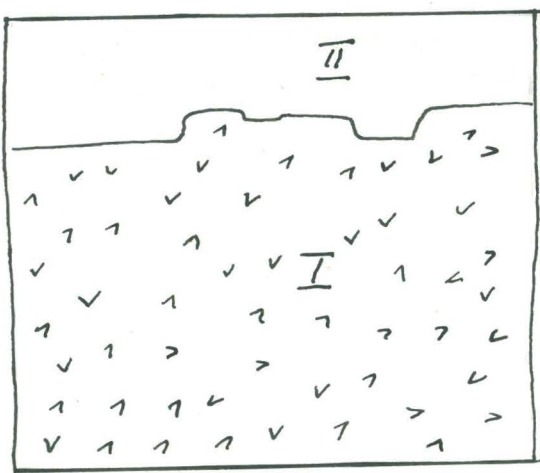
22.9.-55.

Pääosa seinästä on harmaakivimuurausta. On käytetty erikokoisia kiviä. Joko valikoimalla tai lohkomalla on saatu kivien pinta tasaiseksi. Muurauseen on käytetty runsaasti hiililaastia. Kiiloina on käytetty yksinomaan tiiliä ja tiilenpaloja. Tiilet ovat suurimmaksi osaksi tummanpunaisiksi poltettuja (muuraus I).

Seinän yläosassa on 1800-luvun muurausta (muuraus II). Tämän muurauksen takaa löytyy todennäköisesti huoneen 40 lounaisseinän alaosa.

Tiilimittoja:

I.	29 x ? x 9	II.	30,5 x ? x 7
	28 x ? x 10		30 x ? x 7
	28 x ? x 9		28,5 x ? x 8,5
	? x 14 x 10		? x 15 x 7
	? x 14 x 9		? x 14 x 7

KAAVAKUVA
MUURAUKSISTA

1:50

Kaakkoisseinä.

23.9.-55.

Kolmannes alkuperäisestä seinästä on hävinnyt, kun nykyistä ikkunaa on tehty 1800-luvulla. Tämä korjaustyö on todennäköisesti tehty välittömässä yhteydessä kerrosjaon muuttamisen kanssa, koska ikkunapielet ovat muuratut samalla laastilla kuin entisen välikaton ^{parvunkolojen} umpeenmuuraus (muuraus IV).

Seinän alakulmassa on harmaakivimuurausta. Tämä on suoritettu erikokoisilla kivilohkareilla. Seinän pinnassa ovat kaikki lohkaaret tasaisia. Muuraus on suoritettu hiililaastilla ja kiiloina käytetty tiilenpaloja. Ikkunan koillispuolella on muurauksen yläreunassa neljä tiiliriviä (muuraus I).

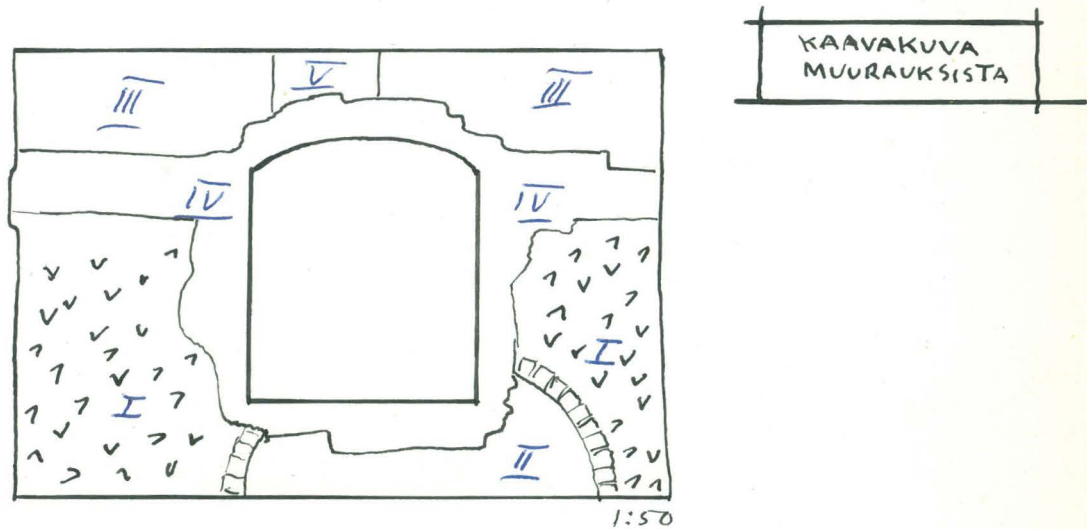
Ikkunasyvemyksen koillispielen alapuolella sekä lounaisreunan alaosan lounaispuolella on selvät jäännökset kaaresta. Kaari on, ainakin näkyvissä osissaan, muodostettu yhdestä varvista kyljittäin olevia juoksutiiliä. Holvi on muurattu hiililaastilla. Liittyy siis muuraus I:een.

Laastista päättäen liittyy e.m. kaaren umpeenmuuraus myös ajassa läheisesti muuraus I:een (muuraus II). Tämä umpeenmuuraus on tehty hiililaastilla ja samanlaisilla tiileillä kuin itse holvimuuraus. Koska ei näy minkäänlaista laastirajaa holvin ja umpeenmuurauksen välillä, voisi olettaa näkyvissä olevalla kaarella olevan kevennyskaaren luonteen.

Seinän yläosassa on renessanssilimityksessä oleva huoneen 40 kaakkoisseinän alaosa. Tämäkin muuraus on suoritettu hiililaastilla (muuraus III).

Ikkunan yläpuolella on viimeksimainitussa muurauksessa n.

70 cm leveä, parin tiilirivin korjaus- tai umpeenmuuraus.
Muurattu savipitoisella laastilla (muuraus V).

KAIVAKUVA
MUURAUKSISTA

Tiilimittoja:

- I. 30 x ? x 11,5
- ? x 14 x 10
- ? x 14 x 10
- ? x 14 x 9,5

- II. 30 x ? x 10
- 28 x ? x 9,5
- ? x 14 x 10

- III. 31 x ? x 9,5
- 30 x ? x 10
- 28 x ? x 10
- 28 x ? x 9,5
- 27,5 x ? x 9
- ? x 14,5 x 10
- ? x 14 x 10
- ? x 14 x 10

HUONE 30
POHJA
1:50

LIITE I 159

17

31

30

Poistettu
uuni

H U O N E 31

Knut Drake

1955

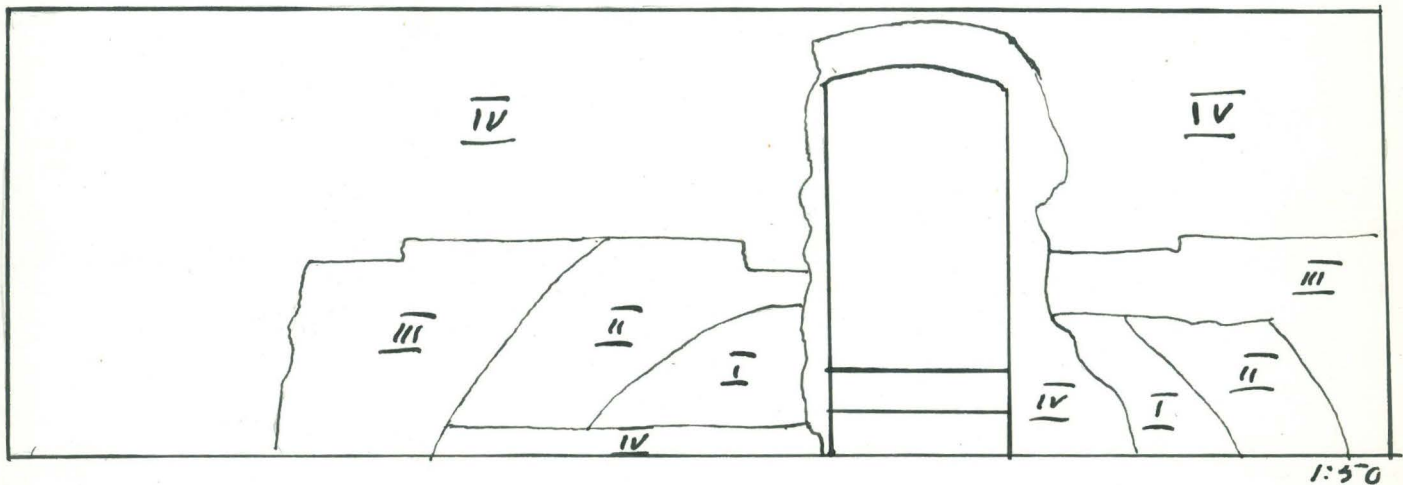
1.6.-55.

Kaikista seinistä poistettiin se laasti, mitä v. 1954 ei vielä oltu poistettu. Jätettiin kuitenkin vanhempi, 1700-luvun laasti. Myös huoneen uuni revittiin.

Luoteisseinä.

8.9.-55.

Luoteisseinä vapautettiin kesällä 1955 kokonaan laastista. Tällöin tulivat näkyviin seuraavat muuraukset:

I. Luultavasti vanhin muuraus. Laasti ruskehtava, kalkki karkeata. Muuraus harmaakiveä, reunat tasoitettu tiilillä, todennäköisesti tynnyriholvia kannattamaan. Tämän muurauksen tiilimittoja:

29 x ? x 9,5	? x 12 x 8,5
28 x ? x 9,5	? x 12 x 8,5
? x 13 x 8,5	? x 12 x 8,5

II. Edustaa joko holvintekoaikaa tai -purkamisaikaa. Tämän muurauksen laasti esiintyy näet ainoastaan niissä paikoin, missä on ollut holvin sija. Laasti on tässä punaisenvalkoinen, kalkkirikas. Jos nykyinen muuraus on alkuperäinen, niin tässä ei koskaan ole ollut holvia, vaan sitä olisi ainoastaan suunniteltu. Tämän muurauksen tiilet ovat nimittäin vaakasuorassa limityksessä.

Tiilimittoja:

29,5 x ? x 9,5	? x 14,5 x 10
28,5 x 14 x 10	? x 14,5 x 9,5
28,5 x 14 x 9	? x 14 x 10

III. Myöhempää muurausta. Ehkä 1500-lukua. Renessanssilimitystä. Karkeata hiililaastia.

Tiilimittoja:

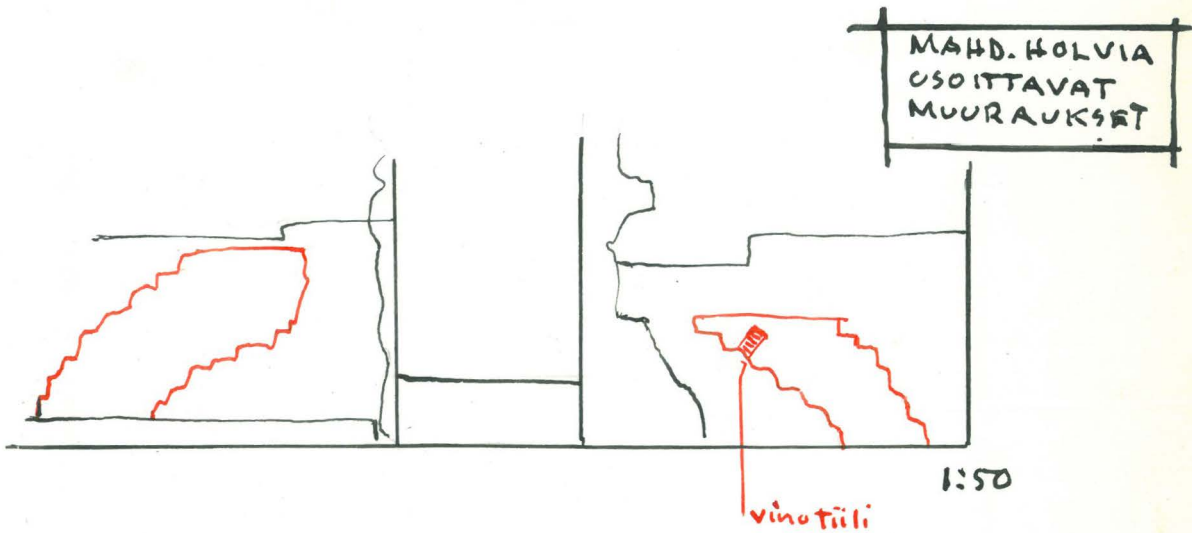
32 x ? x 9,5	? x 14,5 x 10
31,5 x ? x 9	? x 14,5 x 9,5
31,5 x ? x 9	? x 14 x 9
30 x ? x 10,5	
30 x ? x 9,5	

IV. 1800-luvun muurausta.

> Luoteisseinän koillisosan holvijäännökset.

Kun rappaus tästä seinästä oli poistettu, tuli huoneeseen 32 vievän oven molemmin puolin näkyviin muuraus, jonka muodosta voisi olettaa, että huoneen 21 koillisosa on ollut ka-
tettuna tynnyriholvilla (muuraus II). Muuraus oli tehty eri tiilillä ja eri laastilla kuin ^{muu osa} ~~muu~~ seinää.

tso muur.II:n
elitys)

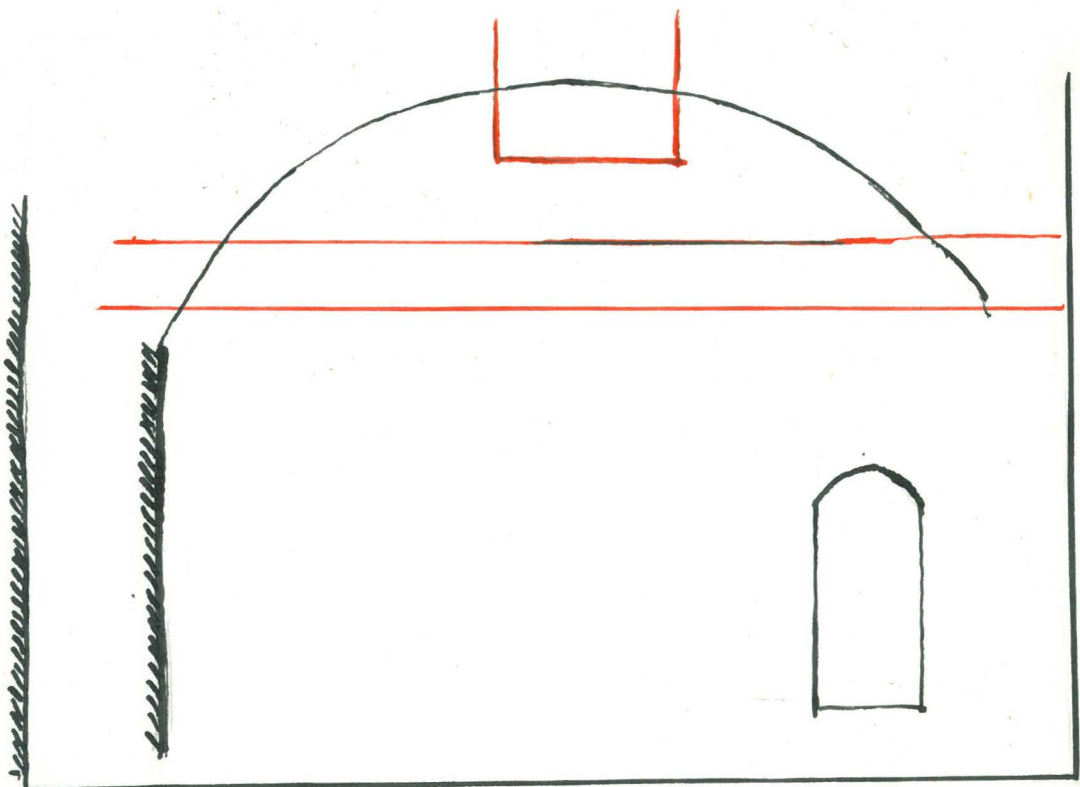

Punaisella merkityissä kohdissa purettiin päällimmäisin tiilikkerros siinä toivossa, että takaa löytyisi holvin jätteitä. Vaakasuora limitys kuitenkin jatkuu vielä syvemmälle seinän sisään. Ainoastaan yhdessä kohden (~~merkitty sinisellä~~) oli yksi tiili muurattu holvitiilinasentoon. Koska tämäkin tiili on muurattu samalla laastilla kuin vaakasuorat tiilet, on mahdollista, ettei holvausta koskaan ole toteutettu.

Holvi on joka tapauksessa purettu hiililaastilisarakennuksien aikana (muuraus III). Huoneen 21 koillisosan lounaisseinä on nimittäin tällöin ollut niin paljon lounaassa, ettei se ole voinut kantaa tätä holvia.

Luonnos huoneen 21 pääosan luoteisseinästä hiililaastin (muuraus III) aikana:

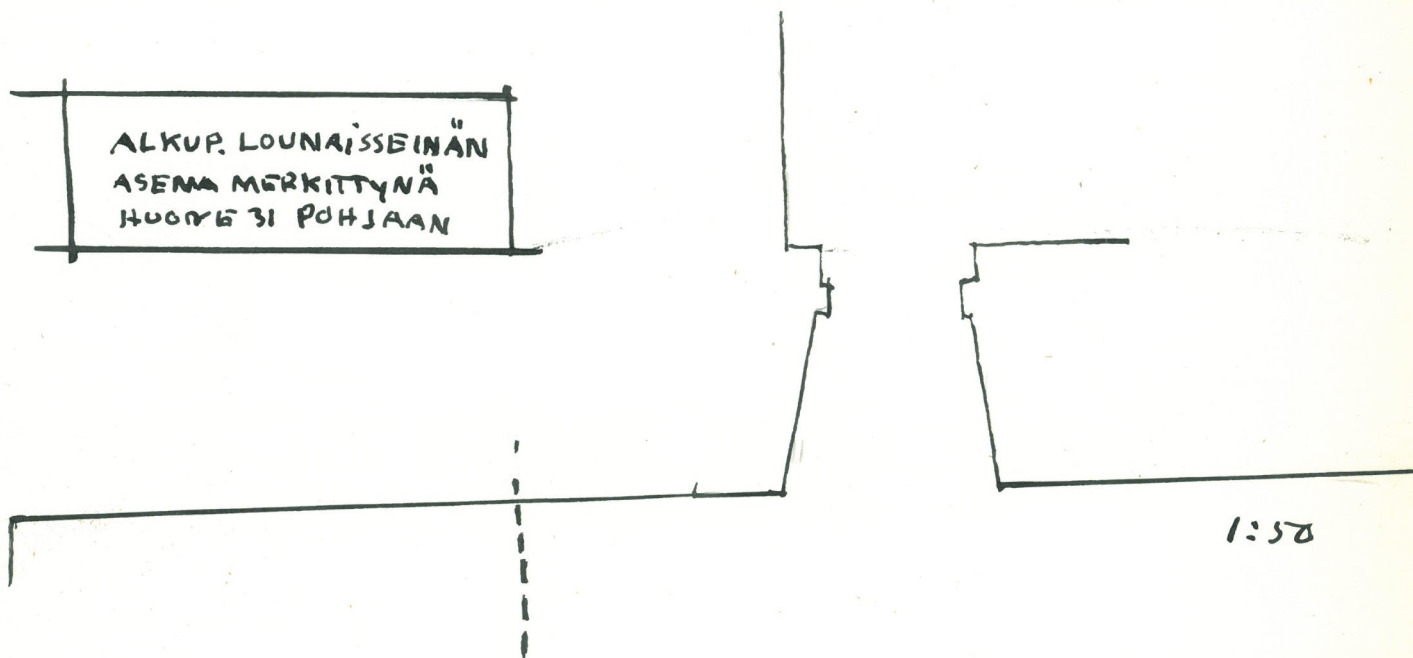
HOLVIN MAHDOLLINEN KULKU

Hiililaastivaiheen seinä

Alkup. lounaisseinä

1:50

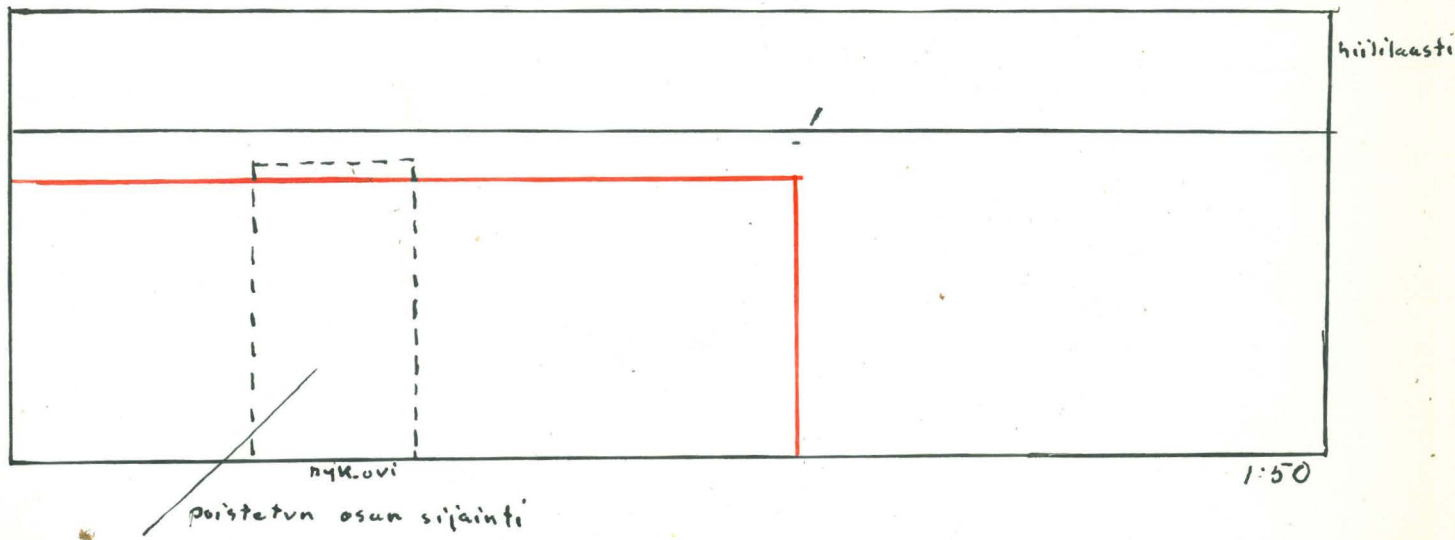

).8.-55.

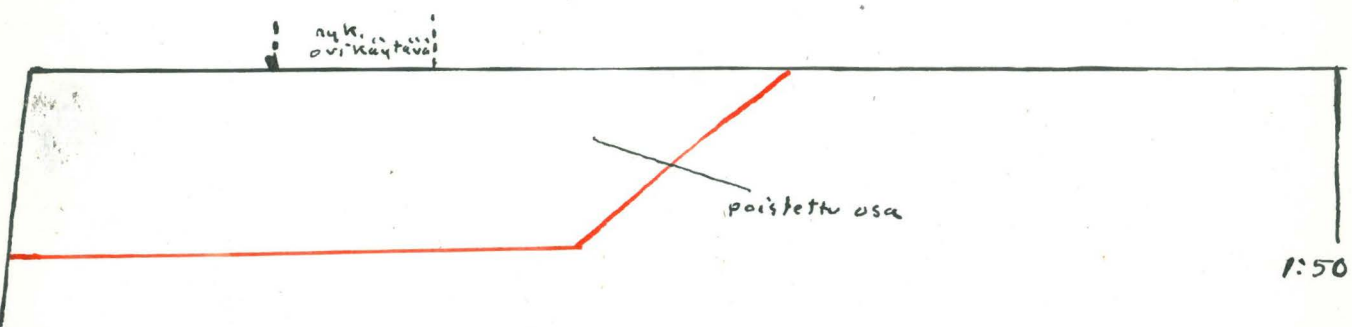
Kaakkoisseinä.

Piirroksessa ~~sinisellä~~ ^{punaisella} merkityltä alueelta on, luult. Engelin
 suunnitelmien mukaan, purettu alla olevassa pohjassa punai-
 sella merkitty osa.

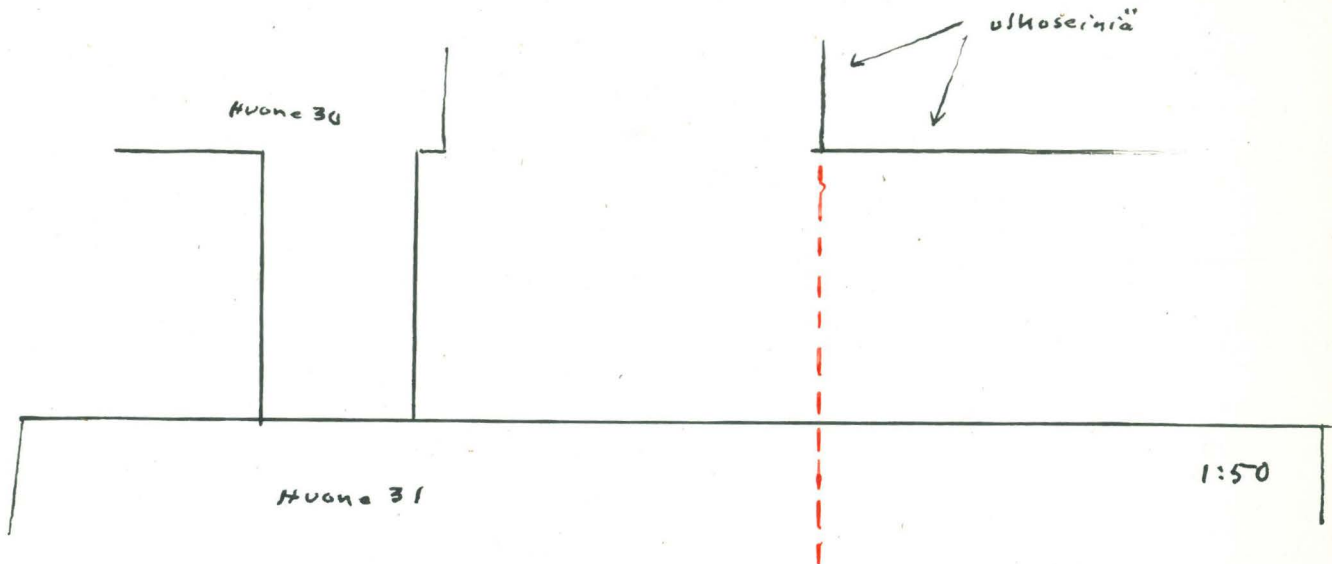
KAAKKOISSEINÄN
KAAVAKUVA.

Kaavamainen pohja:

Tällä seinällä oli tämä muoto ainakin vuoteen 1837 siitä syystä, että huone 31 alaosaltaan on muodostettu huoneen 21 muodostaneiden huoneiden yläosista. Vaino osa seinästä edusti vanhempaa väli- tai ulkoseinää, joka tässä kohtaa on kulkenut luoteeseen päin. Koska nykyisen seinän harmaakivimuurauksessa noin 5,50 m. seinän koillispäästä on epäselvä raja, jonka kummallakin puolella on eri laastia, voidaan pitää todennäköisenä, että tässä on kulkenut "harmaakivitalon" lounainen ulkoseinä.

Ylläolevassa pohjassa on punaisella merkitty, miten tämä mahdollinen ulkoseinä on kulkenut. Huoneen 31 kaakkoisseinässä näkyvä raja on nimittäin suurin piirtein linjassa huoneen 30 lounaisen ulkoseinän kanssa.

Kaakkoisseinän keskivälin tutkiminen.

25.8.-55.

Jotta saataisiin selville mahdollisia jälkiä v. 1954 paljastetun harmaakivitalon lounaisseinästä, päätettiin avata huoneen 31 kaakkoisseinän keskikohtaa. Tämän seinän ulkonäkö käy selville tutkimuspiirustuksista ("Huoneet N:o 8, 21, 31 ja 41 katsottuna kaakkoon"). Avattava kohta on tässä piirustuksessa luoteen 5 ja 7 välissä sekä korkeustasojen + 8,70 ja + 10,70 välissä. Limitys on 1800-luvun sekalimitystä ja laasti lähinnä X L. On käytetty sekä vanhoja tiiliä: 29 x 15 x ?, 28,5 x 14 x ?, 28,5 x ? x 10,5, että uusia tiiliä: 31 x ? x 7, 30 x ? x 7,5, ? x 15,5 x 7, ? x 15 x 7.

Otettiin kokeeksi pois pari tiiliriviä. Heti päällimmäisen tiili-muurauksen alla tuli näkyviin harmaakivimuurausta. Koska tämä jatkui yli luoteisviivan N:o 7, päätettiin jatkaa seinän avaa-

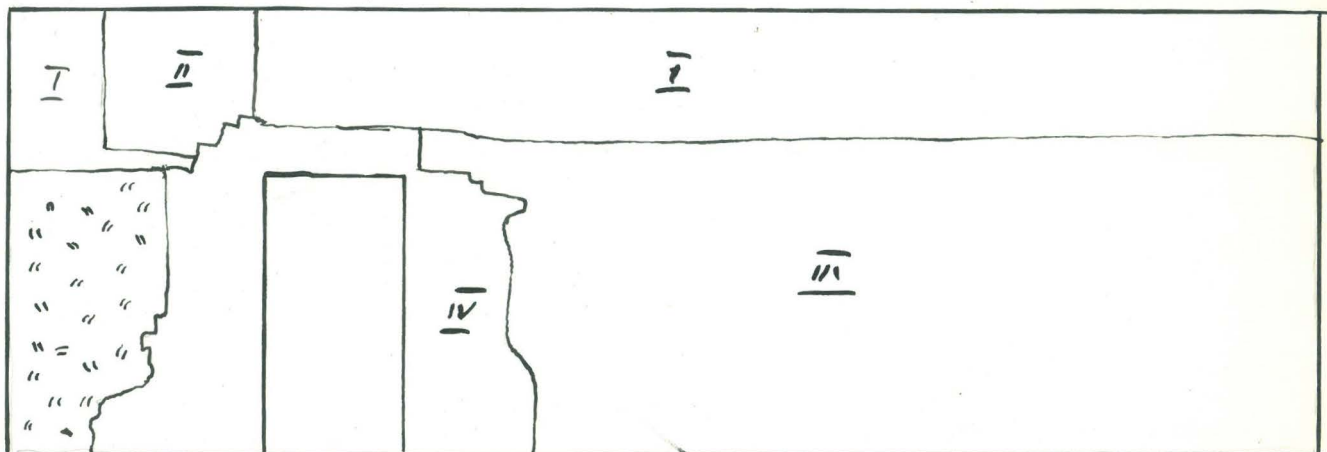
mista eteläkulmaan asti, sekä alas huoneen lattiatasoon.

Selvää rajaa ei ole näkyvissä muurauksessa, mutta harmaakivi-
muurauksen laasti näkyy muuttuvan noin luotiviivan 7 paikkeil-
la.

Selvyyden saamiseksi on pakko purkaa koko seinän 1800-luvun
muuraus.

rt.valokuvat
(57 ja 268)

Luonnos avatusta seinästä: muuraukset

Muuraus I. 1700-luvun kirkon kaakkoisseinän alaosa. Epäsään-
nöllinen renessanssilimitys. Tummaa hiililaastia.

Tiilimittoja:

36 x ? x 10,5	31 x ? x 10,5
36 x ? x 10	? x 16 x 9
35 x ? x 9,5	? x 15,5 x 9
32 x ? x 9,5	? x 14,5 x 9,5
32 x ? x 7	? x 14,5 x 9,5

Muuraus II: 1700-luvun sakaristoon johtaneen oven umpeenmuu-
raus. Laasti X L.

Tiilimittoja:

28,5 x 14 x 7

28,5 x 14 x ?

Muuraus III: Ohut verhomuuraus harmaakivimuurauksen päällä.

Laasti: X L.

(ktso yllä)

Tiilimittoja:

31 x ? x 7,5

? x 15,5 x 7,5

30 x ? x 7,5

? x 14,5 x 7,5

28,5 x 14 x ?

? x 14,5 x 7

28,5 x ? x 7

28 x ? x 7

rt.valokuvat
5 ja 266)

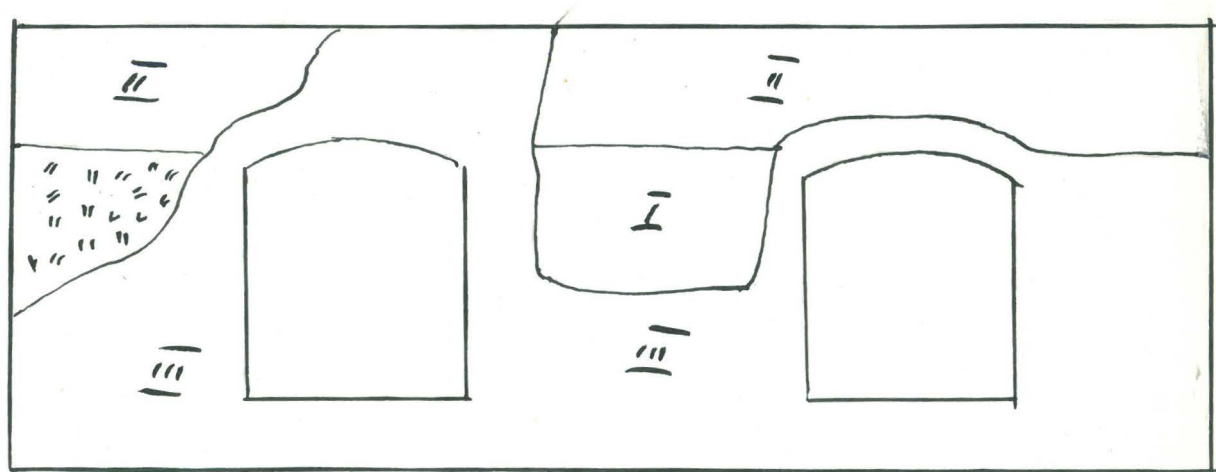
Tämä muuraus poistettiin suurimmilta osiltaan.

Muuraus IV. Korjausmuuraus oviaukon ympäri. Todennäköisesti samanaikainen ja -tapainen kuin III.

Lounaisseinä.

.6.-55.

Ylimalkainen luonnos seinästä: muuraukset

1:50

Kun laasti oli poistettu tästä seinästä, tuli ^{veit}yllämerkityt eri muuraukset näkyviin. Muuraus I on luultavasti vanhin. Siinä ovat kaikki tiilet poikkilyötyjä, luultavasti silloin, kun tämä huone on muodostettu 1800-luvun alussa. Muuraus I:n tiilet ovat enimmäkseen vaaleanpunaisia, sekalimityksessä.

Tiilimittoja:

33 x ? x 9	? x 16 x 9,5	(siis kook-
? x 16,5 x 9,5	? x 16 x 9	kainta tiili-
? x 16,5 x 9	? x 15,5 x 10	tyyppiä lin-
		nassa)

Muuraus II on 1700-luvun kirkon (huone 41) seinän alaosa. Tämän muurauksen päällä on ohut laastikerros, noin 0,5 - 1 cm:n paksuinen. Sen päällä vaaleankellertävä slammaus. Tämä rapaus seuraa seinäpinnan muotoja, siis seinää ei ole yritetty tasoittaa.

Muuraus III on 1800-luvun muurausta. Sekalimitys. Vanhoja ja uusia tiiliä käytetty sekaisin.

Tiilimittoja:

32 x ? x 9	? x 15 x 7
30,5 x 15,5 x ?	? x 14 x 9,5
29 x ? x 7	? x 14 x 6
28 x ? x 7 .	

Eteläkulmassa kaikki eri muuraukset näyttävät olevan molemminpuolisissa liitoksissa. Länsikulmassa muuraus III on liitoksissa luoteisseinän vastaavan muurauksen kanssa. Muuraus II sitävastoin näkyy jatkuvan luoteiseⁿn luoteisseinän uudemman muurauksen taakse.

HUONE 31
POHJA
1:50

LIITE I

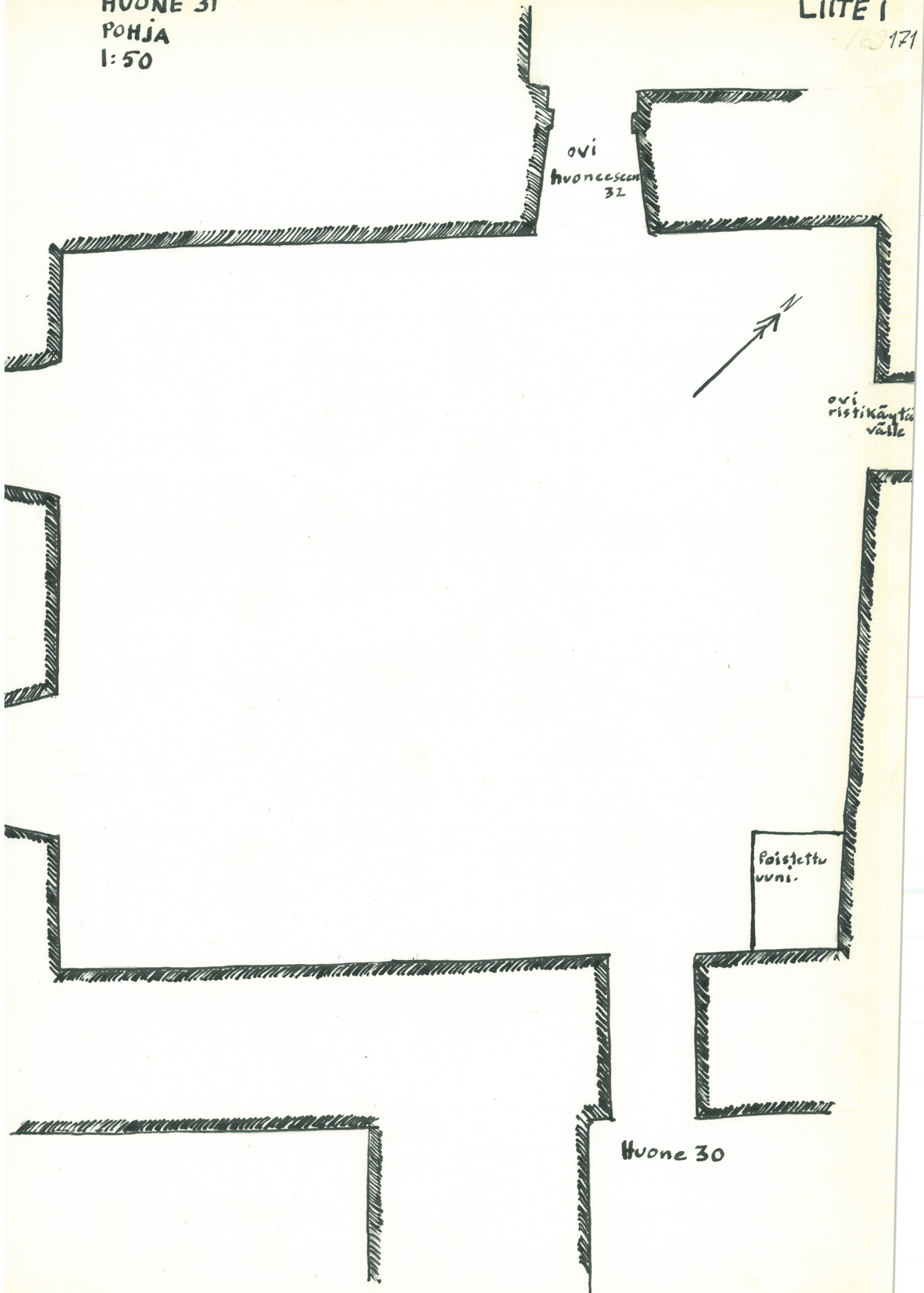
163 171

ovi
huoneeseen
32

ovi
ristikäytävälle

Poistettu
uuni.

Huone 30

H U O N E 32

Knut Drake

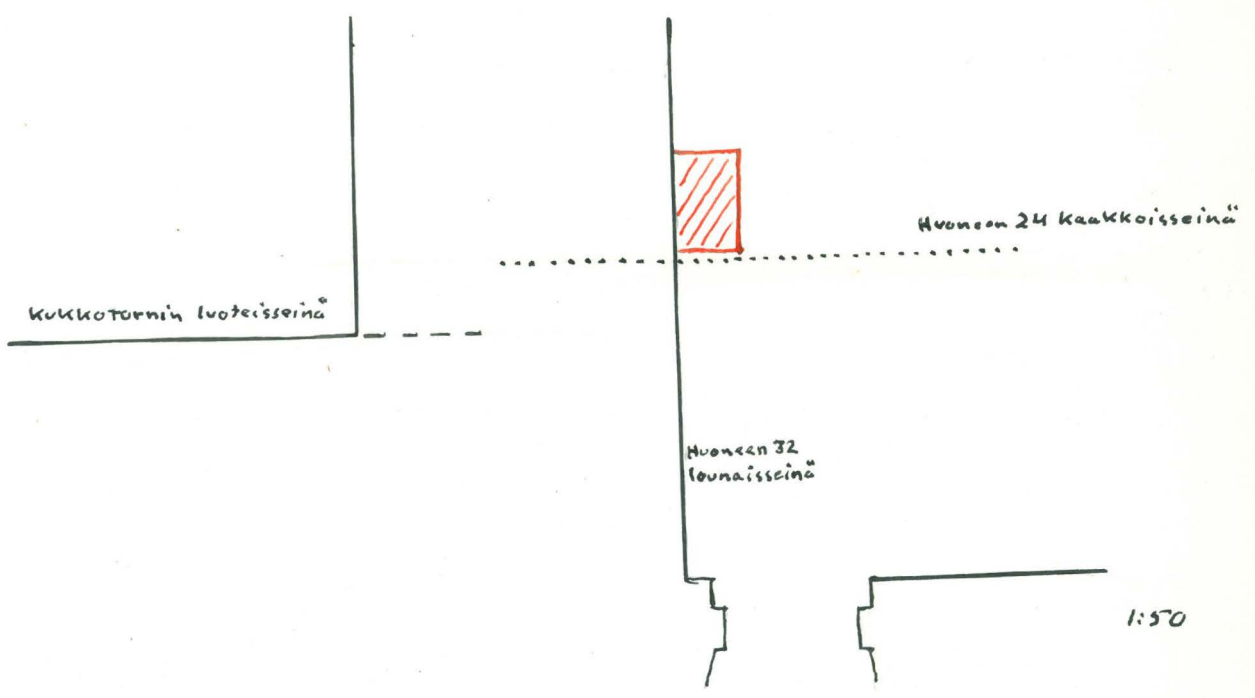
1955

Lounaisseinä. "Harmaakivilinnan" länsinurkan tutkiminen. I.

13.9.-55.

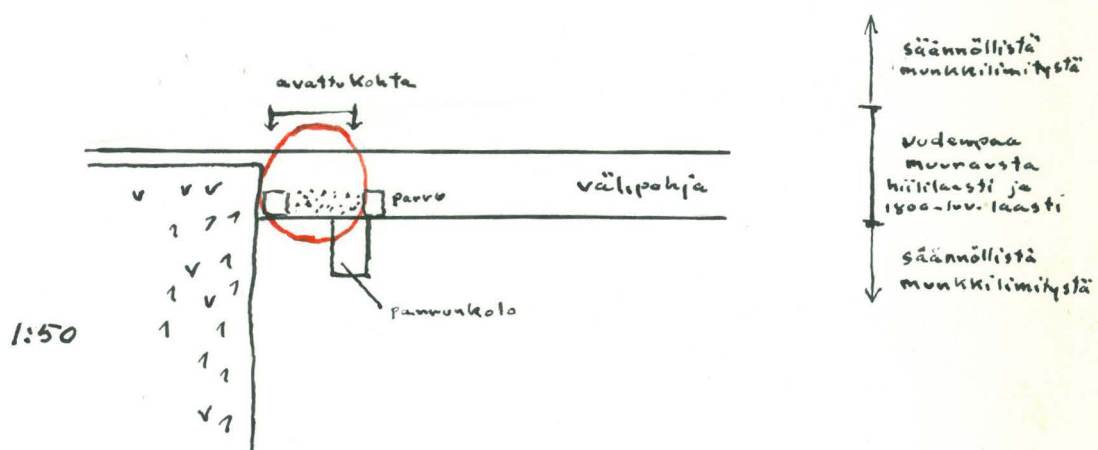
Kuten v. 1954 tutkimukset osoittivat, edustaa huoneen 24 kaakkoisseinä vanhempaa rakennetta. Oletettiin, että tämä seinä olisi ollut luoteispäätynä suorakaiteenmuotoisessa harmaakivilinnassa. Vuonna 1955 todettiin, että Kukkotornin luoteinen ulkoseinä jatkuu myös harmaakiviseinänsä varsinaisen linnan lounaisseinän sisään. Siis olisi Kukkotornin luoteisseinää myös pidettävä tiililinnaa vanhempana. Koska e.m. harmaakiviseinät eivät kuitenkaan ole linjassa, ja ulkonäöltäkin suuresti eroavat toisistaan, päätettiin tutkia niiden suhdetta toisiinsa avaamalla huoneen 32 lounaisseinää huoneen 24 etelänurkan yläpuolelta.

KAAYAKUVA K.O. SEINISTÄ

Avattiin ensin huoneiden 24 ja 32 välilattiaan noin 45 x 65 cm suuri reikä (merkitty ylläolevassa luonnoksessa punaisella viivalla). Heti huoneen 32 lattialankkujen alta tuli huoneen 24 harmaakiviseinän yläpää näkyviin.

KAIVAKUVA AVATUSTA KOHDASTA

Huoneen 32 lattian reunassa ja välipohjan kohdalla on uudem-
paa muurausta. Alimpana on 6,5 cm paksu lankku, jonka pääl-
lä välipohjaa kantavat parrut lepäävät. Parrut ovat n. 18 x
19 cm paksuja. Saman lankun päällä, parrujen välissä, on
noin 19 x 50 cm suuruinen tiilimuuraus. Sitten seuraa ylös-
päin noin kolmen tiilivarvin epämääräinen muuraus. Poistetun
parrunpään kolossa oli jälkiä kolmesta eri laastista: hiili-
laastia, savilaastia ja punaisenvalkoista, kovaa laastia.
Parrujen väliset muuraukset on suoritettu hiililaastilla.
Parruista ylöspäin olevat kolme tiilivarvia ovat muuratut 1800-
luvun X L- laastilla.

Luonnoksessa punaisella renkaalla merkityllä kohdalla pää-
tettiin pyrkiä muurin sisään.

t.valokuvat
5 ja 276)

Lounaisseinä. "Harmaakivilinnan"länsinurkan tutkiminen. II.

16.9.-55.

Kun noin 60 x 80 cm suuruisella alueella pyrittiin seinän sisään, tuli jo 30 cm päästä toinen seinä näkyviin. Tämä seinä, joka on melko nokinen, on avatussa kohdassa alaosaltaan pientä harmaakiveä ja yläosaltaan tiilimuurausta.

Tiilimittoja:

29 x ? x 9

28 x ? x 8.

Laasti punertavaa, helposti murenevaa.

Koska taaemman seinäpinnan alaosassa olevat harmaakivet todennäköisesti aina ovat olleet välipohjan kohdalla, eivätkä koskaan seinäpintana, jatkettiin seinän murtamista syvemmälle.

rt.valokuva
77).

.9.-55.

Jatkettiin n. 60 cm seinän sisään, minkä jälkeen työ keskeytettiin toistaiseksi. Mitään varmuutta ei tällä kertaa saatu siitä, miten pitkälle huoneen 24 kaakkoisseinä ("harmaakivilinnan" luoteinen ulkoseinä) jatkuu lounaaseen päin. Jo 12 cm sydyydellä oli tavallaan muurausraja ainakin sillä kohdalla, missä tunkeuduttiin seinän sisään. Tämä raja muodostuu nokikerroksesta, joka on juuri kulman kohdalla olevan kivilohkareen lounaispinnassa.

~~150~~
~~150~~

Koillisseinä.

2.6.-55.

Poistettiin se vanhempi rappaus, mikä oli jätetty paikoilleen, kun v. 1954 1800-luvun rappaus poistettiin. Tämä vanhempi rappaus, jota oli jällellä vain paikoitelleen tämän seinän luoteispäässä, oli samaa kuin esim. 1700-luvun kirkossa (huone 41 - 31). 1 - 2 mm slammauskerroksen alla 0,5 - 1 cm tummaa laastia. Rappauksen pintaa ei ole yritetty tasoittaa.

Koko huoneen pohja kuvattu v:n 1954 muistiinpanojen yhteydessä.

H U O N E 33

H U O N E

Knut Drake

Paavo Kettunen

1955

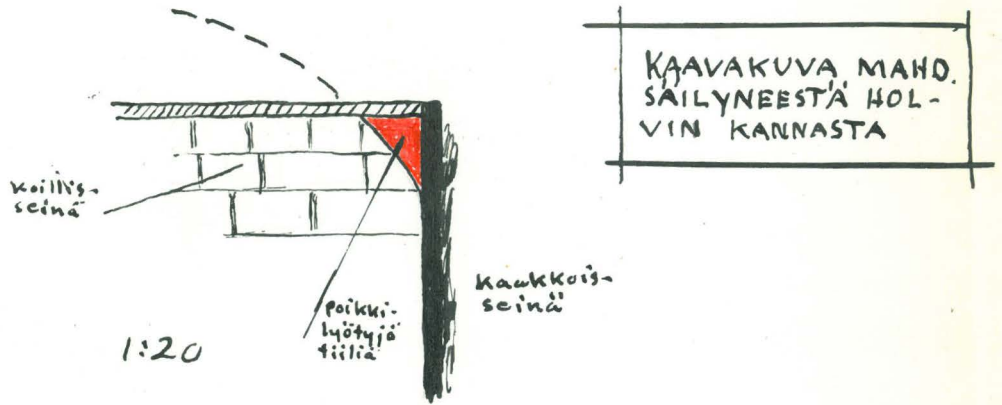
Toukokuu
1955.

Huoneesta poistettiin uuni, joka sulki pääsyn muurinsisäisiin portaisiin (25 b). Osa uunia oli rikottu jo edellisellä kesänä.

Samalla avattiin suuremmaksi myös aukkoa em. portaisiin.

Koillisseinä

Kun tästä seinästä poistettiin yläreunan vuorilauta, tuli kaakkoisnurkassa katon rajassa näkyviin holvin jälkiä. Huoneessa on ehkä ollut tynnyriholvi suunnassa koillinen - lounainen. Ammondin piirroksessa on kylläkin merkitty holvi toiseen suuntaan. Mahdollisesti on kysymyksessä ollut ristiholvi.

Tällaista holvinalkua ei näy olevan missään muussa nurkassa johtuen siitä, että muissa nurkissa alkuperäinen muuraus ei nouse niin korkealle.

Vrt. valokuva 160.

H U O N E 35

Heinäkuu -55. Huoneesta poistettiin uuni itänurkasta ja 1800-luvun seinäpeitteet luoteis-, koillis- ja kaakkoisseinistä.

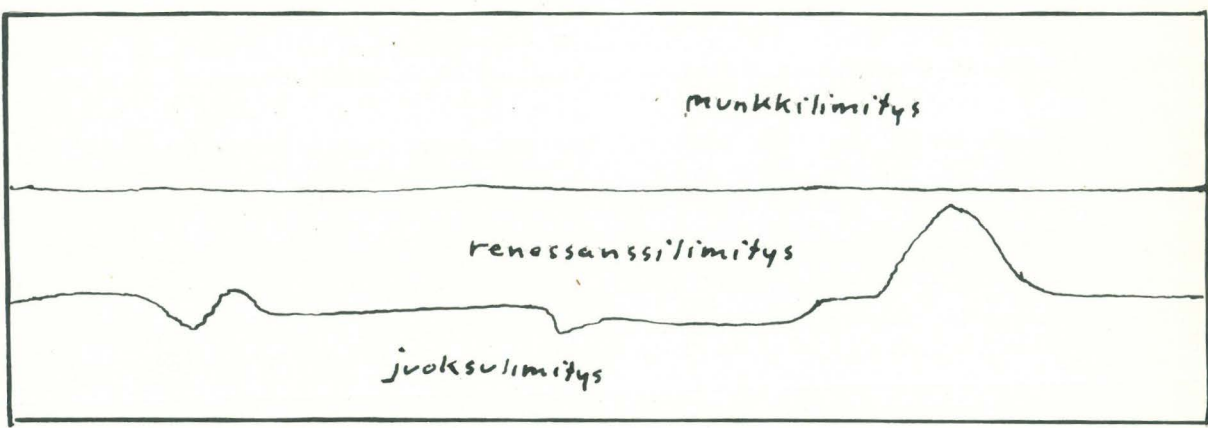
Luoteis- ja kaakkoisseinien alaosissa oli poistettujen holvien aiheuttamaa täyte- ja tasoitusmuurausta.

(vrt. valokuvat 192 ja 193 sekä 253 ja 254)

Luoteisseinän alaosan täyttö ja tasoitusmuuraukset poistettu.

14-15.7.-55.

KAIVAKUVA SEINÄN MUURAVKSISTA

1m

Renessanssilimityksen (johtuu holvien kiinnityksestä) sisäänvedetyt juoksutilirivit täytetty savilaastilla (z h). Alaosasta nousevassa lievemuurauksessa oli laasti kovaa, hienohiekkaista, kalkkipesäkkeistä (x L ?).

Tiilimittoja:

31	x	2	x	71
31	x	2	x	6,5
<u>30</u>	x	2	x	71
31	x	16,5	x	?
30,5	x	15	x	?

Alaosan poistetun muurauksen takaa paljastui neljä viljatäytteistä parrunreikää 30 x 25 cm; c/c 220, jotka ulottuvat ulkoseinän läpi.

4. KERROKSEN RISTIKÄYTÄVÄ

Kesä -55. Jatkettiin laastin poistamista käytävän seinistä.

Kaakkoisseinällä olivat seuraavat kerrokset: päällimmäisenä valkoinen slammaus, sen alla öljymaalakerros (yläpuoli keltainen, alapuoli ruskea), seuraavana valkoinen slammaus ja alinna ohut laastikerros. Seinä on 1700-luvun renessanssilimitystä.

Muurauksessa käytetty vihreänharmaata, murenevaa savilaastia (1720-luku).

H U O N E E T 39 ja 49

Antero Sinisalo 1955

Seinistä poistettiin kesän aikana myöhemmät peitekerrokset sekä hävitettiin uunit kummastakin huoneesta. Uunit sijaitsivat huoneen 39 pohjoisnurkassa ja huoneen 49 länsinurkassa.

H U O N E 40

Knut Drake

1955

Kaakkoisseinä

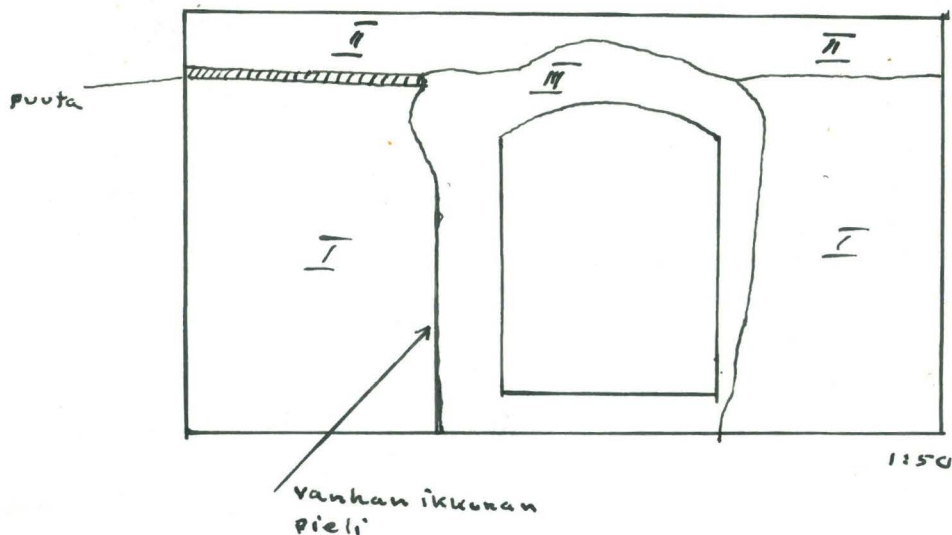
25.5.1955 Seinästä poistettiin rappaus. Päälimmäisenä oli öljyvärimerros, seinän yläosassa kellertävä, alaosassa vihreä. Eri värien välillä kulki n. 1 cm leveä ruskea raita. Öljyvärin alla oli 2 slammauspintaa, niiden alla 1-3 cm tummanharmaata rappausta. Tämä laastikerros oli suoraan muurausten II ja III päällä. Muurauksen I kohdalla oli vaaleankellertävä slammaus ja tämän alla 0,5 - 1 cm:n paksuinen vaalea rappaus, jonka pinta ei ollut tasoitettu.

Limitys on koko seinässä epäsäännöllinen renessanssilimitys.

Nykyisen ikkunakomeron sisäreunasta koilliseen 44 cm näkyvä 180 cm korkea sauma, mahdollisesti aikaisemman ikkunan pieli.

Seinän koillisessa yläkulmassa, 36 cm katosta, on seinän sisällä 167 cm pitkä ja 5 cm korkea vaakasuora palkki. Palkki on tässä kohdassa rajana muurausten I ja II välillä.

KAIVAKUVA SEINÄN
MUURAUKSISTA

Lounaisseinä

- 2.6.1955 Kun ylin laastikerros, jonka päällä oli slammauskerros ja öljyväriä, oli poistettu, tuli näkyviin vanhempi laastikerros. Tämä, luultavasti 1720-luvulta peräisin oleva rappaus, on n. 0,5 - 1 cm paksuinen. Sitä on slammattu vaaleankellertäväksi. Noin 80 cm lattiasta ylös on slammauksen tilalla tumma värikerros - mahdollisesti on seinä savuttunut. Tämä kerros on edellistä vanhempaa slammausta. Seinän keskikohdalla, n. 15 cm lattiasta, on luku 688, sen edellä lyhyt viiva, joka mahdollisesti vastaa lukua 1. Mahdollisesti on kysymys vuosiluvusta 1688. N. 15 cm oikealle tästä luvusta on samalla tavalla piirretty laastiin muutamia kirjaimia. Näistä voi varmuudella lukea vain 3 M kirjainta.

- Vrt.valo-
kuva 163.

- 6.6.1955 Vanhempikin laasti poistettiin tästä seinästä. Poistettiin huoneen uuni.

H U O N E 41

Antero Sinisalo
Knut Drake

1955

Lounaisseinä.

13.6.-55.

Poistettiin seinän peitekerrokset.

Päällimmäisenä öljyväri, sen alla slammauskerros. Sitten 1 - 3 cm:n paksuinen laastikerros, joka oli suoraan tästä seinästä löytyvien umpeenmuurausten päällä. Seinän vanhemmissa kohdissa oli kellertävän slammauksen peittämä 0,5 - 1 cm laastikerros. Tämän kerroksen alla oleva tiilipinta on pahasti kulunut.

rt.valokuvat
62 ja 261)

Poistettiin huoneen uuni.

0.6. ja 21.6.
-55.

Poistettiin kauttaaltaan nuoremmat seinäpeitteet. Päällimmäisenä öljyvärikerros ja sen alla 1 - 2 liimaväripintaa. Öljyväripinta alaosaltaan harmaa (155 - 160 cm lattiatasosta) ja yläosa vaalean kellertävää.

Seuraavana 0,5 - 3 cm paksuinen harmaa kalkkipitoinen ja melko hienorakeinen rappaus, jonka päällä viisi vaaleaa, hieman erivivahteista slammauspintaa. Umpeenmuurausten kohdalla tämä pinta tiilien päällä, samoin seinien yläosassa vanhaa kattotasoa edustavan palkin yläpuolella.

Seinien alaosissa (vanhempaa laastia vastaavat osat) epätasainen muutamasta millistä 1 cm:iin paksu (joidenkin saumojen kohdalla aina 4 cm) slammattu (kaksi slammausta) rappauskerros. Kalkkislammaus paksuimmillaan 0,3 cm. Rappaus harmaata, kovaa ja sitkeää. Seinän yläosassa (e.m. palkin alapuolella) niissä kohdin, missä on käytetty muurauseen⁴ pehmeää savilaastia, on seinäpintaa tasoiteltu pehmeällä, savimaisella laastilla, jota peittää ohut kalkkislammaus, samanlainen kuin kuin edel-

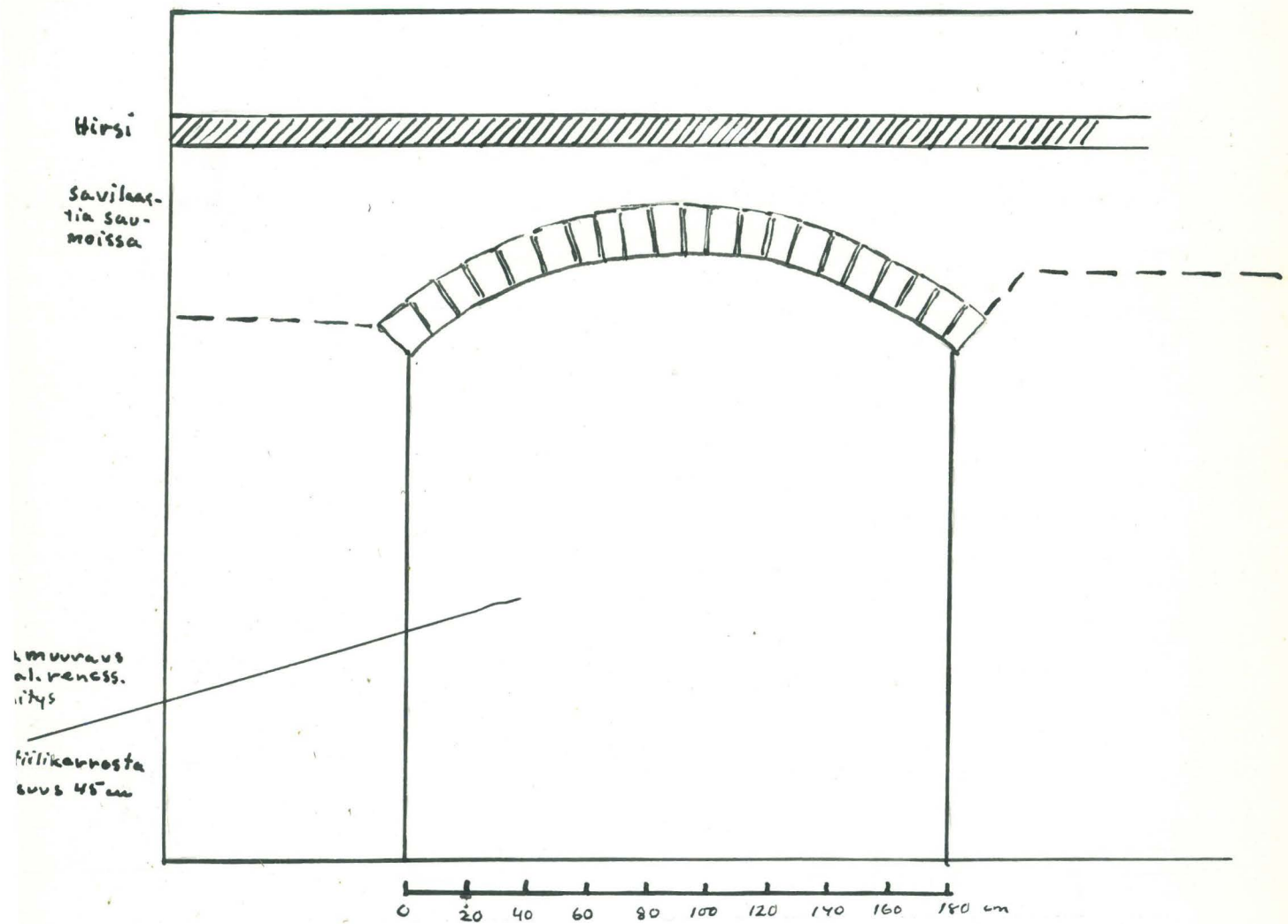
lä kuvattu. Pehmeä, harmaa rappaus ulottuu muutamin kohtin edellisen kovemman, slammatus rappauksen päälle.

Etelänurkasta rikkoutunutta tiilipintaa tasoiteltu kovalla, karkealla laastilla, jota peittää slammaus, joka vastaa e.m. vanhempia slammauksia.

vrt.valokuvat 30,181,179 ja 30) 1.8.-55. vrt.valokuva 182).

Avattiin umpeenmuuraus luoteisseinässä.

KAAYAKUVA SEINÄN LÖUNAI SPÄÄSTÄ

Käytetty vanhoja ja uusia tiiliä. Jälkimmäiset sekä tummaksi poltettuja että vaaleita.

Vanhat:

- 28 x ? x 10
- 28 x ? x 9
- ? x 14,5 x 9,5
- ? x 14 x 10

Uudet:

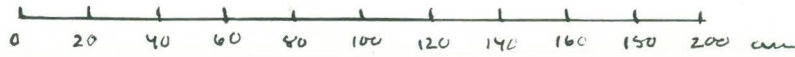
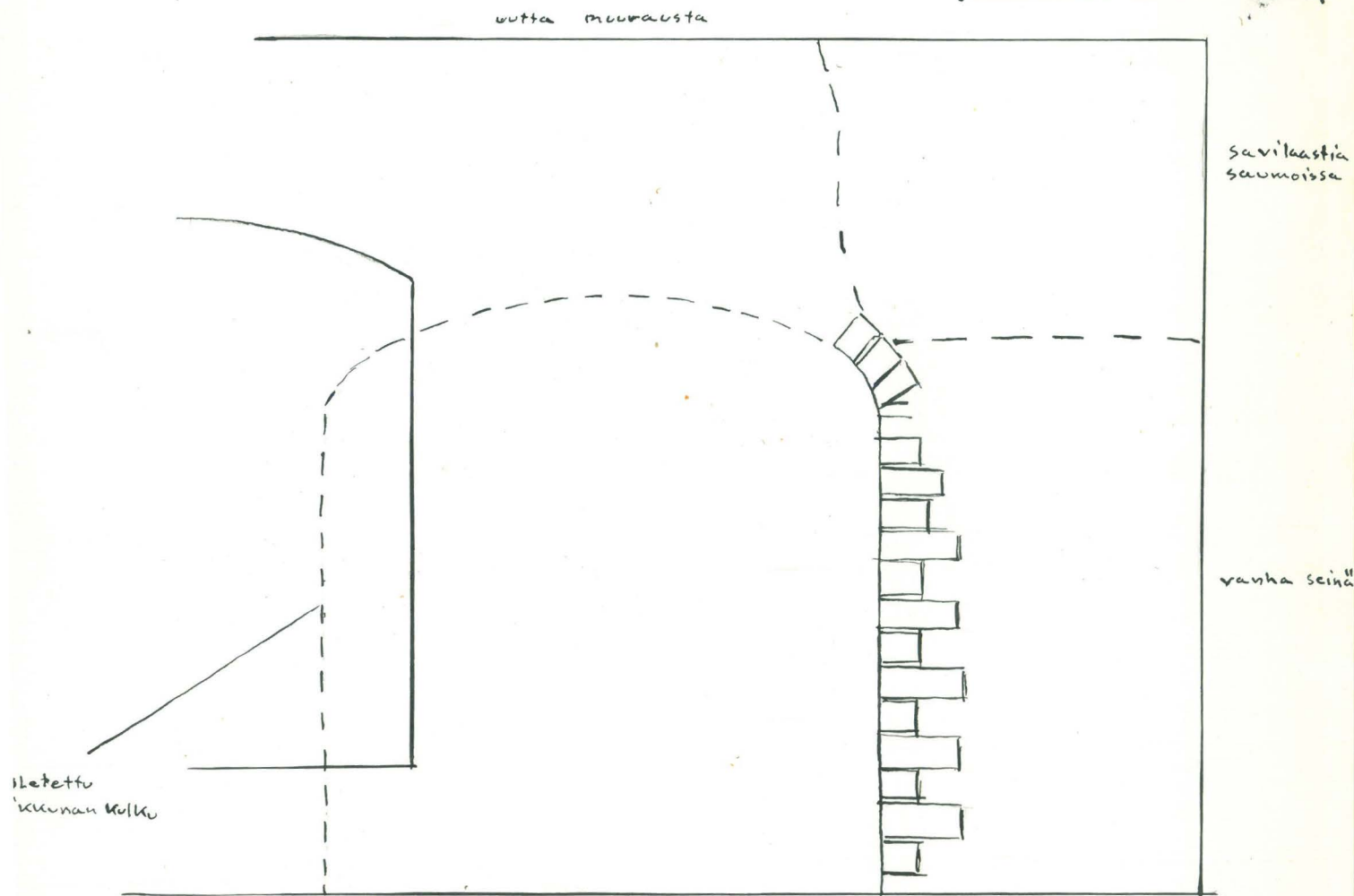
vaaleat	tummat
31 x ? x 7	29,5 x ? x 7
30,5 x ? x 7	29 x ? x 6,5
30,5 x ? x 7	? x 15 x 7
? x 15,5 x 7,5	? x 15 x 7
? x 15 x 7	? x 14,5 x 6,5
? x 15 x 6,5	Käytetty etupäässä sidetiilinä.

4.8.-55. Poistettiin loput kaakkoisseinän umpeenmuuratusta ikkunasta.

rt.valokuva
90 ja v:n 1954
istiinpanot)
26.8.-55.

Avattiin lounaisseinän kahden umpeenmuuratun ikkunan umpeenmuurausta, jotta voitaisiin määritellä ikkunoiden muoto ja sijainti. Länsinurkan puoleisesta oli säilynyt luoteispieli ja kaaren alkua.

LÄNSINURKAN PUOLEINEN
UMPEENMUURAUS

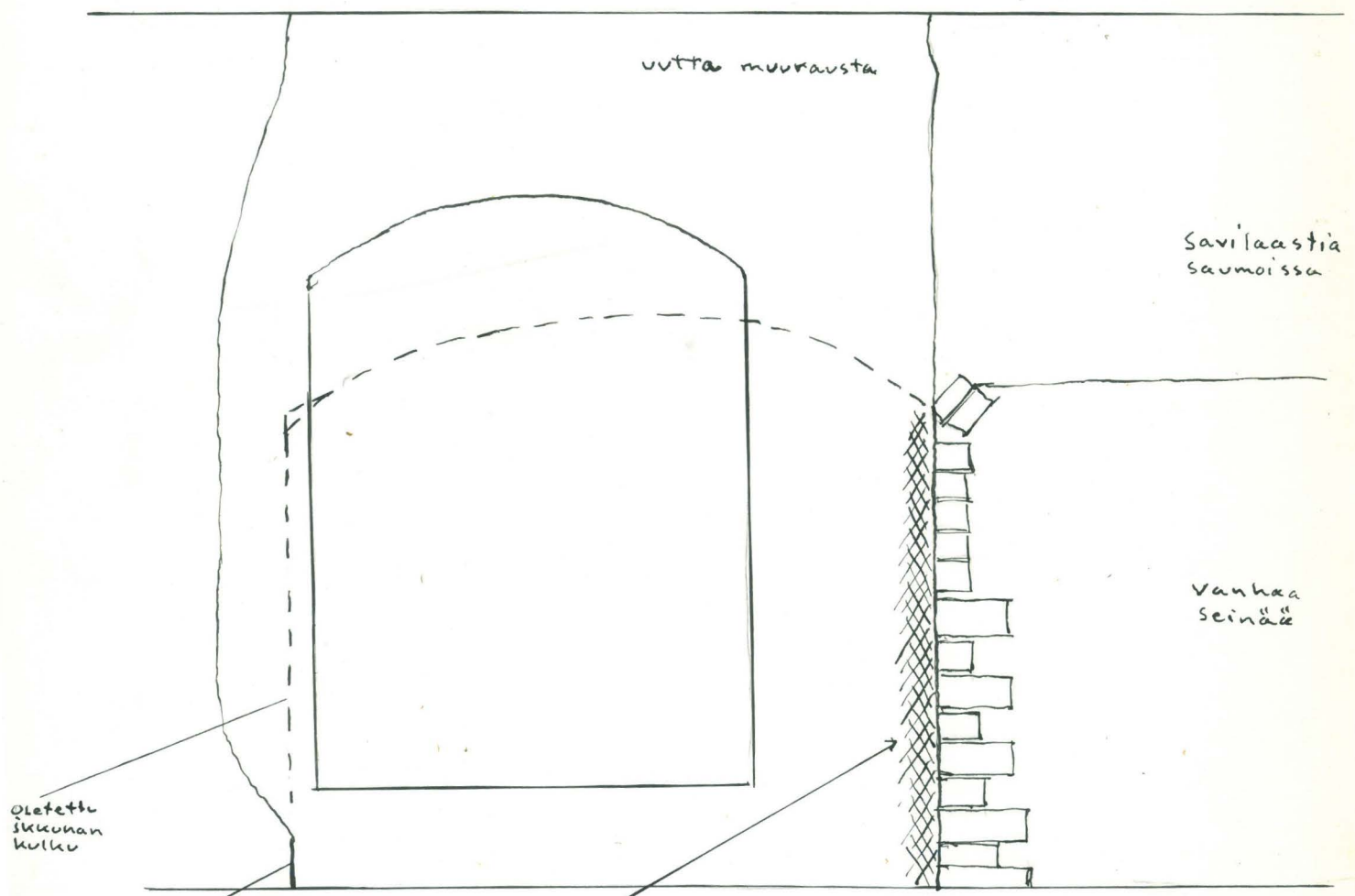

26.8.-55.

Etelänurkan puoleisen ikkunan luoteispieltä oli säilynyt saman verran ja kaakkoispielen alaosaa n. 20 cm lattiasta.

vrt.valokuva 262).

ETELÄNURKAN PUOLEINEN
IKKUNA (VANHA)

Oletettu ikkunan kulku

vanhaa pieltä

uutta muurausta poistetaan
Tiin 170 ja 30 cm ja noin 15 cm
syvyydellä. Vanhaa pieltä säilytetään

Ikkunoita peittävän uuden muurauksen tiilimittoja:

- 32 x ? x 7
- 30,5 x ? x 7
- 29 x ? x 7
- 28,5 x ? x 7
- 28,5 x ? x 6,5
- ? x 14,5 x 7
- ? x 14 x 7
- ? x 14 x 6,5
- ? x 14 x 6

- vanhoja tiiliä:
- 28,5 x ? x 9,5
 - 28 x ? x 9
 - ? x 14 x 9
 - ? x 13,5 x 9

Laasti: x L

Muutokset huoneissa 41 ja 40.

Nykyistä huonetta 41 käytettiin 1600- ja 1700-luvuilla kirkkona

ja huonetta 40 sakaristona. Rakennuksen lounaissiipi oli täl-
 löin jaettuna vain kolmeen kerrokseen. Huoneisiin päästiin
 vain toisesta kerroksesta nousevia portaita myöten. Kirkko-
 huoneessa oli neljä ikkunaa ryhmitettynä kukkotornin seiniin,
 kaksi lounaisseinässä, yksi luoteis- ja yksi kaakkoisseinäs-
 sä. Ovi portaista suunnilleen samalla kohden kuin nykyisin-
 kin. Sakaristoon vei vain kapea, 1 metrin levyinen ovi (oven
 alapuoli säilynyt nykyisen kolmannen kerroksen puolella). In-
 ventaarion mukaan (1611) oli kirkossa kuusi penkkiä "kummal-
 lakin puolella", alttari ja saarnastuoli. Miten nämä olivat
 sijoitetut, ei varmuudella voida sanoa, mutta alttari oli
 joko kaakkoisseinällä sakariston oven ja ikkunan välissä tai
 aukottomalla koillisseinällä. Kummassakin tapauksessa saar-
 nastuoli lienee ollut itänurkassa. Huoneen silloiset ikkunat
 olivat nykyisiä huomattavasti korkeammat, joten tila valkoi-
 seksi kalkittuine seinineen oli hyvinkin valoisa. Sakaris-
 tossa oli ikkuna suunnilleen samalla kohden kuin nykyisinkin,
 vain kapeampana. Sakaristo oli lämmitettävä jo 1600-luvulla.
 1700-luvun korjauksissa pyrittäessä siipien yhtäläiseen kor-
 keuteen nostettiin huoneen seiniä n. 95 cm ja samalla holvat-
 tiin ikkunat uudelleen ja välikatto rakennettiin niin vahvak-
 si, että ullakotilaa voitiin käyttää varastona. Seinät ta-
 soitettiin ja kalkittiin. Saarnastuolin mainitaan (Norden-
 berg) tällöin olleen huonossa kunnossa, joten se ehkä uusit-
 tiin tai korjattiin.

Huone tällaisena aina Engelin suunnittelemiin korjauksiin
 (1837) saakka. Tällöin lounaissiipi muutettiin 4-kerroksi-
 seksi ja huoneiden 41 ja 40 lattiat nostettiin n. 1 m:n ver-
 ran. Välikatto sensijaan pysyi samalla tasolla. Luoteis-

rt.tutkimus-
 kirjastukset)

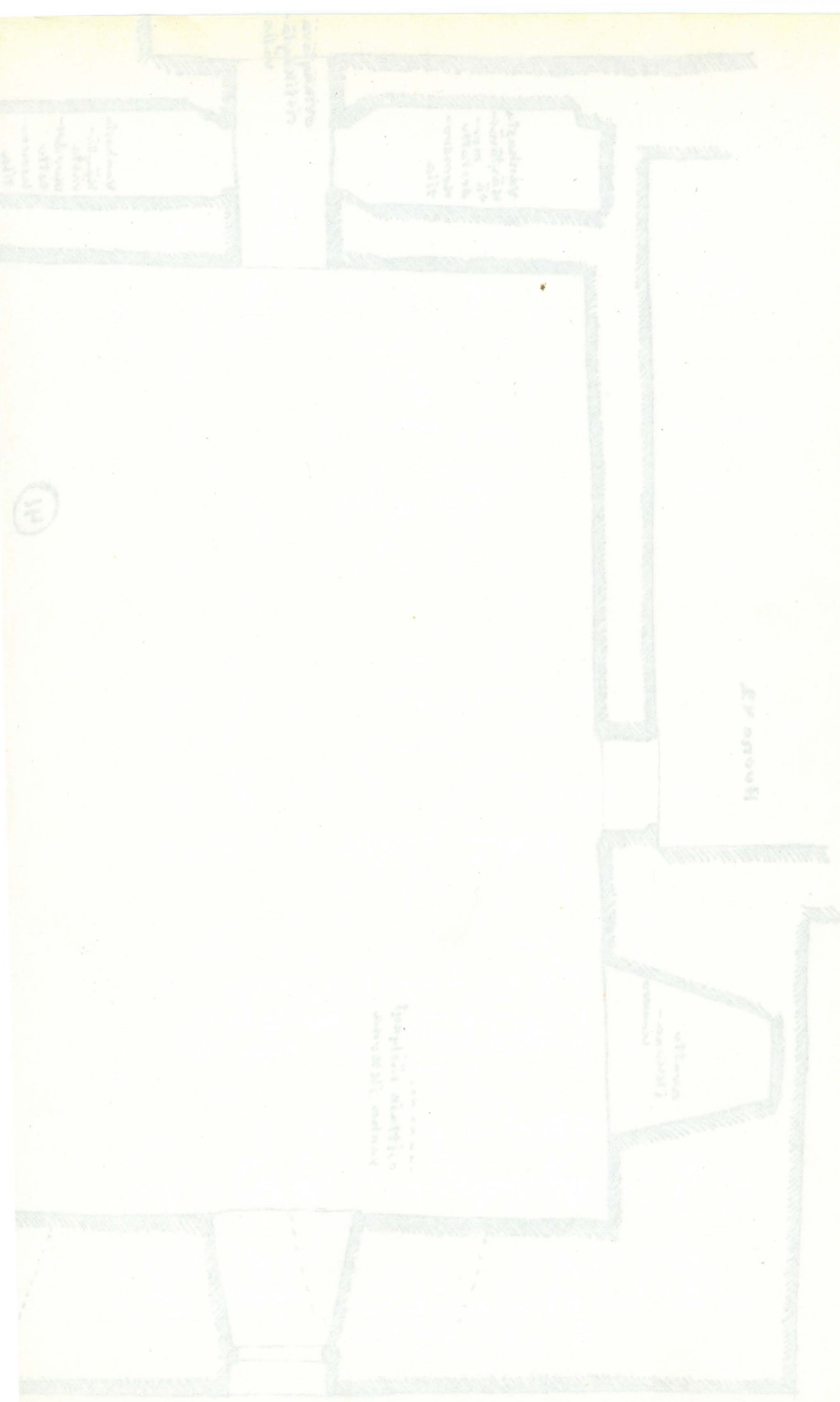
rt.muistiin-
panot)

ja koillisseinän ikkunat muurattiin umpeen ja lounaisseinän ikkunat konstruoitiin uudelleen. Sakariston ikkunaakin laajennettiin. Entinen kirkkhuoneen sisäänkäynti luoteisseinällä muurattiin umpeen ja uusi avattiin koillisseinään. Siitä päästiin aluksi portaille, sittemmin ristikäytävälle. Tämä uusi ovikäytävä katkaisi huoneesta 39 huoneeseen 42 johtaneen käytävän, jonka jäännöksiä alettiin käyttää komeroina. Myös huoneiden 40 ja 41 käyttö muuttui. Ne joutuivat tavalliseen vankilakäyttöön.

1880-luvulla avattiin uudelleen luoteisseinään ovi, josta päästiin huoneeseen 42 ja laajennettiin huoneesta 41 huoneeseen 40 johtanut ovi 280 cm leveäksi kaariaukoksi. Huoneisiin rakennettiin myös yökoppijärjestelmät (rautapeltiä).

201

PLAN

Entrance

Staircase

Room

12

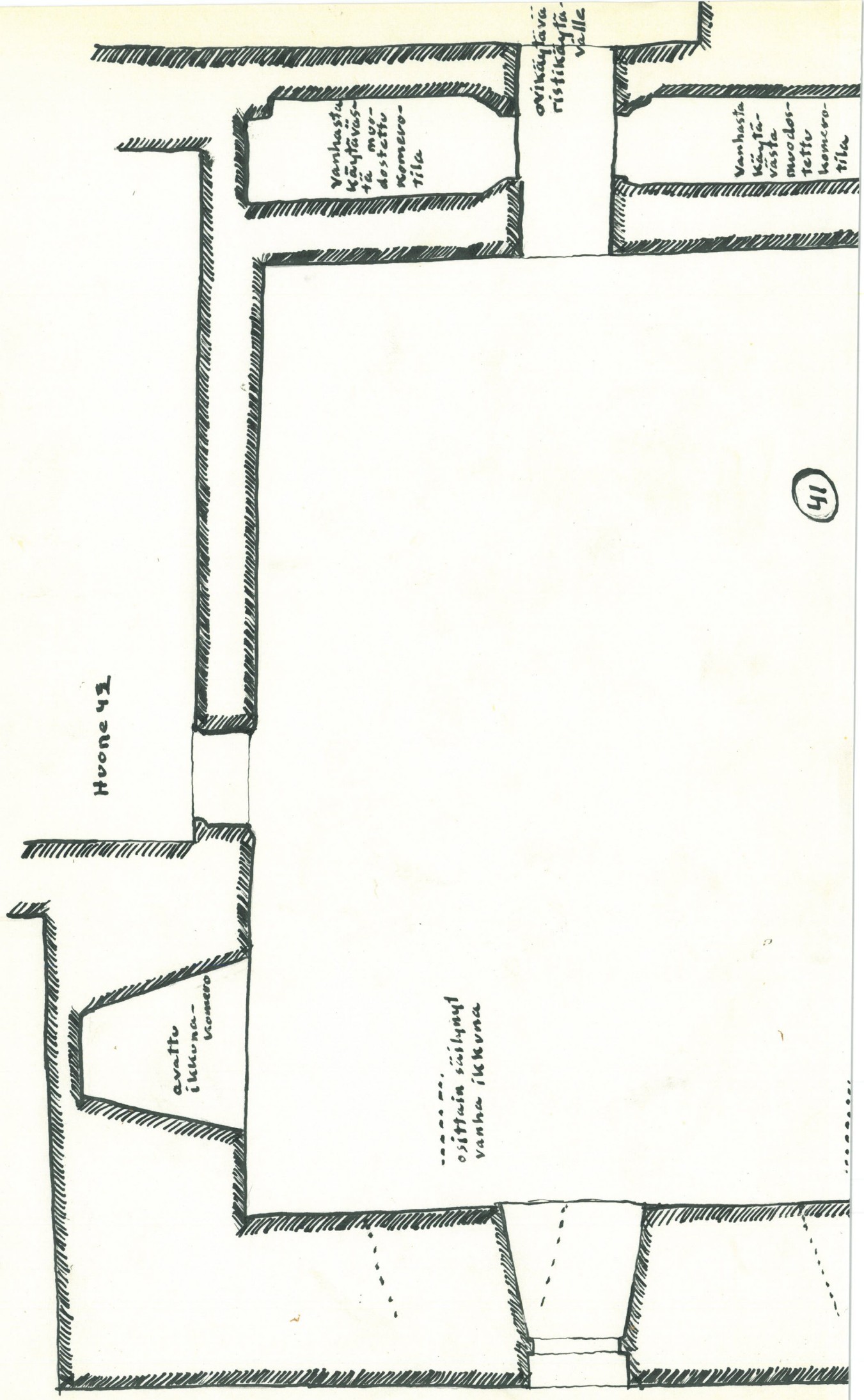
OPALIN 133M00H

ALH09

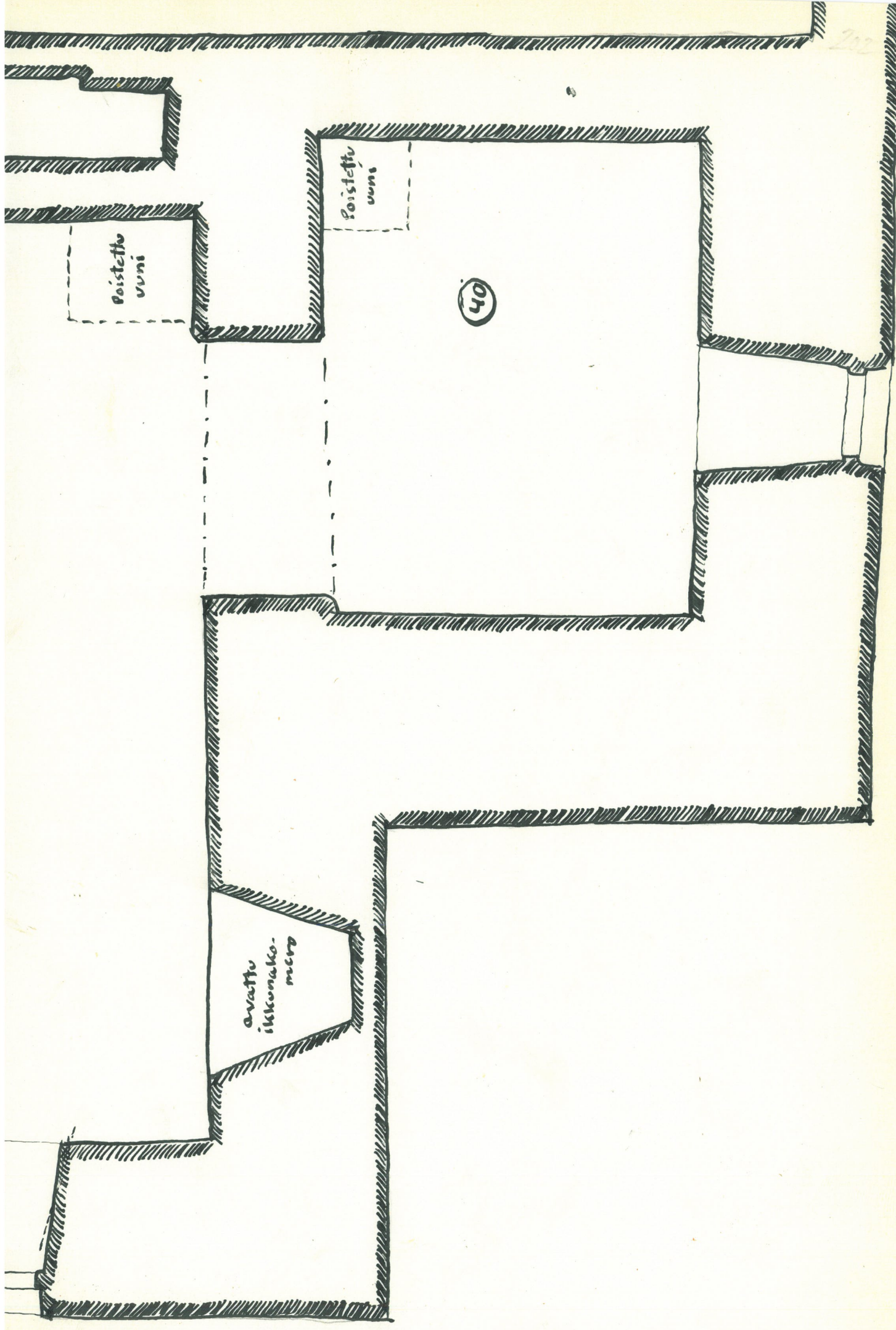
02:1

HUONEET 41 JA 40
POHJA
1:50

LINNET

41

H U O N E 44

Antero Sinisalo
Paavo Kettunen

1955

Huone 44. Rappaukset poistettu 8-12.7.1955 samalla kuin huoneista 25 ja 34.

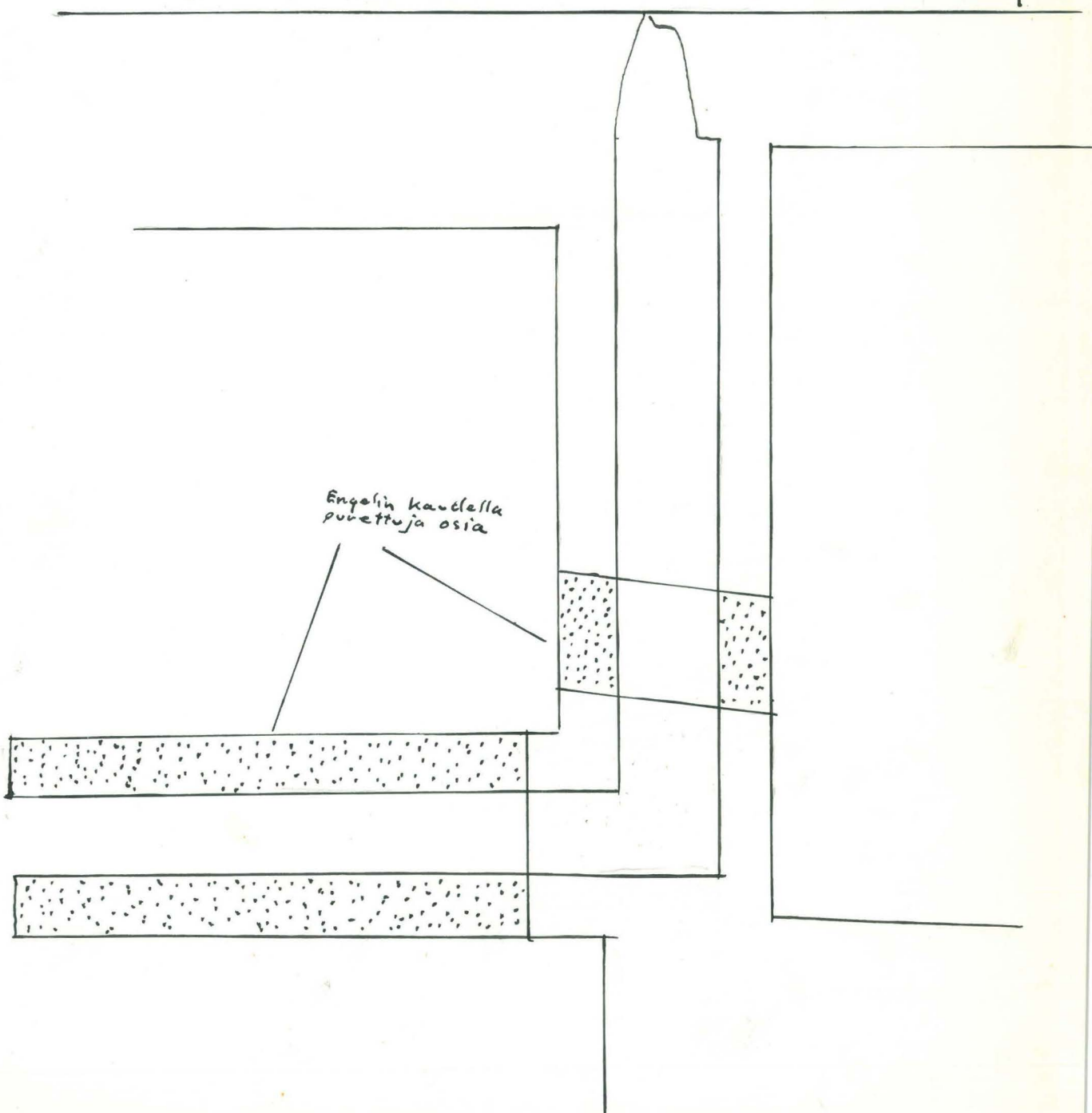
Päällimmäisenä tavanomainen xT-rappaus öljymaalipintoineen.

Lounaisseinällä alhaalla n. 4 m²:n verran n. 5 mm:n paksuudelta kovaa valkeahiekkaista kalkkirappausta.

Huone 44 a. Käytävä, jonka kautta on päästy luoteissiiven huoneesta (45 ja 44) huoneisiin 43 ja 42. Tämä käytävä muurattiin huoneen 44 puolelta umpeen ja katkaistiin ja purettiin huoneen 43 puolelta korjauksissa jälkeen 1837. (Nordenbergin merkintöjen mukaan se oli ollut umpeenmuurattuna myös 1720-luvulla, jolloin se avattiin ja kunnostettiin). Kesällä 1954 avattiin umpeenmuuraus osittain huoneen 44 puolelta ja tyhjennettiin säilynyt käytävänosa. (Vrt. kesän -54 muistiinpanot).

18.7.55 poistettiin loput umpeenmuurauksesta. Huomioi valokuvat 30, 197 ja 130.

KÄYTÄVÄ 44a
AIKUP. ASUSSA

200

H U O N E 45

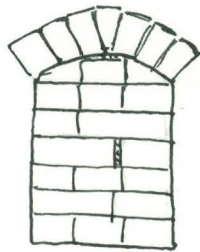
Poistettiin itänurkassa sijainnut lämmitysuuni. Ensimmäinen uuni tähän huoneeseen rakennettiin 1837-1839.

Samalla poistettiin myöhäiset seinäpeitteet suurimmasta osasta seinäpintoja.

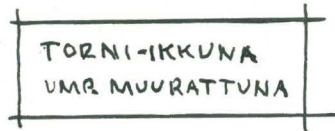
Vrt.valo-
kuva 206.

Umpeenmuurattu torni-ikkuna koillisseinässä.

Käytetty limitys periaatteeltaan renessanssilimitystä. Muuraus huolellista. Tiilet huomattavasti keltaisempia, vähemmän poltettuja kuin ympäröivän seinän. Kolmen alimman tiilikerroksen kivet pinnaltaan pahoin rikkoutuneita. Rikkoutuminen tapahtunut yhtäläisesti ympäröivän seinäpinnan kanssa.

0 20 40 60 cm

Tiilimittoja:

27,5 x ? x 9
 26 x 14 x 9
 26 x ? x 9
 26 x ? x 8,5
 ? x 14,5 x 9
 ? x 14,5 x 9
 ? x 14 x 9,5
 ? x 14 x 9
 ? x 14 x 8,5

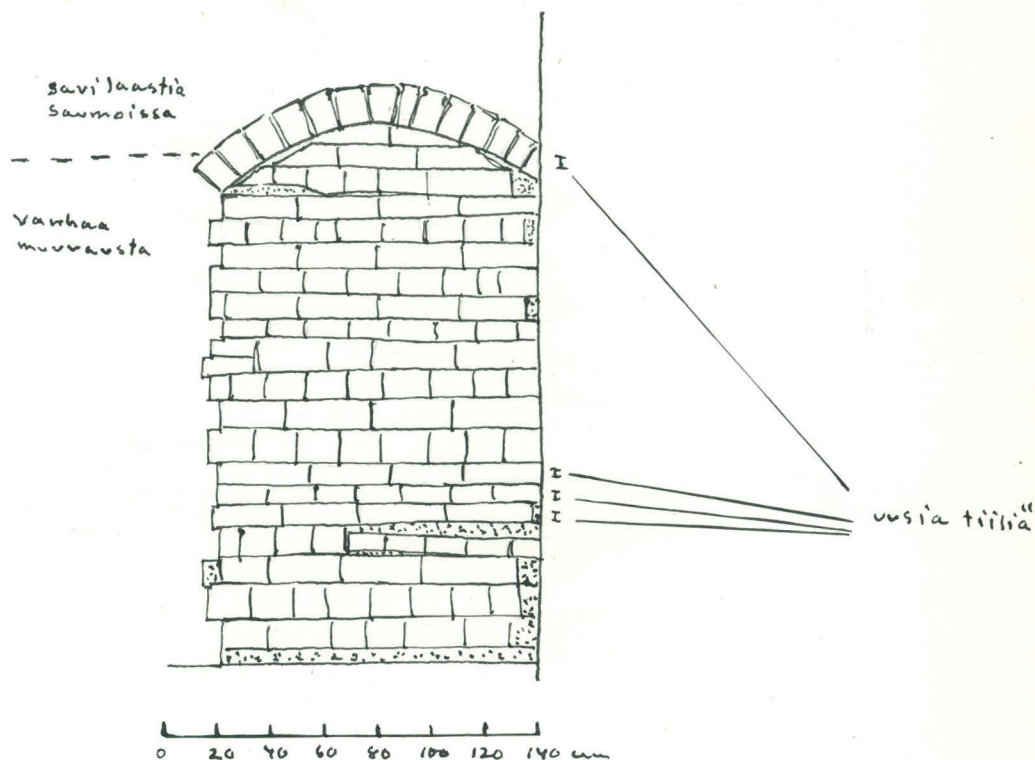
Laasti: kova kalkkilaasti, jossa pienenpieniä hiilensiruja.

Umpeenmuuraus purettiin 20.7.1955.

Vrt.valo-
kuva 207.

Ampuma-aukon umpeenmuuraus luoteisseinän pohjoispäässä.

Epäsäännöllistä renessanssilimitystä. Muurauksessa käytetty kahta eri tiilityyppiä, joista kookkaimmat käytettyjä.

Tiilimittoja:

I (uudet tiilet):

- 30 x ? x 7
- 30 x ? x 7
- 29 x ? x 6,5
- ? x 15,5 x 7
- ? x 15,5 x 6,5
- ? x 14,5 x 6

II (käytetyt tiilet):

- 28,5 x ? x 10
- 28,5 x ? x 9,5
- 28 x ? x 10
- ? x 14,5 x 9,5
- ? x 14 x 10
- ? x 14 x 9,5

Laasti xK. Mustankirjava hiekkalaasti, kalkkipilkkuinen, huokoinen.

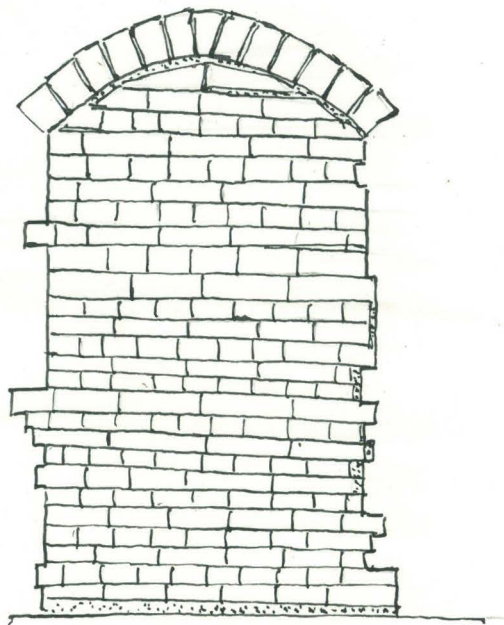
Umpeenmuuraus purettiin 25.7.1955. Vain sisäpuolinen.

Vrt.valo-
kuva 208. Ampuma-aukon umpeenmuuraus luoteisseinän pohjoisnurkassa.

26.7.1955 Purettu.

Vrt.valo-
kuva 208. Ampuma-aukon umpeenmuuraus luoteisseinän itäpäässä.

Epäsäännöllistä renessanssilimitystä.

0 20 40 60 80 100 120 140 160 cm

Tiilimittoja:

26 x ? x 6,5
 25 x ? x 7
 25 x ? x 6
 23,5 x ? x 5,5
 ? x 13 x 7
 ? x 13 x 6,5
 ? x 12,5 x 6,5
 ? x 12,5 x 6

Joukossa muutama isomittaisen, vanhemman tiilityypin kappale.

Laasti xK. Mustankirjava hiekkalaasti, kalkkipilkkuinen, huokoinen.

Umpeenmuuraus purettiin 26.7.1955. Vain sisäpuolinen.

8.8. -
9.8.1955

Luoteisseinän keskeltä, nykyisen ikkunan koillispielen kohdalta paljastettiin ampuma-aukon pieliä (vrt. tämän siiven leikkaus). Koillista pieltä jäljellä n. 155 cm:n korkeudelta, lounaista ja rintanojaa n. 45 cm. Ampuma-aukon leveys 107 cm ja syvyys rintanojaan 44 cm. Uuden ikkunan pielien laasti xT.

Huoneeseen 46 johtavan oviaukon luoteispieltä rikottiin kulmasta, jotta löydettäisiin vanhan ovikäytävän pieli, josta kertoi ovikaaren jäännös huoneen seinässä. Vanha pieli ja ovikäytävän holvin kanta löytyivätkin hyvin säilyneinä. Kanta 73 cm nykyisen ovikäytävän kattoa matalampana. Ovikäytävän kaakkoispieli hävinnyt. Uusi muuraus laastilla xT.

Vrt.valokuva 211.

Ovikäytävän lattiaa rikottiin n. 110 cm:n leveydeltä ja 100 cm:n pituudelta etsittäessä ammushissin yläpäättä (sijainti: vrt. leikkaus). Massalattia ja kaksi tiilipeitettä poistettiin ja tunkeuduttiin täytteeseen n. 40 cm:n leveydellä ja saatiin yhteys aukon yläpäähän. Tarkempi tutkimus suorittamatta.

Huoneessa tapahtuneet muutokset1600-1700 -luku

Se asu, missä luoteissiipi esiintyy Ammondin piirustuksissa 1720-luvun alussa, vastanee 1600-luvun loppupuolella vallinnutta tilaa. Tällöin huone esiintyy puolustusullakkona, jossa oli 4 puolustusaukkoa luoteeseen $2\frac{1}{2}$ m:n etäisyyksin. 1720-luvulla huone oli hyvin huonossa kunnossa. Ulkomuuri oli osittain rikki, ampuma-aukkojen holvit sortuneet, lattialankut puuttuivat jne.

Vrt. huone 47.

Nyt suoritettiin huonetilan täydellinen korjaus. Koko siipi korotettiin nykyiseen korkeuteensa. Tällöin huoneeseen tuli sisäpihan puolelle sidetiilen paksuinen, muurin ja puukonstruktion muodostama seinä samaan tapaan kuin huoneessa 47. Tiiliseinään liittyi samanlainen tiilipilari kuin em. huoneessakin. Ulkomuurin ampuma-aukot korjattiin. Todennäköisesti kaksi ulommaista murattiin umpeen (ehkä vain kome-roiksi) ja kaksi keskimmäistä jäivät avoimiksi. Nordenbergin pohjaan v:lta 1726 on merkitty viisi ampuma-aukkoa, mutta todellisuudessa niitä on aina ollut vain neljä. Tämän korjaustyön yhteydessä joutui huoneen katon alle myös koillisseinässä (huoneessa 46) ollut torni-ikkuna. Se oli kuitenkin ollut umpeenmuurattuna jo ainakin 1600-luvulta. Tässä yhteydessä uusittiin myös todennäköisesti siiven kerrosjako. Nordenbergin leikkauksessa v:lta 1727 esiintyy siipi 3-kerroksisena, mutta todennäköisesti se välittömästi tämän jälkeen muutettiin 4-kerroksiseksi, jolloin huoneen 45 lattiatasoa nostettiin nykyiseen tasoonsa. Tämän huomaa mm. huoneeseen 46 johtavaan ovikäytävään nousseen ampumakuilun yläpään sijainnista. 1720-luvulla oli lounaaseen johtava ovikäytävä ollut umpeenmuurattu, mutta nyt se avattiin.

1810-luvulla suoritetuissa, venäläisten sotilasviranomaisien toimeenpanemissa korjauksissa avattiin kaksi pientä aukkoa sisäpihan seinään ja murattiin todennäköisesti ulkoseinän ampuma-aukot kiinni. Koillisenpuoleinen jäi ehkä avoimeksi. Engelin suunnittelun muutos töissä (jälk. 1837) huoneen lou-

Vrt.huone
ne 47.

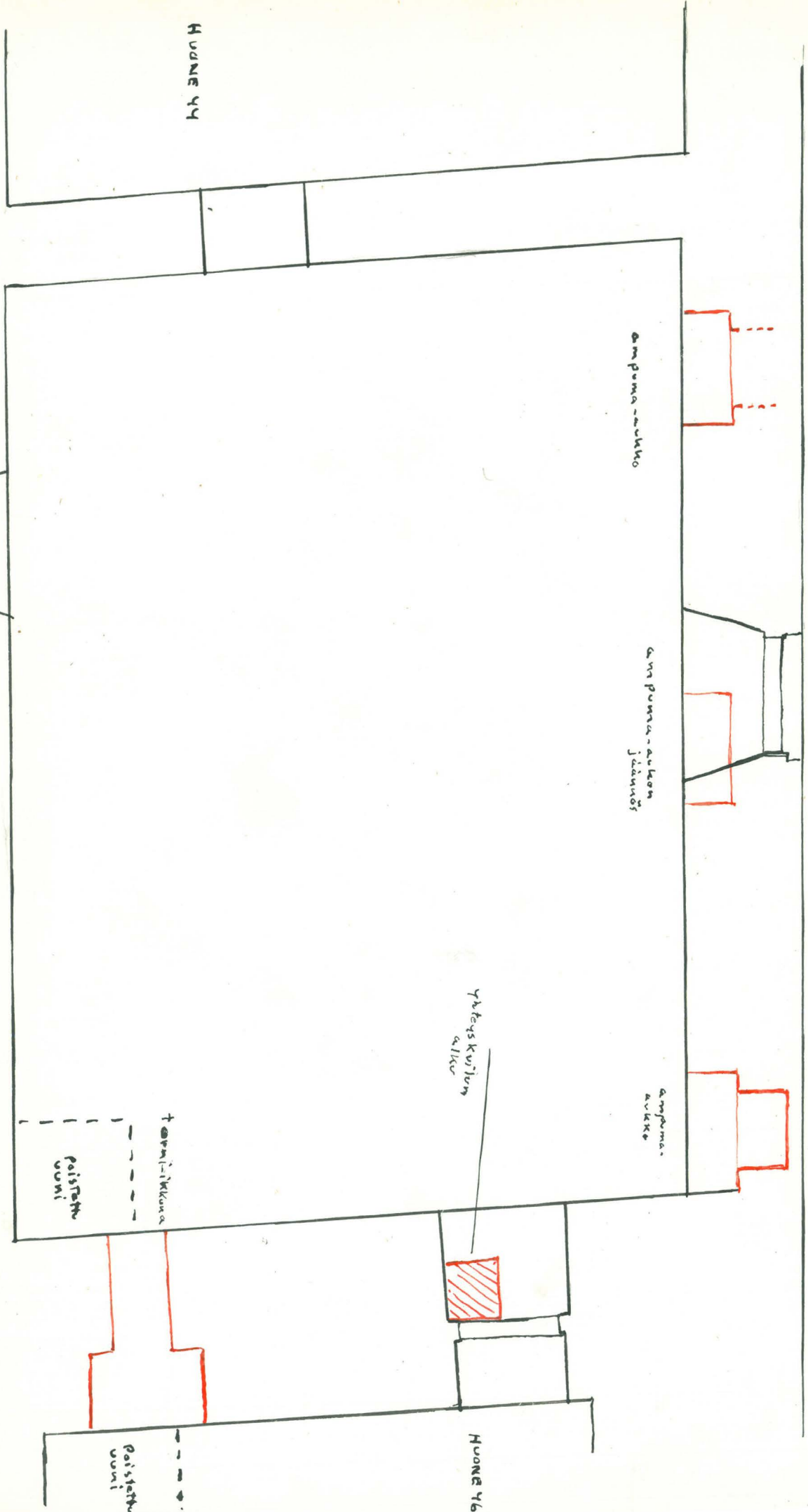
naispää erotettiin porrashuoneeksi ja sisäpihanpuoleinen seinä paksunnettiin nykyiseksi tiiliseinäksi ja siihen avattiin kaksi ikkunaa. Huoneeseen 46 johtanut oviaukko muurattiin umpeen. Porrashuoneessa (huone 44) avattiin ikkuna ulkoseinään ja muurattiin vanha lounaisseinän eteläkulmasta alkanut ja huoneisiin 42 ja 43 johtanut käytävä umpeen ja avattiin uusi oviaukko huoneeseen 43. Myöhemmin avattiin vielä ovi ristikäytävään, joka kohosi Lohmanin suunnitelmien mukaan tällekin korkeudelle.

1880-luvulla avattiin koillisseinään ikkuna.

HUONEEN NYK. POHJA,
AVAUKSET MERKITTY

LIIITE I

1:50

HUONE 44

saunna-avalo

saunna-avon
jäsälyt

saunna-
avalo

yhdekskuisen
alku

HUONE 46

poistettu
uuni

tornin-ikkuna

poistettu
uuni

H U O N E 46

Poistettiin huoneen seinistä uusi seinäpeite. Sen alla osittain säilyneenä vanhempi, 1720 luvulta peräisin oleva, joka jätettiin pääasiassa paikoilleen. Purettiin etelänurkasta uuni. Ensimmäinen uuni huoneeseen rakennettu 1837 - 1839.

20.7.-55.

(vrt.valokuva 204)

Umpeenmuuraus lounaisseinässä. Epäsäännöllistä renessanssi-limitystä. Käytetty kahta eri tiilityyppiä, joista vanhempi tyyppi käytettyjä.

Tiilimittoja:

28 x 13,5 x 10

? x 14,5 x 10,5

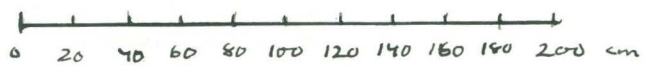
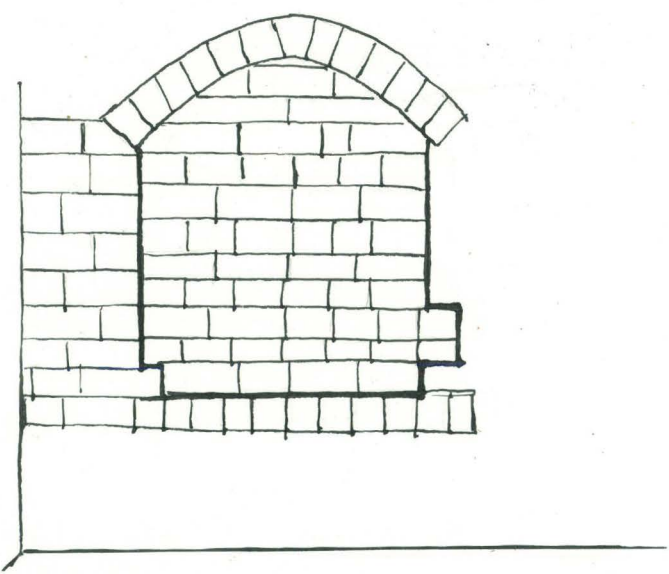
34 x ? x 7

? x 15 x 7

? x 14,5 x 7,5

Laasti x K. Mustankirjava hiekkalaasti, kalkkipilkkuinen ja huokoinen.

LOUNAISSEINÄN
UMPEENMUURAUS

20.7.55.

Umpeenmuuraus purettiin. Sen takaa paljastui ikkunakomero. Komero kapeni yhdellä pykälällä voimakkaasti lounaissuuntaan

rt.tämän huoneen muistiin-
not)

mentäessä. Komeron leveys huoneen 46 puolella n. 108 cm,
mutta huoneen 45 puolella sen leveys oli vain n. 55 cm. Kor-
keus huoneen 46 puolella n. 120 cm, mutta huoneen 45 puolella
vain n. 70 cm.

Umpeenmuuraus kaakkoisseinässä.

10.7.-55.

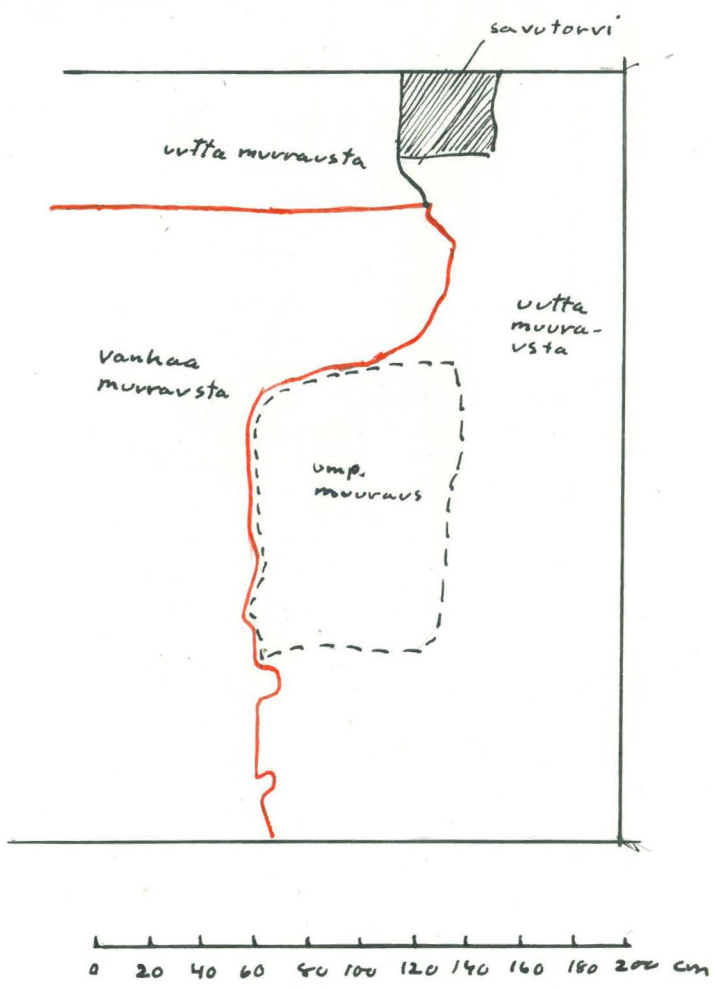
Punaisella rajoitettu alue uutta muurausta. Epäsäännöllistä
renessanssilimitystä.

rt.valokuva
3)

Tiilimittoja:

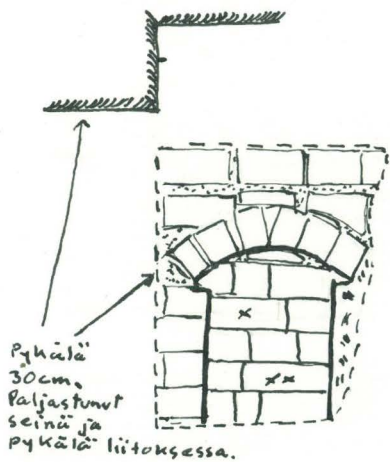
31 x ? x 7,5	? x 15 x 7
30 x 15 x 7,5	? x 14,5 x 7,5
30 x 14,5 x 7,5	? x 14,5 x 7

Laasti x K. Mustankirjave hiekkalaasti, kalkkipilkkuinen ja
huokoinen.

MURAUKSET KAAKKOISSEI-
NÄN LOUNAIS PÄÄSSÄ.

Pisteviivoin rajoitetulta alueelta poistettiin uudelleenmuu-
raus. Sen takaa paljastui 30 cm syvässä komerossa oleva umpeen-
muuraus. Seinässä olevan, vielä käytettävän savutorven vuok-
si ei vyöhykettä voitu laajentaa.

UUDELLAENMUURAUKSEN ALTA PALJAS-
TUNUT SEINÄPINTA JA UMP. MUURAUS.

Käytetyt tiilit kahta eri tyyppiä. Rikkonaisia. Umpeenmuu-
raus vain juoksutiilen paksuinen.

Tiilimittoja:

- x) 26,5 x 14,5 x 9
- xx) 27,5 x 13 x 7,5

Laasti z h. Hiekkalaasti, kiinteä, kalkkipilkkuinen, saven-
sekainen.

Koillisseinän umpeenmuuraus.

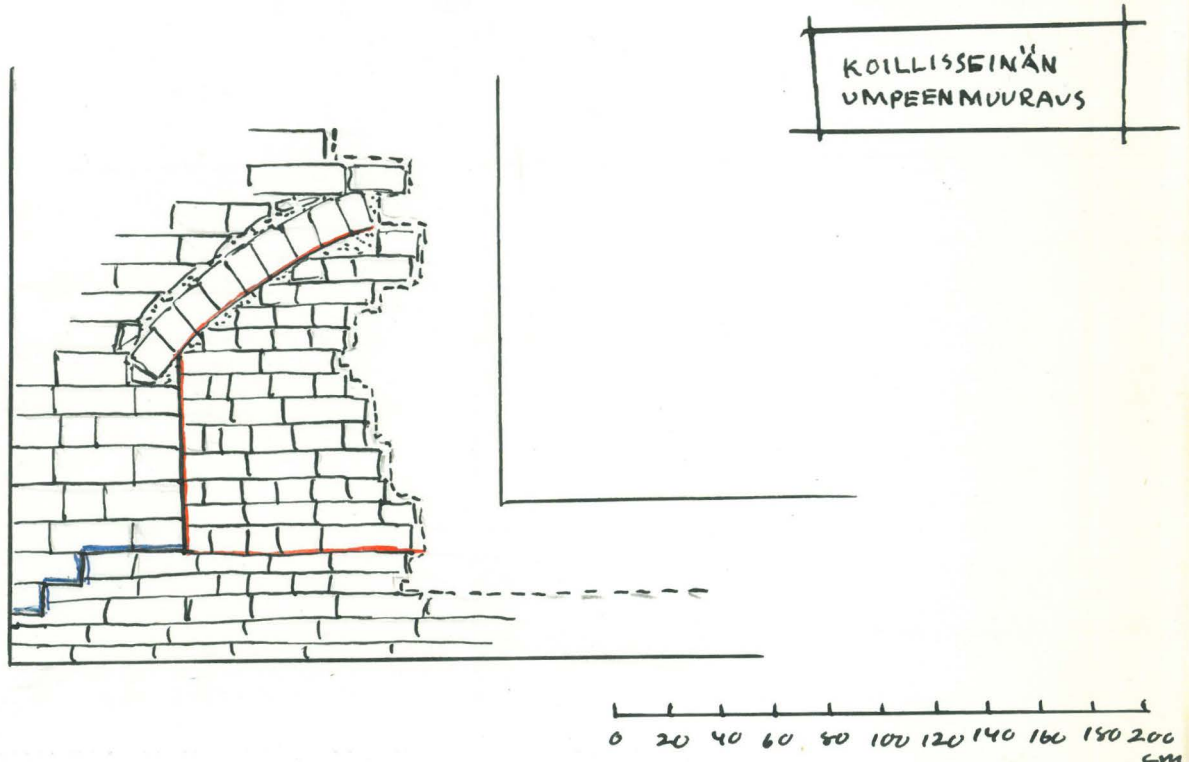
Limitys epäsäännöllistä renessanssilimitystä. Tiilet osittain
palasia. Varsinainen umpeenmuuraus rajoitettu punaisella. Si-
nisellä rajoitettu alue liittyy muurauksena umpeenmuuraukseen.
Tiilet vaaleita.

Tiilimittoja:

30,5 x ? x 7,5	? x 15,5 x 7
30 x ? x 7	? x 15,5 x 6,5
30 x ? x 6,5	? x 15 x 7
29,5 x ? x 8,5	

rt.valokuva
10)

Laasti X L. Hieno, ruskea hiekkalaasti, harvassa kalkkipesäkkeitä. Väri sinertävästä ruskehtavaan.

Pisteviivan rajoittama ikkunan pielen muuraus. Tiilet punaisia.

Tiilimittoja:

29 x ? x 6,5

? x 13,5 x 7

28,5 x ? x 6,5

? x 13 x 6,5

Laasti x t. Runsaskalkkinen, musta hiekka. Sinervästä ruskehtavaan.

15.7.-55.

Umpeenmuurausta purettiin osittain. Kokonaisuudessaan purkaminen ei tässä vaiheessa ole tarpeen.

Umpeenmuuraus luoteisseinässä.

rt.valokuva
12)

Tiilet käytettyjä, osittain rikkonaisia. Juoksulimitys.

Tiilimittoja:

32,5 x ? x 9,5

x) 27,5 x ? x 7

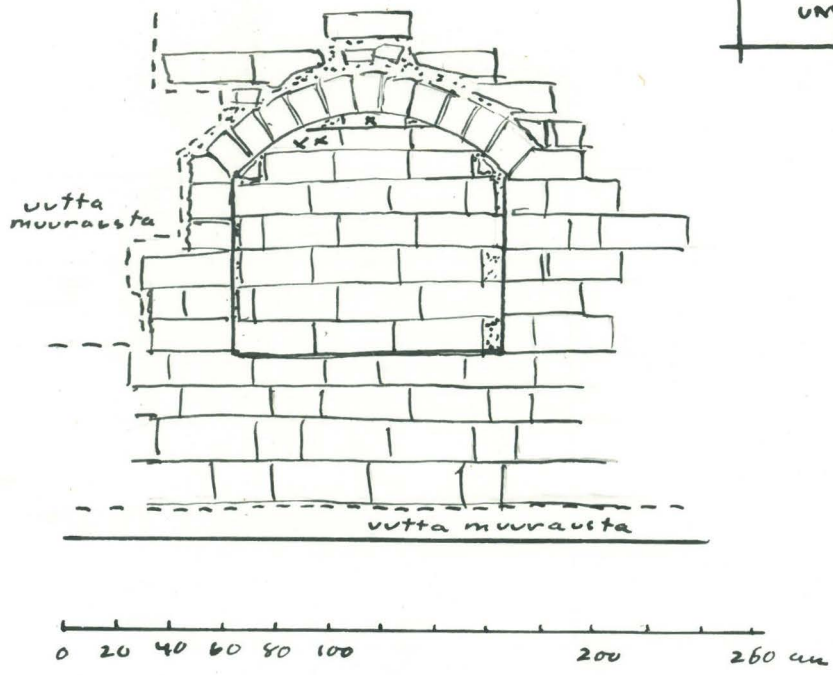
28 x ? x 10

xx) 27,5 x ? x 7

27,5 x ? x 10

Laasti z h. Savensekainen hiekkalaasti, kiinteä, kalkkipilkkui-

LUOTEISSEINÄN
UMP. MUURAUS

ktso valoku-
aa 205)

Umpeenmuurauksen päälle ulottui vanhempi rappauspinta (laas-
ti z h, vrt.edellä).

.7.-55.

Umpeenmuuraus purettiin. Takaa paljastui ulkomuuraukseen as-
ti ulottuva komero, jota jossain vaiheessa käytetty ikkunana,
mutta sitä ennen ollut vain seinäkomero. Seinäkomeron perä-
seinästä vielä jäännöksiä jäljellä. Ikkunakomeroksi laajen-
tamisella ollut hyvin tilapäinen luonne. Vain pieliä vuotat-
tu tiilillä, pohjassa sensijaan seinän täytteen muodostama
epätasainen pinta. Komeroa ei toistaiseksi tutkittu tarkem-
min.

7.8.-55.

Huoneen koillisseinästä haettiin Nordenbergin ja Norden-
creutzin piirustuksissa merkittyä itäkulman puoleista ikku-
naa. Seinään, uuden ikkunan pielimuuraukseen tehtiin 130
cm korkea ja 60 cm leveä aukko n. 30 cm ikkunan pielestä.
Mutta vaikka tunkeuduttiin seinätäytteeseen asti, ei voitu
todeta mitään jälkiä ikkunasta.

rt.valokuva
(5)

17.8.-55.

Huoneiden 46 ja 47 välisestä ovikäytävästä purettiin 120 cm käytävän lattiatasosta koillisseinästä ovikäytävän leveydeltä, 40 cm:n alalta, uutta muurausta. Tämän takaa paljastui vanhan ovikäytävän seinää ja holvin kanta, joka oli noin 140 cm korkeudella nykyisestä ovikäytävän lattiatasosta.

t.valokuva
9)

Sekä huoneen 46 että 47 puolella näkyy vanhan ovikaaren jäännöksiä. (Vrt. merkinnät huoneen 45 muistiinpanoissa).

Uuden muurauksen laasti x L.

Huoneessa tapahtuneet muutokset.

1600-luku.

Tornihuone, joka holvatun ovikäytävän välityksellä yhteydessä luoteisen ja koillisen siiven puolustusullakoihin. Eteläkulmassa sekä lounais- että kaakkoisseinässä siipien suuntaan antavat ikkunat. Koillisseinässä myös järvelle avautuva ikkuna. Tälle seinälle on merkitty 1720-luvun piirustuksissa toinenkin ikkuna, jota ei kuitenkaan tutkimusten yhteydessä ole voitu todeta. Luoteisseinässä on ollut seinäkomero, joka todennäköisesti juuri 1600-luvulla laajennettiin ulkoseinään ulottuvaksi ikkunaksi. Lounaiseen puolustuskerrokseen johtavaan ovikäytävään on toisesta kerroksesta noussut ammuskuilu (?). Tämä peräisin ehkä vasta 1600-luvun alkuvuosilta (?).

1700-luku.

1720-luvulla huone oli huonossa kunnossa ja siellä suoritettiin melkoisia korjauksia. Eteläkulman kaakkoisseinän torni-ikkuna muurattiin huoneen puolelta umpeen. Lounaiseinän torni-ikkuna muurattiin ehkä myös umpeen tai sitten käytettiin komerona, sillä ulkopuolelta se oli muurattu umpeen jo 1600-luvun puo-

lella. Luoteisseinän ikkunaksi laajennettu komero muurattiin myös umpeen, seinät rapattiin ja paikkailtiin (Amendtin ja Nordenbergin piirustukset ja käytetyt laastit.) Huoneeseen päin siis ainoastaan koillisseinän ikkuna.

1800-luku.

Tässä asussa huone esiintyy venäläisissä sotilaspiirustuksissa 1810-luvulla. Venäläisten toimesta muurattiin lounaisseinän ikkuna umpeen sisäpuoleltakin ja samalla suoritettiin kaakkoisseinässä etelänurkassa laajahko uudelleenmuuraus, joka peitti myös torni-ikkunan vanhan, 1720-luvulta peräisin olevan umpeenmuurauksen. Kaakkoisseinän yläosassa on myös tältä ajalta peräisin oleva 55 cm korkuinen muurausvyöhyke, joka liittyyneen katon uusimiseen.

Engelin piirustusten mukaan (v:lta 1837) muurattiin huoneeseen 45 johtanut ovikäytävä umpeen ja laajennettiin huoneeseen 47 johtavaa ovikäytävää. Koillisseinän ikkuna ehdotettiin laajennettavaksi, mutta todellisuudessa se muurattiin umpeen ja avattiin uusi viereen. Tätä ikkunaa laajennettiin sitten 1880-luvulla ja samalla tehtiin uusi ikkuna luoteisseinälle. Tällöin avattiin uudelleen myös huoneeseen 45 johtanut ovikäytävä.

LIITE I p. 5.4
tso piir. 3)

H U O N E 47

Antero Sinisalo

1955

13.7.1955 Koillisseinästä poistettiin päällimmäinen seinäpeite. Tavanomainen öljyväri. Alaosa (185 cm lattiatasosta) vihertävänharmaa (kaksi kerrosta), yläosa vaaleankellertävä. Rajana ruskea koristeviiva, jonka alla ollut aikaisemmin musta. Seuraavana liimaväri, jonka alaosa tummanruskea, yläosa kellertävänruskea. Öljy- ja liimavärikerrosten välissä siellä täällä tasoittavaa slammausta. Liimavärin alla lietepinta ja rappauserros, jonka paksuus vaihtelee 0,5 - 3,5 cm.

Laasti: hieno ruskeankirjava hiekka, harvassa suurehkoja kalkkipilkkuja (xL).

14.7.1955 Luoteisseinästä poistettiin päällimmäinen seinäpeite.

Vrt.edellä.

14.7.1955 Purettiin huoneen länsinurkassa sijainnut 255 cm korkea tiiliuuni. Ohut, huoneen maalaukseen liittyvä väripinta, saumat ilman öljyväriä. Seinäpinta uunin takana ilman öljyväriä. Ensimmäinen uuni huoneeseen rakennettu 1837 - 1839.

15.7.1955 Lounaisseinästä poistettiin päällimmäinen seinäpeite.

Vrt.edellä.

Kaakkosisseinästä, joka on peräisin vasta viime vuosisadalta, poistettiin seinäpeitetä vain kulmista.

15.7.1955 Aloitettiin koillisseinän keskellä olevan umpeenmuuratun puolustusaukon avaaminen. Se oli avattu osittain jo kesällä 1954 (Vrt. merkinnät, mm. tiilimitat kesän 1954 muistiinpanoista). Laasti xL.

Vrt.valokuva 198.

Nykyisen lattiatason kohdalla, noin 18 cm sen yläpuolella pohja, jonka muodosti tiilikerroksen vahvuinen muuraus.

Tiilimittoja:

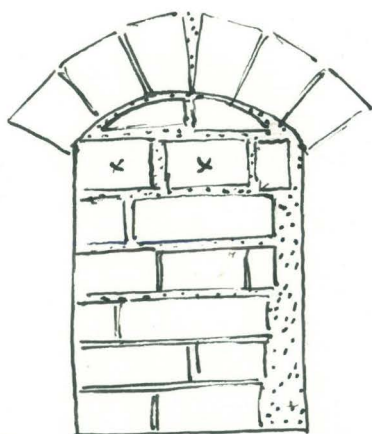
29 x 14,5 x 7
 29 x 14 x 6
 28,5 x 14 x 7
 27,5 x 13,5 x 6,5

18.7.1955 Avattiin osittain koillisseinän luoteisseinänpuoleista umpeenmuurattua puolustusaukkoa (vrt. merkinnät, mm. tiilimitat, v:n 1954 muistiinpanoista).

Umpeenmuuraus luja. Sidetiilen paksuinen seinä, jonka takana tiilenpaloista jalaastista tehtyä täytettä. Kapenevassa osassa toinen umpeenmuuraus. Ulkoinen umpeenmuuraus jätettiin paikoilleen. Syvennystä käytetty ehkä myös komerona, koska ulkoisen umpeenmuurauksen huoneenpuoleinen pinta rappattu ja lietetty.

Umpeenmuurauksen laasti: mustankirjava hiekka, tiheässä kalkkipilkkuja, keskikovaa, ruskehtavaa (xK).

14.7.1955 Poistettiin ohut, yhden tiilen paksuinen umpeenmuuraus. Se oli suoritettu pääasiassa tiilillä, joiden keskimitta 30 x 14,5 x 7,5 (vrt. huoneen muut umpeenmuuraukset.)xx merkityt tiilet vanhempia, paksumpia tiiliä. Suurin osa tiilistä rikkinäisiä. Umpeenmuurauksessa käytetty laasti samaa kuin koillisseinän keskellä olevan umpeenmuurauksen ja seinien päällimmäisen rappauksen (1800-luku).

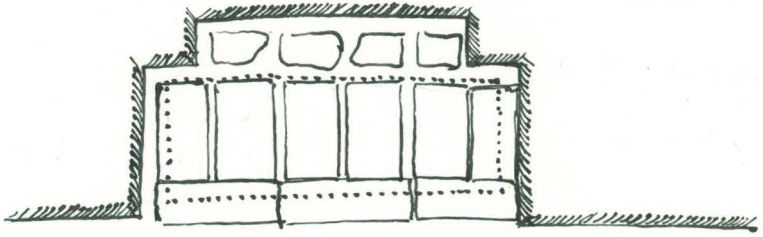

0 10 20 30 40 50 60 cm

LUOTEISSEINÄN
UMPEENMUUR.
IKKUNA.

Laasti: kalkkipilkkuinen, hiekka musta ja hieno.

POISTETTU TIILIPOHJA

0 20 40 60 80 100 120 cm

Muurattu puualustalle, jonka muodosti pontattu lankku . Sen mitat 99 x 31, paksuus 3 cm. Lankku vanhemman pohjan päällä. Lankku merkitty luonnokseen pistevii-valla. Sen ympärillä täytettä.

Tämä pohja poistettiin ja sen alta paljastui vanhempi tiili-pohja.

16.7.1955 Avattiin koillisseinän keskellä olevan umpeenmuuratun puo-lustusaukon ulkoista umpeenmuurausta. Poistettujen tiilien

mittoja:

- 29 x 14 x 10
- 28 x 13,5 x 10,5
- 28 x 13,5 x 10
- 27,5 x 14 x 9,5

Laasti: hieno, ruskeankirjava hiekka, harvassa kalkkipilk-kuja (xL).

Tiilet käytettyjä. Useimmat kuuluivat tiilityyppiin, jossa kiertävät urat lappeissa.

Ulkoseinässä olleessa tiilipinnassa jälkiä punamullalla maalauksesta.

Umpeenmuuraus juoksutiilen paksuinen.

Umpeenmuurausta poistettiin vain osa.

Vrt.valo-
kuva 200.

Umpeenmuuratun aukon leveys on 41 cm ja korkeus kaaren kantaan 52 cm ja lakeen 67 cm. Pieli on 92 cm huoneen nykyisestä itänurkasta. Komero jatkuu tasaleveänä ja -korkeana huoneen 46 suuntaan. Noin 120 cm:n syvyydellä umpeenmuuraus.

25.7. -
28.7.1955

Poistettiin lounaisseinän ikkunakomeron penkki ja puhkai-
ttiin pielet, jotta päästäisiin tutkimaan seinärakennetta.
Nämä tiiliosat muurattu uusilla tiilillä ja xT-laastilla.

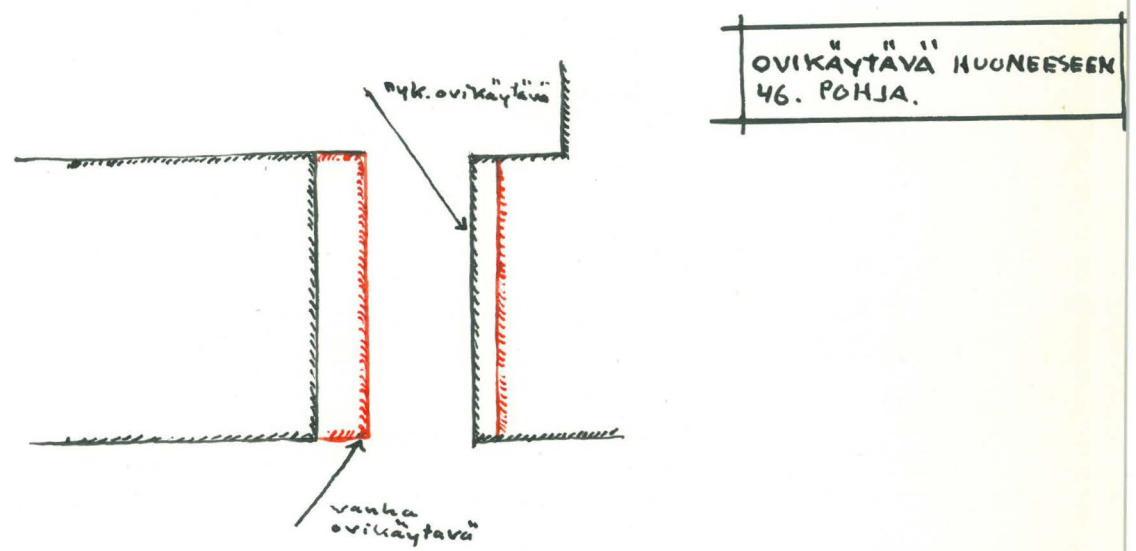
Ikkunapenkki poistettiin aina savilaastilla muurattuun sei-
nän ulkokuoreen saakka, jota tasoiteltu sisäpinnalta ZK-sa-
vilaastilla. Tämä muuraus on sidetiilen paksuinen. Puhkai-
semalla ikkunakomeron pielet päästiin tunkeutumaan tyhjään
tilaan, joka on em. savimuurauksen ja huoneen n. 65 cm:n
paksuisen sisäseinän välillä. Tyhjä tila n. 70 cm. Sisäsei-
nä muurattu xL-laastilla lukuunottamatta ikkunakomeroa,
jossa, kuten edellä mainittiin, oli käytetty xT-tyyppistä
laastia. Lisäksi seinässä on n. 167 cm:n levyinen pilari-
osa, joka alkaa 70 cm eteläkulmasta. Se on muurattu samalla
laastilla ja tiilillä kuin ulkoseinä ja on seinän paksuinen
sekä liitteessä ulkoseinän kanssa.

Tämä voitiin todeta puhkaisemalla aukko ikkunakomeron kaak-
koispieleen.

Tyhjässä tilassa, johon päästiin puhkaisemalla ikkunakome-
ron luoteispieli, oli vielä jäljellä osia vanhasta puukonst-
ruktiosta, joka oli hoitanut sisemmän seinän virkaa ennen
sen rakentamista. Tämän rakenne selviää Nordenbergin piirus-
tuksesta 1720-luvulta.

Heinäkuu
1955.

Huoneeseen 46 johtaneen ovikäytävän koillisseinästä poistettiin muutama kerros uutta 1880-luvun muurausta. Sen alta paljastui samalla kohdalla olleen vanhan ovikäytävän koillisseinää ja tynnyri-holvin kantaa. Vertaa valokuva 209, jossa tilanne näkyy hyvin selvästi. Ovikäytävän nykyinen lounaisseinä sen sijaan on työntänyt kokonaan tieltään vanhan seinän.

Heinäkuu
1955.

Luoteisseinässä, aivan pohjoisnurkassa, oli paikkaus, joka oli syntynyt johdettaessa vesijohtoputkea seinän läpi. Vesijohtoputki ja paikkaus poistettiin. Takaa paljastui suunnilleen kulman suuntaisena kulkeva kanava. Sitä ei toistaiseksi tutkittu. Mahdollisesti savukanava.

Huonetilan kehitys

Siinä asussa (puolustusullakkona), missä huonetila esiintyy liitteessä III, se lienee ollut 1600-luvulla, vuosisadan alkupuolella tapahtuneiden muutostöiden jäljiltä. Tällöin tätä siipeä on todennäköisesti korotettu jonkin verran ja kerrosjako uusittu toisen kerroksen holvin sorruttua (?).

Vrt.lii-
te II.

1720-luvulla korotettiin siipi nykyiseen korkeuteensa ja varustettiin harjakatolla vanhan pulpettikaton sijaan. Huoneen pohja säilyi entisellään (nykyiset huoneet 47 ja 48), samoin koillisseinän neljä puolustusaukkoa. Luoteisseinään katon korotuksen jälkeen, katon alle joutunut torni-ikkuna murattiin mahdollisesti umpeen. Nyt syntyneen lounaisseinän muodosti tiilen paksuinen, savilaastilla muurattu tiilinen ulkokuori ja kattorakenteita kannattavat puurakenteet. Tiiliseinään liittyi huoneen nykyisestä eteläkulmasta 70 cm:n päästä alkanut tiilipilari (n. 165 x 140). Länsinurkkaan nousivat puurakenteiden lomitse portaat, jotka rakennettiin 1600-luvun muutoksen yhteydessä tehtyjen, kolmanteen kerrokseen johtaneiden portaiden jatkoksi.

Vrt.lii-
te III 2.

Koillisseinän ampuma-aukkojen myöhemmät vaiheet

1700-luvulla, sen loppupuolella, oli ehkä vain toinen aukko pohjoiskulmasta lukien avoimena ulos asti. Tällaiselta näyttää tilanne Nordenbergin fasadipiirustuksessa v:lta 1728. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että vielä silloin molemmat keskimäiset aukot olisivat olleet avoimina ja laitimmat komeroiksi muutettuina ja äskenmainitseamme muutos tapahtunut todennäköisesti vasta 1770-1780 luvulla. 1810-luvulla muurasivat venäläiset sotilasviranomaiset laitimmat, komeroina käytetyt umpeen, mutta keskimäiset kaksi jäivät edelleen avoimiksi. Engelin suunnitelmissa v:lta 1837, joissa huone ⁴siintyy jo jaettuna kahdeksi, on toinen aukoista juuri väliseinän kohdalla umpeenmuurattuna, mutta toinen avoinna ja laajennetuksi suunniteltuna. Sitä ei kuitenkaan koskaan laajennettu vaan murattiin umpeen ja sen molemmille puolille avattiin ikkunat.

1810-luvulla muurattiin myös luoteisseinän torni-ikkuna umpeen (ehkä avattu ja muurattu uudelleen kiinni).

Engel suunnitteli v. 1837 huoneen kaakkoispään eroittamista porrashuoneeksi (48) tiilisellä väliseinällä, samoin lounaisseinän muuttamista umpinaiseksi tiiliseinäksi ja portaiden sulkemista. Hän suunnitteli myös kaakkoiseinässä olevan, huoneeseen 49 johtavan oven umpeenmuurausta ja uuden avaamista seinän keskelle. Vielä on hänen piirustuksiinsa merkitty loutheisseinän oven laajennus. Nämä muutokset toteutettiin suunnilleen tällä tavoin. Kuitenkin avattiin porrashuoneen koillisseinään ikkuna, koska lounaisseinään Engelin suunnittelema ikkuna muuttuikin oveksi ristikäytävän kohotessa neljänteenkin kerrokseen.

1880-luvulla (1882-1888) avattiin lounaisseinään sisäpihalle antava ikkuna ja sijoitettiin porrashuoneeseen rautaiset kierreportaat, jotka korvasivat edeltäneet puuportaat.

237

Löylynyt
vanhan
ovikäytävän
seinä ja hol-
vin kanta.

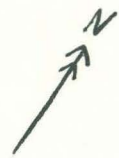
avattu
torni-ikkuna

Tyhjä
tila tiilimur-
toauksen
välissä

1850-luvulla
muurattu
seinä

avattu ja
ampuma-
aukkoja

47

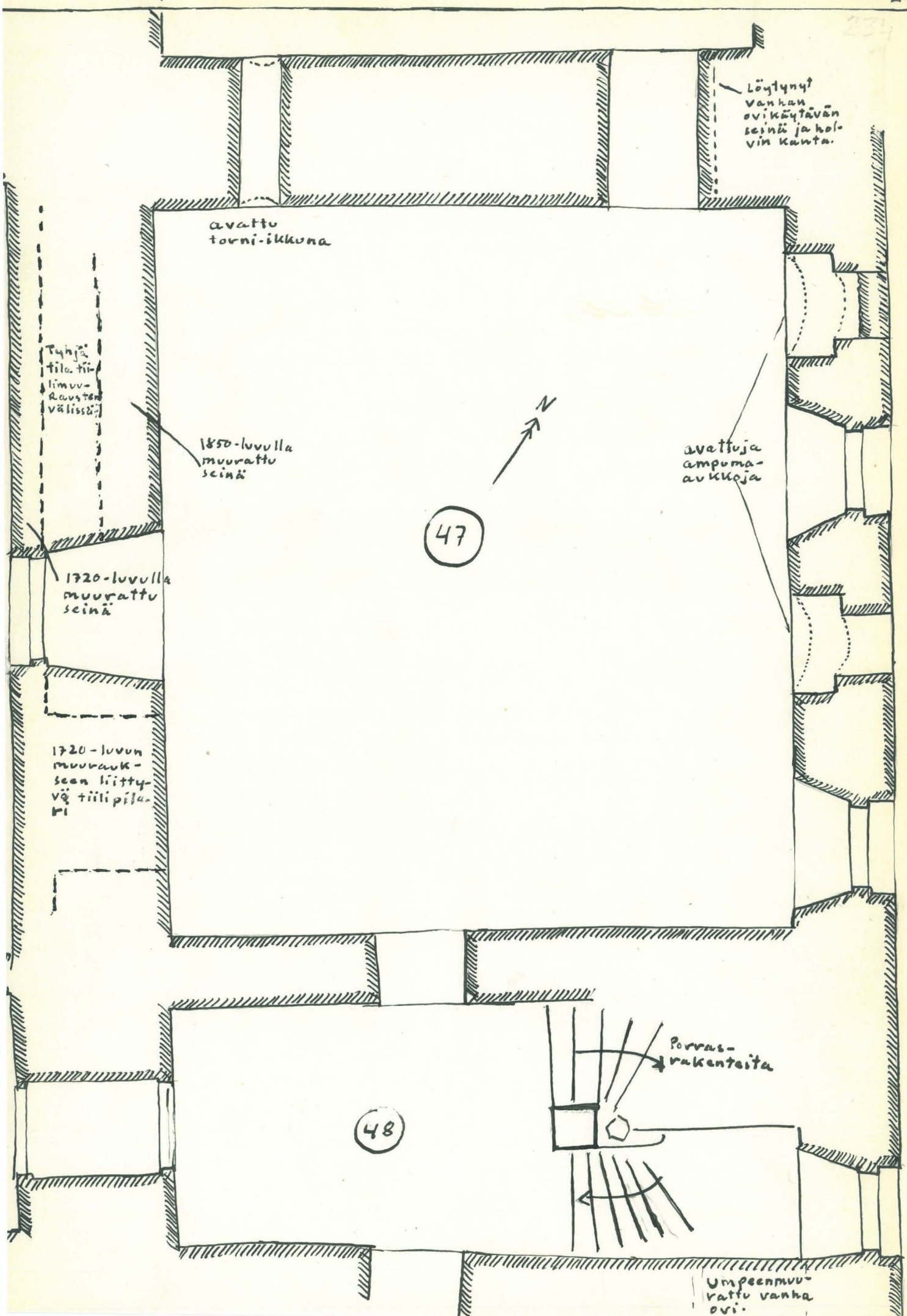
1720-luvulla
muurattu
seinä

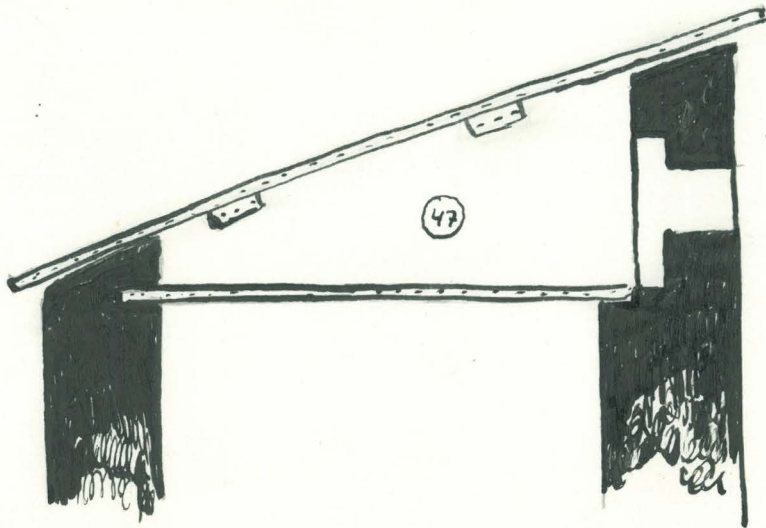
1720-luvun
muuraus-
seen liitty-
vä tiilipi-
lari

48

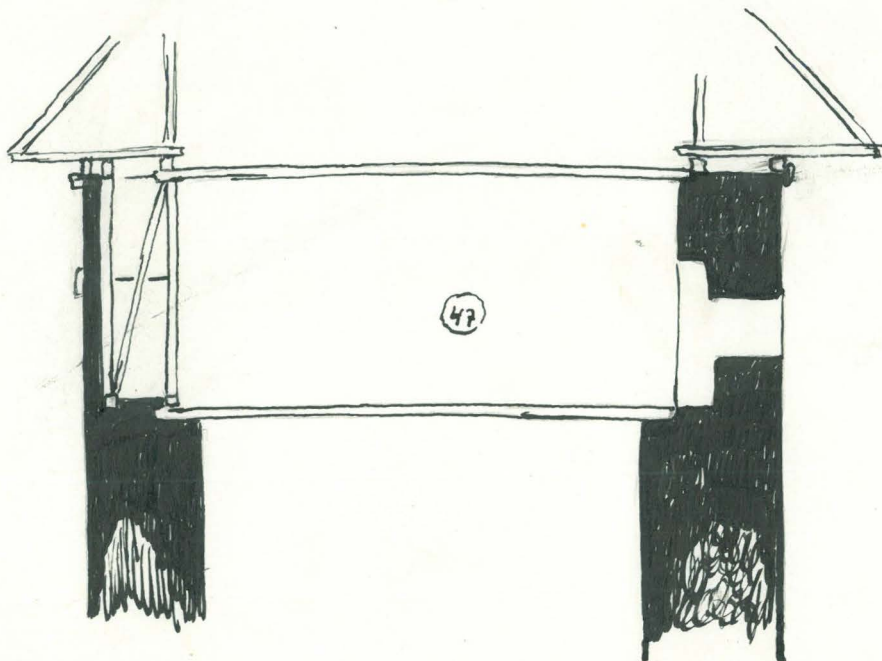
Porras-
rakentamista

Umpienmu-
rattu vanha
ovi.

1. Tilanne v. 1721

2. Korotus 1726-1728.

Nordenbergin piirustuksen
mukaan (1726)
N. 1:100

H U O N E 48

Antero Sinisalo

1955

Elokuu
1955.

Vrt.valo-
kuva 258.

Poistettiin uudet seinäpeitteet huoneen seiniltä. Lähellä itäkulmaa paljastui umpeenmuurattu oviaukko (1840-luku), joka on johtanut huoneeseen 49. Umpeenmuurausta ei toistaiseksi avattu.

Huoneen pohjapiirros huoneen 47 muistiinpanojen yhteydessä, samoin maininnat muutoksista.

